This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

EX LIBRIS.

MATTHEW VAN SICLEN.

DJ
109
.W13

VADERLANDSCHE HISTORIE.

NEGENDE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigſte Schryvers en egte Gedenkſtukken ſamengeſteld.

Met Konſtplaaten en Kaarten opgehelderd.

NEGENDE DEEL,

Beginnende in 't jaar 1598, *en eindigende met het ſluiten van het twaalfjaarig Beſtand, in 't jaar* 1609.

Wagenaar, Jan

Te AMSTERDAM,
By *ISAAK TIRION.*

Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland.

MDCCLIII.

Lib. Comm.
N.Y. Pub. Lib.
1-4-28
16250

VADERLANDSCHE HISTORIE.

DRIE-ENDERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Aanbieding aan den Hertoge van Ferrare. Aanſlag op Wouw en Vlaanderen mislukt.* II. *Verſchil met die van de Duitſche Hanze, te Londen. De Engelſche Koopluiden*, Avanturiers *genaamd, zetten zig, te Middelburg, neder. Vierduizend Spanjaards, te ſchepe, naar de Nederlanden gezonden. Muitery in de vyandlyke bezettingen.* III. *Opening tot eene Vredehandeling, van de hand geweezen. Toeleg op het leeven van Prinſe Maurits geſtraft. De kryg verflaauwt.* IV. *De Aartshertog doet een' keer naar Spanje. Filips de II. ſterft. Zyn lof en laſter. Filips de III. volgt hem op.* V. *Onluſten te Embden.* VI. *Ellerborn verwerft Brieven van ſchâverhaaling, tegen de Staaten.* VII. *Staat van 't Hertogdom Kleeve. De Admirant van Arragon bemagtigt Orſoi. Prins Maurits komt te velde.* VIII. *Gebrek in 's vyands Leger. De Admirant neemt Rynberk in. Wezel, Rees en Emmerik ontvangen Spaanſche bezetting. Maurits bezet Zevenaar, Heuſſen en het Tolhuis.*

Deutichem verlooren. IX. *Dood van den Graave van Kuilenburg. Van den Heere van Aldegonde.* X. *Beweeging te Utrecht. Walviſch te Katwyk geſtrand. Inkomſten en Lasten van Holland.* XI. *De Admirant verdedigt het ſchenden van den Duitſchen bodem. De Staaten verontſchuldigen zig, insgelyks.* XII. *Vyandlyke aanſlagen. Legering der Staatſchen. De Admirant ſlaat zig neder voor Schenkenſchans.* XIII. *Ongeruſtheid van Prinſe Maurits. Hy bezet eenige Kleefſche Plaatſen. La Barlotte valt in de Bommelerwaard. Bommel vergeefs belegerd. S. Andries ſchans geſtigt. Deutichem herwonnen.* XIV. *Maurits, ſchoon gedrongen door de Staaten, weigert te ſlaan. Reden van zyn gedrag. Krygsbedryven der Duitſche Vorſten.* XV. *Den Vereenigden Geweſten wordt de handel op Spanje verbooden. Scheepstogt van den Admiraal Pieter van der Does. Duinkerker Kaapers genomen.* XVI. *Galeien, ten dienſte van Spanje, herwaards gevoerd. Albertus en Izabelle komen in de Nederlanden.* XVII. *De Keizer vermaant wederom tot vrede. Zweeden ſlaat naar 't Bondgenootſchap der Staaten.* XVIII. *Kommerlyke toeſtand der Vereenigde geweſten. Engeland ſchynt tot vrede met Spanje te neigen.* XIX. *Wagtendonk gewonnen. Zonderling gevegt op de Vugter heide. Maurits verovert Crevecoeur en S. Andries ſchans.* XX. *Togt naar Vlaanderen. Ontſteltenis in 't Staatſche Leger. Slag by Nieuwpoort. De Admirant gevangen. Misnoegen tuſſchen Prins Maurits en de Staaten. Oldenbarnevelds agterdogt.* XXI. *Nieuwe voorſlagen tot Vrede.* XXII. *Duinkerker Kaapers*

pers geſtraft. Galeien gebouwd. XXIII. *Vredehandeling tuſſchen Engeland en de Aartshertogen.* XXIV. *Handel der Duitſche gezanten, in den Haage.* XXV. *Hevige twiſt met de Stad Groningen. Kaſteel aldaar geſtigt. Moeite in Friesland.* XXVI. *Wederzydſche toeruſtingen. Krakou gewonnen. Maurits verovert Rynberk en Meurs.* XXVII. *De Aartshertog belegert Ooſtende. Maurits komt voor 's Hertogenboſch. Breekt wederom op.* XXVIII. *Toeruſting ter zee in Spanje.* XXIX. *Vervolg van 't Beleg van Ooſtende.* XXX. *Maurits legert zig by S. Truyen. De Admirant geſlaakt. Maurits wint Graave.* XXXI. *Stoute muitery onder 's vyands Krygsvolk. Zes vyandlyke Galeien overzeild.* XXXII. *Ooſtfrieſche en Embder onluſten.*

MEt den aanvang deezes jaars, waarin ons het beſchryven der Franſche en Engelſche handelingen reeds diep vervoerd heeft, hadt men, hier, tyding gekreegen van het overlyden des Hertogs van Ferrare: die, geene kinderen nagelaaten hebbende, het Hertogdom gaarne gebragt zou hebben op *Cezar d'Eſte*, natuurlyken Zoon zyns Broeders. De Paus, Klemens de VIII, ſtelde zig hiertegen, zoekende Ferrare wederom te hegten aan den Roomſchen ſtoel, van welken, het plagt ter leen gehouden te worden. Prins Maurits, oordeelende, dat hy, by deeze gelegenheid, der gemeene zaake, ook in Italie, zou konnen dienſt doen, boodt d'Eſte, dien hy reeds 1598. I. Prins Maurits biedt den erfgenaam des Hertogs van Ferrare der Staaten byſtand aan, tegen den Paus.

1598. *Hertog van Ferrare* noemde, eenige ervaaren' Legerhoofden en den verderen byſtand der Staaten aan, zo hy beſluiten kon, zig, met de wapenen, tegen den Paus, te verzetten. Doch d'Eſte vondt hierby zyne rekening niet. Hy verdroeg zig met den Paus, die hem een deel der Hertoglyke goederen behouden liet; en de aanbieding van Prinſe Maurits werdt van de hand geweezen (*a*).

Aanſlag der Staatſchen op het Slot te Wouw,

In 't voorjaar, werden, van de Staatſche zyde, verſcheiden' aanſlagen geſmeed, die vrugteloos afliepen. De Bevelhebber van Bergen op Zoom maakte toeleg, om het Slot te Wouw in te neemen, door heimelyk verſtand met eenen uit de bezettelingen: doch deeze ontdekte zyn voorneemen, door eene verhaaſte vlugt, waarmede de aanſlag te loor liep (*b*).

en op Vlaanderen verydeld.

Maurits, in Lentemaand, eenige ſchepen te Willemſtad verzameld hebbende, van zins, om, daarmede, eenen togt in Vlaanderen te doen, werdt, in het uitvoeren van deezen toeleg, geſtuit, door eenen hevigen ſtorm, die de Vloot, gedeeltelyk, vernielde, en, gedeeltelyk, wyd en zyd, vaneen verſtrooide (*c*).

Staatſche Ruitery geſlaagen.

De Staatſche Ruiters, loerende op 't Spaanſche voetvolk by Limburg, moeſten, hunnen toeleg ontdekt ziende, door diepen ſneeuw, te rug keeren, waarna zy, in Gulikerland, een Spaanſch geleide onderſchept hebbende, dulden moeſten, dat de buit hun, by Burik, door de vyandlyke Ruitery, niet zon-

(*a*) BOR XXXV. *Boek, bl.* 10 [432].
(*b*) METEREN XIX. *Boek, f.* 369 *verſ.*
(*c*) METEREN XIX. *Boek, f.* 369 *verſ.*

zonder verlies van hunnen kant, wederom ontjaagd werdt (*d*). By deeze nadeelen, 1598. ſchoon in zig zelven van weinig belang, was nog gekomen 't verlies van de Schans *Patientie*, niet verre van Biervliet; die, in 't begin van Sprokkelmaand, door eenige Franſche bezettelingen, aan de Spaanſchen verkogt was (*e*). De ſchans Patientie verkogt.

Doch de aanwas van 's Lands Koophandel omtrent deezen tyd vergoldt deeze ſchade rykelyk: waartoe, onder anderen, 't verſchil, met die van de Duitſche Hanze, te Londen, aanleiding gaf. Wy hebben, te vooren, gezien, hoe de Leden van het Hanze-Verbond, die meeſt Hoogduitſchen waren, langer dan twee eeuwen, eene Koophalle gehad hebbende te Londen, eindelyk, op aanhouden der Engelſchen, die hun hunnen handel benydden, ten tyde van Eduard den VI. en van *Maria*, van hunne voornaamſte voorregten, beroofd geworden waren (*f*): ook, hoe de ſtrengheid tegen de vreemde Koopluiden een weinig afnam, in den aanvang der Regeeringe van Koninginne Elizabet (*g*). Doch 't leedt niet lang, of de voorige geſchillen werden wederom opgehaald. Die van 't Hanze-Verbond, onder de beſcherming des Duitſchen Ryks ſtaande, klaagden den Keizer, gelyk ook te vooren geſchied was, dat men hun, in Engeland, voorregten benam, die, door veer- II. Verſchil met die van de Duitſche Hanze, te Londen.

(*d*) Meteren XIX. *Boek*, *f.* 369 *verſ.*
(*e*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 11 [433].
(*f*) V. *Deel*, *bl.* 392.
(*g*) VI. *Deel*, *bl.* 61, 75.

1598. veertien Koningen, bezwooren waren. De Koningin, daarentegen, vertoonde, door haaren Gezant op den Ryksdag, dat de klaagers hunne voorregten misbruikt, de waaren vervalscht, en * Alleenkoop ingevoerd hadden, tot merkelyke benadeelinge haarer onderzaaten. De Koning van Spanje roeide hieronder, in schyn de verdediging der Hanze-Steden op zig neemende: en rekenende, dat zy, in erkentenis deezer gunst, gehouden waren, haaren handel uit de Vereenigde Gewesten te verleggen, in zyne Nederlanden: waarnaar zy egter geene ooren hadden. Midlerwyl, trokken de Hanze-Steden haare streng zo sterk tegen de Engelschen, op den Ryksdag, dat Keizer Rudolf de II. den Engelschen Koopluiden, die, onder den naam van *Avanturiers*, den Lakenhandel in Duitschland dreeven, en zig, voornaamlyk, te Stade, hadden nedergezet, beval, binnen zekeren bepaalden tyd, het Keizerryk te ruimen. Elizabet kreeg hiervan zo dra geene kennis, of zy gaf diergelyk bevel aan de Hanzesche Koopluiden, die zig, in Engeland, onthielden. De bestemde tyd, om, beide uit Duitschland en uit Engeland, te vertrekken, was de agtentwintigste van Louwmaand deezes jaars. Doch men liet de Hoogduitschen in Londen blyven, hun alleenlyk den handel verbiedende, en hun beroovende van hun aanzienlyk Huis en Staalhof. De Koopluiden-Avanturiers, die in Duitschland zo lang niet geweest, en zo vast niet gezeten waren, namen de reize aan. In 't doortrekken der

* *Monopolium.*

De Engelsche Koopluiden worden uit Duitschland verjaagd:

en aan die van de Duitsche Hanze de handel, in Engeland, verbooden.

der Vereenigde Geweſten, werden zy, van veele Steden, door vertooning van bekwaame gelegenheid tot den handel, en door beloften van veelerlei vryheden, kragtelyk aangelokt. De Burgemeeſters, Raad en gezwooren' Gemeente van Groningen hadden, reeds in Slagtmaand des voorleeden jaars, eenen Brief aan de Koninginne geſchreeven, waarby zy de gelegenheid hunner Stad, hooglyk, preezen, en ernſtelyk verzogten, dat haare Majeſteit te wege wilde brengen, dat de Maatſchappy der Engelſche Koopluiden-Avanturiers zig tot hunnent nederſloeg (*g*). En zeker, Groningen kwam, nevens Kampen, in Overyſſel, en Dordrecht, Delft, Amſterdam en Rotterdam, in Holland, zeer by hen in aanmerking: eenigen van welke Steden gelegener waren, tot het verzenden der Koopmanſchappen *naar Duitſchland*; anderen, tot het ontvangen derzelven uit Engeland. Hunne Gemagtigden traden ook, met de algemeene Staaten, in onderhandeling, over de vryheden, welken men hun, hier, begeerde toe te ſtaan (*b*): waaromtrent, men, eerlang, overeenkwam. Midlerwyl, verkoozen zy Middelburg, in Zeeland, tot hunne Marktplaats, voorgeevende, dat het water, aldaar, bekwaamer was, om de wolle te zuiveren, dan aan veele andere oorden (*i*).

1598. Men lokt de eerſten naar de Vereenigde Gewesten.

Zy ſlaan zig te Middelburg neder.

De

(*g*) *Vid.* Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 195.
(*b*) Reſol. Holl. 9 *Febr.* 5 *Maart*, 15-30 *Juny* 1598. *bl.* 49, 88, 235.
(*i*) METEREN XIX. *Boek*, *f.* 367-369. GROTII Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 307-309.

1598. De Koningin, om hun te begunſtigen, hadt bevolen, dat de wol, die, voor Engelſche Rekening, uit haar Ryk, herwaards gevoerd werdt, alleen aan deeze Maatſchappy gezonden zou worden. Ook gaven de algemeene Staaten, in 't volgende jaar (1), een Plakaat uit, beveelende, dat de Leden deezer Maatſchappye en alle Engelſchen hier te Lande hunne Lakens, Baaijen en andere wollen ſtoffen, ter verblyfplaatſe der Maatſchappye, en nergens anders, zouden hebben ter markt te brengen (*k*). Omtrent deezen tyd, verzogt de Hertog van Wirtemberg, die voorhadt de Nekker bevaarbaar te maaken, den vryen handel voor zyne onderzaaten, door die Riviere, langs den Ryn, op de Vereenigde Geweſten; welke hem, door de Staaten, terſtond, toegeſtaan werdt (*l*). Op deeze wyze, werdt de handel herwaards gelokt. 't Verhaal van het uitbreiden der ſcheepvaart, ten deezen tyde en ſedert eenige jaaren, ſpaaren wy tot bekwaamer gelegenheid.

Vierduizend Spanjaards, te ſchepe, naar de Nederlanden gezonden.

In Sprokkelmaand deezes jaars, hadt Filips, eenige nieuwe orde op 't ſtuk der geldmiddelen geſteld hebbende (*m*), vierduizend Spanjaards, op eene Vloot van agtendertig ſchepen, naar de Nederlanden gezonden. De knegten ſtonden onder *Don Sanchio de Leiva:* de Vloot onder den Admiraal *Pretendona.* Zy werdt geleid, door ee-

(*k*) Reſol. Holl. 27 *May* 1599 *bl.* 192. *en* Groot-Plakaatb. I. *Deel, kol.* 766.
(*l*) BOR XXXV. *Boek, bl.* 32 [461].
(*m*) BOR XXXV. *Boek, bl.* 11 [433].
(1) Den twee entwintigſten van Lentemaand.

eenen Hollandſchen overlooper, en, binnen twaalf dagen, te Calais, toen nog in de magt der Spanjaarden, binnen gebragt. Eenige ſchepen nogtans werden, door de Staatſche Vloote, hieromtrent kruiſſende, op ſtrand gejaagd: één genomen. De ſchepen, 't Spaanſch Krygsvolk aan land gezet hebbende, keerden, voor 't grootſte gedeelte, veilig naar hun Vaderland, alzo beweezen werdt, dat zy in Deenemarke en de Ooſtzee t'huis hoorden, en voorheen, in Spanje, in beſlag genomen waren. Doch twee ſchepen, die, met Krygsvolk en Koopmanſchappen, uit de haven van Calais, naar Spanje, te rug wilden, werden, door de onzen, veroverd. De Spaanſche knegten, die te Calais ontſcheept waren, werden, hier en daar, in de Nederlandſche Steden, gelegd: doch waren by weinigen welkom, *alzo men, uit hunne* overkomſt, afnam, dat de Landzaaten nog, gelyk onder de voorgaande Regeeringe, door Spanjaards, beſtierd ſtonden te worden (*n*). 1598.

Twee Spaanſche ſchepen genomen.

De muitery, in verſcheiden' Steden, verſchafte den Aartshertoge, omtrent deezen tyd, veel moeite. Te Gelder, daar 't krygsvolk te hoop geloopen was, werdt zy, door 't beleid van Graave Herman van den Berge, gelukkiglyk geſtild (*o*). Naderhand, raakte de Spaanſche en Hoogduitſche bezetting van Graave, tegen elkanderen, aan 't woeden; doch zy bedaarde, eerder dan men ver-

Muitery onder de vyandlyke bezettingen te Gelder.

te Graave.

(*n*) Meteren XIX. *Boek*, *f.* 370 *verſ.*
(*o*) Meteren XIX. *Boek*, *f.* 372 *verſ.*

1598. verwagt hadt (*p*). Maar te Antwerpen, te Antwerpen. ſcheen de muitery gevaarlyker gevolgen te zullen hebben. De Spanjaards, die hier op 't Kaſteel lagen, hunnen Overſte, *Auguſtyn Meria*, verjaagd hebbende, hadden een' ſlegt ſoldaat, in zyne plaats, geſteld, en toen twee-entwintig maanden ſolds gevorderd. Terwyl men middel zogt om hun te voldoen, dwongenze den burgeren vyf-entwintig ſtuivers 's daags, voor een' Ruiter, half zo veel, voor een' voetknegt, afeiſchende, wyders, dat men hun koſtbaare kleederen, huisraad en al wat hunne dartelheid meer verzinnen kon, tot hoeren toe, verſchafte, met zo veele trotsheid, dat zy zelfs ſchooten op de Stad, tot dat men hun afvraagen kwam, of zy iet te belaſten te Lier en te Gend. hadden. De bezetting van Lier begon, eerlang, den zelfden weg in te ſlaan: ook die van 't Kaſteel te Gend, hoewel men zig hier een weinig zediger gedroeg. De Aartshertog, geenen kans ziende, om hun allen te vergenoegen, deelde de penningen, uit Spanje bekomen, onder 't volk, welk hy te velde wilde brengen, en ſtelde de bezettelingen, op goede hoop, uit: waardoor deezer ongebondenheid, tot in 't volgende jaar, duurde; wanneer zy zig niet dan met geld lieten ſtillen (*q*).

III. Opening tot eene

De Staaten der Spaanſche Nederlanden hadden den Aartshertog, by deszelfs inhuldiging, zo ſterk gedrongen, tot het bevredi-

(*p*) METEREN XX. *Boek*, *f.* 382.
(*q*) METEREN XX. *Boek*, *f.* 382. BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 37 [468]. XXXVI. *Boek*, *bl.* 5 [522].

digen der afgevallen' Geweſten, dat hy brieven afvaardigde aan de Staaten van Holland en Zeeland en derzelver Bondgenooten, waarin hy hun kennis gaf van zyn Huwelyk, en dat het regt op de Nederlanden zyner Gemaalinne was afgeſtaan: verklaarende, voorts, zyne geneigdheid tot vrede: waartoe hy hen, insgelyks, vermaande, met byvoeging, dat hy den laſt, om deswege in onderhandeling te treeden, gelaaten hadt aan zyne Staaten: welken zyn ſchryven, met eenen Brief van den zelfden inhoud, verzelden (*r*). Op gelyken zin, ſchreeven aan Maurits, Filips Willem, zyn broeder, de Hertog van Aarſchot en de Markgraaf van Havrech (*s*). Ook hoorde men, omtrent deezen tyd, ter algemeene Staatsvergaderinge, *Daniel van der Meulen*, Koopman te Leiden, die, onlangs, onder *dekſel van ziekte zyns* broeders, naar Antwerpen ontbooden geweeſt zynde, van verſcheiden' Grooten en van den Aartshertoge zelven, verſtaan hadt, hoe zeer men daar haakte naar de vrede. Zelfs verzekerde hy, dat men gezind was, den Vereenigden Staaten hunnen Godsdienſt vry te laaten, zo zy ſlegts den Aartshertog en de Infante erkennen wilden. Ook zou de Koning, uit agtinge voor Prinſe Maurits, hem gaarne het opperbevel over zyne Legers in Hongarye willen opdraagen. Doch de Staaten en Prins Maurits hadden geene ooren naar dee-

1598. Vredehandeling, van wege den Aartshertoge.

die van de hand gewee-

(*r*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 38 [470].
(*s*) Meteren XX. *Boek*, *f.* 334. Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 327.

1598. deeze uitbiedingen. Zy vonden te veel
zen ſmaaks in de pas verkreegen' vryheid, dan
wordt. dat zy zig, zelfs al ſtondt men hun alles toe, wat zy te vooren begeerd hadden, op nieuws, zouden hebben willen begeeven onder vreemde heerſchappye. En zy werden in hun opzet, om te volharden in den oorlog, verſterkt, ſedert het onderſcheppen van eenige Brieven des Konings, waaruit het tegendeel bleek van 't gene men hier voorgaf (*t*). Ook was 'er, wederom, een toeleg op 's Prinſen leeven ontdekt, die de Staaten en elk langs hoe afkeeriger maakte van handeling met de Spaanſchen.

Pieter Panne, om voorgenomen moord van Prinſe Maurits, te Leiden, ter dood gebragt.

Pieter Panne, geboortig van Yperen, kuiper zyns handwerks; doch voor deezen ook koopman en makelaar, was, op den viertentwintigſten van Bloeimaand, te Leiden, daar hy woonde, op eenig arg vermoeden, in hegtenis geraakt. Deez' hadt, ondervraagd zynde, beleeden „ dat hy, ſtrengelyk vervolgd door zyne ſchuldeiſchers, „ en geworpen van de eene gevangenis in „ de andere, eindelyk, geraakt was by de „ Jezuiten te Douai, die hem, door beloften, hadden aangezet, tot den moord „ van Prinſe Maurits, dien hy *Hertog* noemde. Dat zyne vrouw, zeer Jezuitsgezind, „ hem, hiertoe, ook ſterk hadt gedrongen: „ en dat hy, eindelyk, bewoogen, door „ beloften van tydelyke gunſten en van den „ Hemel, hier namaals, 't ſtuk hadt aangenomen. Dat, de Jezuiten hem, hier-
„ op,

(*t*) BOR XXXV. *Boek*, 37 [468] *enz.*

„ op, het Sakrament toegereikt en reis- 1598.
„ geld gegeven hebbende, hy naar Zee-
„ land getrokken, en, van daar, te Leiden
„ aangekomen was. Dat hy, hier, de ſnood-
„ heid en 't gevaar van den toeleg nader
„ overdenkende, tot betere zinnen geko-
„ men, en van zyn voorneemen afgeſtapt
„ was: weshalve hy badt, dat men deer-
„ nis wilde hebben met zyne onnozelheid."
Van elders blykt, dat hy ook bekend heeft,
„ in tegenwoordigheid van Richardot en
„ d'Aſſonville, aangenomen te hebben,
„ den Prins, met een vergiftigd mes, van
„ boven voorzien met drie weêrhaaken,
„ om te brengen; waartoe hy zyne Door-
„ lugtigheid, in 't Portaal der Franſche
„ Kerke, te Leiden, ten tyde van 't verrig-
„ ten der trouwplegtigheid, tuſſchen den
„ *Heere van Asperen* en de Dogter van den
„ Heere van *Aldegonde*, dagt waar te nee-
„ men: welke plegtigheid de Prins, egter,
„ niet bygewoond hadt. Dat de toeleg, hier-
„ door, gemiſt was, tot byſtere ontſteltenis
„ van eenige Jezuiten, die zig, zo hy voor-
„ gaf, op zekere Katholyke Hofſtede, bui-
„ ten den Haage, onthielden (*u*)." Hy her-
haalde deeze belydenis, tot verſcheiden'
reizen, ſmeekende, geduurig, zeer erbar-
melyk, om lyfsgenade. Maar Schepenen
van Leiden, by raade der Gekommitteer-
de Raaden en der beide Geregtshoven van
Holland, veroordeelden hem, op den twee-
entwintigſten van Zomermaand, om onthalsd
en

(*u*) Reſol. Holl. 27 *May* 1598. *bl.* 163.

1598. en gevierendeeld te worden: welk vonnis, ten zelfden dage, aan hem werdt uitgevoerd. Het werdt, terſtond, gedrukt, in 't licht gegeven: doch, van der Jezuiten zyde, naderhand, uit ſchaamte, zo 't ſchynt, over 't ſchelmſtuk, ook in openbaaren druk, wederlegd (*v*). Ondertuſſchen, werkte dit voorval mede, om de Staaten te beveſtigen in de afkeerigheid van de Vredehandeling, tot zo verre, dat zy zelfs niet goedvonden, te antwoorden, op de opening, hun, van wege den Aartshertoge, gedaan. In Lentemaand des volgenden jaars, ſchreevenze egter aan de Staaten der Spaanſche Nederlanden; dezelven, op hunne beurt, vermaanende, om, nevens hen, de wapenen tegen den gemeenen vyand op te neemen (*w*).

Schutgevegten. Tot hiertoe, waren de Krygsbedryven in de Nederlanden van zeer gering belang geweeſt. Want, behalve het gene wy te vooren gemeld hebben, was 'er naauwlyks iets voorgevallen, dan een klein ſchutgevegt by Nieuwmegen, tuſſchen eenige Staatſche knegten en eene bende vyandlyke ruiters: waarin de onzen te kort geſchooten waren. Daarentegen, hadt eenige Staatſche Ruitery eenen hoop Spaanſchen over de Maaze geſlaagen, by welke gelegenheid, een der Graaven van Mansfeld geſneuveld was (*x*). De reden, waarom, van wederzyde, de kryg zo flaauwlyk gevoerd werdt,

Oorzaaken van 't verflaauwde

was

(*v*) BOR XXXV. *Boek, bl.* 26 [453] *enz.*
(*w*) BOR XXXVI. *Boek, bl.* 23 [513].
(*x*) GROTII Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 328.

was geene andere, dan dat de Vereenigde geweſten oordeelden, hunne geldmiddelen, die bekrompen omkwamen, een weinig te raade te moeten houden, en dat Albertus zyn Leger eerſt verſterken wilde met de bezettingen der Franſche Steden, die, volgens de Vrede, geruimd moeſten worden: doch welken de knegten niet verlaaten wilden, voor men hun voldaan hadt, waartoe den Aartshertoge naauwlyks middel overſchoot. Maar, na 't bekomen van eenige penningen van den Koning, beſloot hy een Leger byeen te trekken omtrent de Maaze, en, alzo hy op zyn vertrek ſtondt naar Spanje, werdt aan Don Francisko de Mendoza, Admirant van Arragon, het opperbevel over hetzelve opgedraagen (*y*). De Vereenigde Staaten, hiervan kennis bekomen *hebbende*, *deeden* de Bommelerwaard bezetten door Hohenlo, terwyl Prins Maurits het grootſte gedeelte des Staatſchen Legers by Arnhem ſamentrok. Elk was, derhalve, in de verwagting van eenige gewigtige onderneeming, tegen 't najaar. 1598. wen des krygs.

IV. De Kardinaal Andreas van Oostenryk, door Albertus, tot Landvoogd aangeſteld.

Albertus hadt, midlerwyl, zynen Oom, *Andreas*, ook Kardinaal, en Zoon van Ferdinand, Graave van Tirol, ontbooden uit de Elzas, alwaar hy, van wege den Keizer, 't gebied voerde. Aan deezen droeg hy de Regeering der Nederlanden, in zyn afweezen, op (*z*), en begaf zig toen, den veertienden van Herfſtmaand, op reis naar Spanje (*a*).

(*y*) Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 328, 329.
(*z*) Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 326, 330.
(*a*) Bor XXXV. *Boek, bl.* 37, 38 [467, 470].

1598. Albertus vertrekt naar Spanje. Filips Willem, Prins van Oranje, verzelt hem.

Filips Willem, Prins van Oranje, verzelde hem, tot verwondering van veelen, die oordeelden, dat hem zyne langduurige gevangenis reeds wars van dit Ryk gemaakt moeſt hebben. Doch 't ſchynt, dat zyn voornaam oogmerk, in het doen deezer reize, geweeſt zy, zig, door tuſſchenſpraak des Konings van Spanje, die nu met Henrik den IV. bevredigd was, in 't bezit van het Prinsdom Oranje te doen herſtellen. Maurits hadt ook naar dit Prinsdom geſtaan, en Aldegonde, voor eenigen tyd, afgezonden, om zig, door onderhandeling en andere konſtenaaryen, meeſter van het zelve te maaken. Doch 't was hem, tot nog toe, mislukt. En Filips Willem werdt 'er, in Lentemaand des volgenden jaars, ingehuldigd (*b*). De Aartshertog nam de reis door Duitſchland en Boheeme, hieldt, te Praag, een mondgeſprek met den Keizer, zynen Broeder, en begaf zig, voorts, naar Italie. Doch onder weg, hadt hy de tyding gekreegen van de dood zyns Schoonvaders, Koning Filips den II., die, 's daags voor zyn vertrek uit Bruſſel, den dertienden van Herfſtmaand, op 't Eskuriaal, overleeden was. Met zyne ziekte en dood hadt het zig, deezer wyze, toegedraagen.

Filips de II. ſterft.

Zyne laatſte ziekte.

De jigt hadt hem, ſedert eenigen tyd, en vooral, ſedert de jongſte Lente, zeer begonnen te kwellen, en deeze kwaal was, geduurende den Zomer, zo merkelyk verzwaard,

(*b*) METEREN XX. *Boek*, *f.* 383. XXI. *Boek*, *f.* 403. GROTII Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 330.

zwaard, dat hy zig, in eene rosbaar, naar 't Eskuriaal, een zomerpaleis, door hem, gestigt, hadt doen overbrengen, om van lugt te veranderen. Doch hier bevangt hem de koorts, en eene ongewoone krimping der zenuwen: ook openbaarden zig verborgen zweeren, in de scheen en vooral in de borst, die, door geneesmiddelen, tot rypheid gebragt, een' grooten overvloed van vervuilde stoffe uitwierpen, in welke, al ras, zo groot eene menigte van luizen voortgeteeld werdt, dat zyne oppassers hem niet zagen te reinigen. Ook werdt 'er zyn vermagerd lighaam, eerlang, te zwak toe: waarna het ongedierte, zig plaatsende in zyne ingewanden, hem eene onlydelyke smert veroorzaakte. Men getuigt, dat hy, zyn einde voelende naderen, de dood, met *gelaatenheid*, te gemoet gezien heeft. Zynen Zoon en *Dogter heeft* hy de bewaaring der onderlinge liefde en des Roomschen geloofs, ernstelyk, aanbevolen. Waarna hy, de laatste Kerkgeregten ontvangen hebbende, met het zelfde kruisbeeld by zig, welk zyn Vader, stervende, in de handen gehad hadt, en met veele vertooningen van Godsvrugt, ontslaapen is, in het twee-enzeventigste jaar zyns ouderdoms, en in het drieënveertigste zyner regeeringe (*c*). 1598.

Zyne bedaardheid, naarstigheid, doorzigtigheid in 't uitvorschen van de geheimen der Vorsten, en uitwendige Godsdienstigheid. Zyn aart, lof en laster.

(*c*) Meteren XX. *Boek*, *f.* 390 *enz.* Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 39 [470], 40 [472] *enz.*

1598. heid wordt van veelen hooglyk geroemd. Doch, als 'er zyne heerschzugt belang by vondt, schroomde hy niet, de paalen der goedertierenheid verre te overschreeden. Ook was hy haatdraagend en agterdogtig, loos en geveinsd. Zyne partyen hebben hem onmenschelyke wreedheid en moordlust te last gelegd, en zyne jongste ziekte aangemerkt als eene blykbaare straf des Hemels over het ombrengen van zynen Zoon en Gemaalinne. Zy vergelyken hem, met Antiochus Epifanes, Herodes, en andere monsters der aloudheid: niet bedenkende, dat ook eerlyke en geroemde mannen, door diergelyke walgelyke ziekten, uit het leeven gerukt zyn (*d*). 't Begrip, welk hy, van jongs op, ingezoogen hadt, van de volstrekte afhangkelykheid der Nederlanderen van hunnen Vorst, en van de onvergeeflyke snoodheid van 't gene hy Kettery noemde, heeft hem doen waanen, dat 'er aan zyne wederspannige onderzaaten niets te verbeuren ware. En deeze waan maakte hem onverzoenlyk, en drong een groot deel der Nederlanderen, om zig zyner gehoorzaamheid te onttrekken. Veele eenvoudige Ingezetenen der Vereenigde Gewesten, oordeelende, dat men zynen Vorst, hoe hy 't ook maakte, nimmer mogt afvallen, hielden zig nu, na zynen dood, eerst ontslaagen van den eed, dien zy hem gezwooren hadden. Zyn Zoon, FILIPS DE DERDE, gehouden voor niet al te snee-

Zyn Zoon Filips de III. volgt hem op.

dig

(*d*) GROTII Hist. *Libr.* VII. *p.* 331.

dig van begrip, volgde hem op in de Regeering (*e*). 1598.

De Aartshertog, voortgereisd tot op den Venetiaanschen bodem, ontmoette aldaar de Bruid des nieuwen Konings, *Margareet*, Dogter van den Aartshertoge Karel, Keizer Ferdinands Zoon. Hy verzelde haar tot Ferrare, alwaar Paus Klemens de VIII. gevolmagtigd om de afweezende Filips en Izabelle te verbeelden, de beide Huwelyken sloot en inzegende. Het overig gedeelte van dit jaar werdt, door dit aanzienlyk gezelschap, doorgebragt in Italie (*f*): van waar wy te rug keeren, om, midlerwyl, te zien, wat 'er, in en omtrent de Nederlanden, voorviel.

V. Onlusten te Embden.

Wy hebben, te vooren (*g*), gemeld, dat, in het Verdrag tusschen den Graave van *Oostfriesland* en de Stad Embden, in den jaare 1595 geslooten, onder anderen, bedongen was, dat de Stad, aan den Graave, zekere somme betaalen zou. Om deeze te vinden, en tot vervalling der onkosten, in het voorgaande geschil gemaakt, hadt zy den Ingezetenen zekere belastingen willen opleggen, die nog niet waren ingewilligd. Van deeze gelegenheid bediende de Graaf zig, om zyn voorig gezag wederom te bekomen. 't Onvrede over den inhoud van 't jongste verdrag, welk hy hieldt hem afgedwongen te zyn, hadt hy zig beroepen op den Keizer, die, euvel neemende, dat de Ver-

(*e*) GROTII Hist. *Libr.* VI. *p.* 332.
(*f*) METEREN XX. *Boek*, *f.* 393.
(*g*) VIII. *Deel*, *bl.* 421.

1598. Vereenigde Staaten zig de beſliſſing hadden aangemaatigd van eene zaak, welke in het Duitſche Ryk voorgevallen was, en egter ongenegen, om, tegen de belangen der Stad, te vonniſſen, het Delfzylſche Verdrag wel vernietigd, doch byna dezelfde dingen, uit zynen naam, belaſt hadt. Hier zig dan in zyne verwagting bedroogen gevonden hebbende, onderſtaat de Graaf de Stad, door inwendige beroerten, overhoop te werpen, om zig, daarna, van dezelve te verzekeren. Hy zendt zyne twee Zoonen, *Joan* en *Chriſtoffel*, derwaards, die de beroerte aanſtooken moeſten. Ook zogt hy eenige wargeeſten op uit het graauw, die de misnoegden over de belaſting, welke van twee uit de negentien gilden geweigerd was, en een zeker ſlag van Lutherſchen hadden gaande te maaken tegen de Regeeringe, ſamenrotting, onder hen, te verwekken, en hen de Poorten te doen openen voor 's Graaven Krygsvolk, dat, onder ander voorgeeven, byeen gebragt en herwaards geſchikt was. Doch onder hen, die men aangezogt hadt, was 'er een, die 't ſtuk der Wethouderſchap ontdekte. Terſtond daarop, werdt zekere Kiſtemaaker gevat, die ſchriftelyken laſt hadt van den Graave, om al 't voorgemelde uit te voeren. Men beklaagde zig zeer, by 's Graaven Zoonen, over huns Vaders trouwloosheid. 't Bleef hier niet by. De Kiſtemaaker, ſcherpelyk ondervraagd, ontdekte verſcheiden medeſtanders, met naame *Joan Groene*, man van aanzien onder de zynen,

en

en Zwager van zekeren *Fonk*, die over en weder ging, tuſſchen den Aartshertoge Albertus en den Graave, en, voor eenigen tyd, op vermoeden van ſlinkſchen handel, in Holland agterhaald, en vaſtgezet was. By Groene werden gevonden Brieven van Fonk aan Graave Edzard, hem raadende, „ het oog af te wenden van Duitſchland, „ en aan te ſpannen met Spanje, door welks „ magt alleen, hy herſteld kon worden. „ Doch in erkentenis deezer weldaad, moeſt „ hy gedoogen, dat het Spaanſche Leger „ zig, voor eenigen tyd, nederſloeg op „ zynen bodem, en dat men eene Vloot „ hieldt in den mond der Eems en des naas„ ten zeeboezems." Zulke ontdekkingen en de voorgenomen' oproer koſtten eenigen der voornaamſte beleideren den hals, anderen werden gebannen, en in geldboeten beſlaagen. *De jonge* Graaven waren, tegen 't verzoek van den Raad, den negenden van Bloeimaand, uit Embden geweeken. De Raad, midlerwyl bezeffende, in hoe groot een gevaar de Stad geweeſt ware, beſloot wederom, een vendel te werven van driehonderd koppen: waartoe men, op geloove der Staaten van Holland en der algemeene Staaten, te Amſterdam en elders, geld opnam (*b*). Graaf Willem Lodewyk, Stadhouder van Friesland, hadt deeze knegten, voorbedagtelyk, afgedankt: waarnaze, terſtond, door die van Embden, wa- 1598. Graaf Willem Lodewyk verſchaft Embden

(*b*) Reſol. Holl. 7, 11 *July*, 20 *Octob.* 1598, *bl.* 238, *&c.*, 358.

1598. volk, de Staaten geld.

waren aangenomen. Ook hieldt hy hulpbenden gereed, om hun, des noods, verder te onderſteunen. Maar Graaf Edzard, als hadt hy geenen overlaſt gedaan, maar geleeden, riep elk te hulp, tegen de Stad. Eerſt, daagde hy haar te Spiers, tegen den zeſtienden van Oogſtmaand, klaagende, in de Daagbrieven, onder anderen, over het Staatſche Krygsvolk, welk, op zynen bodem, geſtroopt hadt (*i*). Voorts, zondt hy zyne Zoonen naar Poolen: alwaar vyf ſchepen werden uitgeruſt, die, bemand met Embder ballingen en ander volk, de Stad dreigden aan te taſten (*k*). Ook ſchreef de Koning van Poolen eenen trotſen Brief aan de algemeene Staaten, waarby zy vermaand werden, geenen onderſtand te doen, aan die van Embden, welken hy, ten zelfden tyde, den handel in zyn Land verbooden hadt (*l*). Zulk een verbod was ook geſchied, van wege den Hertoge van Holſtein, wiens Dogter met Graave Edzards Zoon, Enno, gehuwd was. En de Graaf zogt het zelfde te wege te brengen, in Spanje en in Deenemarke (*m*). Ook arbeidden de Spanjaards, deezen winter, heimelyk, om eene geheele omkeering, in de Regeering en in den Godsdienſt, te wege te brengen, binnen Embden (*n*). Zy en de Graaf wiſten zelfs, geduurende den winter, eenen nieuwen aan-

(*i*) Meteren XIX. *Boek*, *f.* 375 *verſ.* 376.
(*k*) Reſol. Holl. 9 *Dec.* 1598. *bl.* 409.
(*l*) Reſol. Holl. 23 *Dec.* 1598. *bl.* 464.
(*m*) Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 333. *& ſeqq.*
(*n*) Reſol. Holl. 16 *Febr.* —— 5 *Maart* 1599. *bl.* 105.

aanhang te maaken, onder de Koopluiden, Reeders en Bootsgezellen, die men vleide met de vaart op Spanje, welke nu, in de Vereenigde Geweſten, verbooden was (*o*). De Graaf wierf volk, ruſtte ſcheepen uit, en vondt de koſten, uit geweldige ſchattingen, den Ooſtfrieſchen Dorpen afgeperſt, welken hy, daarenboven, tot eenen eed vergde, om hem, tegen die van Embden, by te ſtaan (*p*). In deezen verwarden toeſtand, bleeven de zaaken tot op de dood van Graave Edzard den II. die, den eerſten van Lentemaand des volgenden jaars, voorviel. Hoe zy, daarna, eenigszins vereffend werden, ſtaat ons, by eene andere gelegenheid, te melden. 1598.

VI. Ellerborn, te Aken, verwerft Brieven van ſchaverhaaling tegen de Verenigde Staaten.

Te Aken, was het den Spaanſchen, onlangs, gelukt, door heimelyke bewerking ten Keizerlyken Hove en elders, de Hervormden *uit de Regeeringe* te doen zetten, en dezelve, eeniglyk, te doen opdraagen aan Roomſchgezinden: die de voorige Regenten eerſt in hegtenis namen, en daarna, nevens veele Hervormden, drongen, de Verwyk te neemen naar Holland, alzo de openbaare belydenis der Lutherſche beide en der Hervormde Leere, binnen Aken, verbooden werdt. By gelegenheid deezer veranderinge, was hier in 't bewind geraakt *Gerard Ellerborn*, die den Vereenigden Staaten, voor deezen, als Ritmeeſter, gediend, en, zo hy voorgaf, groote ſommen van hun

(*o*) Meteren XXI. *Boek*, *f.* 399 *verſ.*
(*p*) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 376.

1598. hun te vorderen hadt. Deeze, te Spiers, Brieven van ſchâverhaaling hebbende weeten te verkrygen, taſtte eenige Nederlandſche Koopluiden, te Aken, aan, doende derzelver goederen geregtelyk bekommeren, en, eerlang, te koop veilen. Doch de algemeene Staaten ſchreeven, een en andermaal, aan de Stad, over deeze onbehoorlykheid, zo ernſtig en dreigende, dat men hun gehoor gaf, en de Nederlandſche goederen ontſloeg (*q*). Zo veel aanziens hadden nu de Vereenigde Geweſten verkreegen: wier Ingezetenen, weinige jaaren geleeden, voor diergelyke ongemakken, ſchier alomme, plagten bloot te ſtaan.

doch regt niets uit.

VII. Staat van 't Hertogdom Kleeve.

In 't Hertogdom Kleeve, bleef het bewind der Regeeringe nog in handen der Hertoglyke Raaden, die, met de Spanjaards en met den Huize van Ooſtenryk, heulden. 't Bemagtigen van Rynberk, door de Vereenigde Staaten, hadt de Vorſten van Brandenburg en Nieuwburg niet konnen beweegen, om ernſtiger middelen by de hand te neemen, tot het bekomen der erfeniſſe, waarop zy meenden regt te hebben. De Kleefſche Grooten hadden wel geraadſlaagd, over 't werven van zesduizend knegten en tweeduizend paarden, tot verdediging der grenzen, zo 't heette; maar in der daad, om zig meeſter te maaken van de Regeeringe. Doch, toen 't op 't kiezen van eenen Veldheer aankwam, en ſommigen Graaf Jan van Naſſau; anderen den Graaf

(*q*) METEREN XX. *Boek*, *f.* 381.

Graaf van Hohenlo begeerden, marde men zo lang met overleggen, dat de tegenparty gelegenheid kreeg, om zig te verſterken (r): waarmede de toeleg te niet liep. De Stad Alfen, in 't voorleeden jaar, door Prinſe Maurits, ingenomen, was, hier, onlangs, der Paltsgraavinne, wederom ingeruimd. Ook hadt men Meurs van bezetting ontledigd. Beide de Steden moeſten, nogtans, onzydig blyven (s). 1598.

Alfen en Meurs geruimd.

Dus ſtondt het op de grenzen, toen de Admirant van Arragon, een Leger van twintigduizend knegten en tweeduizend paarden byeen gebragt hebbende, den Rynkant vervulde met den ſchrik voor zynen togt. Zyn toeleg was, over den Ryn te trekken, en voorts door de Betuwe, naar Holland. Doch om dit oogmerk te bereiken, moeſt hy zig verzekeren van den overtogt der *Riviere*: waartoe de verwarde toeſtand der zaaken in Kleefsland nu ſchoone gelegenheid gaf. Mendoza dan, onder wien Graaf Fredrik van den Berge, als Veldmaarſchalk, geboodt, voert, in 't begin van Herfſtmaand, zyn Leger, aan verſcheiden' oorden, over de Maaze, en trekt, door de onzydige Landen van Gulik, Keulen en Kleeve, naar den Rynkant, zonder zig te kreunen aan de klagten van grooten en kleinen, over 't ſchenden van den bodem des Ryks. La Barlotte, vooruitgezonden, dwong alle ſchippers, die hy aantrof, hunne

Optogt van den Admirant van Arragon.

La Barlotte verjaagt de Staat-

(r) Grot. Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 336.
(s) Meteren XX. *Boek*, *f.* 380 *verſ.* 381.

1598. ne Vaartuigen, tuſſchen Bon en Keulen,
ſche uit- byeen te brengen. Hier voert hy zyn volk
leggers. over den Ryn, verzekert zig van den over-
zydſchen oever, en jaagt, met behulp van
twee veldſtukjes, de Staatſche Uitleggers
den ſtroom af, tot aan Rynberk (*t*). Men-
doza, met het gros des Legers, den linker
Orſoi in- oever des Ryns langs trekkende, nam eerſt
geno- Orſoi in, eene Kleeffſche Plaats, die men
men. hadt begonnen te verſterken. Hy gaf ter-
ſtond bevel, om de Veſtingwerken te vol-
tooijen. En om zig van den overtogt der
Riviere te verzekeren, deedt hy het Dorp
Walſum, aan de andere zyde des Ryns,
tegen over Orſoi gelegen, ook ſterk maa-
ken (*u*).

Prins Midlerwyl, was ook het Leger der Ver-
Maurits eenigde Staaten, omtrent Arnhem, byeen
komt te getrokken. Prins Maurits, zig, insgelyks,
velde. derwaards begeven hebbende, bezigtigde
en bezorgde de voornaamſte Steden langs
den Yſſel in perſoon, de overigen, door
's Hee- mindere Legerhoofden. Voorts ſtondt hy
renberg zyner moeije, der Graavinne van den Berge,
ontman- op haar verzoek, toe, dat haar Graaffchap,
teld. gelegen in 't Land van Zutfen, onzydig
bleeve, mids het Steedje 's Heerenberg
ontmanteld wierdt, gelyk geſchiedde (*v*).
Daarna, zyn heir gemonſterd hebbende, en
het te zwak bevindende, om den vyand in
't open veld tegen te ſtaan; want het was
niet

(*t*) METEREN XX. *Boek, f.* 384.
(*u*) BOR XXXV. *Boek, bl.* 49 [483]. METEREN XX. *Boek, f.* 384 *verſ.*
(*v*) METEREN XX. *Boek, f.* 384 *verſ.*

niet veel boven de zesduizend knegten en vyftienhonderd paarden ſterk (*w*); beſloot hy zig te legeren in de Gelderſche waard, een klein Eilandje, ter regter zyde van de Betuwe, even beneden de verdeeling der Rivieren, gelegen. Van hier, maakte hy ſtaat, de grenzen te zullen konnen beſchermen, en, nu en dan, den vyand den toevoer te zullen konnen afſnyden. 1598.

't Vyandlyk Leger, midlerwyl, aangegroeid in volk, begon, naar gelang hiervan, gebrek aan geld en aan leevensmiddelen te krygen: waaruit ſtrooperyen, op den naaſten onzydigen bodem, geboorenwerden, welken, wederſtaan wordende, door de Kleeffſche manſchap, *Haaneveêren* genaamd, om dat zy meeſt uit Landluiden beſtondt, niet zonder bloedſtorting, afliepen (*x*). Aan muitzugt en tweedragt onder de knegten hadt men geen gebrek, in zulk een bandeloos Leger. Zelfs waren de hoofden niet eens, over 't gene men verder behoorde ter hand te ſlaan, dryvende Don Louis de Velasko, dat men Maurits uit de Gelderſche waard verjaagen, en daarna tot in Holland doordringen moeſt: den Graave van den Berge, daarentegen, dat men, ter regterhand af, naar den Eemsſtroom trekken, en zig van Embden verzekeren moeſt: welken togt, een Zoon van Graave Edzard, die thans in 't Leger was, hem, zo men meent, ſmaakelyk gemaakt hadt (*y*). Ter- Baldaadigheid der Spanjaarden, op den Duitſchen bodem.

(*w*) *Zie* Bor XXXV. *Boek*, *f.* 48 [482].
(*x*) Meteren XX. *Boek*, *f.* 385 *verſ.*
(*y*) Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 343.

1598. Terwyl men hierover beraadſlaat, be-
Beweeging hierover in Duitſchland. weegt *Sibilla van Kleeve*, Zuſter van den krankzinnigen Hertog, de Stenden des Lands, om op de middelen bedagt te zyn, tot het wederſtaan en verjaagen der Spanjaarden; die de Landzaaten, alomme, en vooral de Onroomſchen deerlyk mishandelden. *Simon*, *Graaf van der Lippe*, Overſte van den Weſtfaalſchen Kreits, waaronder Kleeve behoorde, werdt overgehaald, om de penningen, geſchikt tot den oorlog in Hongarye, t'huis te houden, en tegen Mendoza te gebruiken. De Biſſchoppen, langs den Ryn gezeten, de Paltsgraaf, de Hertog van Brunswyk, de Landgraaf van Heſſen, de Keizer zelf werden aangezogt om hulpe, niet zonder hun 't gevaar te vertoonen, welk gantſch Duitſchland over 't hoofd hing, zo men der Spaanſchen moedwil zynen gang liet gaan. Aan Prinſe Maurits zondt men beleefde brieven, waarby men hem bedankte, dat hy den kryg, tot hiertoe, met zo weinig ſchade der nabuuren, als hem mogelyk geweeſt was, gevoerd hadt, hem te gelyk verzoekende, den Spanjaarden, uit al zyn vermogen, te willen tegenſtaan; welke brieven hem en den Staaten te aangenaamer geweeſt zyn, om dat 'er hoop uit geſchept werdt, op een verbond met de Duitſche Vorſten, waarnaar zy lang begeerig geweeſt waren. Ook toonden zy, in het antwoord op deeze Brieven „ hoe „ 't, na eene droevige ervaarenis van 't „ gene de Staaten, al voor verſcheiden' „ jaaren, voorſpeld hadden, eens tyd werdt,

Die van Kleeve ſchryven aan Prinſe Maurits.

„ om

„ om met volken, hun in bloede beſtaande, 1598.
„ ook in gemeenſchap van wapenen te tree-
„ den." Men zondt ook aan den Admirant, met klagten over den moedwil zyns Krygsvolks, dien hy, met de noodzaakelykheid des oorlogs, zogt te verſchoonen (z).

VIII. Groot gebrek in 's vyands Leger.

Ondertuſſchen hadt het aanhoudend plonderen de veldvrugten verteerd, de boſſchen en dorpen verwoeſt, 't Landvolk verjaagd. 't Leger miſte ook den gewoonlyken toevoer, die, meer dan eens, onderſchept was. Al 't welk groot gebrek veroorzaakte onder de vyandlyke ſchaaren, die, eerlang, by geheele vendels, verliepen. Hier kwam nog by, dat de ſchipbrug over den Rynlos geraakt en weggedreeven was: 't welk de gemeenſchap tuſſchen Orſoi en de ſchans aan de overzyde hadt afgeſneeden. En meent *men, dat dit toeval* den Admirant tot het beſluit bragt, om, met verwerping der twee voorſlagen, waarover, tot nu toe, geraadpleegd was, Rynberk te belegeren (a). De Vereenigde Staaten, op nieuws gepord, door den Aartsbiſſchop van Keulen, die den jongen Jan van Naſſau, Zoon van den Ouden, ten deezen einde, herwaards hadt afgezonden (b), waren, nog onlangs, in ernſtige overweeging geweeſt, om hem de Plaats wederom te leveren. Hiertoe ſcheen hen te noodigen de afgelegenheid derzelve, het tegenwoordig gebrek aan Krygsvolk, en

(z) Meteren XX *Boek*, *f.* 385.
(a) Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 346.
(b) Reſol. Hol. 2-17 *Maart*, 15-30 *Juny*, 14 *Sept.* 1598. *bl.* 132, 228, 323.

1598. en vooral, dat de vyand, elders, zo wel, of veelligt beter dan te Rynberk, over den ſtroom, komen kon. Ook haperde 't ſlegts, aan eenige voorwaarden, over welken men niet eens kon worden. De handeling was dan afgebroken, toen de Admirant, op den negenden van Wynmaand, de Stad deedt berennen. Zy was, ten deezen tyde, bezogt met de peſt, ontſtaan, zo men meent, uit de ongewoone droogte des Rynſtrooms. De bezetting was, hierdoor, zeer geſmolten en verzwakt. Doch om de Waard voor de Stad te bewaaren, hadt Maurits drie vendelen knegten afgezonden, met laſt, om zig niet te vermengen met de zieke bezetting der Plaatſe, dan in den hoogſten nood, die haaſt gebooren was. De vyand, aanvallende op de zwakke verſchanſing van de Waard, noodzaakte dit verſch volk naar de beſmette Veſting te wyken. Mendoza, voorts, om niet overvallen te worden, bezetting gelegd hebbende in de zwakke of ontruimde Kleefſche Plaatſen beneden Rynberk, als Burik, Alfen, Meurs en anderen, naderde de Stad, met miſtig weder, van drie kanten: en eiſchteze op, door *Alfonzo d'Avalas*, eer men 't geſchut nog geloſt hadt. De bezetting gaf ruſtig antwoord: waarop de Spanjaard aan 't ſtormen viel op 't buitenſte bolwerk, daarna aan 't ſchieten op de Stad. Een kruidtooren by de Rynpoorte, juiſt toen in den brand geraakt, barſt, met zo geweldigen ſlag, van een, dat de naaſte huizen inſtorten, een groot deel van den muur om verre geworpen wordt,

Rynberk belegerd, door den Admirant.

wordt; en veele menſchen, ook de Bevelhebber, *Lukas Hedding*, verpletterd, onder de puinhoopen. En, wonder is 't, dezelfde ſlag zuivert de lugt van de peſt, die, hier, eenen tyd lang, geheerſcht hadt. Maar de bezetting, de werken vernield, het busкruid vervloogen ziende, zag ook geen houden meer aan de Stad, die zig, op den veertienden van Wynmaand, opgaf, bedingende alleenlyk, het leeven, mids, in vier maanden, niet dienende, tegen Spanje noch den Aartshertoge (*c*). 1598.

De Stad geeft zig over.

Onderwyle was een gedeelte des vyandlyken Legers, welk zig, tegen over Orſoi, nedergeſlaagen hadt, gevallen in 't Graafſchap Zutfen en in 't Land van Overyſſel, bedryvende, alomme, beide op onzydigen en vyandlyken grond, onbeſchryflyken *moedwil*. Doch de Dorpen der Veluwe, over welken *Mendoza* beläſtingen uitgeſchreeven hadt, weigerden hem dezelven: door Prinſe Maurits, daartegen, gewaarſchuwd zynde (*d*). *Ulrich van Valkeſtein, Graaf van Broek*, zyn zwak Kaſteel van dien naam, na eenige verweering, by verdrag, opgegeven hebbende, werdt, daarna, in koelen bloede, naar alle waarſchynlykheid op laſt van Mendoza, vermoord (*e*). Zyne Weduwe, hierover, in den jaare 1600, toen Mendoza, in den Haage, gevangen zat, regt vorderende, by een ſmeekſchrift aan 's Lands

Moord van den Graave van Valkeſtein en Broek.

(*c*) Meteren XX. *Boek*, *f.* 337. Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 43, 44 [486, 487].
(*d*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 58 [495].
(*e*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 49 [483] *enz.*

1598. Lands Staaten, waarin zy de dienſten, door haaren Gemaal, den Vereenigden Geweſten gedaan, hooglyk verhief; antwoordde de Admirant, wien dit ſmeekſchrift in handen geſteld was „ hoe ook daaruit bleek, dat „ de Graaf het lot, welk hem getroffen „ hadt, waardig geweeſt was, alzo hy, „ zelfs over 't verbreeken der onzydig„ heid, geroemd werdt (*f*)." Even of dit, al was 't waar, den Spanjaard regt gaf, om een verdrag, daarna, met hem geſlooten, te overtreeden. Doch diergelyke ongeregtigheden werden, dagelyks, gepleegd, op den Duitſchen bodem. Wezel, den Admirant gezanten toegeſchikt hebbende, om hem, door onderwerping en geſchenken, te vermurwen, werdt gedwongen, den Roomſchen Godsdienſt te herſtellen, en eene ſterke Spaanſche bezetting in te neemen. Ook moeſt de Stad het Leger van Kooren voorzien, en den Veldheer honderdduizend daalers opbrengen (*g*). Rees moeſt, wat laater, ook Spaanſche bezetting inneemen; doch veel ſterker dan men bedongen hadt. Emmerik werdt bezet, door een' Hoogduitſch' Hopman, die, zig, by eede, verbonden hebbende, meer niet dan vierhonderd knegten in de Stad te ontvangen, naderhand, de koenheid hadt van la Barlotte, die, met een regement daarboven, derwaards kwam, buiten te ſluiten, zeggende, *dat hy, ook onder eenen trouwloozen Over-*

Wezel, Rees en Emmerik neemen Spaanſche bezetting in.

(*f*) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 54 [669].
(*g*) Meteren XX. *Boek*, *f.* 387. *verſ.* XXI. *Boek*, *f.* 403 *verſ.*

Overſte, zynen eed betragten wilde (*h*). Mendoza, nu, met het overig Leger, ook over den Ryn gekomen, deedt, na 't bezetten der gemelde Steden, Yſſelburg inneemen; daar verſcheiden' burgers werden omgebragt (*i*). Dus naderde hy vaſt het Staatſche Leger, welk nog in de Gelderſche Waard verſchanſt lag. Des Maurits, om hem den weg derwaards af te ſnyden, delvers te ſchepe afzondt, die den Ryndyk boven Emmerik, op eene plaats, *den Hetter* genoemd, door zouden ſteeken, en 't Land, daar de vyand door moeſt, onder water zetten. En de naaſte Landeryen ſtonden reeds bevloeid, toen de Spanjaards, eerſt met musketten, toen met grof geſchut, de delvers van den dyk dreeven, de gaten ſtopten, en 't verder onderloopen der Landeryen voorkwamen (*k*). 1598. Ook Yſſelburg. Maurits tragt den Ryndyk door te ſteeken.

De vyand *ſloeg zig*, daarna, neder aan den Elterenberg, daar hy, eenige dagen, ſtand hieldt. En toen eerſt vondt Maurits geraaden, zig van de Kleefſche Plaatſen Zevenaar en Heuſſen, en Lobeth, of het Tolhuis, gelegen binnen de Betuwe, te verzekeren (*l*). De Legers lagen nu zo na by elkanderen, dat 'er geduurig ſchutgevegten voorvielen, waarin de Spaanſchen, afgemat door koude en honger, gemeenlyk te kort ſchooten. Doch 't kwam tot geen hoofd- Hy neemt Zevenaar, Heuſſen en het Tolhuis in.

(*h*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 54, 55 [491]. Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 311.
(*i*) Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 351.
(*k*) Meteren XX. *Boek*, *f.* 388.
(*l*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 55 [491].

1598. hoofdtreffen, doordien Maurits zig in zyn voordeel hieldt, en de Admirant, de kloekheid zyner knegten miſtrouwende, zynen vyand, ſchoon zo veel zwakker van volk, niet durfde aantaſten. Maar Mendoza verliet, eerlang, den Rynkant, en trok naar den Yſſel, 't welk Maurits bewoog, hem te volgen, en, na 't bezetten van den ſtroom, ten einde der Betuwe, met eenige ſchepen, het gros zyns Legers voor Doesburg neder te ſlaan (*m*), daar hy den vyand den ingang der Veluwe ſluiten kon. De Admirant legerde zig, eene myl hooger, voor Deutichem, beſchoot het Steedje, en naderde de graft, zonder het op te eiſchen. Hieruit beſloot men, dat hy 't, ſtormenderhand, veroveren, en den ſoldaat, ter plondering, overgeeven wilde. Nogtans, bewoogen, zo men meent, door Graave Fredrik van den Berge, nam hy 't in, by verdrag, op den agtſten of negenden van Slagtmaand (*n*).

Maurits legert zig voor Doesburg.

De Admirant bemagtigt Deutichem.

Hy trekt te rug, op den Duitſchen bodem.

De hongersnood in 's vyands Leger was nu zo groot geworden, dat overloopers en gevangenen, dikwils, verklaarden, in vyf dagen, geen brood geproefd te hebben. Dit aan den Kardinaal Andreas overgebragt zynde, gaf hy laſt, om alle verdere onderneemingen te ſtaaken, met het Leger te rug te keeren, en op den Duitſchen bodem te overwinteren. De Admirant dan, in 't aftrekken, het Huis te Schuilenburg, in 't Graaf-

Schuilenburg ingenomen.

(*m*) Reſol. Holl. 23 *Dec.* 1598. *bl.* 465. METEREN XX. *Boek*, *f.* 388.

(*n*) METEREN XX. *Boek*, *f.* 388. BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 55 [491].

Graafschap Zutfen, hebbende bemagtigd, verliet de grenzen der Vereenigde Gewesten (o). De Prins volgde hem op de hielen, doende hem, door Graave Lodewyk van Nassau, op zynen hertogt, nog eenige afbreuk. De Admirant overwinterde te Rees. Maurits keerde naar Arnhem, noodzaakende, eer hy zyn Leger scheiden deedt, de Spaansche bezetting van Emmerik, tot het ruimen der Stede; waarna hy deeze Plaats en Zevenaar aan de Staaten van Kleeve wederom overgaf. 't Vyandlyk Leger trok, grootendeels, door Munsterland en 't Graafschap Reklinghuizen, daar Velasko Dorsten bemagtigde: voorts, door 't Hertogdom Berg en 't Graafschap Mark, alwaar verscheiden' Steden ingenomen, geplonderd, en met moord en vrouwenkragt vervuld werden (p). In en omtrent Wintermaand, werden Kalkar, Goch en Zante ingenomen (q). Tegen deezen moedwil, werden, in Duitschland, nog geene andere middelen gebruikt, dan bezendingen en brieven, die Mendoza trotselyk beantwoordde. De Keizer zondt 'er, eindelyk, twee af, een' aan hem, en een' aan de Vereenigde Staaten, aan beiden beveelende, den bodem des Ryks te ruimen (r): waarmede, dit jaar, zo verderflyk voor Duitschland, ten einde liep. 1598.

In

(o) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 55 [492].
(p) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 56 [492], 68 [508, 509]. Meteren XX. *Boek*, *f.* 388 *vers.* 389.
(q) Meteren XXI. *Boek*, *f.* 403 *vers.*
(r) Meteren XXI. *Boek*, *f.* 403 *vers.*

1598. IX. Dood van den Graave van Kuilenburg; van Aldegonde en van Leoninus.

In de Vereenigde Geweſten, waren, geduurende den loop van het zelve, voornaame lyken ter aarde gebragt: en onder deezen, Floris van Pallant, Graaf van Kuilenburg, die, diep ingewikkeld geweeſt zynde, in de beginſels der Nederlandſche beroerten, en nu, eenen geruimen tyd, buiten bewind geleefd hebbende, op den negenden van Herfſtmaand, overleeden was (*s*). Op den vyftienden van Wintermaand, ſtierf, te Leiden, daar hy, eenige jaaren, aan eene nieuwe overzetting des Bybels gearbeid hadt, de vermaarde Filips van Marnix, Heer van S. Aldegonde: en 's daags daarna, te Arnhem, de Kanſelier Elbertus Leoninus, die, voor de Gendſche Vrede, 's Konings zyde gevolgd hebbende, daarna, tot de Staatſche was overgegaan, en, tot zynen dood toe, in de gewigtigſte handelingen, gebruikt was (*t*).

X. Beweeging te Utrecht.

Wyders, was 't binnenslands zo geruſt niet toegegaan, of men hadt, in Grasmaand, de Gemeente, te Utrecht, oproerig gezien, over 't draagen der gemeene laſten, die, met den oorlog, hadden moeten verzwaard worden, en hier, met meer weêrzin dan elders, werden opgebragt, alzo men, thans, een deel derzelven alleen ten laſte der Burgerye wilde brengen, en de Geeſtelyke goederen, zo ver dezelven nog waren in de handen van byzondere Perſoonen, die 't eerſte Lid der Staaten uitmaakten, onbelaſt laaten.

Men

(*s*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 47 [480].
(*t*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 68, 69 [510].

Men hieldt den Burgeren voor, dat de Geeſtelyke goederen, op eene andere wyze, droegen; en dat men, in allen geval, de verdragen niet ſchenden moeſt, die met de eigenaars dier goederen gemaakt waren. Doch 't morren, en dreigen, en ſterker te wagt gaan hieldt aan, tot dat het gezag der algemeene Staaten en dat van Prinſe Maurits, tuſſchen beide komende, de onluſten ſtilde (*u*). 1598.

Potwalvisch, by Katwyk, geſtrand.

Veelligt zouden 't ons eenigen, als eene onverſchoonlyke vergetelheid, toerekenen, hoewel 't niet behoort tot de Hiſtorie onzes Vaderlands, zo wy verzuimden te gewaagen van een voorval, in den aanvang deezes jaars; welk; by 't gemeen, voor een voorbeduidſel van voor- of van tegenſpoed, naar elks onderſcheiden' geſteltenis, gehouden werdt. Des nagts na den derden van *Sprokkelmaand* (*v*), was, tuſſchen Katwyk en Scheveningen, omtrent een gehugt, Berkheide genaamd, met de ebbe, aan den grond geraakt, een Walviſch, van de ſoort, die men Potviſchen noemt. Het dier, zig voelende belemmerd, ſloeg zo geweldig aan 't ſpartelen en ſnuiven, dat het, van de visſchers, niet dan na veel moeite, met kabels, verder op 't ſtrand gehaald kon worden, daar het, na eenige dagen, ſtierf: en, onaangezien den geweldigen ſtank, dien de logge romp, opgeborſten door de zwaarte der ingewanden, uitgaf, van menigten van

(*u*) METEREN XIX. *Boek, f.* 372 *verſ.*
(*v*) Reſol. Holl. *voor* 6 *Febr.* 1598. *bl.* 46.

1598. van menſchen, beſchouwd werdt. Men mat de lengte van 't gedrogt op twee-en-vyftig Roeivoeten, en vondt het van 't manlyk geſlagt. De Graaflykheid eigende 't zig, en verkogt het, openlyk, voor een-honderdzesentwintig guldens (*w*).

De Staaten vermeerderen hunne Krygsmagt.

Prins Maurits, te Arnhem, orde geſteld hebbende, op het verzamelen van Krygs-behoeften, tegen den veldtogt des volgenden jaars, keerde, eerlang, naar den Haage; alwaar hy, aan 't hoofd des Raads van Staate, de algemeene Staaten vermaande, om hun Leger te verſterken, en middelen te beraamen, om, hiertoe, de vereiſchte penningen te vinden. De noodzaaklykheid hiervan vertoonde de Prins zo nadruklyk (*x*), dat men, eerlang, beſloot, tot het werven van vierduizend Franſchen, onder den Heere van la Noue. Ook namen de Staaten duizend Zwitſers over, die in Franſchen dienſt waren geweeſt (*y*), Graave Ernſt van Naſſau, daarenboven, laſt geevende, om tweeduizend Duitſchers te werven, die, omtrent Embden, moeſten verzameld worden. De Ruitery werdt, insgelyks, vermeerderd met negen Kornetten (*z*). De Staaten van Holland, veel moetende draagen in den laſt deezer nieuwe wervinge, beſlooten tot het leggen van eenen veertigſten Penning, op den verkoop van alle vaſte goederen (*a*), en

In Holland wordt een veertigſte Penning

(*w*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 11 [433]. METEREN. XIX. *Boek*, *f.* 369 *verſ.*
(*x*) *Zie* BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 44 [487] *enz.*
(*y*) Reſol. Holl. 14 *Dec.* 1598. *bl.* 419.
(*z*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 4, 26 [521, 547].
(*a*) *Zie* Reſol. Holl. 4 *Jan.* 1599. *bl.* 12.

en, eerlang, ook tot eene hoofdelyke Leening of Schatting van eenen tweehonderdſten Penning der bezittingen van allen, die drieduizend guldens en daarboven gegoed waren: welke ſchatting, ten deezen tyde, over Holland en Weſtfriesland, omtrent agtmaalhonderdduizend guldens heeft opgebragt (*b*). Doch onaangezien zulke zwaare belaſtingen, vondt men haaſt, dat de inkomſten van dit geweſt nog niet toereiken konden, tot het voldoen der vereiſchte uitgaaven, wordende die voor den jaare *1599*, op vyf millioenen en agtmaalhonderdduizend guldens, berekend: waar tegen de inkomſten maar vier millioenen en zesmaalhonderdduizend guldens ſtonden te beloopen; zo dat 'er twaalf tonnen ſchats te kort kwamen (*c*): om een gedeelte van welken te vinden, de Tafelhouders van Leeninge den Lande, onder anderen, dertigduizend guldens moeſten opſchieten (*d*). 1599. en Capitaale Leening gevorderd. Staat van Hollands inkomſten en laſten.

De Admirant, ondertuſſchen, beſpeurende, dat de Duitſche Vorſten gereedſchap maakten, om zig te wreeken, over 't ſchenden van hunnen bodem, ſpaarde geene giften noch andere konſtenaaryen, om hen, ware 't mogelyk, onderling, te verdeelen. Zelfs bragt hy te wege, dat de Kardinaal Andreas gezanten zondt, op eene Byeenkomſt der Vorſten, die te Keulen gehouden werdt. Hier deedt hy zyn gedrag, in eene wydluftige rede, verſchoonen en opXI. Mendoza verſchoont het ſchenden van den Duitſchen bodem, en beſchuldigt de Staaten.

(*b*) *Zie* Reſol. Holl. 15 *May*, 11 *Juny* 1599. *bl.* 185, 212.
(*c*) Reſol. Holl. 14, 15 *May* 1599. *bl.* 181, 185, 222.
(*d*) Reſol. Holl. 28 *Dec.* 1598. *bl.* 487.

1599. hemelen. Eerſt klaagde men „ dat Ketters
„ en begunſtigers van weêrſpannelingen, 't
„ oor der Vorſten ingenomen hebbende,
„ de oogmerken des Konings van Spanje
„ durfden laſteren: daar deeze niets dan
„ de gemeene welvaart der Chriſtenheid
„ zogt. Immers, vervolgde men, was 'er
„ zo veel niet te doen geweeſt, toen O-
„ ranje, in Duitſchland, een Leger tegen
„ zynen wettigen Vorſt op de been bragt.
„ Daarna hadden de weêrſpannelingen, dik-
„ wils, den Duitſchen bodem verwoeſt, en
„ de Steden ingehouden, zonder dat men
„ 'er zig ernſtelyk tegen verzet hadt. De
„ Koningen van Spanje, Vader en Zoon,
„ hadden, midlerwyl, gearbeid tot vrede;
„ en, ſchoon een magtig Leger op de been
„ hebbende, den voorleeden zomer geſlee-
„ ten, in 't afwagten der zelve; hunne mid-
„ delen ſpillende, om Frankryk aan vrede
„ te helpen, en te ontlaſten van bezetting.
„ 't Was waar, dat de ſoldaat hierom gebrek
„ hadt moeten lyden, en, uit dien hoofde,
„ niet zo wel in tugt hadt konnen gehou-
„ den worden, als men gewenſcht en ge-
„ poogd hadt. Maar wie, die zo zwaaren
„ laſt op den hals hadt als de Admirant,
„ zou dit beter hebben konnen maaken?
„ Ook moeſt men wel eenig byzonder on-
„ gemak, ten nutte der gemeene Chriſten-
„ heid, verdraagen willen. De Spanjaards
„ beoogden niet, de ingenomen Plaatſen
„ te behouden; maar de naaſte Landen te
„ beveiligen voor de ſtrooperyen der Staat-
„ ſchen. Wyders, moeſt men gedenken aan

„ de

„ de verbonden, eertyds, met de Huizen 1599.
„ van Bourgondie en Ooſtenryk, gemaakt:
„ ook hoe zeer men gehouden ware, in
„ Karel, en in Filips, zynen Zoon. De
„ Vorſt van Kleeve was, volgens 't Ver-
„ drag van Venlo (e), verpligt den weêr-
„ ſpannelingen geene ſchuilplaats, den
„ vyanden geenen doortogt te gunnen. Hoe
„ weinig was hy dit naargekomen! Parma
„ hadt Burik geruimd, de ſchans over Rees
„ geſlegt, en Kleeve toegelaaten onzydig
„ te zyn, zo men ſlegts den Staatſchen
„ Schenkenſchans afhandig wilde maaken,
„ waarvan zy nog meeſter bleeven: 't welk
„ Spanje zyne Plaatſen over den Ryn ge-
„ koſt, en hem den langen weg over den
„ Duitſchen bodem noodzaakelyk gemaakt
„ hadt. Ten hoogſten onredelyk zou ook
„ de *Aartsbiſſchop* van Keulen handelen,
„ zo hy den *Munſterſchen* en anderen klaa-
„ geren te veel gehoors gaf. Hy hadt zyne
„ welvaart alleen aan Spanje te danken,
„ welk hem, tegen Truchſes, verdedigd
„ hadt, hem Nuis en Bon, na de verove-
„ ring, wedergeevende. Rynberk was al-
„ leen den weêrſpannelingen ontweldigd.
„ Alle welke redenen men kragtig genoeg
„ hieldt, om een onvoorzigtig medelyden
„ te voorkomen, welk, anders, de Vor-
„ ſten beweegen mogt, om zig, tot myding
„ van kleine ongemakken, veel grooter
„ op den hals te haalen. Hun alleen, zo
„ de vrede geſtoord werdt, zou de wraak
„ bo-

(e) *Zie* V. *Deel*, *bl.* 215.

1599. „ boven 't hoofd hangen; Spanje, de Aarts-
„ hertog en Mendoza buiten ſchuld zyn."
Op gelyke wyze, ſpraken de Spaanſche gezanten aan verſcheiden Duitſche Hoven en by den Keizer: overal egter belovende, dat het Krygsvolk, voor 't einde van Grasmaand, vertrekken zou. Zo bevreesd was men, voor nieuwe vyanden (*f*). De handelingen te Keulen, te Koblents en elders, werden, midlerwyl, naar de gewoonte der Duitſchen, gerekt, tot in Gras- en Bloeimaand. De Keurvorſt van de Palts, de Landgraaf van Heſſen en de Hertog van Brunswyk, die, den gantſchen winter, bezig geweeſt waren met werven, drongen driftigſt op het voortzetten van den togt; doch raakten oneens over 't Opperveldheerſchap, welk de Landgraaf en Hertog beide begeerden, terwyl de Paltsgraaf de binnenlandſche Kreitszaaken beſtieren zou. Doch veele Roomſchgezinden uit den Weſtfaalſchen Kreits, binnen welken de oorlog meeſt ſtondt gevoerd te worden, bragten, door 't aanbieden van eenen merkelyken onderſtand, te wege, dat het Veldheerſchap den Graave van der Lippe, hunnen Kreitsoverſte, opgedraagen werdt (*g*). De Admiraal was, met deeze keuze, zeer in zynen ſchik, alzo de Graaf, ſchoon Proteſtantſch, briefwiſſeling met hem hieldt, en, heimelyk, zo men meent, door hem, gewonnen was (*h*).

Oneenigheid der Duitſche Vorſten.

De

(*f*) Reyd XVI. *Boek, bl.* 366 *enz.* Grot. Hiſt. *Libr.* VIII. *p.* 359.
(*g*) Grotii Hiſt. *Libr.* VIII. *p.* 362.
(*h*) Reyd XVI. *Boek, bl.* 365, 374, 375.

De Vereenigde Staaten, zo menige vergeefsche bezending naar Duitschland gedaan hebbende, hadden nu beslooten, stil te zitten, en de Duitschen zig zelven te laaten redden. Nogtans, vernomen hebbende, wat 'er, te Keulen en elders, tegen hen ingebragt ware, gavenze een verweerschrift in 't licht, behelzende „ dat zy de „ ingenomen' Plaatsen weder overgeleverd „ hadden; de Spanjaard, daarentegen, de„ zelven ingehouden, en dat hunne billyk„ heid, nog onlangs, gebleeken was, in „ het ruimen van Embden en Emmerik. „ Haddenze somtyds, uit nood, en om den „ vyand te voorkomen, eene of twee Plaat„ sen ingenomen; zy haddenze vertrouwd „ aan krygsvolk, dat wel betaald en in goe„ de tugt gehouden werdt, en de Plaatsen „ beveiligde voor de anderszins onvermy„ delyke baldaadigheden der Spanjaarden. „ Waren eenige weinige strooperyen, ge„ lyk het altoos gaat, onbekend, en, daar„ door, ongestraft gebleeven; zy hadden „ geene gantsche Legers in eens anders „ Land gevoerd, noch, daar, luiden, die „ in Godsdienst van hun verschilden, de „ wet gesteld. Wegens Schenkenschans, „ beloofdenze zorg te draagen, dat die van „ Gelderland geene middelaars weigeren „ zouden." Voorts, haaldenze op alles wat hunne zaak regtvaardigen, en den Spanjaard van heerschzugt en gierigheid, hoe zeer bewimpeld met den mantel van Godsvrugt, verdagt maaken kon; waaronder, het zaaijen van tweedragt en 't voeren van eenen open-

1599. De Vereenigde Staaten verdedigen zig, tegen de Spaansche beschuldigingen.

1599. openbaaren oorlog in Frankryk niet vergeten werdt. 't Slot was eene ernſtige vermaaning aan de Ryksvorſten, om de oude Duitſche zugt tot vryheid te betoonen, door het aanneemen van de wapenen tegen den Spanjaard (*i*). De Staaten zouden gaarne gezien hebben, dat de Vorſten zig met hen in bondgenootſchap begeven hadden. Doch hiertoe was het Ryk nog te verdeeld.

XII. Vyandlyke aanſlagen.

De Winter was, in de Vereenigde Gewesten, niet zonder kommer, doorgebragt. De vyand hadt heimelyke aanſlagen geſmeed, op Breda en op Nieuwmegen, die wel, gelukkiglyk, ontdekt, en, in ſommige beleiders, geſtraft werden; doch de zorgvuldige wagt aan alle kanten noodzaaklyker maakten. In Louwmaand, werdt, te Deventer, een Predikant, wandelende in de Kerke, door eenen Roomſchgezinden Inwooner, uit louteren haat tegen zyne belydenis, met een tweeſnydend mes, verraaderlyk, doorſteken (*k*). De krygsbedryven waren, ondertuſſchen, van geringen nadruk. Het Staatſche Leger lag in tweeën verdeeld. Het deel onder Maurits hieldt zig te Arnhem, om deeze zyde des Yſſelſtrooms te bewaaren: doch de Prins was genoodzaakt geweeſt, het ſtroopen zyns eigen volks op de Veluwe, door een ſcherp Plakaat, te beteugelen (*l*). Tot beſcherming der overzyde, lag het deel onder Graave Willem Lodewyk, te Meppelt.

Legering der Staatſchen.

De

(*i*) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 370 *enz.*
(*k*) Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 9, 10 [527, 528].
(*l*) *Zie* Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 10 [528].

De *Graaf van Bucquoi*, Bevelhebber van Emmerik, welk, op het einde van Sprokkelmaand, wederom aan den Spanjaard overgegeven was, werdt, in 't vervolgen eener Staatſche partye, door Graave Lodewyk van Naſſau, onderſchept en gevangen genomen. Met het aankomen der Lente, werdt de vyandlyke Ruitery geſlaagen, aan verſcheiden' oorden: *Paulo Emilio Martinengo* gevangen: ook het gevolg van Graave Fredrik van den Berge, terwyl hy zelf't gevaar ter naauwer nood ontſnapt was (*n*). Al vroeger, in Louwmaand, hadt de Ritmeeſter *Edmond*, een Schot, eenen togt in 't Luxemburgſche en Limburgſche gedaan, en goeden buit en veele aanzienlyke gevangenen bekomen: ook wraak genomen, met moorden en rooven, over eenigen zyner ſpitsbroederen, die, by Gulik, als ſtraatſchenders, waren opgehangen (*o*). Nog namen de onzen, wat laater, een Hamburger ſchip, welk wapenen naar Spanje voerde (*p*). Nadeelen, gering op zig zelven, doch, by elkanderen komende, genoeg in ſtaat, om's vyands zaaken te veragteren.

1599. Bucquoi en Margetinengo gevangen. Hamburger ſchip genomen.

De Kardinaal Andreas, driehonderdduizend Dukaaten van de Koopluiden opgenomen hebbende, hadt de muitery te Antwerpen, te Lier, en te Gend, nu geſtild. Doch zy ſloeg over naar Rynberk, daar zy, 't gantſche jaar, bleef duuren. Gebrek aan geld, welk hiervan oorzaak was, vertraag-

Mendoza verlaat den Duitſchen bodem.

(*n*) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 375.
(*o*) Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 9 [527].
(*p*) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 376.

1599. traagde ook de Spaanſche werving, in Italie en in Duitſchland, en veroorzaakte een geduurig overloopen tot de Staatſchen, die meerder ſoldy gaven. Om deeze ongemakken te voorkomen, en te gelyk den Duitſchen eenig genoegen te geeven, beſlooten Andreas en de Admirant het Leger, ſterk vyftienduizend man, met den aanvang van Grasmaand, wanneer, 't welk hier thans iets byzonders was, de beeſten reeds in 't veld waren, de winterlegeringen te doen verlaaten, en, langs de beide oevers des Ryns, naar den Staatſchen bodem te doen trekken. 't Geſchiedde. Doch Emmerik, Rees en Gennip aan de Maaze bleeven bezet. De togt hadt omtrent eene maand geduurd, toen de Admirant zig, ter wederzyde van den ſtroom, nederſloeg voor Schenkenſchans, welk hy geraaden hadt, aan te taſten. Maar Richardot, bevroedende, dat Parma, hier, weleer, het hoofd hadt geſtooten, hadt den Kardinaal Andreas bewoogen, tot het onderneemen van eenen inval in de Bommelerwaard (q). Men geliet zig dan alleen, of men 't op Schenkenſchans gemunt hadt; arbeidende zelfs aan de loopgraaven, voor deeze veſting (r); om de onzen te zekerer te misleiden.

Hy legert zig voor Schenkenſchans.

XIII. Ongeruſtheid van Prinſe Maurits.

Prins Maurits bevondt zig, thans, in zo groote bekommering, dat hy, meent men, den tyd, naauwlyks ooit, ongeruſter geſleeten heeft. De zorg des oorlogs kwam nu

(q) Reyd XVI. *Boek, bl.* 379. Grotii Hiſt. *Libr.* VIII. *p.* 363.

(r) Bor XXXVI. *Boek, bl.* 15, 16 [533, 535].

nu genoegzaam eeniglyk op hem aan, wor- 1599.
dende Graave Willem Lodewyk, door de
Embder onluſten, in Friesland, den Ridder
Vere, in Engeland, opgehouden. De ande-
re Legerhoofden onthielden zig in Duitſch-
land, om 't vuur des krygs daar aan te ſtoo-
ken. 's Prinſen Leger was niet boven de
vierduizend man ſterk, zynde de nieuw-
lings geworven' regementen nog niet aan-
gekomen. En met deeze geringe magt
moeſt hy den overtogt des Yſſels en den
Ryn, ter linker en ter regter zyde, bene-
den zo wel als boven, bewaaren, zynde het
onzeker, werwaards zig de vyand wenden
zou. In deezen ſtand der dingen, nam hy Hy
het Slot te Lobeth en de Kleefſche Plaatſen, neemt
welken hy, op 't einde des voorleeden jaars, eenige
te rug gegeven hadt, wederom in, ſloeg Kleefſche
zig, op nieuws, neder in de Gelderſche Plaatſen
Waard, en bezette de Betuwe; ſtellende ba- in, en
kens op de oevers, en bruggen over de ſtroo-
men leggende, om ſpoediger kondſchap te
konnen geeven en ontvangen. Voorts, wierp legt meer
hy meer volks in Schenkenſchans, en be- volks in
lemmerde, daar, den ſtroom, met twee Schen-
hoofden van paalwerk; alzo men verſpreid ken-
hadt, dat Mendoza eenige ſchepen, van ſchans.
Keulen, benedenwaards, dagt te voeren
(s). 't Geſchut van Schenkenſchans nood-
zaakte den vyand, die ook zeer afgemat
werdt, door de ruitery van Nieuwmegen,
om een gedeelte zyns Legers te verplaat-
ſen: en toen zou de Prins, zyns oordeels,
kans

(s) Reyd XVI. Boek, bl. 379, 380.

1599. kans gehad hebben, om het andere gedeelte te ſlaan, hadt het hem aan geen volk ontbroken. Mendoza hieldt hem, ondertuſſchen, door verſcheiden' looze aanſlagen, onzeker. En ſchoon hy, uit verſpieders en gevangenen, vernam, dat men 't op Bommel gemunt hadt, durfde hy 'er zig, nogtans, niet volkomenlyk op verlaaten. Hy bleef dan daar hy was, zyn Leger egter, dag en nagt, tot den togt, vaardig houdende (*t*).

La Barlotte valt in de Bommelerwaard.

De vyand, door berigten uit het Alpiſch gebergte, daar de Ryn zynen oorſprong heeft, verwittigd, dat 'er, deezen winter, weinig ſneeuw gevallen was, beloofde zig ook weinig waters in de ſtroomen; en hadt, hierom, geoordeeld, dat hem het vermeesteren van Bommel en de Bommelerwaard niet veel werks zou behoeven te koſten, vooral, zo hy zyne magt, by hoopen, derwaards zondt, en Maurits, midlerwyl, voor Schenkenſchans ophieldt. La Barlotte en Stanlei dan, zig gevoegd hebbende by Sapena, die, tot nog toe, te Gennip gebleeven was, ſloegen eerſt op weg, den zesden van Bloeimaand, van zins, om de Voornerſchans te verraſſen. Doch vindende deeze te wel bewaard, lietenze zig, eenen Staatſchen uitlegger, door 't geſchut, welk zy met zig geſleept hadden, verjaagd hebbende, met ſchuitjes, bekomen van 's Hertogenboſch, by Roſſem, over de Maaze zetten. Voorts doorliepenze de Bommeler-

(*t*) Grotii Hiſt. *Libr.* VIII. *p.* 364.

lerwaard, na 't verdryven der weinige Staat- 1599.
ſche Ruiteren, die langs den dyk, heen en weder, reeden. Bommel nogtans, ſchoon genoegzaam open leggende voor geweld, hebbenze, of uit onkunde van de gelegenheid, of by gebrek van bepaalden laſt, of van genoegzaame manſchap, niet aangetaſt (*u*). Op den tweeden dag na deezen inval, kwam Maurits, in perſoon, binnen Bommel, daar hy den verſchrikten burgeren moed inſprak, de begonnen' veſtingwerken voortdreef, en de Stad en de Hemertſche Waard van meer bezetting voorzag. De Spaanſchen, Bommel laatende leggen, hadden zig, ondertuſſchen, gewend naar de andere zyde van de Waard, daar zy, geholpen van de bezetting van Emmerik, die nu eerſt de Plaats geruimd hadt, 't Huis te Hedel, en de ſchans Crevecoeur, gelegen op den Brabantſchen bodem, na kleinen tegenſtand, bemagtigden (*v*).

Maurits ſtelt orde binnen Bommel.

De Spaanſchen bemagtigen Hedel en Crevecoeur.

Mendoza, opgebroken van voor Schenkenſchans, kort na 't vertrek van la Barlotte en de zynen, kwam, op den vyftienden van Bloeimaand, met het Leger, voor Bommel (*w*). Hy deedt zyn volk, dat, uit 's Hertogenboſch, langs eene ſchipbrug, by Crevecoeur, over de Maaze gelegd, van voorraad voorzien werdt, terſtond, arbeiden om de Stad te naderen. Ook deedt hy eenen aanval op de buitenwerken der Stad; doch werdt, met groot verlies, afgeDe Admirant komt voor Bommel.

(*u*) Reyd XVI. *Boek, bl.* 324. Grot. Hiſt. *Libr.* VIII. *p.* 366.
(*v*) Bor XXXVI. *Boek, bl.* 26 [536].
(*w*) Reſol. Holl. 14, 15 *May* 1599. *bl.* 220.

1599. geſlaagen. Daarna beſprong Maurits de vyandlyke Loop-ſchanſen, daar, van wederzyde, eenige ſchade geleeden werdt. 't Beleg werdt ſlaauwelyk vervolgd, tot op den dertienden van Zomermaand, wanneer de vyand, met ſtille trom, opbrak van voor de Stad (*x*), wykende te rug, tot by Roſſem. De Prins, Bommel genoegzaam verſterkt hebbende, legerde zig op 't Eiland van Voorne, alwaar hy de ſchans, te vooren geſtigt, merkelyk verbeterde.

verlaat de Stad.

Maurits verſterkt Voorne.

De vyand zoekt, te vergeefs, in de Tielerwaard te dringen.

Midlerwyl hadt Mendoza, door geweld van ſchieten, zoeken door te dringen, tot in de Tielerwaard. Doch Graaf Ernſt van Naſſau, die, op een klein Eilandje in de Waale, poſt gevat hadt, verhinderde hem zulks. Maurits zelf, niet vergenoegd met zig en het zyne te beſchermen, wierp eenig volk in de Bommelerwaard, op het Eiland, daar Herwerden legt, verſchanſte zig aldaar, wederſtondt 'er den vyand, die tweeduizend man derwaards gezonden hadt; met hulp van den Heer de la Nouë, die, ondertuſſchen, met een Regement van tweeduizend Franſchen, aangekomen was; en noodzaakte hem, eindelyk, met zwaar verlies, de wyk te neemen (*y*). Doch daarna heeft Mendoza, een weinig laager poſt gevat hebbende, even boven Roſſem, de ſchans *S. Andries* geſtigt, die, beſtrykende, ter wederzyde, de Waale en de Maaze, bekwaam was, om den weg te wa-

Mendoza ſtigt de S. Andries ſchans.

(*x*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 31-33 [553-555]. REYD XVI. *Boek*, *bl.* 386.

(*y*) GROTII Hiſt. *Libr.* VIII. *p.* 368.

water en te lande, af te ſnyden. Met deezen arbeid, verliep de Zomer, waarna de Admirant, bezetting in deeze ſchanſe gelaaten hebbende, het Leger deedt aftrekken naar Brabant, daar de ſoldaaten, zig wyd en zyd verſpreidende, tot hunne voorige ongebondenheden, wederkeerden (z). 1599.

Weinig ſcheelde het maar, of la Barlotte hadt, omtrent deezen tyd, Woudrichem verraſt. Sammelende eene poos met beraadſlaan, werdt hy, in 't loopen naar de poort, ſlegts een oogenblik, voorkomen, door zekeren burger, die, door den toorenwagter, gewekt was, en de Stad in roere bragt (a). De vyand hadt wel vyftienhonderd man by zig: die, gedeeltelyk, in boerengewaad, gedoſt, en, met korte roers en opſteekers, voorzien waren (b). Woudrichem byna verraſt.

't Vertrek van 't Spaanſche Leger uit de Bommelerwaard gaf Prinſe Maurits gelegenheid, om zynen Neef, Graaf Willem, met vyftig vendelen knegten en tien kornetten paarden, af te vaardigen, om Deutichem te herwinnen, 't welk, op den zesentwintigſten van Oogſtmaand, twee dagen na dat hy voor de Stad gekomen was, gelukte (c). 't Was reeds diep in den Herfſt, toen Prins Maurits, verneemende, dat de Admirant zyn krygsvolk in verſcheiden' geweſten verdeeld hadt, en in perſoon naar Graaf Willem herwint Deutichem. De Legers ſcheiden.

(z). Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 387. Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 33 [555].
(a) Grotii Hiſt. *Libr.* VIII. *p.* 369. Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 34 [556]. Reyd XVI. *Boek*, *bl* 387.
(b) Reſol. Holl. 21 *July* 1599. *bl.* 271.
(c) Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 34 [556].

1599. naar Duitſchland gekeerd was; ook beſloot, zyn Leger te doen ſcheiden. Vooraf, deedt hy egter den ſtroom voor S. Andries beſchanſen, om, hierdoor, het uitloopen uit deeze veſting te beletten (*d*).

XIV. De Staaten dringen Prins Maurits tot eenen veldſlag.

Kort na de aankomſt der Franſche troepen, welker werving, ſchoon Henrik de IV. voorgaf, datze buiten zynen laſt geſchied was, in Spanje, voor eene vredebreuk gehouden werdt, hadden de Vereenigde Staaten den Prins, tegen hunne gewoonte, aangezet, om eenen veldſlag te waagen. Zy oordeelden hunne magt nu zo ſterk als die des vyands, hunne Ruitery beter, hun gantſche Leger ervaarener en gezonder. Ook hadden zy bekwaamer Legerhoofden dan de Spanjaard, en de kennis der Landſtreeke vooruit. Om alle welke redenen, zy, ernſtelyk, tot eenen veldſlag rieden (*e*). Doch de Prins en Graaf Willem zagen 't ſtuk anders in. De vyand, meenderze, lang gebrek geleeden hebbende, zou, uit wanhoop, vinniger vegten; en al verloor hy ſchoon den ſlag, zyne ſchade, ligtelyk, konnen herſtellen: daar 't verlies, vallende aan der Staaten zyde, genoegzaam onherſtelbaar zyn zou. Zy oordeelden 't, derhalve, voorzigtiger, 's vyands Leger te doen ſmelten, dan hem, met zigtbaar gevaar, aan te taſten in zyn voordeel. Zo hy egter den ſlag zogt; men was getrooſt, hem 't hoofd te bieden. De meeſte Leden wer-

Redenen van Prinſe Maurits hiertegen.

(*d*) Grotii Hiſt. *Libr.* VIII. *p.* 371.
(*e*) Reſol. Holl. 15 *May* 1599. *bl.* 182.

werden omgezet, door deeze redenen: doch eenigen, die jeugdig bloed in de aderen, of verdriet in de laſten des langduurigen oorlogs hadden, bleeven nog al dringen op ſlaan, zo ernſtig, dat Maurits 'er toe gekomen zou zyn, waren de Legers, door 't gebroken Land, niet te zeer geſcheiden geweeſt (*f*). 1599.

Doch zo heet als de Staaten geweeſt waren, om den vyand aan te taſten, zo traag waren hiertoe gekomen eenige Vorſten in Duitſchland. 't Raadpleegen zonder einde, de tweedragt, die 'er 't gevolg van was, hadden een volk, eertyds geagt voor onverwinnelyk, veragtelyk gemaakt, in de oogen der Spanjaarden. De Keizer, de Biſſchoppen en andere Roomſchgezinde Leden ſtemden den oorlog af. De Keurvorſt van de Palts, die 'er voor ſcheen te yveren, wiſt 'er zig, eerlang, uit te draaijen, gebruik maakende van het voorbeeld van Ments en Trier. De Vorſten van Brunswyk, Heſſen en Brandenburg waren de eenigſten, die, eindelyk, diep in den Zomer, omtrent Rynberk, een Leger byeen trokken van twaalfduizend knegten en tweeduizend paarden, waaroyer, gelyk wy gemeld hebben, de Graaf van der Lippe het opperbevel voerde; hoewel de Graaven van Hohenlo en van Solms, in ſchyn, den dienſt der Vereenigde Staaten verlaaten hebbende, als Hoofden der Neder-Saxiſche en Rynſche Kreitſen, 't voornaam beleid der

De Duitſche Vorſten komen, eindelyk, te velde.

(*f*) Reyd XVI. Boek, bl. 325.

1599. der zaaken hadden. 't Leger, in 't begin van Hooimaand optrekkende, veroverde, met weinig moeite, de Spaanſche ſchans voor Rynberk; maar de veſting zelve kon men, by mangel van ſtormgereedſchap, niet aantaſten. 't Ontbrak den Duitſchen zelfs aan geſchut, hebbende zy, alleenlyk, eenige ſtukken, ter ſluik en tegen 't verbod des Keizers, bekomen van de Vereenigde Staaten. Ook kwamen de leevensmiddelen ſchaars by hen om, alzo de nabuurige Landen, gepaaid met goede beloften door de Spanjaards, den toevoer naar 't Leger verhinderden. Rynberk dan, eenigen tyd naauw beſlooten geweeſt zynde, werdt wederom verlaaten, en toen 't beleg geſlaagen voor Rees, alwaar men toevoer uit de Vereenigde Geweſten verwagtte. De Kardinaal Andreas hadt het bevel over deeze veſting Graave Herman van den Berge toevertrouwd, die kleine konſt behoefde, om eene Plaats te verdedigen, welke, door twiſtende hoofden, en luije, ongeoefende knegten, zonder behoorlyk Krygsgereedſchap, werdt aangetaſt. Al in 't begin van 't beleg, ſloot men een Beſtand voor eenige dagen: na 't eindigen van welk, het werk egter traag voortging. De Staatſche delvers, die men nog bekomen hadt, hielden zelven den arbeid draagende, om te meer daggelden te verdienen. Zo ſlof werdt 'er ook gewaakt, dat de Spanjaard, tot drie reizen toe, verſch volk in de Stad bragt. Met het begin van Herfſtmaand, werdt zy egter opgeëiſcht; doch, naar krygsgebruik, te

veroveren de ſchans voor Rynberk.

belegeren Rees, doch

te voorbaarig: waarom die van binnen, den trompetter vaſthoudende, onverwagt, uitvielen op de belegeraars, tweehonderd derzelven verſloegen en eenige ſtukken geſchuts naar binnen ſleepten. Al 't welk zo veel ſchriks in 't Leger baarde, dat men 't beleg niet opbrak, maar ſchandelyk verliep, voorraad en ſchepen agterlaatende; die, door de Spanjaards en door de Duitſchen zelven, geroofd werden. 't Gantſche heir verſtrooide, eerlang: zelfs verliep de bezetting uit de ſchans voor Rynberk, en uit Gennip, pas te vooren, ingenomen door Hohenlo, na dat het, om Rees te verſterken, door de Spanjaards, verlaaten was. Veelen wendden voor, dat men hun geene oldy gaf: anderen, dat men hen ſlegts voor drie maanden aangenomen hadt, die nu verſtreeken waren. Orſoi en Emmerik waren de *eenigſte Plaatſen*, die nog, met weinig volk, bezet gehouden werden (*g*). Maurits bragt, in 't midden van Slagtmaand, nog eenig meerder volk, in Emmerik (*h*). Dus vrugteloos liep deeze Duitſche togt af, van welken de Staatſchen zig zo veel voordeels beloofd hadden. 1599.

't breeken 't beleg wederom op.

Hun Leger verloopt.

Wy hebben nu verſlag gedaan van de meeſte krygsbedryven te lande, in dit jaar. 't Wordt tyd, dat wy ons keeren, tot het gene ter zee is voorgevallen. Uit het voorig gedeelte deezer Geſchiedeniſſe, *is ons* gebleeken, dat de overleeden' Koning

XV. De Koning van Spanje verbiedt den Staaten den handel in zyne Ryken.

(*g*) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 388-394. Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 35 [557] *enz.*

(*h*) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 38 [561].

1599. ning van Spanje den Ingezetenen der Vereenigde Geweſten, doorgaans, oogluikende toeliet, op vreemde naamen, handel te dryven in zyne Ryken: welken zy, en byzonderlyk de Hollanders en Zeeuwen, gewoon waren, te voorzien van hunne eigene en van allerlei Noordſche en Ooſterſche waaren, die Spanje en Portugal niet ontbeeren konden. Voor deeze waaren, bragt men goud en zilver en andere Indiſche en Spaanſche vrugten herwaards te rug, en ſtyfde 's Lands kas, uit de winſt van deezen handel. Maar de jonge Koning, Filips de III, bevroedende, dat de Staaten de middelen om hem te beoorloogen, voornaamlyk, trokken uit zyne eigen' Ryken, beſloot eenen anderen voet te volgen, en den weêrſpannigen Nederlanderen den handel te verbieden: gelyk, na het beſlaan van een groot getal van ſchepen, en na het kwellen en mishandelen van 't bootsvolk, welk, gedeeltelyk, op 's Konings galeien, geſmeeten werdt, op 't einde des voorleeden jaars, geſchied was (*i*). In de Nederlanden, kwam ook een Plakaat uit, op den naam der Infante Izabelle, waarby de Vereenigde Staaten werden afgemaald, als afkeerig van de vrede, en deeze afkeerigheid vertoond, als ſpruitende uit hoogmoed over hunnen voordeeligen Koophandel, die hun, hierom, beide in Bourgondie en in de Nederlanden, ſtrengelyk verbooden werdt (*k*). Byſtere ont-

Gelyk verbod geſchiedt in de Spaanſche Nederlanden.

(*i*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 9 [527].
(*k*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 5 [523].

ontſteltenis baarde dit Plakaat onder de Vereenigde Staaten, die voor verloop des koophandels en voor oproerigheid onder 't bootsvolk vreesden. Zy verlooren egter den moed niet. Maar, bezeffende, dat Filips zwakſt was in zyn eigen Ryk, beſlootenze hem ter zee te beoorloogen, 't welk hem zyne eigen' behoefte leeren, en te gelyk het bootsvolk aan weêrwerk helpen zou. Zy verbieden dan, op hunne beurt, by openbaar Plakaat, allen toevoer naar Spanje, zo van leevensmiddelen, als van alle andere koopmanſchappen, niet ſlegts aan hunne eigene onderzaaten; maar aan alle andere volken, dreigende deeze Koopmanſchappen, en de ſchepen of wagens, waarmede zy vervoerd werden, als vyanden goed, te zullen naar zig neemen (*l*). De afdrukſels van dit Plakaat werden, alomme, buitens Lands, verzonden. In Frankryk, werdt verklaard, dat, wie, binnen zes maanden, op Spanje voer, zulks op zyn eigen gevaar doen zou. In andere Landen, deedt men 'er 't zwygen toe. De Koning van Deenemarke weigerde 't Plakaat af te kondigen, ſchoon hy 'er, door eene bezending van wege de Staaten, toe verzogt was (*m*). Midlerwyl, was men vlytig bezig, om eene Vloot in zee te brengen. De koſten, hiertoe vereiſcht, werden, gedeeltelyk, gevonden, uit een laſtgeld van drie guldens van 't laſt op de groo-

1599.

De Staaten verbieden, insgelyks, allen toevoer naar den vyand.

Zy brengen eene Vloot in zee, onder den Admiraal van der Does.

(*l*) Boek XXXVI. *Boek*, *bl.* 8 [525].
(*m*) Boek XXXVI. *Boek*, *bl.* 44-50 [570-577].

1599. groote, twee op de kleine ſchepen, en twaalf ſtuivers op de ſchuiten: een middel, welk, te vooren, dikwils, voorgeſlaagen was; doch nu eerſt, ſchoon niet zonder moeite met ſommige Steden (*n*), ingevoerd werdt (*o*). Elk ſtondt verbaasd, over deeze onderneeming der Staaten, diergelyke Filips de II, meer dan eens, en zo deerlyk, voor elf jaaren, mislukt was. In den voorzomer, hadt men ruim zeventig ſchepen in gereedheid gebragt, die, onder 't beleid van Jonkheer *Pieter van der Does*, op den vyfentwintigſten van Bloeimaand, uit de Maaze, in zee ſtaken. De Admiraal hadt laſt, om de Spaanſche Vloot, die in de Corunha werdt toegetakeld, aan te tasten en te vernielen, de Weſtindiſche ſchepen te plonderen, en de Spaanſche zeekusten af te loopen. Een gunſtige wind voerde de Vloot, op den elfden van Zomermaand, voor de Corunha; doch de Spaanſche ſchepen, geweeken tot onder 't geſchut van 't Kaſteel, weigerden uit te komen. De Staatſche Vloot werdt, ondertuſſchen, uit het Kaſteel, uit eene ſterkte daarby, en van de ſchepen, zo vinnig begroet, met grof geſchut, dat de Admiraal, geenen kans ziende, om de Spanjaards te noodzaaken tot een zeegevegt, te raade werdt, den vyand, aan eenen anderen oord, afbreuk te doen. Voortgezeild, tot voor den mond van de Taag, ſloegen ſommigen voor, Lisbon aan te

Zyn laſt.

Hy komt voor de Corunha.

Zeilt voorby Lisbon.

(*n*) Reſol. Holl. 14, 26, 27, 29 *Apr.* 15, 25 *May* 1599. *bl.* 156, 157, 159, 162, 186, 189, 223.

(*o*) REYD XVI. *Boek, bl.* 382.

te taſten. Doch deeze voorſlag werdt van de hand geweezen, alzo men voor vaſt hieldt, dat de Spaanſche heerſchappy, hier, in zo lange vrede, reeds genoeg beveſtigd zou zyn. Ook was te wagten, dat de Bevelhebber in zulk eene groote Stad, tegen eene Vloot, die men lang te gemoet gezien hadt, genoeg op zyne hoede zyn zou. Men vervolgde dan den togt, tot aan de Kanariſche Eilanden, tegen de kuſt van Marokko, in den Oceaan gelegen, en voorlang behoorende onder 't gebied van Kaſtilie. 1599.

Valt in groot Kanarie.

Voor 't Kaſteel van groot Kanarie, het voornaamſte der Eilanden, naderde de Vloot op den zesentwintigſten van Zomermaand. Van der Does deedt, terſtond, het Kaſteel beſchieten. De Eilanders, te paarde en te voet, langs 't ſtrand, geſchaard, ſchooten, van hunnen kant, met pylen en musketten. Ook werdt 'er, van 't Kaſteel, vinnig gevuurd. De Admiraal beval, desonaangezien, de ſloepen uit te zetten, viel, onder de eerſten, over, en ſprong in 't water, toen de droogte hem en de zynen verhinderde, digter te naderen, met de ſloepen. Onder 't landen, werden veele Vlootelingen gekwetſt, door 't ſchietgeweer der Eilanderen. Van der Does zelf kreeg drie ligte wonden. 't Kaſteel nogtans, terſtond zynde opgeëiſcht, werdt, ſchoon van alles voorzien, in de eerſte verbaasdheid, overgegeven, na dat de Eilanders, die de landing hadden willen beletten, naar de Stad *Allagona* gevlugt waren. Voor deeze Stad, ſleepte men, eerlang, ook

bemagtigt het Kaſteel.

1599. ook 't grof geſchut, waarmede eenige dagen geſleeten werden: binnen welken, de Ingezetenen zig zelven en hunne meeſte koſtelykheden, in ongenaakbaare rotſen of enge paden, verſtaken. De Stad werdt, terſtond, ingenomen: nog twee andere Kaſteelen verlaaten. De meeſte Eilanders wiſten zo weinig wat vyand zy voorhadden, dat een moor, overloopende, met aanbieding van den Chriſtelyken Godsdienſt te willen verzaaken, zyn leeven meende te behouden. Eenige hoopen der onzen, op buit uitgegaan, werden geſlaagen van de Eilanders, die, hunne armoede voorwendende, tot geen vrykoopen van leeven en goederen verſtaan konden. Men ſtak dan den brand in de Stad en Kaſteelen, welk lot ook *Gomera* trof, dat, verlaaten van zyne Ingezetenen, open gevonden werdt. De Admiraal, bevroedende, dat hy, tot het plonderen der zeekuſten, zo veele ſchepen niet noodig hadt, zondt de helft zyner Vloote, met den buit, naar huis, die, onder weg, van eenen hevigen ſtorm overvallen, in Herfſtmaand, nogtans, in behouden haven te rug kwam. Met de overige ſchepen, beſloot van der Does te zeilen naar Brazil, een ryk geweſt in Amerika, onder Portugal ſtaande. Hy voer de Eilanden van Kabo Verde en de geheele zeekuſt van Afrika voorby, zonder iemant te beſchadigen, bemagtigde, daarna, eenige Spaanſche Koopvaardyſchepen, en, gekomen aan 't Eiland S. Thomé, beſloot hy, tot zyn ongeluk, zig aldaar te ververſchen. Het

verbrandt Allagona en Gomera.

komt op het Ei-

Ei-

Eiland ſtaat, insgelyks, onder Portugeeſch gebied. De landing geſchiedde, ſchier zonder tegenſtand. Ook werdt de Stad *Pavoaza* ligtelyk bemagtigd en geplonderd. Doch 't Kaſteel, bewaard door *Don Franciſko de Menezes*, werdt eerſt behoorlyk opgeëiſcht, na dat 'er 't geſchut voor geplant was, en toen, terſtond, overgegeven. De Stad werdt, tot ſpyt der onzen, door de Eilanders zelven, in den brand geſteken. De Nederlanders hadden niet lang op dit Eiland geweeſt, of zy werden aangetaſt van van eene hevige en beſmettelyke ziekte, veroorzaakt, door de onmaatige hitte der Lugtſtreeke, door het overvloedig gebruik van ongewoone vrugten, en, waarſchynlyk, ook door het vuurig boeten van geile luſten, daar de natuur van 't geweſt en de gewoonte der Eilanderen de vreemdelingen toe aandryft. De Admiraal van der Does, zeer zwaarlyvig en vet, overleedt, na twee dagen, niet zo zeer van ziekte, als door overmaat van hitte. Zyne dood baarde groote verſlaagenheid onder de zynen. Men begroef het lyk diep onder de aarde, en ſpoedde zig, om dit doodelyk geweſt te verlaaten. In volle zee, vervolgde de beſmettelykheid van S. Thomé de Vlootelingen, onder welken 'er wel duizend in vyftien dagen tyds ſtierven. Nogtans zeilde men voort, onder 't bevel van Jonkheer *Gerard Storm van Wena*, die ook op de t'huisreize overleedt, naar de kuſt van Brazil, daar weinig buits behaald werdt.

1599. land S. Thomé. ſterft aldaar.

De

1599. De aanhoudende ziekte onder 't bootsvolk dreef de Vloot naar huis: die, onder gemaatigder lugtſtreek, met eene nieuwe kwaale, de ſcheurbuik, bezogt werdt, welke ook voor veelen doodelyk geweeſt is. Hierop volgde een ſtorm, die gevaarlyker was, om dat de ſchepen gebrek aan volk, en veele zieken hadden. Twee Hopluiden waren 'er ſlegts in 't leeven gebleeven, en men vondt ſchepen, die maar zes gezonde mannen t' huis bragten. Eenigen liepen in Engeland in: anderen, gints en herwaards verſpreid, zyn, tegen 't einde van den winter, in 't Vaderland te rug gekomen. Een ſchip is, door gebrek van volk, verlaaten: een ander, voor Sluis, den vyand in handen gevallen (*p*). Zo ongelukkig een' uitſlag hadt deeze grootſche onderneeming der Staaten, die, mids de zwaare ſchatten, welken 'er aan beſteed waren, den Landen lang laſtig gevallen is.

Ziekte en ſterfte op de Vloot, die, eindelyk, t'huis komt.

De Spaanſche Vloot, door ſtorm verſtrooid.

De Koning van Spanje, kennis gekreegen hebbende van den inval der Staatſchen in de Kanariſche Eilanden, hadt zyne Vloot, uit de Corunha, derwaards, doen zeilen; doch daarna verneemende, dat Kanarie wederom verlaaten was, haar belaſt, naar Terſera te ſpoeden, en de Weſtindiſche Vloot, van daar, naar Spanje te geleiden. Maar hier gekomen, beliep haar een felle ſtorm, die de ſchepen verſtrooide (*q*). Men was

(*p*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 41-44 [565-569]. REYD XVI. *Boek*, *bl.* 384, 397. GROTII Hiſt. *Libr.* VIII. *p.* 372-377.
(*q*) REYD XVI. *Boek*, *bl.* 397. BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 44 [569].

was, in Engeland en hier te Lande, zeer bekommerd geweeſt, wegens deeze Vloote: en de Staaten hadden den Admiraliteiten reeds laſt gegeven, om een goed getal van Oorlogsſchepen, omtrent de Vlaamſche kuſten, te houden, tot hulp van Engeland, of tot beſcherming deezer Landen (*r*). 1599.

De Duinkerkers, ſedert eenige jaaren, den Hollanderen en Zeeuwen veel nadeels gedaan hebbende, met kaapen (*s*), werden, ten deezen tyde, een weinig beteugeld, door 't neemen van vyf hunner ſchepen, waarvan 't volk, met de galge, geſtraft werdt. 't Welk, voor eene poos, ook ſtremde het misnoegen der Koopluiden, die, eenen geruimen tyd, over de onkunde der Raaden ter Admiraliteit, en over de laf heid der hoofdluiden ter zee, ſterk geklaagd, en de geleigelden, al morrende, betaald hadden (*t*). Vyf Duinkerker Kaapers genomen.

Men hadt, omtrent deezen tyd, ook eenige Oorlogsſchepen naar de Hoofden gezonden, om zes Galeien te onderſcheppen, die *Fredrik Spinola*, uit een treflyk geſlagt binnen Genua herkomſtig, ten dienſte des Konings van Spanje, herwaards voerde. De wind diende hem nogtans zo wel, dat hy, digt langs de kuſten vaarende, behouden in Vlaanderen kwam. Maar de haven van Duinkerken miſſende, was hy genoodzaakt, te Sluis in te loopen: vanwaar hy de XVI. Fredrik Spinola voert zes galeien, ten dienſte van Spanje, herwaards.

(*r*) Reſol. Holl. 26, 27, 31 *Aug.* 1599. *bl.* 301, 304, 333, 368.
(*s*) Boek XXXII. *Boek*, *bl.* 38, 104 [50, 129].
(*t*) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 398.

1599. de Zeeuwſche kuſten in geduurige onruſt hieldt. Hy taſtte zelfs, eerlang, een Staatſch Oorlogsſchip aan, dat zig, twee uuren lang, dapperlyk tegen hem weerde, en hem, met verlies van maar twintig gekwetſten en dooden, tweehonderdenvyftig man affloeg. Naderhand, werden zyne galeien, in 't gezigt van Vliſſingen, van zes Oorlogsſchepen, welken zy voor Koopvaarders aangezien en eerſt beſprongen hadden, geheel reddeloos geſchooten (*u*). Hy herſteldeze egter wederom, en bragtze, eerlang, op nieuws, in 't vaarwater.

Hy raakt ſlaags met de Staatſche Oorlogsſchepen.

De Aartshertogen Albertus en Izabelle keeren, uit Spanje, in de Nederlanden, te rug, en worden, niet zonder moeite, inghuldigd.

De Aartshertog Albertus, uit Italie, in 't voorjaar, naar Spanje gereisd zynde, en zyn Huwelyk te Valence, in Grasmaand, voltrokken hebbende, was, van daar, verzeld van zyne Gemaalinne, wederom, door Italie, en, voorts, over het Alpiſch gebergte en Bourgondie, tegen het einde van Oogſtmaand, in de Nederlanden, te rug gekeerd. Hy vondt zynen Oom en den Admirant oneenig, elk van hun de voordeelen, in deezen jaare, behaald, zig zelven, de ſchade, by verſcheiden' gelegenheden geleeden, elkanderen toeſchryvende. Mendoza bleef egter in 't bewind: de Kardinaal Andreas verliet deeze Landen, en kwam, in 't volgende jaar, te Rome, daar hy den twaalfden van Slagtmaand overleedt (*v*). De ſoldaaten waren nog muitziek, en riepen, aan verſcheiden' oorden, te Antwerpen,

(*u*) Reſol. Holl. 12-23 *Octob.* 1599. *bl.* 461. Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 397. Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 39, 40 [563, 565].
(*v*) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 67 [617].

pen, in de S. Andries ſchans, daar men heimelyk beſtand gemaakt hadt met Graave Ernſt van Naſſau, en elders, om betaaling. Middel om hun te voldoen was 'er niet. De Spaanſche Nederlanden waren verarmd: 's Konings ſchatkiſt, door zwaare toeruſtingen ter zee, en, door 't houden van ſterke bezettingen, in Spanje en in de Eilanden, t'eenemaal uitgeput. De Aartshertogen, verre van deeze ongemakken te herſtellen, bragten nieuwe ſtof tot misnoegen mede, uit Spanje; Spaanſche Amptenaars, zeden, taal, kleeding, en eene Keizerlyke pragt in hofhouding, die, in een' koſtbaaren oorlogstyd, dubbel laſtig valt. Den Staaten der byzondere geweſten werden zwaare Beden afgevorderd, onder dekſel, dat zy niet minder doen moeſten, om hunne trouw den Vorſten te bewyzen, dan de weêrſpannelingen deeden, om dezelven te beoorloogen. 't Huldigen der Aartshertogen werdt lang verſchooven, dringende Brabant ſterk, op het verzenden van 't uitheemſch Krygsvolk, het ſlegten der Kaſteelen, en andere dingen, te vooren beloofd, door Albertus. Maar Izabelle verklaarde, dat zulks buiten haare kennis geſchied was, en nam euvel, dat men 'er op ſtaan durfde. De Walſche geweſten verzogten ook vernietiging van 't Plakaat, waarby de invoer der Hollandſche waaren, die zy niet ontbeeren konden, verbooden was. Doch op dit verzoeken en vorderen volgde luttel. De inhuldiging geſchiedde, eindelyk. De gehuwden werden voor Hertogen, Graa- 1599.

1599. ven en Heeren der byzondere Geweſten aangenomen, in het einde van dit, en in 't begin van het volgende jaar (*w*).

XVII. Keizer Rudolf vermaant de Staaten wederom tot vrede. Doch zonder vrugt.

Ten deezen tyde, deedt de Keizer de Staaten wederom aanzoeken tot vrede, aanbiedende, ten dien einde, een gezantſchap herwaards te willen afzenden. Doch de Staaten, volhardende by hun voorig beſluit, verzogten de gezanten, die reeds op weg waren, onnutten arbeid te ſpaaren, alzo de redenen, waarom zy geene veilige vrede hoopen konden, te vooren meermaalen gegeven nog van klem bleeven; ten ware men weigerde te willen zien, 't gene nogtans baarblykelyk was, dat de Spanjaards de Nederlanden, onder den valſchen naam der Aartshertogen, beheerſchten. 't Gezantſchap bleef, derhalve, agter voor eenen tyd (*x*). Daartegen, gaven ſommige Duitſche Vorſten den Staaten wederom eenige hoop op hunne hulpe, in geld of in manſchap. Zelfs de Keurvorſt van de Palts begon wederom te woelen tegen den Spanjaard, zoekende ook andere Vorſten te beweegen, om met hem aan te ſpannen (*y*). *Karel* ook, *Hertog van Sundermanland*, die Sigismond Koning van Poolen, onlangs, het Ryk van Zweeden afhandig gemaakt hadt, welk hy, eerſt onder verſcheiden' naamen, doch, kort hierna, als Koning,

Hertog Karel, eerlang Koning van Zweeden, tragt

(*w*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 50-54 [577-580]. REYD XVI. *Boek*, *bl.* 395.
(*x*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 53 [580].
(*y*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 66 [595]. GROTII Hiſt. *Libr.* VIII. *p.* 381.

ning, beheerſchte, zogt met de Staaten in bondgenootſchap te treeden; doch alzo hy thans hulp behoefde, en, voor het toekomende, onzekere hoop gaf, vondt men geraaden, het antwoord op zyn verzoek uit te ſtellen. De Koning van Poolen hadt de Staaten ook ernſtelyk laaten verzoeken, dat zy Hertoge Karel niet ondersteunen zouden (z). De vriendſchap der Staaten werdt hem egter aangebooden (a). 1599. naar 't bondgenootſchap der Staaten.

Met Frankryk, bleeven de Staaten nog naauw verbonden. Koning Henrik hadt hun, na 't ſluiten der vrede met Spanje, en, in gevolge der heimelyke onderhandelingen met den Heere van Buzanval (b), in meer dan een opzigt, dit jaar, onder de hand, begunſtigd. Hy hadt hun toegeſtaan, tweeduizend knegten, in zyn Ryk, te werven, onder den Heere van la Noue: ook eenige Ruiters, onder Graave Henrik Fredrik (c), die, in den voorzomer deezes jaars, uit Frankryk te rug gekeerd zynde, in Lentemaand des volgenden, zitting in den Raad van Staate en toegang tot de algemeene Staaten kreeg (d). Wyders hadt de Koning zynen onderzaaten den handel op Spanje ook genoegzaam verbooden (e): en daarbenevens de Staaten, met tweemaalhonderdduizend kroónen, of vyfmaalhonderdduizend Frankryk ondersteunt de Staaten.

(z) Reſol. Holl. 9-12 *Juny* 1599. *bl.* 207, 208, 233.
(a) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 404, 406.
(b) *Zie* VIII. *Deel*, *bl.* 499.
(c) Reſol. Holl. 16 *Febr.* —— 5 *Maart* 1599. *bl.* 136 en hier voor, *bl.* 36, 50.
(d) Bor XXXVI. *Boek*, *bl.* 58 [586].
(e) *Zie* hier voor, *bl.* 57.

1599. duizend guldens, ondersteund (*f*); 't welk hun, in hunne tegenwoordige behoefte, zonderling te stade kwam. Ook hielden zy thans eenen gewoonlyken Agent aan 't Fransche Hof, waartoe, voor 't eerst, verkooren werdt *François Aarsens*, Zoon van Kornelis Aarsens, Griffier der algemeene Staaten (*g*).

XVIII. Kommerlyke staat der Vereenigde Gewesten.

Doch de gunst, die sommige Vorsten den Vereenigden Gewesten beweezen, verhinderde niet, dat zy zig, thans, in merkelyke bekommering vonden. Het missen van den handel op Spanje en op 's vyands Nederlanden hadt de inkomsten, hier, merkelyk verminderd. De lasten waren, daarentegen, zo zwaar geweest, dat men nieuwe middelen hadt moeten verzinnen, om dezelven te vervullen. Onder anderen, hief men geld op rente, die, eerlang, de hoofdsom zelve stondt te worden. De Staaten van Holland beslooten ook, de hoofdelyke schatting, voor 't jaar 1600, dubbel te doen heffen, onaangezien men, in dit jaar, veel moeite gehad hadt, om de enkele schatting te innen. Want schoon deeze soort van belasting, waarin elk, naar zyne bezittingen, draagt, om de eenpaarigheid, onder vrye volken, plagt gepreezen te worden; maakten, nogtans, de onbekende rykdommen van veelen, de onzekeren van anderen, met naame van de Koopluiden, en de trouwloosheid van sommigen, in het aangeeven hunner middelen, het heffen van deezen

Zwaarigheden in 't heffen van den tweehonderdsten Penning.

aast

(*f*) Resol. Holl. 9-12 *Juny*, 12-23 *Oct.* 1599. *bl.* 236, 459.
(*g*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 57 [584].

laſt moeilyk. Ook hadt het den gemeenen man geſtooten, dat zy, die tweeduizend guldens voor hunnen tweehonderdſten penning betaalen wilden, van verdere opgave hunner middelen vry verklaard waren; oordeelende men, dat, hiermede, den ryken te veel gunſt geſchied, en de gemeene evenredigheid verbroken was: hoewel men, hiertegen, kon aanmerken, dat, tot herſtelling deezer evenredigheid, zy, die onder de drieduizend guldens gegoed waren, vry bleeven van de ſchatting. Doch onaangezien deeze zwaarigheden, drong de nood de Staaten van Holland, tot het verdubbelen deezer belaſting. Hunne bondgenooten volgden hun voorbeeld traaglyk: de Zeeuwen geheel niet, zig verſchoonende, met de ſchade, onlangs geleeden, en met de koſten, die hun geweſt in 't byzonder vorderde. Andere geweſten zogten ook omwegen, middelen van belaſting voorſlaande, die hen minſt, hunne bondgenooten meeſt ſtonden te bezwaaren: of de gunſt van 't gemeen meer dan 't belang van den Staat ter herte neemende. Ook ſchroomden ſommigen niet, te zeggen, dat anderen de gemeene zaaken wel handhaaven zouden, al bekommerden zy 'er zig niet mede: waartegen die van Holland, ſomtyds, niet donkerlyk, te verſtaan gaven „ dat zy, zo an-
„ deren de hand niet beter ſloegen aan
„ 't vervullen der gemeene behoeften, lig-
„ telyk beſluiten zouden, hunne afgelegen'
„ bondgenooten te laaten dryven; op hun-
„ ne eigene behoudenis alleen verdagt te

1599.

Misnoegen over 't oneenpaarig draagen der gemeene laſten.

1599. „ zyn, en zig in 'tbezit der zee te handhaa-
„ ven (*g*)." : bedreigingen, die nogtans weinig indruk maakten op Landen, welken zig, als een' noodzaakelyken voormuur voor Holland, aanmerkten.

De Koningin van Engeland verklaart den Staaten, dat zy de vrede niet langer ontbeeren kan.

Behalve deeze oorzaaken van bekommering, was 'er nog eene, door Engeland uitgeleverd. Elizabet, dit jaar, uit vrees voor de Spaanſche Vloote, ſterk op 't betaalen haarer agterſtallen gedrongen (*h*), en eenig Krygsvolk, uit de Nederlanden, opontbooden hebbende, welk nogtans niet vertrokken was, ſcheen, eindelyk, ernſtig te neigen tot vrede met Spanje. De Graaf van Eſſex, die, tot hiertoe, meeſt voor den oorlog geyverd hadt, uit Ierland, werwaards hy, met een leger, gezonden was, tot beteugeling der wederſpannigen, buiten laſt, te rug gekeerd zynde, was vervallen in de ongenade der Koninginne, en, op zyne t'huiskomſt, vaſtgehouden. De party, die voor de vrede neigde, werdt toen de ſterkſte ten Hove, en de Koningin, die, deezen Zomer, door den Kardinaal Andreas, reeds meer dan eens, aangezogt was, om in onderhandeling te treeden (*i*), deedt, eindelyk, toen zy geene reden meer hadt, om voor de Spaanſche Vloote te vreezen, den Staaten, rondelyk, verklaaren „ dat zy, tot „ bevordering van den Koophandel haarer „ on-

(*g*) GROTII Hiſt. *Libr.* VIII. *p.* 367, 380. *Zie* ook REYD XVI. *Boek*, *bl.* 382, 404.

(*h*) Reſol. Holl. 18 *Febr.* 25-27 *May*, 9-12 *Juny*, 24 *Aug.* 12-23 *Oct.* 1599. *bl.* 49, 228, 235, 300, 459.

(*i*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 11, 19, 29, 30, 36 [530, 539, 551, 553, 560].

„ onderzaaten, en om te beter te konnen 1599.
„ waaken, tegen de inwendige beweegin-
„ gen in haar Ryk, de vrede niet langer
„ ontbeeren kon." Zy voegde 'er by „ dat
„ de Staaten, nogtans, den moed niet ver-
„ liezen; maar, zo zy haare vriendſchap
„ zogten, de Ooſtenrykſche beide en de
„ Franſche heerſchappy ſchuwende, hun-
„ ne vryheid handhaaven, of hun Gemee-
„ nebeſt, onder een' inlandſch' Prins, Mau-
„ rits meendeze, beſtieren moeſten (*k*)."
Dit wankelen van het tweede Bondgenoot-ſchap der Vereenigde Geweſten bragt de Staaten in merkelyke verlegenheid, die, in 't volgende jaar, wanneer de onderhandelingen, te Boulogne, begonnen werden, niet weinig toenam. Doch eer wy den uitſlag derzelven verrekenen, eiſcht de orde der gebeurteniſſen, dat wy eenige andere dingen vooraf laaten gaan.

In de Vereenigde Geweſten, werden geweldige toeruſtingen gemaakt, tegen het jaar, waarmede de nieuwe eeuw ſtondt aan te vangen. De Staaten wapenden zig ſterk te lande, en ſtelden, op 't einde des jaars, goede orde, op het beveiligen der zee (*l*). Aan de zyde der Aartshertogen, zat men ook niet ſtil. Elk benaarſtigde zig, om, ware 't mogelyk, den dertigjaarigen kryg, op eens, ten einde te brengen. De winter was fel, boven m[illegible] Alle ſtroomen lagen, vaſt en dik, bezet met ys. Graaf Lo- XIX. Toeruſtingen tegen den volgenden veldtogt.

(*k*) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 401, 402, 403, 404. Grotii Hiſt. *Libr.* VIII. *p.* 379, 380.
(*l*) Reſol. Holl. 22 *Nov.* — 18 *Dec.* 1599. *bl.* 567.

1600. Graaf Lodewyk bemagtigt Wagtendonk.

Lodewyk van Naſſau bediende zig van deeze gelegenheid, om Wagtendonk te verraſſen. De Plaats, gelegen in 't Overkwartier van Gelderland, was, in 't jaar 1588, door Graave Karel van Mansfeld, na een beleg van twee maanden, ingenomen. Nu was een deel der bezettinge op buit uitgegaan. Het overig deel hieldt zorgelooze wagt. Graaf Lodewyk toog, op den tweeentwintigſten van Louwmaand, derwaards, beklom en bemagtigde de Stad ligtelyk. 't Kaſteel weerde zig eene poos; doch werdt haaſt genoodzaakt tot de overgave. Men vondt 'er veel buits, alzo veele huisluiden zig, met hunne beſte goederen, derwaards begeven hadden (*m*).

Gevegt, op de Vugter-Heide, tuſſchen Breauté en Lekkerbeetje.

Weinige dagen laater, viel 'er, op de Vugter-Heide, by 's Hertogenboſch, een zonderling gevegt voor: daar meer roekeloosheid dan regtſchaapen' dapperheid in doorſtak. *Breauté*, een jong edelman uit Normandye in Staaten dienſt, twintig Ruiters uit de Kornette van Grobbendonk, binnen 's Hertogenboſch leggende, uitgedaagd hebbende tot een lyfgevegt; vervoegde zig, met gelyk getal Franſchen, op de gemelde Heide. De vyandlyke Ruiters waren zwaarſt gewapend. Doch 't volk van Breauté hadt de voordeeligſte plaats ingenomen. *Gerard Abrahamszoon, Lekkerbeetje* bygenaamd, voerde Grobbendonks volk aan, en werdt, in den eerſten aanval, door Breauté, gedood. Voorts, ſchoot men zo hevig op elkanderen,

(*m*) BOR XXXVI. *Boek, bl.* 52 [579].

ren, dat de helft van de eene en de andere partye, in weinige oogenblikken, geveld werdt. Toen ſloegen de overige Franſchen aan 't vlugten, Breauté alleen laatende, die, meer dan eens, van paard gewiſſeld, en, eenen tyd lang, te voet gevogten hebbende, zig, eindelyk, gevangen gaf. De onzen willen, dat hy 't leeven bedongen hadt; de anderen, dat, voor 't gevegt, beraamd was, dat de overwonnenen niets dan de dood zouden te wagten hebben. Wat hiervan zy; Breauté, gevangelyk gevoerd naar 's Hertogenboſch, werdt, door eenigen, uit de Stad afgezonden, onder weg, in koelen bloede, met dertig wonden, vermoord. Hy werdt van de zynen meer beklaagd dan gepreezen, oordeelende men in 't gemeen, dat zyne hittige jeugdigheid hem, in een noodeloos gevaar, gebragt hadt. Ook hieldt men 't onbetaamlyk, dat hy, van adelyken huize zynde, zig in een lyfgevegt hadt willen waagen, met volk, welk, voor 't grootſte deel, door 't verraaden van Geertruidenberg, eerloos geworden was. Dit ongelukkig gevegt was, op den vyfden van Sprokkelmaand, voorgevallen (*n*). 1600.

Doch 't leedt niet lang, of de Staatſchen ondernamen iet van meerderen nadruk. Ten deezen tyde, waren de bezettingen van Crevecoeur en S. Andries aan 't muiten geſlaagen: waaruit Prins Maurits gelegenheid nam, om deeze twee veſtingen aan te Prins Maurits verovert Crevecoeur,

(*n*) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 4 [601].

1600. te taſten. Hy deedt dan, omtrent den twintigſten van Lentemaand, ſchoon 't nog ſterk vroor, een deel volks byeen trekken, te Dordrecht, welk hy, van daar, te ſchepe, de Maaze op voerde, naar Crevecoeur: welke veſting, binnen drie dagen, aan hem opgegeven werdt. De vyandlyke Ruitery, afgezonden tot verſterking der bezettinge, een weinig te laat gekomen zynde, vondt, te 's Hertogenboſch, daar men zeer bang was voor meer krygsvolk, de poorten geſlooten, en werdt, door de onzen, daarna, aangetaſt en geſlaagen (*o*). Van Crevecoeur, begaf de Prins zig voor S. Andries, welk, opgeëiſcht, tot geen verdrag verſtaan wilde. De veſting werdt toen, met zes ſchanſen, omringd, door welken, en door eenige andere werken, ook Maurits Leger tegen aanvallen van buiten, gedekt werdt Om de belegerden te verbaazen, dwong hy, midlerwyl, het Huis te Batenburg, door hevig ſchieten, tot de overgave, op den agtſten van Grasmaand (*p*). De ſchans werdt ook fel begroet, uit grof geſchut: waartegen die van binnen, ziekelyk zynde en gebrek hebbende aan verſcheiden' behoeften, weinig verzet hadden. 't Vyandlyk Leger onder Velasko, ondertuſſchen genaderd, vondt de Staatſchen zo wel beveiligd, door ondergeloopen' landen en ſchanſen op de toegangen, dat het ontzet hoopeloos was. Tot hiertoe, hadt het hoog water der Rivie-

belegert de S. Andries ſchans, en

dwingt het Huis te Batenburg.

(*o*) BOR XXXVII. *Boek, bl.* 5, 6 [603, 604].
(*p*) BOR XXXVII. *Boek, bl.* 10 [610].

viere het graaven belet; doch toen de Lente meeſt verloopen, en de ſtroom, binnen zyne gewoone oevers, gekeerd was, begonden de delvers, vooral by donkeren nagt en met afgaande maane, ſterker te vorderen (*q*). En men was nu gekomen tot aan den bedekten weg, wanneer de bezetting, met Prinſe Maurits overeenkwam, dat haar honderdvyfentwintigduizend guldens, zynde een deel der ſoldye, welke de vyand haar ſchuldig was, betaald zouden worden: waarna zy, ſterk twaalfhonderd man, onder de Staaten dienſt nam, wordende, ſedert, door den vyand, voor verraaders verklaard en gebannen (*r*). De Staaten gebooden, by Plakaate, dat niemant deezen knegten het wiſſelen van partye te verwyten hadt. Ook hebben zy, verbitterd op hunne oude meeſters, den Lande, naderhand, treffelyke dienſten gedaan (*s*). 't Koopen van S. Andries, door Prinſe Maurits, werdt vergeleeken, met dat van Geertruidenberg, door den Hertoge van Parma. In beide de Plaatſen, hadt wanbetaaling muitery, muitery ontrouw aan zyne partye voortgebragt. De bezetting van S. Andries was egter meer te verſchoonen, dan die van Geertruidenberg; alzo die een beleg van twee maanden doorgeſtaan, en geene hoop altoos op ontzet hadt; daar 't met deeze gantſch anders gelegen geweeſt was (*t*). 1600.

De ſchans aat over, by verdrag.

De

(*q*) Reyd XVII. *Boek*, *bl* 414.
(*r*) Reſol. Holl. 8 *May* 1600. *bl.* 144.
(*s*) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 9-15 [603-616]. Grotii Hiſt. *Libr.* IX. *p.* 385.
(*t*) *Zie* VIII. *Deel*, *bl.* 279.

1600. XX. Togt naar Vlaanderen.

De Staaten, bezeffende, dat 's vyands behoefte meeſt vervuld werdt uit Vlaanderen; beſlooten, terſtond na 't bemagtigen van de ſchans S. Andries, tot eenen togt derwaards, den merkwaardigſten, die, onder Maurits beleid, ondernomen is. De Zeeuwen, die veel ſchade leeden van de Vlaamſche Kaapers, hadden deeze onderneeming ſterkſt doorgedrongen (*t*), oordeelende zy, dat men, na 't beveiligen van Holland en van de geweſten over den Ryn, eindelyk ook voor hunne veiligheid behoorde te zorgen: waartoe 't bemagtigen van Duinkerken zeer dienſtig gehouden werdt (*u*). In Holland en Zeeland, werden dan een goed getal van burgers bezoldigd, om de Grensplaatſen te bezetten: waarna men een Leger verzamelde, by Rammekens, in 't Eiland Walcheren, welk, eerlang, honderdzevenentwintig vendels knegten; doch niet meer dan vyfentwintig kornetten paarden ſterk werdt. Elders, vindt men de knegten op twaalfduizend, de ruiters op drieduizend berekend (*v*). Den Prins, van eenige afgevaardigden der algemeene Staaten verzeld, zig, insgelyks, derwaards begeven hebbende; beſloot men, den voorraad van monde en oorloge, over zee, het Krygsvolk en vier ſtukken geſchuts, over de Honte, naar Ooſtende, en voorts op 's vyands bodem te voe-

(*t*) *Zie* Reſol. Holl. 17, 20, 24, 25 *Maart* 1600. *bl.* 110, 113, 116, 118.
(*u*) REYD XVII. *Boek*, *bl.* 426.
(*v*) La Bataille de Nieuport *par* F. VERE *by* BOR Auth. Stukk. IV. *Deel*, *bl.* 5.

voeren. Oostende zelf werdt, sedert eenigen tyd, met zeven schansen, beslooten gehouden, door den vyand, die der Staatsche bezetting, hierdoor, het uitloopen en het ophaalen van brandschatting, ten platten lande, dagt te beletten: 't welk egter niet altoos gelukte. 't Ontzet van Oostende was, derhalve, ook een der oogmerken van den Vlaamschen togt. Ernst van Nassau werdt, op den eenentwintigsten van Zomermaand, met eenige schepen, vooruit gezonden, om de schans Filippine te bemagtigen: 't welk hem gelukte. 't Leger, daarna, aan land gezet zynde, werdt verdeeld in drie hoopen, over welken Graaf George van Solms, Graaf Ernst van Nassau en de Ridder François Vere, wiens beschryving van deezen togt nog voorhanden, en, hier en daar, door ons, gevolgd is, het gebied voerden. De Ruitery, in zeven hoopen verdeeld, stondt, onder Graave Lodewyk van Nassau. De Prins zelf liet zyn oog en zorg over alles gaan. De Staaten hadden, midlerwyl, brieven gezonden aan die van Brugge en Gend, met vermaaning, dat zy, gedagtig des voorigen Bondgenootschaps, zig by hen voegen wilden, tot bescherming der gemeene vryheid. Doch zo weinig vrugt deeden deeze Brieven, dat die van Brugge de bezetting des Aartshertogs, tot nog toe geweigerd, nu innamen, en het Staatsche Leger, dat, door Ekelo, Maldeghem en Male, derwaards toog, uit grof geschut, begroetten, zonder 'er egter merkelyke schade aan te doen. De vyand hadt, op

1600.

Filippine en andere schansen gewonnen.

1600. op 't naderen der Staatſchen, verſcheiden' ſchanſen in deezen oord verlaaten, die de Prins, terſtond, bezetten deedt. Hierdoor raakte de weg open naar Ooſtende: werwaards de Graaf van Solms de Afgevaardigden der Staaten geleidde. Hy ſloeg zig, daarna, de Albertus ſchans overmeeſterd hebbende, met een derde deel des Legers, voor Nieuwpoort. 't Overig heir en Prins Maurits volgden hem eerlang, en men maakte alles gereed, om de Stad aan te tasten. 't Leger hadt, op deezen togt, groot gebrek aan drank gehad, onder anderen doordien wel twintig vaartuigen der Zoetelaaren, die hun, over zee, zouden volgen, door Spinolas galeien, waren aangetaſt en weggenomen: een ongeluk, dat zy zig zelven wyten moeſten, als hebbende, om anderen de winſt af te ſnyden, het geleide der Oorlogsſchepen niet willen afwagten (*w*). Doch na dat, wat laater, de Heer van Warmond, Spinola aangetaſt, en, met het opſteeken van den wind, merkelyke voordeelen op hem behaald hadt, werdt hem de kleine winſt, met groote ſchade, betaald gezet (*x*).

Spinolas Galeien neemen eenige Zoetelaars.

Albertus verzamelt een Leger.

De Aartshertog, ondertuſſchen, al te onzagt gewekt, door den inval van een gantſch Leger, met den Veldheer aan 't hoofd, in het rykſte zyner geweſten, verzamelde, in allerÿl, een Leger by Antwerpen, de muitelingen te Hamont en elders, door

(*w*) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 37 [648] *enz.*
(*x*) GROTII Hiſt. *Libr.* IX. *p.* 389.

door bidden en belooven, bewoogen hebbende, om zig, uit overweeging van 't gemeen gevaar, te velde te begeeven. Izabelle zelve heeft, zo verzekerd wordt, 't oproerig Krygsvolk te Dieſt, in perſoon, opgewekt tot zynen plig; en, onder 't wyzen op haare oorſierſelen, betuigd, dat zy liever alle zulke tekens der Vorſtelyke grootheid wilde miſſen, dan dulden, dat de ſoldaat, die zig behoorlyk kweet, onbetaald bleeve (y). Zo gehertigd, trekt het heir, welk op tienduizend knegten en zeſtienhonderd paarden geſchat werdt, met Albertus aan 't hoofd, op naar Nieuwpoort, met zo groot een ſpoed, dat Maurits knegten, verbaasd over 't gerugt van 's vyands aankomſt, uit ſommige ſchanſen verliepen, eer zy hem nog gezien hadden: anderen, gelyk Oudenburg en Snaaskerke, terſtond opgaven. Te Snaaskerke, hadt de bezetting 't leeven bedongen; doch werdt, desonaangezien, naderhand, in koelen bloede, vermoord. Albertus weet dit ſchelmſtuk den muitelingen, als hadden deezen hunne trouw jegens den Vorſt, met trouwloosheid tegen den vyand, willen toonen (z). 1600.

trekt op tegen 't heir van Prins Maurits.

In 't heir voor Nieuwpoort, was de ontſteltenis weinig kleiner. De tyding van 's vyands aankomſt kwam hier, des nagts, na den eerſten van Hooimaand. En veelen hebben gemeend, dat de zaaken der Vereenigde Staaten, in langen tyd, zo gevaarlyk niet

Ontſtelenis in Maurits Leger.

(y) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 39 [650].
(z) Grotii Hiſt. *Libr.* IX. *p.* 390.

1600. niet geſtaan hadden. 't Leger lag nog onbeſchanſt, en 't was nu te laat, om hieraan de hand te ſlaan. 't Geweſt rondsom was in 's vyands magt, weshalve van daar, geen toevoer te wagten ſtondt. Ook niet van Ooſtende, alzo Albertus bereids tusſchen deeze Stad en Nieuwpoort was aangekomen. Ondertuſſchen, wagtte men, onbereid en verſpreid, alle uuren, overvallen te worden van den vyand, die hier zyne magt byeen hadt, en uit der aart heet naar den ſtryd was. Maurits nogtans, wien 't nooit aan moed mangelde, zondt Graaf Ernſt, voor dag, met negentien vendels knegten, vier kornetten paarden en twee ſtukken geſchuts, naar de brug by Leffinghem, daar Albertus over moeſt, met laſt, om hem dien doortogt te betwisten, of, zo dit mislukte, hem zo lang op te houden, tot het Leger behoorlyk geſchaard kon worden. Doch Ernſt, hoe zeer hy zig haaſtte, vondt den vyand reeds aan deeze zyde der brugge, die, beſpeurende, hoe weinig volks de Graaf by zig hadt, hem, met al zyne magt, aanviel, en, met verlies van agthonderd man, noodzaakte te wyken. Een gevangen, de tyding deezer nederlaage, in 's Prinſen Leger brengende, werdt, op bevel zyner Doorlugtigheid, doorſchooten, op dat hy 't niet na vertellen zou (*a*).

Graaf Ernſt van Naſſau wordt geſlaagen.

Maurits ſtelt zig in ſlagorde.

Dit gevegt hadt den vyand egter lang genoeg opgehouden, om Prinſe Maurits ge-

(*a*) Verhaal van H. WYTS by BOR Auſh. Stukk. IV. *Deel*, *bl.* 14.

legenheid te geeven, tot het verzamelen en 1600.
ſchaaren van zyn Leger. Hy voerde het zelfs, gelukkiglyk, te rug, over de haven van Nieuwpoort, naar den kant van Ooſtende, vanwaar de vyand verwagt werdt. De Ridder Vere hadt hier het bevel over den voortogt, uit zesentwintighonderd Engelſchen en agtentwintighonderd Friezen beſtaande. De Graaven George van Solms en Ernſt van Naſſau gebooden over den middeltogt en agterhoede. Voor Nieuwpoort, waren eenige vendelen gebleeven, om der bezettinge het uitvallen te beletten. Voorts, hadt de Prins de ſchepen, die, hieromtrent, in grooten getale, lagen, van land doen ſteeken, op dat den zynen de gelegenheid tot vlugten benomen mogt zyn. In deezen ſtaat, verwagtte men den vyand, hebbende de zee ter linker-, de duinen, ingenomen door den Ridder Vere, ter regterzyde, en Nieuwpoort van agteren. De Aartshertog, midlerwyl, genaderd met zyn Leger, welk, insgelyks, in drie hoopen verdeeld was, ſloeg zig neder, in 't gezigt der Staatſchen, in de duinen, en op't ſtrand, daar hy zyn volk, eenige uuren, deedt uitruſten (*b*). Vaſt lei hy in beraad, of men den Staatſchen hadt aan te taſten, of in te ſluiten. Doch de meeſten neigden tot den ſlag: waartoe de knegten, aangemoedigd, door de pas behaalde overwinning, zig ook bereid toonden. De Legerhoofden verzuimden niet, hen verder te noopen tot hunnen pligt. Mau- De vyand nadert hem.

(*b*) Bataille de Nieup. *par* F. Vere *p.* 8.

1600. Maurits bleef hiervan, aan onzen kant, ook niet in gebreke; maar, rydende, verzeld van zynen broeder, Graave Henrik Fredrik, het gantsche Leger door, ſtelde hy elk voor oogen, hoe groot thans het gevaar ware, en hoe eerlyk de dapperheid en de overwinning zyn zouden. Daarop, beſluit hy, zelf den ſlag te beginnen. Twee ſtukken geſchuts, opgeſleept tegen de ſteilte der duinen, worden, omtrent ten twee uuren na den middag van den tweeden van Hooimaand, geloſt op den vyand, die, met agt ſtukken, van 't vlakke ſtrand, op de onzen vuurde. Maar de Staatſche Oorlogsſchepen, afgeweeken naar Ooſtende, noodzaakten hem, met ſchieten, hooger op 't ſtrand, en tot in de duinen te wyken. Hier werdt, drie of vier uuren lang, hevig gevogten, met ongelyke uitkomſt van wederzyde, naar dat de eene of de andere party het voordeel van de plaats hadt weeten te bekomen. De Ridder Vere, zelf vegtende onder de voorſten, en zyn paard verlooren en twee wonden bekomen hebbende, week niet uit den ſtryd, voor hy dien zynen Broeder, *Horatio*, die, midlerwyl, met verſch volk, genaderd was, hadt aanbevolen (*c*). Horatio vogt, als wanhoopig, verſlaande, met zyn volk, wel agthonderd man, in de delling, tuſſchen twee duinen (*d*). De vyand drong, daarna, zo ſterk in op de onzen, dat een deel derzelven aan 't vlug-

Slag by Nieuwpoort.

(*c*) Bataille de Nieup. *par* F. VERE *p.* 12.
(*d*) Verhaal van H. WYTS *by* BOR Auth. Strukk. IV. *Deel, bl.* 14.

vlugten raakte. De wanorde, hierdoor ver- 1600.
oorzaakt, werdt egter ſpoedig herſteld, alzo Maurits, geraaden gevonden hebbende, by hoopen, aan te vallen, geduurig verſch volk gereed hadt, om den bezwykenden by te ſpringen. De Ruitery was ook ſlaags geraakt; niet zonder dat Graaf Lodewyk, die, van pas tien man verzeld, vooruit gereeden was, groot gevaar zyns leevens liep: hoewel hy, door den Ritmeeſter *Kloet*, nog gelukkiglyk gered werdt. *Wahraven*, *Baron van Gend*, werdt, by deeze gelegenheid, gewond. Laat in den nademiddag, begon de hitte des gevegts een weinig te verflaauwen van wederzyde: wanneer de Prins beſloot, zig te bedienen van zyne Ruitery, die minſt geleeden hadt, en nergens te kort geſchooten was, om een einde van den ſtryd te maaken. Twee Kornetten, een van Vere en een ander onder *Balen*, werden by 't geſchut geplaatſt, om den vyand, in een nieuw gevegt, in te wikkelen. Albertus, die ook gaarne een einde van den ſtryd zag, zendt 'er zyne Ruitery op af, die zo hevig begroet wordt, uit het geſchut, dat zy, een en andermaal aan 't wyken gebragt, eindelyk, met groot verlies, op de vlugt gejaagd werdt. Toen drongen onze regementen aan op 's vyands voetvolk, welk ook, eerlang, genoodzaakt werdt te deinzen. Veel hielp het den onzen, dat zy de zon en wind van agteren, de vyand, daarentegen, dezelven vlak in 't gezigt hadt, zonder dat Maurits hem toeliet, te wiſſelen van ſtandplaatſe, waartoe

1600. hy, dikwils, zyne uiterſte poogingen aanwendde. Voorts, ſtonden 's vyands ſtukken in 't gulle zand, daar zy, door hunne zwaarte en 't affchieten, diep inzakten; de onzen, daarentegen, op eenen vloer van planken, waardoor zy wiſſer troffen. Ook raakte de brand in 's vyands buskruid, 't welk eene byſtere wanorde veroorzaakte. De Aartshertog, nogtans, zo lang hem eenige hoop overſchoot, reedt door zyne ſlagorde, en, zelfs met ongedekten aangezigte, aan op de onzen; by welke gelegenheid, hy met een' piek in 't oor gekwetſt werdt. Doch toen nu alle hoop uit was, beſloot hy af te trekken, gelyk, des avonds, ten zeven uuren, geſchiedde. Hy was zo dra niet geweeken, of zyn volk ſloeg, wyd en zyd, zonder orde, aan 't vlugten. Een hoop Hoogduitſchen alleen trok in goede orde af. De verſtrooide vyanden werden, door de onzen, vervolgd en afgemaakt, of gevangen genomen. De zege was volkomen aan de zyde der Staaten, ſchoon zy niet zonder bloed verkreegen was. Men rekende het verlies, aan onzen kant, op omtrent duizend man, behalve de agthonderd, die, des morgens, onder Graave Ernſt, waren geſneuveld. Van 's vyands zyde, werden 'er omtrent drieduizend verſlaagen: veelen gevangen genomen, en, onder de aanzienlykſten, de Admirant van Arragon, die, terwyl 't gevegt nog hagchelyk ſtondt, van zyn paard geworpen zynde, den onzen in handen gevallen was. Al 't geſchut en eene groote menigte vendels en ſtandaar-

Neder-laag des Aartsher-togs.

Weder-zydſch verlies.

Mendoza gevan-gen.

daarden des vyands werden veroverd: doch eenige gevangenen, daarna, door de onzen, voor en binnen Oostende, uit weêrwraak, in koelen bloede, omgebragt (*e*). De Prins, ongeraaden vindende, den vyand langer te vervolgen, zonderde eenige uitgelezen' ruiters en knegten af, t'eener verzekering, tegen onvoorziene toevallen des krygs, en vernagtte toen, in de duinen. Opmerkelyk is, 't gene sommigen, voor waarheid, verhaalen, dat Filips Willem, Prins van Oranje, geduurende den slag, alle zyne paarden gezadeld, en veele bedienden op de toegangen hieldt, om de eerste tyding te hebben van de uitkomst van eenen stryd, waarvan, zo hy meende, zyne behoudenis afhing; hebbende den Aartshertog zig laaten verluiden, dat hy, de overwinning behaalende, Maurits en Henrik Fredrik gevangen naar Spanje zou voeren: 't welk, zo 't gebeurd ware, Filips Willem ook voor zyne eigene vryheid zou hebben doen vreezen: waarom hy, op zulk eene maare, terstond de vlugt zou genomen hebben. Ook deedt hy, terwyl de stryd duurde, niet dan bidden, dat zyne broeders overwinnen mogten (*f*). 1600.

's Daags na den slag, begaf Prins Maurits zig naar Oostende, daar de Afgevaardigden der Staaten, den voorgaanden dag, in grooten angst, gesleeten hebbende, nu, meer dan ooit te vooren, door 's Prinsen aan-

(*e*) Brief van J. Uitenbog. *by* Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 45 [657].

(*f*) Aubery Memoir. *p.* 230.

1600. aankomſt, verkwikt werden. De zege werdt, met vuurige dankzeggingen aan Gode, erkend. Maurits zelf verſcheen, met het ſtokje van la Barlotte, in de Kerke, daar de Predikant *Joannes Uitenbogaard*, op 's Prinſen verzoek, door de Staaten van Holland, naar 't Leger, gezonden (*g*), eene gepaſte rede deedt, over een gedeelte des honderdenzeſtienden Pſalms (*h*). Over de maaltyd, waartoe ook de gevangen Admirant genoodigd was, ſchoot de Prins uit, *dat deeze nu gelegenheid hebben zou, om Holland te zien, waarnaar hy, reeds meer dan vier jaaren, verlangd hadt* (*i*). Ook werdt hy, eerlang, op 't Huis te Woerden, en daarna, in den Haage, gevangen gezet. Sommigen melden, dat eenigen van 's Prinſen hovelingen, van deezen tyd af, oneenigheid hebben begonnen te verwekken, tuſſchen den Prinſe en de aanzienlykſten onder 's Lands Staaten: welke laatſten zy ook by 't gemeen in veragtinge poogden te brengen, verſpreidende, datze dapper in 't raadgeeven waren, wanneer zy zelven buiten gevaar bleeven, terwylze den Veldheer en 't gantſche Leger, tot hunne byzondere beveiliging, in zo groot een' nood gebragt hadden (*k*). Ook blykt, van elders, dat de Advokaat Oldenbarneveld, die thans wel 't meeſte gezag hadt onder de Staaten, en, ne-

Misnoegen tuſſchen den Prins en de Staaten.

Oldenbarneveld's agterdogt.

(*g*) *Zie* Reſol. Holl. 13 *Juny* 1600. *bl.* 216.
(*h*) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 39-42 [650-654]. Reyd XVII. *Boek*, *bl.* 427. *enz.* Grotii Hiſt. *Libr.* IX. *p.* 390-399.
(*i*) Brief van J. Uitenbog. *by* Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 44 [656].
(*k*) Grotii Hiſt. *Libr.* IX. *p.* 399.

nevens andere Gemagtigden, te Oostende, geweest was, omtrent deezen tyd, bedugt werdt, dat de Prins stondt naar de opperste magt in 't Land, immers naar meerder gezag, dan hy tot nog toe gehad hadt (*n*). Doch wat in hem deeze vrees verwekte, vind ik nergens, duidelyk, aangeweezen. 't Blykt wel, dat sommigen, met naame Karel Roorda, een Friesch Edelman, al sedert eenige jaaren, diergelyke gedagten van Graave Willem Lodewyk, en zelfs van Prinse Maurits gevoed, en zig, deswege, by monde en geschrifte, scherp genoeg verklaard hadden (*o*): waaruit een hevige twist tusschen den Stadhouder van Friesland en Roorda ontstaan was. Ook vindt men, dat Roorda, die zeer gedraagen werdt, door de Zevenwolden, in 't jaar 1597, aan die van Enkhuizen, waarschuwender wyze, geschreeven hadt „ dat men op zyne hoe- „ de zyn moest, tegen de oogmerken van „ het Huis van Nassau (*p*)." Doch dat de vrees van Oldenbarneveld, van elders, en niet uit het schryven van Roorda, ontstaan moet zyn, is, hieruit, af te neemen, dat de Staaten van Holland Roordas schryven zeer euvel opgevat, en zig, deswege, by de Staaten van Friesland, ernstelyk, beklaagd hebben, den goeden naam van Prinse Maurits en Graave Willem, te gelyk, uit al 1606.

(*n*) Waaragt. Hist. van J. v. Oldenbarn. *bl.* 407.

(*o*) *Zie* Boe XXX. *Boek*, *bl.* 21, 24 [701-703]. XXXIII. *Boek*, *bl.* 89 [279]. Reyd X. *Boek*, *bl.* 200, 201. XI. *Boek*, *bl.* 230.

(*p*) Boe XXXIV. *Boek*, *bl.* 17 [315]. *Zie ook* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 649, 653.

1600. al hun vermogen, verdedigende (*q*). Middlerwyl, hadt het tegenwoordig misverſtand tuſſchen den Prins en de Staaten, en tusſchen de geweſten onderling, zelfs in Engeland, gerugt gemaakt: waarom de Koningin hen, door den Heere Karon, gewoonlyken Agent der Staaten aan haar Hof, en door *George Gilpin*, die, van haaren wege, in den Raad van Staate, zat, tot eendragt deedt vermaanen (*r*).

Maurits breekt op van voor Nieuwpoort.

De Aartshertog verloor den moed niet, door zyne nederlaage. Hy deedt, terſtond, Oudenburg en de andere ſchanſen hieromtrent voorzien van meer bezetting. Ook werdt 'er meer volks binnen Nieuwpoort gebragt. Doch 't weder, ſchoon 't midden in den Zomer was, werdt, omtrent deezen tyd, zo regenig en onſtuimig, dat Maurits, die, vier dagen na den ſlag, wederom voor Nieuwpoort gekomen was, eerlang, beſloot, de Plaats te verlaaten. Hy ondernam toen 't beleg der Izabelle-ſchanſe by Ooſtende, alwaar la Barlotte doorſchooten werdt. Doch gelyke zwaarigheden noodzaakten hem, ook hier, de belegering op te breeken: waarna hy, geenen kans ziende, om iet voordeeligs in Vlaanderen te verrigten, tegen het einde van Hooimaand, te Ooſtende, ſcheep ging, en, naar Holland keerde (*s*). Het overig deel des jaars werdt, van wederzyde, zonder verdere onderneemingen van eenig gevolg doorgebragt: terwyl

La Barlotte sneuvelt.

(*q*) Reſol. Holl. 26 *Maart* 1597. *bl.* 151.
(*r*) *Zie* BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 50-53 [665-668].
(*s*) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 43 [654] *enz.*

wyl de onzen zig over eenen gelukkigen veldſlag, de vyanden over de behoudenis van Vlaanderen verheugen konden. Een deel onzes Legers bleef eene wyle in Brabant, zonder iets van belang uit te rigten. 1600.

XXI. De Staaten van 's vyands Neder-landen doen wederom voorſla-gen van vrede.

Eenigen tyd te vooren, hadt de Aartshertog de Staaten zyner Nederlanden, te Bruſſel, beſchreeven, om hen, tot het opbrengen van zwaarer Beden, te beweegen. Hy hadt hun, by deeze gelegenheid, verklaard „ dat hy verlangde naar vrede. Doch „ dat men, zo de vyand hiertoe niet te „ brengen ware, zig in ſtaat ſtellen moeſt, „ om den kryg, met nadruk, voort te „ zetten." De Staaten, eenige penningen hebbende toegeſtaan, tot voldoening van 't krygsvolk, merkten aan „ dat de Vereenigde Staaten, niet zonder reden, de „ vredehandelingen mistrouwden: alzo de „ Kaſteelen nog ongeſlegt, de vreemdelingen „ in 't bezit der voornaamſte ampten „ bleeven, en andere dingen gedoogd werden, die tegen 's Lands voorregten aanliepen. Zelfs werdt de Godsdienſt nog „ bedwongen, en de Indien geſlooten, „ voor de Nederlanders. Zo Koning Filips „ alle deeze zwaarigheden wegnam, en „ hun, met bewilliging der Aartshertogen, „ toeliet, met de andere partye, in onderhandeling te treeden, twyfelden zy niet, „ of de Nederlanden zouden zig haaſt allen begeeven, onder eene heerſchappye." De Aartshertog hadt, hierop, toegeſtaan, dat 'er eenigen werden afgezonden aan de Vereenigde geweſten, om, uit den naam

1600. zyner Staaten, de gemoeden te ondertaſten (*t*). *Gerard van Hoorne*, Graaf van Baſſigni, *Filips Bentink* en *Henrik Kodt*, Penſionaris van Yperen, begaven zig toen naar Bergen op Zoom, alwaar de Gemagtigden der Vereenigde Geweſten zig na den ſlag by Nieuwpoort, eenigen tyd, ophielden. Men hieldt hier een geſprek over de hoop tot vrede, die men, wederzyds, ſcheen te wenſchen. Doch alzo de onzen, by monde van den Advokaat Oldenbarneveld, duidelyk te verſtaan gaven „ dat 'er geene vrede te „ maaken ware, zo 't uitheemſch Krygs„ volk niet eerſt vertrok, en den Koning „ van Spanje allen gezag over de Neder„ landen benomen werdt," ſcheidde men, naar gewoonte, vrugteloos (*u*). 't Geſprek was egter van dit gevolg, dat de Staaten der Aartshertogen, de hoop op vrede verlooren geevende, beſlooten, maandelyks, driehonderdentwintigduizend guldens op te brengen, tot de laſten des krygs, welke ſomme, uit verſcheiden' nieuwe belaſtingen, gevonden werdt (*v*). Doch 't viel den Nederlandſchen Staaten, ten deezen tyde, hard te verduwen, dat Filips hen, in zekere zyne brieven, nog als de zynen aanmerkte, en laſt gaf, om, uit de boeken der koopluiden, op te ſpooren, of eenigen hunner ook nog handel dreeven op de Vereenigde

(*t*) REYD XVII. *Boek*, *bl.* 423.
(*u*) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 43 [655]. GROTII Hiſt. *Libr.* IX. *p.* 401.
(*v*) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 59-61 [676-679]. REYD XVIII. *Boek*, *bl.* 440.

nigde geweſten, of op de Indien: hoewel men zig, hiertegen, te Antwerpen, zo ernſtig verzettede, dat het ſteeken bleef (*w*). 1600.

XXII. Wreedheid der Duinkerker Kaapers geſtraft.

De Duinkerker Kaapers waren 'er, dit najaar, op uit, om de Hollandſche en Zeeuwſche Viſſchery in den grond te bederven. Ook hadt hen het ſtraffen van eenigen der hunnen, hier te Lande, dermaate verbitterd, dat zy, wreeder dan ooit te vooren, leefden, met de viſſchers, die hun in handen vielen (*x*), en die, voor een groot deel, Doopsgezind zynde, ongeoorlofd hielden, geweld met geweld te keeren. Sommigen van deezen hebbenze, in de ſchepen, vaſtgenageld, en dezelven, daarna, in den grond geboord, of verbrand. Zo ſtout en magtig warenze, eindelyk, geworden, dat zy de Oorlogsſchepen, die den viſſcheren tot geleide dienden, durfden aantaſten, en ſomtyds veroverden. Doch toen, daarna, eene groote Vloot op hen afkwam, zyn 'er, wederom, eenige Kaapers genomen, die hunne wreedheden, gelyk te vooren, met de galge, hebben moeten boeten (*y*).

De Staten van Holland doen twee galeien bouwen.

Sedert dat de vyand zig hadt begonnen te bedienen van galeien, was men, hier te Lande, ook bedagt geweeſt, om 'er eene of meer te doen timmeren. Te Dordrecht, was, eindelyk, eene groote galei volbouwd: waarby, eerlang, nog eene of meer kleinen gebouwd.

(*w*) Grotii Hiſt. *Libr.* IX. *p.* 402.
(*x*) Reſol. Holl. 31 *Aug.* 1600. *bl.* 284, 354.
(*y*) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 46 [659]. Reyd XVII. *Boek*, *bl.* 435. Grotii Hiſt. *Libr.* IX. *p.* 404.

1600. gevoegd werden (z). Men bemandeze, eerſt, met bezoldigde roeijers. Naderhand, werden 'er misdaadigen op gebannen. 't Land hadt veel dienſt van deeze galeien, by ſtille zee; wanneer de grootſte alleen verſcheiden' vyandlyke ſchepen durfde aantaſten, en dezelven ſomtyds, merkelyke ſchade toebragt. Zelfs ondernamen de roeijers, van weinige ſloepen gevolgd, op eenen donkeren nagt, de groote galei de Schelde op, en, tuſſchen de vyandlyke ſchanſen door, tot voor Antwerpen, te voeren: vanwaar zy een ſchip, dat drie laagen geſchuts ophadt, en zeven kleineren, te rug ſleepten (a), terwyl de trompetters 't bekende deuntje, *Wilhelmus van Naſſouwe*, bliezen; waarby zig eenige burgers, der Staatſche zaake toegedaan, niet zonder gevoeligheid, de voorige dagen te binnen bragten (b).

Dienſt der zelven.

XXIII. Vredehandeling tuſſchen Engeland en de Aartshertogen.

De Aartshertog Albertus hadt, terſtond na zyne te rugkomſt uit Spanje, de Koningin van Engeland, door brieven, aangeſpoord, om den Vredehandel te beginnen. De Vereenigde Staaten hadden haar, daarentegen, van denzelven zoeken af te ſchrikken. Noël de Karon, hun gewoonlyke Agent in Engeland, deedt 'er, insgelyks, zyn beſt toe (c). In Grasmaand deezes jaars, met de Koninginne, in een gemeenzaam ge-

(z) Reſol. Holl. 5 *Apr.* 26 *May*, 12 *Juny*, 21 *Aug.* 1 *Sept.* 7, 30 *Dec.* 1600. *bl.* 121, 185, 215, 280, 288, 442, 472, 491.
(a) Reſol. Holl. 1, 15 *Dec.* 1600. *bl.* 432, 481.
(b) REYD XVII. *Boek*, *bl.* 435. BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 50 [664. 665].
(c) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 16, 17 [617, 618, 619].

geſprek geraakt zynde, verhaalde zy hem, „ hoe zeer zy aangezogt werdt van Alber- „ tus, om haare gezanten te zenden naar „ Boulogne." Zy voegde 'er by „ dat „ de Aartshertog zig vleide, dat de ver- „ pande Steden, of hem overgeleverd, „ of, ten minſte, door haar, bewaard „ zouden worden. Ook verlangde hy naar „ 't openen der vaart op Engeland, voor „ zyne onderzaaten; doch wenſchte, te „ gelyk, dat den Ingezetenen der Veree- „ nigde geweſten belet mogt worden, op „ Spanje, onder Engelſche naamen, te „ handelen." De Koningin verklaarde, wyders, met algemeene woorden, dat zy niets beſluiten zou, ſtrydig met de vriendſchap, die zy den Staaten beloofd hadt. Karon, haar ziende in een' goeden luim, verſtoutte zig, haar te vraagen, of zy beſlooten hadt, gezanten naar Boulogne te zenden, of niet? Doch zy was te wel op haare hoede, om hem, hierop, regtſtreeks, te antwoorden. *Hola!* zeide zy, *ik moet my, deswege, eerſt nog beraaden. Verzeker gy ſlegts den Staaten, dat zy op my, als op een' rots, vertrouwen mogen.* In 't weggaan, beet zy hem deeze ſpreuk der ſchriftuure toe, in 't Latyn: *Modicæ fidei, quare dubitaſti, Kleingeloovige, waarom hebt gy getwyfeld (d)?* Nogtans, beſloot zy, eerlang, tot het afvaardigen van een gezantſchap naar Boulogne, daar drie of vier maanden geſleeten werden,

1600. Geſprek deswege van Karon met de Koningine.

(d) Brief van N. de Karon by Bor XXXVII. *Boek, bl.* 17, 18 [619, 620].

1600. den, zonder dat de Engelſchen en Nederlanders, die uit den naam des Konings van Spanje ſpraken, ſchoon zy door de Aartshertogen waren afgezonden, eens in eigenlyke onderhandeling hadden konnen treeden. Men ſcheidde, derhalve, vrugteloos: 't welk, openlyk, geweeten werdt aan een geſchil over den rang, dien de Engelſchen den anderen niet afſtaan wilden. Doch men hadt al ras ontdekt, dat de Aartshertogen alleenlyk een Beſtand zogten, daar de Engelſchen niet toe verſtaan konden. De handeling werdt, ſedert, met brieven, ſleepende gehouden, tot na het overlyden der Koninginne (*e*). De Vereenigde Staaten verheugden zig grootelyks, dat de Byeenkomſt te Boulogne vrugteloos geſcheiden was.

Men ſcheidt vrugteloos.

XXIV. Handel der Duitſche gezanten in den Haage.

De Duitſche gezanten, *Herman*, *Graaf van Manderſcheid* en Karel Nutzel, in 't voorleeden jaar, afgeweezen, waren, desonaangezien, in Bloeimaand deezes jaars, in Holland gekomen (*f*), voorgeevende, dat zy niet van vrede, maar van andere zaaken te handelen hadden. Men verleende hun dan gehoor, ter algemeene Staatsvergaderinge, daar zy de inruiming der Duitſche Plaatſen, en vergoeding der geleeden' ſchade vorderden, met zulk eene agtbaarheid, als haddenze de Vereenigde geweſten nog, gelyk van ouds, gehouden voor onderhoorigen des Duitſchen Ryks. Voorts konden zy niet

(*e*) GROTII Hiſt. *Libr.* IX. *p.* 396.
(*f*) Reſol. Holl. 7-13 *Aug.* 1600. *bl.* 231.

niet nalaaten aan te merken „ dat zy van 1600.
„ de Vredehandeling zwygen zouden; maar
„ niet, dat de Staaten, zonder arg vermoe-
„ den te geeven, niet konden weigeren in
„ gesprek te treeden." Ook verklaardenze,
„ dat zy de lasten, onder deksel van oorlog,
„ op de koopwaaren gelegd, niet langer
„ dagten te draagen." De Staaten gaven,
op deeze redenen, het gewoone antwoord.
Men begon toen ook een Bestand voor te
slaan, welk de Staaten, zagtelyk, van de
hand weezen. Maar alzo de vyand Rees ver-
laaten hadt, vondt men geraaden ook Em-
merik te ruimen: gelyk, in Zomermaand,
geschiedde (g). Doch Schenkenschans of
's Graavenwaard, waarop het gestigt was,
beweerden de Staaten tot den Gelderschen
bodem te behooren. De Duitsche gezanten
begaven zig, vanhier, naar Brabant, daar
zy de herlevering van Rynberk vorderden;
doch niets dan goede beloften opdeeden (h).

XXV. Hevige twist met de Stad Groningen.

Met Groningen en Friesland, waren de
geschillen over 't draagen der gemeene las-
ten, in 't voorjaar, tot zulk eene hoogte ge-
reezen, dat zy, niet dan by wege van daa-
delykheid, scheenen te konnen beslegt wor-
den. De Stad Groningen hadt zig, noch
in opzigt der geschillen met de Ommelan-
den, noch in het opbrengen haarer agter-
stallen in de gemeene lasten, tot hiertoe,
willen schikken, naar de uitspraak der al-
gemeene Staaten van den jaare 1597, schoon
men

(g) Resol. Holl. 8-20 *May* 1600. *bl.* 182.
(h) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 31-37 [639-644].

1600. men hieldt, dat zy zig, daartoe, in den jaare 1594, en ſedert, duidelyk verbonden hadt. Zelfs was de jongſte uitſpraak nader verklaard en beveſtigd, in 't voorleeden jaar 1599 (*i*). Doch men toonde zig even onwillig, om 'er in te beruſten. De Regenten, die ballingen geweeſt waren onder de Spaanſche overheerſching, zouden de Burgery nu niet gaarne, meer dan toen geſchied was, bezwaard hebben. De Burgery hieldt het voor een groot ongelyk, dat de huizen nu zouden belaſt worden, daar zy te vooren vry plagten te zyn. Ook kon zy niet dulden, dat haar voorregten benomen werden, die haar, tot benadeelinge der Ommelanden, te vooren, vergund waren. Men dreef, daarbenevens, dat de Stad, in 't jaar 1594, de behoudenis haarer voorregten, uitdrukkelyk, bedongen hadt: waartegen, van der Staaten zyde, werdt aangemerkt; dat, onder deeze voorregten, nimmer zulken begreepen waren, die Parma der Stad, met ſlinkſche oogmerken, verleend hadt. De tweedragt duurde, tot in de Lente deezes jaars, wanneer de algemeene Staaten een beſluit namen, diergelyk men, zeldzaam, onder vrye volken, zag ter uitvoeringe brengen. Graaf Willem Lodewyk kreeg laſt, om de jongſte uitſpraak der Staaten, met geweld, te doen gelden: ten welken einde, hy zig te bedienen hadt van de bezetting van Groningen, en van eenig ander Krygsvolk, welk hem, daar-

Graaf Willem Lodewyk brengt Krygsvolk in Gronin-

(*i*) BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 27 [548] *enz.*

daarenboven werdt toegezonden. Zo ras dit volk in de Stad was, deedt Graaf Willem de burgery ontwapenen, dat, zonder anderen tegenſtand dan met woorden, geſchiedde, hebbende de knegten laſt van Graave Willem, om zig aan geene woorden te ſtooren; maar ſtil hun werk te doen. Doch de Wethouders en Hoofdluiden der Burgerye behielden hun geweer. De Stad en de Ommelanden, geſchat zynde, om ten minſte vierhonderdduizend guldens, wegens agterſtallen, te voldoen; kreegen de Krygsknegten bevel, om burgers en huisluiden, tot het opbrengen van hun aandeel in deeze ſomme, te noodzaaken: waarover alomme bittere klagten vielen. De Ommelanden kwamen egter eerſt aan de hand, en bleeven hierom van inlegering vry. Doch de Stad hieldt zig lang hard, en verwierp alle voorſlagen tot belaſting der gemeente, beweerende de Regenten, dat zy niets moesten overgeeven dan gedwongen, op dat zy, by verandering van tyden, alles te ligter mogten konnen herſtellen. Midlerwyl, was 'er bevel uit den Haage gekomen, om een Kaſteel te Groningen op te werpen; 't welk, in 't begin van Bloeimaand, met zeshonderd man, begonnen werdt. Hierdoor willen de algemeene Staaten de voorneemens van ſommige Spaanſchgezinden, die 't oog op nieuws naar den vyand mogten hebben, verhinderen, en de Stad, daarbenevens, met zwakker bezetting, dan 'er nu in lag, onder bedwang houden. De hardſten der

1600.

gen en ontwapent de burgery.

Men vordert de agterſtallen, met geweld.

De algemeene Staaten doen een Kaſteel ſtigten in de Stad.

1600. Regenten, de Burgemeeſter *Joachim Alting*, de Syndicus of Penſionaris *Houſlin* en *Jooſt van Kleeve* werden naar den Haage ontboden: daar zy zeer klaagden, over het opwerpen van 't Kaſteel, tegen de belofte, by 't overgaan der Stad, in 't jaar 1594, gedaan; vertoonende, voorts, „ dat niets meer ſtreedt met de vryheid, „ om welke de wapenen waren aangenomen, dan het ſtigten van Kaſteelen, welk „ nimmer, in vrye Steden, geleeden was, „ vooral niet, te Groningen, daar menze, „ een en andermaal, afgeworpen hadt." Zy voegden 'er by „ dat zy zig, niet dan met „ redenen, nooit door geweld, verzet hadden tegen de uitſpraak der Staaten; dat „ zy zig, voortaan, aan dezelve onderwerpen wilden, alleenlyk verzoekende, dat „ men de Stad verſchoonde van dit uiterſte „ bewys der ſlaavernye, nergens in gebruik, „ dan daar men met geweld regeerde: daar „ de Staaten, veeleer, door zagtheid, de „ toegenegenheid der Burgeren behoorden „ te winnen: gelyk ongetwyfeld te wagten „ was, als men 't Kaſteel agter wege liet."

Klagten hierover.

Antwoord der Staaten.

De Staaten, nogtans, lieten zig niet beweegen, door deeze redenen: maar weezen hiertegen aan „ dat Groningen, voor twintig jaaren, door eenige Spaanſchgezinde „ wargeeſten, van 't gemeen Verbond afgeſcheurd zynde, onder dekſel van zogenaamde voorregten der Stad boven de „ Ommelanden; ſedert, geweldiglyk, over „ de Ommelanden, geheerſcht, en ter be-

„ loo-

„ looninge van zulk een' dienſt, in Spanje, 1600.
„ verſcheiden' ſchandelyke en harde Privi-
„ legien verkreegen hadt, die men nu, na
„ de hereeniging, nog wilde doen gelden.
„ Dat men, trotſelyk dryvende, dat der
„ Staaten uitſpraak niet ſtryden mogt met
„ de Privilegien, waardoor men deeze
„ Spaanſche gunſten verſtondt; de Regts-
„ oefening, door voorwendſels van oproer,
„ gehinderd, de ſchatting en de verpagting
„ der gemeene middelen belet, de verpon-
„ ding op de huizen platuit geweigerd hadt.
„ Dat men zig vergeefs beriep, op het
„ verdrag van den jaare 1594, welk, zo
„ dikwils, door de Stad, overtreden was.
„ Dat de Staaten genoodzaakt waren, zig
„ van de Stad te verzekeren, tot voorko-
„ ming van zulk eene dwinglandy, als 'er
„ voorheen geoefend was. Dat zy noch
„ wil noch magt hadden, om het Kaſteel
„ te gebruiken, tot iemants onderdrukking;
„ maar dat zy 't alleen tot beteugeling der
„ kwaaden en tot beſcherming der goeden
„ zouden doen dienen." Men ging dan voort, met de opregting van 't Kaſteel, waartoe die van Friesland wakker de hand leenden. Midlerwyl, zat de Regeering te Groningen wel agt weeken bedryveloos. De Kamer der Staaten van 't geweſt was ook geſlooten. De Burgery deedt eene bezending naar den Haage, die, uit haaren naam, onderwerping aanboodt, en gyzelaars uit de aanzienlykſte Ingezetenen, voor de naarkoming van 't gene men hun opleggen zou,

1600. mids maar 't Kaſteel agterbleeve. Doch 't baatte even weinig. Op den naam der Staaten van Stad en Lande, werdt ook eenige afflag verzogt van de geëiſchte agterſtallen. Doch de algemeene Staaten weigerden den afgezondenen gehoor, voor zy vier tonnen ſchats hadden opgebragt: die, door middel van 't Krygsvolk, eerlang, werden ingevorderd (*k*). Voorts, werdt de Regeering der Stad veranderd, en vreedzaamer of rekkelyker mannen, in de plaats der voorige onverzettelyken, gekooren: waarna het geweſt, eindelyk, in ruſt raakte. De belaſtingen werden 'er, ſedert, gebragt op den zelfden voet, als in Holland (*l*).

De ruſt in Groningen wordt, eindelyk, herſteld.

Twiſt in Friesland door Graave Willem en de Staaten der byzondere geweſten bygelegd.

De geſchillen over den Impoſt op het Hoornvee en de weilanden, die de Steden van Friesland doordryven wilden, doch waartoe die van Ooſtergo en Weſtergo niet verſtaan konden; hadden dit geweſt, ſedert eenigen tyd, ook jammerlyk verdeeld. De tweedragt werdt gevoed, door zulken, die, de hoogſte ampten van Regeeringe voor zig zelven zoekende, anderen, in 't verkrygen derzelven, dwarsboomden, waartoe men zig bediende van de oneenigheid over den Impoſt. Zo ver liep het eindelyk, dat een deel der Staaten, te Leeuwaarden, een ander deel, te Franiker, vergaderende, de Regeering en geldmiddelen van 't geweſt deerlyk vaneen ſcheurde. Graaf Willem, om deezen twiſt te ſliſſen, bediende zig, eerſt, van 't gezag des Hofs van Friesland, te-

(*k*) BOR XXXVII. *Boek, bl.* 7 [605] *enz.*
(*l*) REYD XVII. *Boek, bl.* 414 *enz.* GROTII Hiſt *Libr.* IX. *p.* 385.

tegen de Leden, die zig afgezonderd had- 1600.
den. En toen men dit weigerde te erkennen, nam hy zyne toevlugt tot de wapenen, zonder zig te ſtooren, aan 't gene hem naarging, dat hy, de wetten met voeten treedende, zig dagt meeſter te maaken van de Regeeringe. Eindelyk, kwamen de Staaten der andere geweſten tuſſchen beide (*m*), door welker bemiddeling, de geſchillen, in der minne, bygelegd, en de zaaken, in de voorige ruſt en eendragt, herſteld werden (*n*).

De Aartshertogen en de Vereenigde Staa- XXVI.
ten ſcheenen zig, na den ſlag by Nieuw- Krygstoeruſtingen, ter wederzyde.
poort, voornaamlyk, bezig te houden, met toebereidſels tegen het volgende jaar, 't welk gewigtige en wel belegde aanſlagen dreigde. Filips Willem, Prins van Oranje, nam het bevel aan over driehonderd ruiters, die nieuwlings geworven waren. De muitelingen te Dieſt werden met vyfhonderdduizend Dukaaten te vrede geſteld. In Spanje, werdt ook volk verzameld. En Albertus liet zig verluiden, dat hy twee Legers, een in Vlaanderen, en een aan den Rynkant, op de been dagt te brengen. Maurits, daarentegen, beſteedde zyne voornaamſte zorg aan het verſterken en beveiligen van Ooſtende, waaraan den Staaten veel gelegen was. Eenigen waren van verſtand, dat zulks beſt geſchieden kon, door zig, omtrent deeze Stad, wederom neder te ſlaan met een

(*m*) Reſol. Holl. 8, 9 *Sept. en verv.* 1600. *bl.* 298, 302, 365.
(*n*) Reyd XVII. *Boek, bl.* 418. Grotii Hiſt. *Libr.* IX. *p.* 386.

1600. een Leger; doch alzo men 't gevaar hiervan, onlangs, leevendig ondervonden hadt, werdt beſlooten, door de eene of de andere belegering, den vyand uit Vlaanderen te trekken, en Ooſtende, op deeze wyze, te beveiligen.

Aanſlagen des vyands.

De Winter en 't volgende voorjaar werden, voorts, met eenige looze aanſlagen, en met het beſpieden van elkanders oogmerken geſleeten (*o*).

1601. Den vyfden van Louwmaand, werdt, te Geertruidenberg, ter dood gebragt *François de Provence*, die, door Grobbendonk en de Jezuiten, bewoogen, om deeze Stad, door verraad, den Aartshertoge in handen te ſtellen, op vermoeden, gevat was (*p*). Op Vliſſingen, broeide, by den vyand, ook een looze aanſlag, op 't ontdekken van welken, de verraader de handen aan zig zelven geſlaagen hadt (*q*). De Staatſche Ruitery overmeeſterde, daarentegen, by verraſſing, het Slot *Krapoel*, in 't Land van Limburg (*r*). Wat laater, in Sprokkelmaand, werdt de Ritmeester Kloet, met driehonderd paarden en eenig voetvolk, afgezonden, om het ſterke Slot Krakou, in 't Graafſchap Meurs, te overweldigen. Doch gekomen omtrent Wagtendonk, overviel hem de bezetting van Straalen, die wel dertig man van zyn volk gevangen nam, eer hy zig in ſlagorde ſtellen kon. 't Gelukte hem egter, daarna, langs

't Slot Krakou bemagtigd door Kloet.

(*o*) REYD XVIII. *Boek*, *bl.* 440, 443.
(*p*) BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 68 [688].
(*q*) REYD XVIII. *Boek*, *bl.* 444.
(*r*) METEREN XXIII. *Boek*, *f.* 434.

langs eenen omweg, zynen vyand te onderſcheppen en te verſlaan. Toen rukte hy naar Krakou, daar men verzuimd hadt, de graft op te byten, en bemagtigde het Slot, zonder moeite (*s*), 1601.

Krygsbedryven, te water.

Men bragt, dit voorjaar, ook meer Oorlogsſchepen in zee, dan naar gewoonte. De vyandlyke Vrybuiters waren zo ſtout geworden, dat zy hunne gevangenen, omtrent Scheveningen, aan land, durfden zetten, om daar 't losgeld te ontvangen. Doch eenigen van deezen werden, daarna, van gewapende Viſſchers pinken, aangetaſt en opgebragt, en moeſten hunne ſtoutheid, met de gewoonlyke ſtraffe, boeten. Om de haven van Duinkerken onbruikbaar te maaken, deedt men 'er, omtrent deezen tyd, eenige ſchepen met ſteen in zinken. Doch de inwooners haktenze, by laag water, geduurig, aan ſtukken, waarna alles, met de ebbe, wederom in zee dreef (*t*). Eenige Hollandſche Koopvaardyſchepen, onder 't geleide van een Oorlogsſchip, naar Engeland willende, vervielen onder de vyandlyke galeien, die de meeſten veroverden, na dat zy, niet zonder ſchade, eene wyle tyds, ſlaags geweeſt waren met het Oorlogsſchip, welk, eindelyk, door den brand, vernield was (*u*).

Muitery onder 't Spaanſch Krygsvolk.

De muitery onder het vyandlyk Krygsvolk duurde nog, aan verſcheiden' oorden. De Waalen, die in de ſchanſen rondsom Ooſt-

(*s*) Reyd XVIII. *Boek*, *bl.* 444.
(*t*) Grotii Hiſt. *Libr.* X. *p.* 406.
(*u*) Meteren XXIII. *Boek*, *f.* 437 *verſ.*

1601. Oostende lagen, hadden hunne Overſten durven aanvallen, kwetſen en doodſlaan. En men zag meer in hen over 't hoofd, om dat zy, door de Staatſchen, werden aangezogt, om van partye te wiſſelen. Men bewoog hen egter, om zig te laaten verplaatſen, naar Wynoksbergen (*v*). De bezetting van Hamont was in het Steedje en Kaſteel van Weerd gelegd, vanwaar zy de Landen van Luik en van Gulik, ſchandelyk, afliep: zonder dat men, te Bruſſel, eenige agt ſloeg op de klagten, die, deswege, gedaan werden. Het voeden des oorlogs, op koſten van onzydige nabuuren, werdt, ſchoon men 't der muiterye toeſchreef, reeds, ſedert lang, voor winſt gerekend. De bezettingen van Rynberk en Gelder kwelden, op gelyke wyze, de Ingezetenen des Lands van Kleeve, die, daarenboven, den Staatſchen dezelfde brandſchattingen betaalen moeſten, welken zy den anderen hadden opgebragt: zynde het den onzen om 't even, of de nabuuren den vyand, vrywilliglyk, of uit mistrouwen op eigen' kragten, ondersteunden (*w*).

Stroopery en in de Landen der nabuuren.

Prins Maurits trekt te velde.

't Voorjaar nu ver genoeg verloopen zynde, om een Leger in 't veld te brengen, beſlooten de Staaten, geſtyfd met nieuwe manſchap uit Engeland, met penningen uit Frankryk, en met de inkomſten eener nieuwe belaſtinge op de ſchoorſteenen in Holland (*x*); hunne magt, onder 't beleid van Prin-

(*v*) METEREN XXIII. *Boek*, *f.* 432.
(*w*) METER. XXIII. *Boek*, *f.* 434. GROT. Hiſt. *Libr.* X. *p.* 406.
(*x*) *Zie* BOR XXXVII. *Boek*, *bl.* 64 [683].

Prinſe Maurits, te zenden naar den Ryn- 1601.
kant, waaromtrent, de kryg begonnen was, met het inneemen van Krakou. De Prins dan, de benden vooruit gezonden hebbende, begeeft zig, onder voorwendſel van het Bruiloftsfeeſt van Graave Lodewyk, die met de Weduwe des Graaven van Broek trouwen zou, by te woonen, naar Arnhem; en, van daar, in alleryl, met ruim honderd vendelen knegten en dertig kornetten paarden, naar Rynberk. Hier binnen bevonden zig toen omtrent drieduizend man, onder *Don Hieronimo Lopez*. Men hadt 'er genoegzaamen voorraad van geſchut en mondbehoeften. Terwyl Maurits zig verſchanſte, wierpen die van binnen eenige nieuwe werken op, buiten de graft der Veſtinge: eene wyze van verdediging, die, ſedert het beleg van Bommel, in gebruik kwam. De Waard, voor Rynberk, verlaaten van den vyand, werdt, door Maurits, bezet en verſterkt. Voorts ſlaat hy zyn Leger, aan drie oorden, neder om de Stad. De eerſte uitval der belegerden werdt gekeerd, door de Franſchen, onder den *Heere van Châtillon*, die hier eene wonde kreeg. Verſcheiden' uitvallen deeden de belegerden daarna; doch zy werden, gemeenlyk, met ſchade, te rug gedreeven. In deezen ſtand der zaaken, kreeg men, in 't Leger, de tyding van 't beleg van Ooſtende, werwaards de Ridder Vere, wien 't bevel over de Veſting opgedraagen was, met twintig vendelen Engelſchen, werdt afgezonden: 't welk het beleg van Rynberk eene poos vertraagde. belegert Rynberk.

1601. De Aartshertog hadt den Graave van den Berge wel gelaſt, het ontzet der Stede te bevorderen; doch deeze hadt dit werk laaten ſteeken, 't zy dat hy het Staatſche Leger te wel beſchanſt oordeelde, om het, met hoop van goeden uitſlag, aan te taſten; 't zy dat Albertus beter vondt, Maurits voor Rynberk op te houden, tot hy zig van Ooſtende meeſter gemaakt zou hebben. De Prins, midlerwyl, den arbeid voor Rynberk voortzettende, bemagtigde, eerlang, de buitenwerken, door liſt en geweld. Daarna, bragt hy de galeryen over de graft, omtrent de Kaſſelpoorte: en deedt nu den wal ondergraaven, toen de belegerden, hiervoor bedugt, de Stad opgaven, by verdrag, op den dertigſten van Hooimaand. De belegering was, op den tienden van Zomermaand, aangevangen (y). De Opgezetenen van Overyſſel trokken het meeſte voordeel uit het inneemen van Rynberk; alzo zy, zo lang deeze Plaats in 's vyands magt was, genoodzaakt geweeſt waren, hem brandſchatting te betaalen: 't welk zy nu, terſtond, weigerden (z).

De Stad geeft zig over.

Meurs gewonnen.

Voor dat Prins Maurits optrok, met het Leger, nam hy zyne Stad Meurs in. Zy werdt, ten deezen tyde, bezet gehouden door den Hertog van Kleeve, die, na dat de vyand daaruit getrokken was, zig van de Plaats verzekerd hadt, onder voorwendſel, dat het Graafſchap, na 't uitſterven der

(y) METEREN XXIII. *Boek, f.* 438 *verſ.* 439. REYD XVIII. *Boek, bl.* 446.

(z) GROTII Hiſt. *Libr.* X. *p.* 407, 408.

der erfgenaamen, aan hem, als Leenheer, vervallen was. Doch Maurits beweerde, dat de Vorſt, verzuimd hebbende Meurs te beſchermen tegen vyandlyke aanvallen, zyn regt, als Leenheer, verbeurd hadt. Immers hy verdreef de Kleefſche Haaneveêren, en maakte zig meeſter van de Stad, op den zevenden van Oogſtmaand (*a*). 1601.

XXVII. De Aartshertog belegert Ooſtende.

De Vlaamingen, eenen geruimen tyd aangehouden hebbende by den Aartshertoge, om het beleg van Ooſtende ernſtiger door te zetten; hadden hem, hiertoe, eindelyk, door de aanbieding van eenen merkelyken onderſtand, overgehaald. Zyne magt was, onlangs, verſterkt geworden, door eenige Italiaanen en Spanjaards, onder *Trivultio* en *Braccamonte*. Ook diende den tyd van 't ſukkelen des vyands voor Rynberk te worden waargenomen. En ſchoon de gelegenheid en ſterkte van Ooſtende veelen 't beleg hadt doen ontraaden; Albertus was egter van verſtand, dat het nu of nooit moeſt ondernomen worden. Hy ondernam het dan, na een langwylig beraad. Doch alzo het, langer dan drie jaaren, uitgehouden werdt, eer de Plaats overging, koſtte het hem zo veel gelds en volks, dat hy, na dit beleg, niets van gewigt meer onderneemen kon, en een veeljaarig Beſtand noodig hadt, om eenigszins op zyn verhaal te komen. Op den vyfden van Hooimaand, ſloeg Fredrik van den Berge zig ter regter- en daarna *Je-*

to-

(*a*) Meteren XXIII. *Boek*, *f.* 439 *verſ.* Grotii Hiſt. *Libr.* X. *p.* 408.

1601. *ronimo de Monroi* ter linker zyde der Veſtinge neder. Digt onder de Stad, in 't eerſt; doch, eerlang, gedwongen door 't grof geſchut, wat verder. *Karel van der Noot*, toen binnen Ooſtende't gebied voerende, deedt, terſtond, eenen gelukkigen uitval, waarin Monroi omkwam. Kort hierna, kreeg Vere het bewind, die, met zyne Engelſchen, van voor Rynberk, in de Stad gekomen, terſtond viel aan 't vermeerderen, en ſterker bezetten der buitenwerken. De belegeraars ſpaarden ook geenen vlyt, om de Stad te naderen, leggende eenen dyk, door 't verdronken land: eene nieuwe uitvinding, waarvan den vyand de eer toekomt. Ook wiſten zy de oude haven onbruikbaar te maaken; doch de belegerden maakten, door 't doorſteeken van eenen dyk, haaſt eene nieuwe, door welke, de Stad van verſch volk en allerlei voorraad rykelyk voorzien werdt. Uitheemſche Grooten, en, onder deezen, de Hertog van Holſtein en de Graaf van Nordhumberland begaven zig naar Ooſtende, om een beleg te beſchouwen, waarin, van wederzyde, allerlei krygskonſten gebruikt werden. Toen de vyand beſpeurde, dat de toevoer niet belet kon worden, viel hy aan 't ſchieten op de voornaamſte buitenwerken, in 't verdedigen van een van welken, de Heer van Châtillon, Kleinzoon van den beroemden Admiraal van Coligni, geſneuveld is. Van 's vyands zyde, lieten hier, weinige dagen laater, de Kolonellen *Catrice* en Braccamonte het leeven. De Stad werdt ook met gloeiende kogels

gels en vuurballen beſchooten: waartegen, de Ingezetenen zig met opgeworpen' hoopen aarde verzekerden. Ook ſtak men, eerlang, den zeedyk door, waardoor, 's vyands werken, met den vloed, hoog onder water liepen. De zee, dus ingelaaten, ſtelde de Stad als op een Eiland, en beſchadigde haar ook ſomtyds; doch 't meeſte geweld der golven werdt, door allerlei vonden, afgeweerd op den vyand. Vier maanden werden geſleeten, in gelukkige uitvallen, en in 't vrugteloos beſchieten en beſtormen der buitenwerken: waarna de belegeraars den tyd doorbragten, in 't uitvinden en te werk te ſtellen van veelerlei middelen, om den weeken grond te ſtevigen, ſchanſen te maaken, wegen te leggen en vaarten te graaven: een arbeid van langen naſleep, en waartoe een taai geduld vereiſcht werdt. Doch *Albertus* en *Izabelle* zelve kwamen, ſomtyds, in 't Leger, om de ſoldaaten, door hunne tegenwoordigheid, aan te moedigen (*b*). In Oogſtmaand, werdt, door de wakkerheid van Hopman *Bartholomeus van Buuren*, den vyand eene landing op het Eiland van Willemſtad belet (*c*). 1601.

De Vereenigde Staaten, nu geene gelegenheid ziende, om in Vlaanderen te vallen, bragten, na 't inneemen van Rynberk, den gantſchen Zomer en een goed deel van den Herfſt door, zonder iets verder te onderneemen. Ooſtende alleen nam hunne zorg Maurits ſlaat het beleg voor 's Hertogenboſch.

(*b*) Meteren XXIII. *Boek*, *f.* 440 *enz.* Reyd XVIII. *Boek*, *bl.* 447 *enz.*
(*c*) Reſol. Holl. 11 *Aug.* 1601. *bl.* 298.

1601. zorg in. En ſchoon zy, 't beleg aan 't ſleepen ziende, nog weinig vrees hadden, voor 't verlies der Veſtinge, beſlooten zy egter, om koſten te ſpaaren, door het belegeren van de eene of de andere Stad, den vyand, ware 't mogelyk, van daar te trekken. Men wierp dan 't oog op 's Hertogenboſch, waarbinnen ſlegts twee vendelen knegten en twee kornetten paarden lagen, onder Anthonis Grobbendonk. De Prins kwam, op den eerſten van Slagtmaand, voor deeze Stad, zig, aan twee zyden van dezelve, nederſlaande. Doch alzo zyne magt te klein was, om haar, van alle kanten, te beſluiten, kon hy niet beletten, dat 'er, tot tweemaalen toe, verſch volk binnen gebragt werdt, door Graave Fredrik van den Berge. Maurits dreef, desonaangezien, den arbeid aan de loopgraaven vlytig voort, de Stad, middlerwyl, beſchietende met gloeiende kogels, waartegen de Inwooners zig beſchermden, met zand op de zolders te leggen, de kogels in pannen of ketels te vangen, en allerlei bluſchgereedſchap gereed te houden. Ook moedigde hen ſterk de belofte der Aartshertogen, dat alle ſchade, uit de gemeene middelen, vergoed zou worden. De belegeraars waren nu tot aan de graft genaderd, wanneer een ſchielyk opgekomen vorſt den Prins deedt vreezen voor Holland, dat, by deeze gelegenheid, groot gevaar liep van 't volk des Graaven van den Berge. En deeze vrees drong hem, tot zyn leedwezen, om het beleg van 's Hertogenboſch op te breeken: gelyk nog voor

Hy breekt wederom op.

voor 't einde van Slagtmaand geſchiedde. 't Meeſte legertuig, alzo de ſtroomen digt lagen, werdt, op wagens, naar Heusden gezonden: de reſt verbrand (*c*). Voorts, werdt de Winter, met geringe togten, doorgebragt. De Staatſchen liepen den Rynkant, tegen over Keulen, af, voorgeevende te vorderen, 't gene men der onlangs overleeden' Graavinne van Meurs nog ſchuldig was. De Aartshertoglyken ſtroopten, in het gedeelte van Brabant, welk, tot den Vereenigden Staat behoorende, brandſchatting geweigerd hadt (*d*). 1601.

XXVIII. Toerusting ter zee in Spanje.

De toeruſting eener aanzienlyke Vloote in Spanje, die, ten deele, tot onderſteuning der wederſpannigen in Ierland, geſchikt was, hadt de Koningin van Engeland, dit jaar, bewoogen, om den Staaten eenen onderſtand van vyfduizend man toe te ſtaan; mids menze, in Vlaanderen, en tot ontzet van Ooſtende, gebruikte. Sommigen willen, dat de Agent Karon, een Vlaaming van geboorte, haar dit in 't hoofd gebragt hadt (*e*); doch 't is waarſchynlyker, dat zy heimelyk getragt heeft naar Ooſtende, en dat ook hierom bewerkt werdt, dat het bevel over deeze veſting, en over de nieuwe en oude Engelſche Regementen, die, binnen dezelve, ſtonden gebruikt te worden, aan den Ridder Vere, werdt opgedraagen. De aanbieding der Koninginne was hier egter dankelyk aangenomen.

(*c*) Meteren XXIII. *Boek*, *f.* 441 *verſ.*
(*d*) Meteren XXIII. *Boek*, *f.* 442.
(*e*) Reyd XVIII. *Boek*, *bl.* 445.

1601. men. Te meer, om dat 'er, in 't voorjaar, iet in Engeland gebeurd was, waaruit vermoed werdt, dat men haar van deezen Staat zogt te vervreemden. De Graaf van Eſſex, uit zyne hegtenis geſlaakt zynde, hadt zig, ſedert, in gevaarlyke aanſlagen, tegen de perſoon en Regeeringe der Koninginne, laaten inwikkelen, en was, hierop, gevat, veroordeeld en onthalsd (*f*). Hy hadt zig altoos zo groot een' vriend getoond van deezen Staat, dat men vermoedde, dat de Agent Karon niet onkundig van zyne oogmerken zyn moeſt. Nogtans betuigde hy, dat hy 'er deezen nimmer iet van ontdekt hadt (*g*). Men vreesde, hier, dat zyn dood de party, die voor de vrede yverde, te veel ingang zou doen krygen by de Koninginne: waarom men zeer in zynen ſchik was met de aanbieding van nieuwen onderſtand. Hierop volgde, in 't najaar, de togt van *Don Jan de Aquila* naar Ierland, met vyfduizend Spanjaards, die, binnen Kingſale, gelegd waren. Maar Montjoje, Onderkoning van Ierland, belegerde hem, hier, eerlang, en noodzaakte hem, in 't volgende voorjaar, tot de overgave, by verdrag, volgens welk, hy, met al zyn volk, in Engelſche ſchepen, naar Spanje, te rug gevoerd werdt (*h*). Deeze onderneeming bragt ook veel toe, om het gemoed der Koninginne van de vrede met Spanje afkeerig te maaken.

Inval in Ierland.

Met

(*f*) RAPIN *Tom.* VI. *p.* 475-486.
(*g*) EYD XVIII. *Boek*, *bl.* 442.
(*h*) METEREN XXIII. *Boek*, *f.* 443.

Met het naderen des Winters, was het beleg van Oostende, voor de eene en de andere partye, moeilyker en gevaarlyker geworden. De natte grond en 't vogtig weder veroorzaakten ziekten, die de Engelschen meest troffen, waarom veelen hunner, met verlof van Vere, naar huis keerden: waardoor de bezetting, eerlang, van zevenduizend man op drieduizend verssmolt. De Aartshertog, hiervan verwittigd, besluit eenen nieuwen storm te doen, op de voornaamste buitenwerken. Vere krygt van dit voorneemen kennis uit eenen gevangen, en maakt hierop, enkel uit zig zelven, en buiten weeten der mindere Oversten, bestand voor eenige dagen met den vyand, ja geeft en ontvangt gyzelaars, op hoop van overgave. Doch alzo, hieruit, beroerte rees, onder de bezettelingen, met naame onder die van de S. Andries schans, bedugt, dat zy den vyand, meest op hen verbitterd, mogten worden overgeleverd; wordt Vere genoodzaakt, de ontvangen gyzelaars te rug te zenden, en den Hopluiden te ontdekken, dat hy, met deezen handel, niets voorhadt, dan tyd te winnen, tot op de aankomst van nieuwen onderstand. Toen vondt men eenpaarig geraaden, de voornaamste hoofden van 't beleg, van nieuws, in de Stad te lokken. Met deezen, werdt langzaam gehandeld van het overgeeven der Stad, op zo ongewoone en onredelyke voorwaarden, dat men verzekerd was, dat zy niet smaaken zouden. Midlerwyl, voert een gelukkige voorwind vyf

1601. XXIX. Vervolg van het beleg van Oostende.

Looze handel van Vere.

1601. vendelen knegten, uit Zeeland, in de Stad. Waarop Vere den afgezondenen des Aartshertogs verklaart „ dat de nood hem tot „ handelen gedrongen hadt; doch dat hy, „ daarmede, nu onderſtand bekomen heb- „ bende, behoudens eer en eed, niet ver- „ der voortgaan kon." Albertus was gevoelig getroffen van deezen hoon, alzo 't gerugt der overgave van Ooſtende zig reeds door de nabuurige Ryken verſpreid hadt, en gantſch Vlaanderen ſamengeloopen was, om dit ſchouwſpel te zien. De Vereenigde Staaten zelven hebben 't bedryf van Vere, dat in zig zelf niet al te eerlyk, en meer gevaarlyk dan noodzaakelyk gehouden werdt, niet dan met moeite, door de vingeren gezien(*i*). 'tLuidde, zeker, vreemd, dat een Bevelhebber, op eigen gezag, in handeling tradt met den vyand: en ſchoon men geene reden hadt, om van Vere iet args te vermoeden, kon het den Staaten nogtans niet vergeten zyn, wat 'er, uit den bedekten handel der Engelſche Bevelhebberen ten tyde van Leiceſter, geſprooten ware. De Aartshertog, geweldig verbitterd op Vere, donderde, daarna, zo hevig en langduurig op een gedeelte der Stad en op de oude haven, dat hy, eindelyk, oordeelende, reeds genoegzaame breuken geſchooten te hebben, op den negenden van Louwmaand des jaars 1602, bevel gaf, om ſtorm te loopen. Vere, gewaarſchuwd door eenen overlooper, hadt zig in ſtaat geſteld, om den vyand te keer te gaan. Onder

Ooſtende wordt hevig beſtormd.

1602.

(*i*) METEREN XXIII. *Boek, f.* 444, 445.

der anderen, opende hy twee ſluizen: waar- 1602.
door niet ſlegts 's vyands buskruid bedor-
ven; maar ook een deel der beſtormeren in
zee gedreeven werdt. De vyand werdt, ein-
delyk, afgeſlaagen, met verlies van agt-
honderd man, om welken op te zoeken en
te begraaven, hem een ſtilſtand van vier
uuren gegund werdt. De belegerden telden
ſlegts veertig dooden; doch veele gekwet-
ſten, en onder deezen Horatio Vere, broe-
der des bevelhebbers. Onder de lyken der
Spanjaarden, werdt ook eene Vrouw ge-
vonden, die, haare kunne ontveinzende,
in mans gewaad, den kryg gevolgd hadt.
De ongelukkige uitſlag van deezen ſtorm
deedt ſommigen raaden, tot het opbreeken
van 't beleg: waarnaar Albertus egter niet
luiſteren wilde. Men viel dan wederom aan
't arbeiden, om zig, tegen het water, te
verzekeren, en aan 't opwerpen eener nieu-
we beukerye; bedienende den Aartshertog
zig, ten deezen einde, van de vermaardſte
* krygsbouwmeeſters, uit alle hoeken des * *Inge-*
aardbodems, herwaards ſamen gevloeid. *nieurs.*
Pompejo Targo ſtelde eene ſterkte toe op
ſchepen, die egter te zwak bevonden werdt,
om 't ſlingeren der zee te wederſtaan; en
te zwaar, om, door 't zand, gedraagen
te worden. Zyne vlotten, gemaakt om
met den vloed te ryzen, werden, meer dan
eens, door 't grof geſchut der belegerden,
vernield. De Vereenigde Staaten, zig nu
genoegzaam verzekerd houdende, dat het
beleg lang zou duuren, beſlooten, de be-
zetting, om de vier of zes maanden, te
verwiſſelen. Hierdoor, raakte de Ridder

1602. 't Beleg van Ooſtende ver-flaauwt.

Vere ontſlaagen van 't bevel over Ooſtende. Hy werdt, door *Fredrik van Dorp*, opgevolgd. Tegen den arbeid der belegeraaren, die, dit gantſche jaar, by mangel van betaaling, flaauwlyk voortging, verzekerden die van binnen zig, door het herſtellen en vermeerderen hunner beſchadigde veſtingwerken. 't Werk ging hier vlytiger voort, alzo de Staaten zorg droegen, dat de penningen, voor de arbeiders, dag aan dag, gereed waren. Dus werdt het jaar geſleeten voor Ooſtende, zonder dat 'er iets van belang meer voorviel. De onderſtand der Vlaamingen kon de koſten van 't beleg, op verre na, niet goedmaaken. De Walſche geweſten hielden zig agterlyk, voorwendende, dat 'er op de vrede met Frankryk geen ſtaat te maaken was. Brabant, gekweld met muitende bezettelingen, verſchoonde zig ook, zo veel mogelyk, van den laſt des belegs, welk, hierom, te traager voortging (*k*).

Aardbeeving.

Op den tweeden van Louwmaand deezes jaars, des middags, omtrent twaalf uuren, hadt men, door gantſch Holland, eene aardbeeving gevoeld (*l*), die, nogtans, geene ſchade deedt.

Aanſlag op Breda.

In 't voorjaar, ondernam Graaf Fredrik van den Berge Breda te verraſſen; doch, door onkunde, by nagt, afgedwaald van den weg derwaards, werdt hy van den naderenden dag overvallen, en ontdekt (*m*). Adolf van den Berge, zyn Broeder, werdt, kort

(*k*) METEREN XXIII. *Boek*, *f.* 445, 446.
(*l*) Reſol. Holl. 2 *Januar.* 1602. *bl.* 1.
(*m*) GROTII Hiſt. *Libr.* XI. *p.* 419.

kort hierna, door Maurits Ruitery, onderschept en gevangen genomen (*n*). 1602.

XXX. Werving in de Vereenigde Geweſten.

In de Vereenigde Geweſten, werdt de Lente deezes jaars, met werven, doorgebragt. De Raad van Staate hadt, in 't voorleeden najaar, met goedvinden van den Prinſe en van Graave Willem, tot de krygskoſten van deezen jaare, vierhonderdeenentagtigduizend ponden van veertig grooten ter maand, van alle de geweſten gevorderd: waarin het aandeel van Holland 277746 ponden 13 ſchellingen beliep: behalve nog verſcheiden' groote ſommen, tot vervalling van byzondere laſten (*o*). De Staaten verſtonden, dat men, een aanzienlyk Leger op de been gebragt hebbende, door Brabant, in Vlaanderen dringen, en 't beleg van Ooſtende opſlaan moeſt. Hiertoe rieden ook de Koning van Frankryk en de Koningin van Engeland. Doch Maurits oordeelde nog, gelyk te vooren, dat men ſtoute onderneemingen behoorde te ſchuwen. In Zomermaand, hadt men agttienduizend knegten en vyfduizend paarden byeen. Doch eer 't Leger optrok, hadden de Vereenigde Staaten brieven afgevaardigd aan de Staaten der Aartshertogen, waarby zy dezelven wederom noodigden, tot hun bondgenootſchap: hoewel 'er niemant was, die herts of wils genoeg hadt, om zig by hen te voegen. Maurits, zyn Leger, by Nieuwmegen, over de Maaze gezet hebbende, voert het, door 't Land van

Maurits trekt over de Maaze,

(*n*) Meteren XXIII. *Boek, f.* 446 *verſ.*
(*o*) Reſol. Holl. 22-31 *Octob.* 1601. *bl.* 393.

1602. van Luik, in vyftien dagen, tot aan S. Truijen, daar hy zig nederſloeg. De vyand lag, niet verre van hier, te Tienen, om hem den weg naar Brabant te betwisten. Want Albertus hadt zo dra geen berigt gekreegen van de wervingen der Staaten, of hy deedt een groot deel zyner krygsmagt, die, eerlang, met agtduizend Italiaanen en Spanjaarden, onder *Ambroſio Spinola*, Broeder van Fredrik, vermeerderd werdt, byeen trekken (*p*). 't Bevel over dit heir hadt hy gegeven aan den Admirant van Arragon, die, in den ſlag by Nieuwpoort gevangen geweeſt zynde, op den negenentwintigſten van Bloemaand, tegen alle de gevangenen van deezen Staat, in de Indien, in Spanje, in Portugal, en in de Nederlanden, uitgewiſſeld en los gelaaten was; volgens een ſchriftelyk verding, door Filips zelven bekragtigd. Terwyl hy in den Haage zat, hadt hy de gemoeden der aanzienlykſte luiden zoeken te polſen, noopens derzelver geneigdheid tot vrede. Zelfs hadt hy, ten dien einde, eenige voorſlagen gedaan aan den Advokaat Oldenbarneveld en den Griffier Aarſens, die hem, te gelyk, op bevel der Staaten, waren komen ſpreeken. Hy vorderde „ erkentenis „ en hulde der Aartshertogen, die, in de „ VereenigdeGeweſten, vryheid van Gods„ dienſt toeſtaan en al 't voorleedene ver„ geten zouden; ook bezorgen, dat Filips „ de Vrede bekragtigde." Doch de Staaten merkten aan, dat eene vrede, op zulken voet

en legert zig te S. Truijen.

De Admirant van Arragon wordt, tegen alle de gevangenen van deezen Staat, uitgewisſeld.

(*p*) METEREN XXIV. *Boek, f.* 452, 453.

voet, noch eerlyk, noch zeker, noch Christelyk zyn zou (q). 1602.

't Leger te Tienen was maar dertienduizend knegten en vierduizend paarden ſterk, en dus zwakker dan dat van Prinſe Maurits, die den vyand, te vergeefs, zogt uit te lokken tot eenen veldſlag. Mendoza, bewuſt, zo 't ſchynt, van zyne eigene zwakheid, hieldt zig binnen zyn voordeel. Maurits beſpeurde haaſt, dat de koſten, gehangen aan de toeruſting deezes jaars, byna vrugteloos geſpild waren. Langs enge wegen, en tuſſchen de vyandlyke Steden door, dieper in Brabant te trekken was ongeraaden, vooral, daar 't hem nu aan leevensmiddelen begon te ontbreeken, zynde den oogſt nog niet ryp, en uit Luikerland weinig, uit Brabant niets te bekomen. De Prins beſluit, derhalve, te rug te keeren naar de Maaze. Doch op dat hy niet ſchynen zou, den veldtogt, vrugteloos, te hebben geëindigd; ſlaat hy, zig van 't Kaſteel van Helmont verzekerd hebbende, op den agttienden van Hooimaand, 't beleg voor de Stad Graave. Mendoza, eerſt met den Aartshertoge hebbende geraadpleegd, volgt hem, eindelyk, derwaards, en ſlaat zig, beneden de Stad en 's Prinſen Leger, dat reeds verſchanſt lag, neder. Zyn voorneemen was, een groot deel volks in de Stad te brengen: waartoe hy zig van eenen donkeren nagt dagt te bedienen. Doch de wakkerheid van Maurits kneg-

't Leger te Tienen weigert eenen veldſlag, dien Maurits aanbiedt.

Maurits belegert Graave,

(q) Bor XXXVII. *Boek*, *bl.* 53-58 [662-674]. Reyd XVIII. *Boek*, *bl.* 445.

1602. knegten en eenige toevallen verhinderden de uitvoering van deezen aanſlag. De Admirant brak, kort hierna, op, met ſtille trom, wykende naar Venlo. Weinig laater, verliet hy de Nederlanden, en keerde naar Spanje, daar hy van den Koning en de grooten, met kleine gunſt, bejegend werdt. De belegerden, onder beleid van *Don Antonio Gonzales*, deeden, van tyd tot tyd, gelukkige uitvallen: waar door zy 's Prinſen volk geweldiglyk afmatteden. Twee maanden verliepen 'er, eer men zo na gekomen was, dat Gonzales geraaden vondt, de Stad, by eerlyk verdrag, op te geeven: gelyk, op den negentienden van Herfſtmaand, geſchiedde. Maurits deedt zig, in deeze Stad, zynde eene Heerlykheid van Prinſe Willem, zynen Vader, plegtiglyk inhuldigen: waarna hy, 't Hoogduitſch paardevolk hebbende afgedankt, zyne overige benden de winterlegeringen betrekken liet (*r*).

dat zig aan hem overgeeft.

XXXI. Stoute muitery van 't vyandlyk Krygsvolk.

De muitery onder 't vyandlyk krygsvolk was wederom zo verre toegenomen, dat een hoop ruiters, met bewilliging der bezetting, zig geworpen hadt in 't Kaſteel van Hoogſtraaten, by Breda; werwaards haaſt zo geweldig eene menigte ſamenvloeide, dat men te raade werdt, een hoofd te kiezen, wetten te maaken, en eene regeering in te ſtellen: waarna het rooven, ten platten lande, met orde, zynen gang ging. De Aartshertog, zig ten hoogſte gehoond agtende door zulk eene ſtoutheid, verzamelde zo veel gelds, als hy bekomen kon, en

(*r*) METEREN XXIV. *Boek, f.* 453 *verſ.* 454, 455.

ITS, in't jaar 1602.

UNIV. OF MICH.

en bewoog daarmede de knegten, die zig nog ſtil gehouden hadden, om de muitelingen vyandlyk aan te taſten. Hierop neemen deezen hunne toevlugt tot de Vereenigde Staaten, die hen voorzagen van krygs- en mondbehoeften. De tyding van 't overgaan van Graave en de vrees voor Maurits Leger verhinderden toen den Aartshertoge, in 't beteugelen der muitelingen, tegen welken, hy, alleenlyk, een ſcherp Plakaat uitgaf, hun beveelende, binnen zekeren beſtemden dag, tot hunnen pligt te keeren, op verbeurte van lyf en goed. Doch deeze woorden woogen zo weinig by de muitelingen, dat zy 't Plakaat des Aartshertogs, in openbaaren druk, wederleggen durfden, niet zonder den Vorſt zyne pragtige hofhouding te verwyten, terwyl hy 't Leger honger liet lyden. Ook werdt, in deeze wederlegging, gedreeven „ dat men 't hun „ niet kwalyk neemen moeſt, dat zy, ver- „ vallen in den hoogſten nood, de Landen „ aanſpraken, voor 't gene de Vorſt hun „ ſchuldig was:" waarby zy voegden „ dat „ zy, ten deele door hunne wapenen, ten „ deele door hunne armoede, voor de ſtraf- „ fen van 't Plakaat beveiligd zouden zyn." 't Plakaat was, derhalve, vrugteloos. Zelfs arbeidde de Pauſelyke Gezant, *Oktavio Frangipani*, te vergeefs, om de muitelingen te verzoenen met den Aartshertoge (*s*): die, midlerwyl, gelyk Maurits, zyne overige benden, in de winterlegeringen, gelegd hebbende, met deeze inwendige kwaale, tot 1602.

(*s*) Meteren XXIV. *Boek*, *f.* 455, 456, 457, 458.

1602. tot in 't volgende jaar, bleef worſtelen, eer hy zig van ſcherper geneesmiddelen bedienen durfde. By 't ſcheiden der legeren, werden agt kornetten vyandlyke Ruiters, omtrent Maaſtricht, overvallen door de onzen, die 'er eenen merkelyken buit van paarden by wonnen (*t*).

Graaf Lodewyk valt in 't Luxemburgſche.

Graaf Lodewyk van Naſſau deedt, aan 't hoofd van drie-endertig kornetten paarden en twaalf honderd knegten, met het naderen des winters, eenen inval in 't Luxemburgſche, daar men brandſchatting geweigerd hadt. Hy bemagtigde S. Vit, en beſteedde eene gantſche maand, aan 't plonderen en verbranden van eene menigte van dorpen (*u*).

Zes galeien van Fredrik Spinola, gedeeltelyk overzeild, door de Staatſche Oorlogsſchepen.

Zodanig was byna de loop der Krygsbedryven te lande in dit jaar. Doch te water, behaalden de Staaten merkelyke voordeelen op den vyand. Men wiſt, deezen Zomer, hier en in Engeland, dat Filips wederom eene Vloot gereed maakte, die, of herwaards, of naar Engeland, of naar Ierland ſcheen geſchikt te zyn. Ook hadt men verſtaan, dat Fredrik Spinola, op nieuws, agt galeien uit Spanje naar de Nederlanden ſtondt te voeren. De Koningin van Engeland hadt, hierop, den vyand eenige ſchepen te gemoet gezonden: die twee galeien, te S. Ubes in Portugal, vernielden, en eene ryke Portugeeſche Karaak veroverden. In Wynmaand daarna, nam Spinola, met de overige zes galeien, de reis aan naar Vlaan-

(*t*) METEREN XXIV. *Boek*, *f.* 458.
(*u*) METEREN XXIV. *Boek*, *f.* 459.

Staatschen, in 't jaar 1662.

Vlaanderen. De Engelſche en Staatſche Oorlogsſchepen verzuimden niet, op hem te paſſen in de Hoofden. De eerſten zagen hem eerſt, en gaven 'er hunnen bondgenooten een ſein van. De galeien zogten, digt langs de Engelſche kuſt, den vyanden te ontroeijen. Doch de Staatſchen ſchooten 'er, van de kuſt en uit de Hoofden, zo hevig op in, dat twee galeien geheel doornageld werden van kogels: welken zy, daarna, niet verre van Grevelingen, tot twee of drie reizen toe, met hunne zwaare ſchepen, overzeild en aan ſpaanderen geſtooten hebben. Eene galei bleef, door onkunde der ſtuurluiden, voor Calais: nog twee zyn, zwaar beſchadigd, op de Vlaamſche banken, vervallen, en te Nieuwpoort binnen geraakt. De laatſte, die Fredrik zelv' ophadt, tot op de Zeeuwſche ſtroomen afgedreeven, is, met groot gevaar, te rug, en te Duinkerken ingeloopen. Spinola zogt, daarna, zyne ſchade te boeten, met het plonderen van Walcheren. Doch Albertus, ongeraaden vindende de bezette Steden te ontblooten, weigerde hem volk. Ook hinderde het opkomend winterweder hem, in zynen toeleg (v). 1602.

XXXII. Ooſtfrieſche en Embder onluſten.

In Ooſtfriesland, ſtonden de zaaken, tot hiertoe, nog zeer verward; onaangezien de Vereenigde Staaten, omtrent deezen tyd, wederom nieuwe poogingen deeden, omze, op eenen goeden voet, te herſtellen. Na de dood van Graave Edzard (w), ſcheen zyn Zoon

(v) Meteren XXIV. *Boek*, *f.* 458, 459.
(w) *Zie* hier voor, *bl.* 23.

1602. Zoon en Opvolger, Enno, eene andere wyze van regeeren te willen volgen. Hy gaf voor, dat hy zig gaarne met die van Embden verzoenen wilde, zo zy ſlegts den eerſten ſtap daartoe, en hem eene bezending deeden. 't Geſchiedde. Doch toen ſcheen 't blad wederom omgekeerd. Graaf Enno bejegende de Embder afgevaardigden met zo veele trotsheid, dat de Stad geraaden vondt, zig wederom te keeren tot de Vereenigde Staaten. Graaf Willem Lodewyk wierp zeshonderd man in de Voorſtad van Embden, en bragt, hierdoor, te wege, dat Graaf Enno ſprak van eenen Landdag uit te ſchryven, en van de gemeene bezwaarniſſen der Stad en des Landſchaps, op den zelven, te hooren en af te doen. Doch hy veranderde terſtond, op de tyding, dat zyne zaaken, ten Keizerlyken Hove, op eenen goeden voet, ſtonden. De Vereenigde Staaten vonden, hierop, geraaden, in Bloeimaad des jaars 1599, eenige Gemagtigden naar Embden te zenden, tot bemiddeling der geſchillen; onder welken ook was George Gilpin, zitting hebbende in den Raad van Staate, wegens Engeland (x). De Graaf toonde kleinen zin in dit gezantſchap. De gantſche Zomer verliep met handelen. Eindelyk, beſchreef Enno eenen Landdag, binnen Embden: en verdroeg zig hier, eerſt met den Adel, die de minſte bezwaarniſſen hadt; toen met de Stad Embden, byna op den voet van het Delfzylſche Verdrag. Doch de

(x) REYD XVI. *Boek*, *bl.* 376. BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 17 [537].

de kleine Steden Norden en Aurik, en de Dorpen, die de meeſte en gegrondſte klagten hadden, werden met woorden gepaaid. Hierop, geſchiedde de inhuldiging des Graaven, in Wyn- en Slagtmaand (y). Doch 't leedt niet lang, of Enno maakte zig verdagt van ſlinkſchen handel met de Aartshertogen, ten nadeele van Embden. Zyn Broeder Chriſtoffel was, openlyk, in dienſt getreden van Albertus: zyn jonger broeder, Jan, hadt den Roomſchen Godsdienſt omhelsd: en Enno hadt hem, daarna, zyne Dogter ter vrouwe gegeven; met welke hy, ontſlag van den Paus, wegens 't namaagſchap, bekomen hebbende, getrouwd was. De Graaf nam verſcheiden' Krygshoofden aan, die verſch uit den dienſt der Aartshertogen kwamen, en verboodt den Raaden van Embden, heimelyk, alle onderhandeling met de Vereenigde Staaten. Zelfs zogt hy, in den aanvang des jaars 1601, den Raad der Stad te veranderen, en ook in andere opzigten, een volſtrekter gebied te oefenen, binnen Embden, dan hem, by 't verdrag, toegeſtaan was (z). Norden werdt, in den Zomer deezes jaars 1602, met krygsvolk, gedwongen, tot het opbrengen eener merkelyke geldboete, om dat de Stad, behoorende tot den lyftogt der Graavinne Weduwe, den Graaf, tot hiertoe, niet hadt willen inhuldigen. Eenige aanzienlyke Burgers van Embden werden, om 't weigeren van 's Graaven ſchatting, ten Lande uit geban-

1602.

(y) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 400.
(z) Reyd XVI. *Boek*, *bl.* 442.

1602. bannen. De Stad hadt zig, derhalve, op nieuws, gekeerd, tot de Vereenigde Staaten, die haar vier vendels Frieſche knegten toeſchikten, en den Eemsſtroom bezet hielden, met eenige ſchepen. Graaf Enno verſchanſte zig, daarentegen, naby de Stad, aan verſcheiden' oorden. Doch na 't overgaan der Stad Graave, vaardigden de Staaten *Warner du Bois*, met twaalf vendelen, af naar Ooſtfriesland, die Graave Enno, voor 't einde van Slagtmaand, alle zyne ſchanſen ontweldigde. De Graaf, hierop naar Duitſchland verreisd, vervulde alle Hoven, met klagten over het geweld en de heerſchzugt der Vereenigde Staaten: die niet verzuimden zig ſchriftelyk te verdedigen (*a*). Enno, zig eenen geruimen tyd opgehouden hebbende ten Keizerlyken Hove, beſpeurde, eindelyk, dat daar alleenlyk woorden en bedreigingen aan die van Embden te bekomen waren; welken weinig golden, tegen 't Krygsvolk der Vereenigde Staaten. Hy begaf zig dan, in de Lente des volgenden jaars, in perſoon, naar den Haage. De Embders hadden hier ook hunne gemagtigden. De Staaten hoorden de wederzydſche klagten, en deeden 'er eene uitſpraak op, by welke Embden merkelyk bevoorregt en meer beveiligd werdt, dan te vooren. De voornaamſte punten kwamen hierop uit: „ 't Verdrag „ van Delfzyl zou, voortaan, onderhou„ den worden, zo ver het, met de tegen„ woordige uitſpraak, overeenkwam. Al 't „ voorledene zou vergeven en vergeten „ zyn

De Staaten zenden volk naar Embden.

Zy doen uitſpraak tuſſchen Graave Enno en de Stad Embden.

(*a*) METEREN XXIV. *Boek*, *f.* 460 *verſ.*

„ zyn. De wederzydſche gevangenen zou- 1602.
„ den geſlaakt worden. De nieuwe ſchat-
„ tingen zouden afgeſchaft, en tot het op-
„ ſtellen van anderen, op eenen gemeenen
„ Landdag, gehandeld worden. De Graaf
„ zou het Regt hebben, om den Landdag
„ te beſchryven; doch deedt hy't niet, de
„ Stenden zouden zelven vergaderen, en
„ over 's Lands zaaken raadpleegen mogen.
„ Oorlog verklaaren en krygsvolk aanneé-
„ men zou, niet dan met bewilliging der
„ Stenden, mogen geſchieden. De Graaf
„ zou ſlegts zo veel volks in dienſt houden,
„ als, tot beſcherming zyner Kaſteelen, ver-
„ eiſcht werdt: de Stad niet boven zeven-
„ honderd man. Ook zou zy zig, met ves-
„ tingwerken, naar welgevallen, mogen
„ ſterken; doch op haare eigen' koſten. 't
„ Krygsvolk zou, door 't Land over de Eems,
„ worden betaald. 't Regtsgebied der Stad
„ zou zig, tot den omtrek der werken toe,
„ uitſtrekken. De jaarlykſche Wethouder-
„ ſchap zou, door den Raad gekooren, door
„ den Graave beveſtigd worden." Enno en
de Embder gemagtigden bewilligden in dee-
ze punten. Doch de Graaf, naar zyn Graaf-
ſchap te rug gekeerd zynde, weigerde de-
zelven te bekragtigen: waarom zy ook niet
door den Raad van Embden en door de Sten-
den van Ooſtfriesland beveſtigd werden: 't
welk anders weinig werks zou hebben ge-
koſt. Enno gaf voor, dat der Staaten uit-
ſpraak ſtreedt met die des Keizers, en dat
het uitheemſchen niet vryſtondt, verlof te
geeven, tot het ſterken eener Stad, over
wel-

1602. welke den Keizer en 't Ryk de oppermagt toekwam. Keizer Rudolf zelf beſchuldigde hierover de Staaten, door Karel Nutzel en *Maximiliaan Cochi*, ten deezen einde, herwaards gezonden. Zy antwoordden, zedigly „ dat Graaf Enno vrywillig tot hen ge„ komen was, en zig hunner uitſpraak, on„ gedwongen, onderworpen hadt. Dat men „ 't immers niemant kwalyk plagt te nee„ men, dat hy zig benaarſtigde, om de ge„ ſchillen zyner nabuuren te bemiddelen. „ Dat zy van 't Delfzylſche Verdrag, welk „ ook den Keizer behaagd hadt, zo weinig „ als mogelyk was, waren afgeweeken. Dat „ zy Krygsvolk in Embden gelegd hadden, „ niet om den Keizer te verongelyken; maar „ om den Spanjaard te voorkomen, die, tot „ afbreuk zelfs van het Duitſche Ryk, eer„ tyds, verſcheiden' Steden van het zelve, „ en nog onlangs Kameryk ingenomen hadt. „ Dat Ennos verſtandhouding met Koning „ Filips en met de Spaanſche Overſten hun „ met reden verdagt was." Met deeze woorden, die van geſchenken verzeld waren, werden 's Keizers gezanten afgevaardigd. Doch in Embden bleef de haat en de argwaan duuren, tuſſchen Graave Enno en de Stad (*b*). De Staatſche bezetting ſtrekte tot beveiliging der Stedelingen, op welken de Graaf eenen duurzaamen wrok behieldt. Wy zullen, hierna, nog meer dan eens, gelegenheid hebben, om de gevolgen der onderlinge bitterheid op te haalen.

Zy verantwoorde zig, deswege, by den Keizer.

(*b*) METEREN XXV. *Boek, f.* 470 *verſ.* GROTII Hiſt. *Libr.* XI. *p.* 439.

VA-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VIER-ENDERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Oudſte handel op Ooſtindie. De Hollanders en Zeeuwen beginnen dit geweſt te bevaaren. Zy zeilen rondsom den aardkloot.* II. *Hunne gevaarlyke togten, om, door 't Noorden, eenen weg naar Indie te vinden.* III. *Filips de III. zoekt den onzen den handel op Indie te beletten. Zy verbinden zig met eenige Indiſche Mogendheden. Heemskerks togt.* IV. *Opregting eener algemeene Ooſtindiſche Maatſchappye. Inhoud van derzelver eerſte Oktroi.* V. *Beginſels der vaart op Weſtindie.* VI. *Dood van Elizabet, Koninginne van Engeland. Gezantſchap aan haaren Opvolger, Jakob den I.* VII. *Wagtendonk verlooren en herwonnen. Jooſt de Moor verſlaat Fredrik Spinola. De vyandlyke muitelingen, in Hoogſtraaten, door Prinſe Maurits, ontzet.* VIII. *'s Hertogenboſch wederom vergeefs belegerd. Maurits verſlaat Della Bella. Verdrag met de muiters van Hoogſtraaten.* IX. *Vervolg van 't Beleg van Ooſtende. Ambroſio Spinola krygt 'er 't bevel over.* X. *De Vaart op Spanje wederom geopend. Maurits*

verovert verſcheiden' ſchanſen in Vlaanderen. De muiters van Hoogſtraaten verzoenen zig met den Aartshertoge. Maurits wint Sluis. XI. Ooſtende gaat, eindelyk, over, by verdrag. XII. Vrede tuſſchen Spanje en Engeland. Wat, in dezelve, den Vereenigden Geweſten aanging. XIII. De Staaten weigeren Koning Jakob de vrye vaart naar Antwerpen. XIV. Schriften en bedenkingen den Vredehandel betreffende. Hiſtorie van Everhard van Reyd. Antwoord aan de Keizerſchen. XV. Prins Maurits belegert Antwerpen vrugteloos. Wouw gewonnen. XVI. Hautain onderſchept eenige ſchepen met Spaanſch Krygsvolk. Spinola verovert Oldenzeel en Lingen. XVII. Aanſlagen des Aartshertogs op Bergen op Zoom. Spinola verſterkt Roeroord. XVIII. Maurits trekt op. Een deel zyns Legers wykt. Hy trekt af. Wagtendonk en Krakou verlooren. XIX. Aanſlag op Gelder. Voordeel behaald op de Duinkerkers. XX. Verrigtingen der Maatſchappye in Indie. XXI. De Staaten beſluiten, verweerender wyze, te oorloogen. Onluſten in Frankryk. XXII. Twiſt tuſſchen den Hertog en de Stad van Brunswyk. XXIII. Buspoeder-verraad in Engeland. Geſchil tuſſchen den Paus en den Staat van Venetie. XXIV. Bredevoort verlooren. Graaf Henrik herwint het. Aanſlag op Sluis. XXV. Spinola komt te velde. Juſtiniani zoekt, te vergeefs, in de Betuwe te dringen. Maurits beſchanſt de Waal en Yſſel. XXVI. Spinola verovert Grol en Rynberk. XXVII. Aanſlag van Graave Henrik op Venlo. Muitery in 's vyands Leger. XXVIII. Lochem herwonnen.

Prins

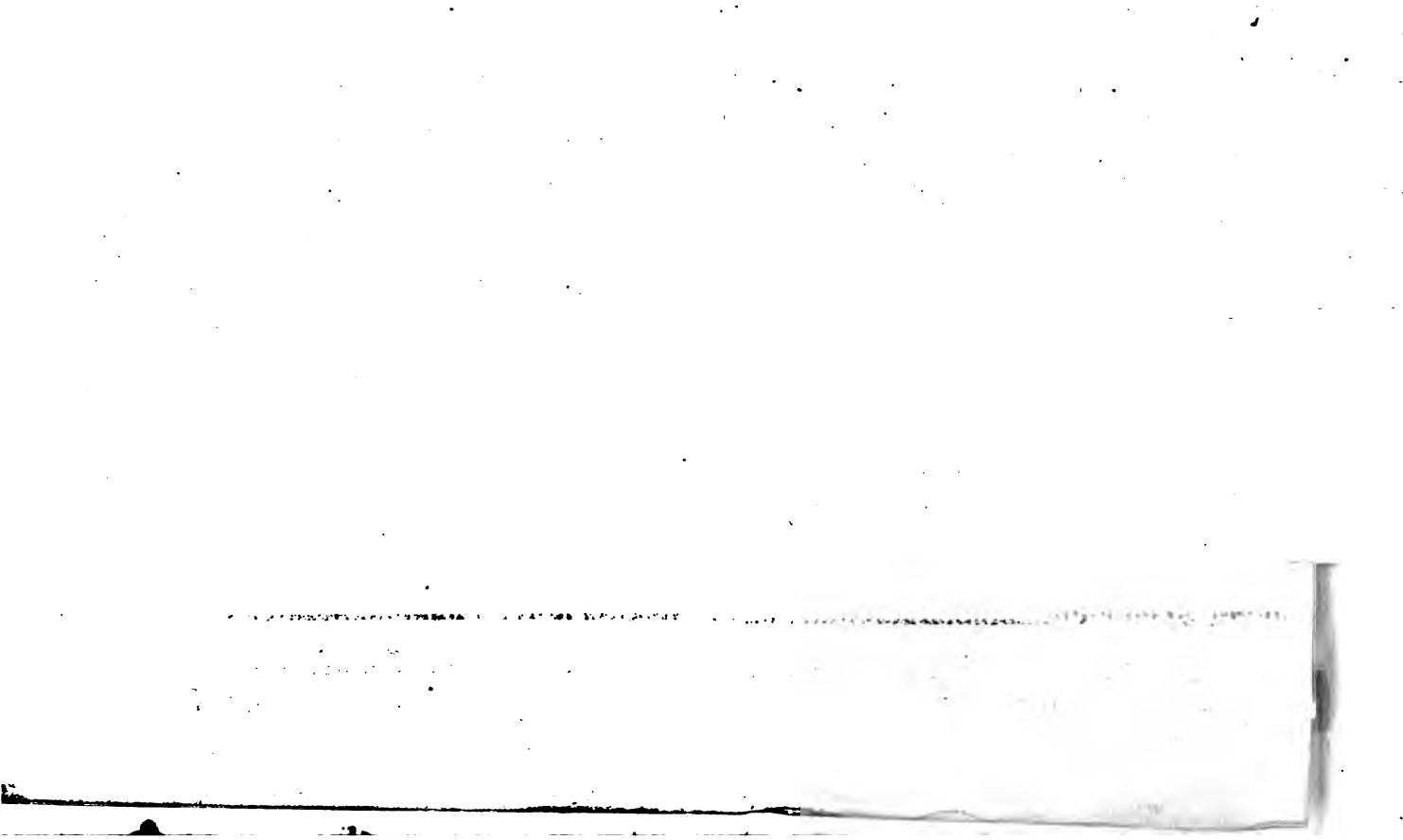

UNIV. OF MIC

Prins Mautits belegert Grol. Verlaat het. XXIX. *Zeetogten van den Admiraal Hautain. Tſſelyke daad van Reinier Klaaszoon.* XXX. *Dood van den Graave van Hohenlo en van Graave Jan van Naſſau den ouden. Filips Willem, Prins van Oranje, trouwt.* XXXI. *Schade in Texel. Graaf Henrik verraſt Erkelens. 't Kaſteel te Groningen geſlegt.* XXXII. *Ontwerp tot het opregten eener Weſtindiſche Maatſchappye.*

DE Staaten der Vereenigde Geweſten, beſpeurende, dat de aanwas des Koophandels en der Zeevaart hen, meer dan iet anders, in ſtaat ſtelde, om de kosten van den laſtigen en langduurigen oorlog goed te maaken, hadden, in de Lente deezes jaars, beſlooten, eene algemeene Ooſtindiſche Maatſchappy van Koophandel op te regten, die, allengskens, zo veel aanziens gekreegen heeft, dat het der moeite wel waardig zal zyn, haare opkomſt en voortgang, hier, omſtandiglyk, te boek te ſtellen. 1602. I. Verhaal van de opkomſt der algemeene Ooſtindiſche Maatſchappye, hier te Lande.

Het gedeelte van Azie, welk zig meeſt ooſtwaards ſtrekt, heeft, hierom, en om het van Amerika, welk, in 't gemeen, *Weſtindie* genoemd wordt, te onderſcheiden, naar de Rivier de *Indus*, die dit geweſt, weſtwaards, bepaalt, den naam van *Ooſtindie* gekreegen. Veelerlei vrugten en gewaſſen levert dit ruim geweſt uit, waarom het, reeds in overoude tyden, door handeldryvende volken, plagt bezogt te worden. Een Oudſte handel op Ooſtindie.

1602. der Egiptiſche Koningen uit de ſtamme der Ptolomeën, den Nyl met de Roode Zee, door eene gegraaven' vaart, vereenigd hebbende, maakte, hierdoor, den handel op Indie gemaklyker (*a*). Doch deeze vaart werdt, door den tyd, onbruikbaar. De handel op Indie bleef nogtans geveſtigd in Egipte. Alexandrie was de voornaamſte Marktplaats der Indiſche waaren: welken, van daar, te ſchepe, naar Italie en verder weſtwaards, vervoerd werden (*b*). Na dat de Saraſeenen meeſter geworden waren van Egipte, vervolgden de Soudaanen van dit geweſt den handel op Indie, die hun, jaarlyks, merkelyke voordeelen aanbragt. Onder anderen, ontvingen zy veelerlei Speceryen, vooral Peper, Gengber, Wierook en Kaneel, van *Malabaar* en *Kambaai*, die, te ſchepe, te *Aden*, aan de Roode Zee, en van daar, op kameelen, te lande, in negen dagen, naar *Chus* aan den Nylſtroom, gebragt werden. Hier werdenze wederom geſcheept, en den ſtroom af naar Babilon in Egipte gevoerd. Omtrent Wynmaand nu, wanneer de Nyl verre over zyne oevers vloeit, bragt menze, door eene gegraaven' vaart, die dan vol waters raakte, nog tweehonderd mylen verder, naar Alexandrie. Vanwaar, zy, te ſchepe, naar Venetie kwamen, en voorts, door de Koopluiden van allerlei Landaart, ook Nederlandſchen, die zig hier

(*a*) STRABO *Libr.* XVI. *p.* 781 [1128]. XVII. *p.* 798, 804, 815 [1149, 1156, 1170].
(*b*) PLINIUS *Libr.* VI. *Cap.* 23, 29. GROTII Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 492.

hier hadden nedergezet (c), alomme, met naame naar de Nederlanden, vervoerd werden. De Venetiaanen, nogtans, de zwaare Egiptiſche tollen, die omtrent een derde deel van de waarde der ſpeceryen beliepen, myden willende, haalden, in de veertiende eeuwe of eerder, de fynſte en koſtbaarſte ſpeceryen, als Kubebe of Staartpeper, Spica Nardi, Nagelen, Nooten-muskaaten en Foelie, niet van Alexandrie, maar van Aleppo of eenige andere haven aan de Middellandſche zee, onder 't gebied der Tartaaren of Turken, die thans ook Perſie beheerſchten. Van *Ormus* en *Kis*, gelegen in de Perſiſche Golf, plagten, al van ouds, Indiſche waaren, te water, langs de Tigris, en voorts, te lande, naar Antiochie of eenige andere haven daaromtrent, gevoerd te worden; die dan, van daar, in Italie kwamen. In laater' tyd, werden de waaren, te Bagdad, aan de Tigris, ontſcheept, en van daar, naar 't ſchynt, te lande vervoerd. De vragt der Indiſche waaren, op deeze wyze aangebragt, beliep egter veel meer, dan of menze van Alexandrie haalde: doch hier waren de tollen wederom veel zwaarer: 't welk de reden was, waarom men niet dan fyne ſpeceryen, die de vragt beter veelen konden, van Bagdad naar den zeekant, en voorts naar Europa voerde. Doch wanneer 't eens gebeurde, dat men Kaneel en Gengber, van Bagdad aangebragt, naar Italie afſcheepte, bevondt men 1602.

(c) *Zie* III. *Deel*, *bl.* 251 *Aant.* (s)

1602. men deeze ſpeceryen veel beter, dan die, over Alexandrie, uit Indie kwamen: 't welk met de Gengber wel twintig ten honderd ſcheelde. Men nam, hierom, in overleg, om ſterker op de Turkſche wingeweſten te handelen, in verwagting, dat de aanvoer der grover ſpeceryen, die, aldaar, tot nog toe, weinig geweeſt was, 't welk de pryzen hoog gehouden hadt, ſpoedig en ſterk toeneemen zou. Zelfs vondt men 'er, die luſt genoeg toonden, om zelven, over Bagdad, naar Indie te trekken, tot het doen hunner inkoopen. De Tartaaren ſtonden den weſterſchen handelaaren, die naar Indie wilden, den vryen doortogt toe. Doch de Soudaanen van Egipte, meer gezet op het behouden van den Indiſchen handel, gedoogden niet, dat iemant uit het weſten, door hun Land, naar Indie tooge (*d*). Of, evenwel, de handel over Bagdad, in de veertiende eeuwe, ſterker gedreeven werdt, is my niet klaarlyk gebleeken. Doch de Indiſche waaren, met naame de ſpeceryen, kwamen, nog tot omtrent het einde der vyftiende eeuwe, alleen over Venetie, in de Nederlanden (*e*).

De Portugeezen worden 'er meester van.

In den aanvang dier eeuwe, hadden de Portugeezen zig eerſt begonnen uit te leggen, op het ontdekken van nieuwe Landen, zuidwaards van hun afgelegen. Doch 't liep aan, tot in 't jaar 1474, eer zy de Kabo Verdiſche of Zoute Eilanden vonden: waarna

(*d*) MARIN. SANUT. Secret. Fidel. Cruc. *Libr.* I. *P.* I. *Cap.* I. *p.* 22. *Libr.* III. *P.* XIV. *Cap.* XII. *p.* 260.
(*e*) RELIGERSB. III. *Deel, bl.* 350.

na zy hunnen handel, langs de Weſtkuſt van Afrika, tot aan Kongo, voortzetteden. *Vasko de Gama* zeilde, niet voor t jaar 1498, om de Kaap de goede Hoop, naar Indie. Hy landde te *Kalikut*, aan de kuſt van Malabaar, van waar, men wiſt, dat de Indiſche waaren, naar Bagdad en Aden, plagten gevoerd te worden. Hy veſtigde hier den handel der Portugeezen, onaangezien de tegenkanting der Arabieren, die daar nog de grootſte Koopluiden waren. De Koningen van Portugal zonden, ſedert, langs deezen zelfden weg, aanzienlyke Vlooten naar Indie, en maakten zig van den meesten Indiſchen handel, van veele kuſten en aanzienlyke Eilanden zelven, binnen weinige jaaren, meeſter (*f*). De ſpeceryhandel der Molukſche Eilanden bragt hun 't meeſte gewin aan: waarom Karel de V. *Ferdinand Magellanes*, langs eenen nieuwen weg, door de Zuidzee en de Straat, die naar hem den naam heeft, in den jaare 1520, ook derwaards zondt. Doch hier uit rees een merkelyke twiſt, tuſſchen Spanje en Portugal; die van zelf eindigde, na dat Portugal en de Portugeeſche bezittingen in Indie Filips den II. in handen gevallen waren. Ondertuſſchen, waren de Portugeezen zo dra geene meeſters geworden van de vaart op Indie, of men kreeg geene Indiſche waaren meer over Venetie. Alles, met naame de ſpeceryen kwamen, met Portugeeſche ſchepen, herwaards; doch 1602.

(*f*) METEREN XXIV. *Boek*, *f.* 448 *verſ.*

1602. doch moeſten wel tweemaal zo veel gelden, als te vooren (*g*).

De Hollanders en Zeeuwen beginnen op Ooſtindie te vaaren.

De Hollanders en Zeeuwen haalden, door den tyd, de Indiſche waaren zelven uit Portugal. Doch toen hun, in den jaare 1584, de vaart derwaards belet werdt, begonden zy zig toe te leggen op afgelegener reizen. Sommigen voeren op Archangel: anderen op de Kabo Verdiſche Eilanden, vanwaar zout gehaald werdt: ook, wat laater, ſterker dan te vooren, op Italie, en, onder Franſche vlaggen, op verſcheiden havens onder het Turkſch gebied (*h*). Doch om de vaart op Ooſtindie werdt eerſt ernſtig gedagt, na dat de Engelſchen, in den jaare 1586, reeds eenen voordeeligen togt derwaards gedaan hadden, en na dat de vaart op Spanje en Portugal geweldiglyk begon belet te worden (*i*). *Kornelis* en *Fredrik Houtman*, Zoonen van *Pieter Korneliszoon Houtman*, Brouwer te Gouda, hadden zig, in 't jaar 1593, naar Lisbon begeven, en, van daar, de noodige onderrigtingen, omtrent den Indiſchen handel, medegebragt. Kornelis begaf zig, in 't volgende jaar, naar Amſterdam, daar hy eenige Koopluiden bewoog, tot het uitruſten van vier ſchepen (*k*), die, onder zyn beleid, in Grasmaand des jaars 1595, uit Texel, in zee liepen (*l*). Houtman hieldt den zelfden koers, dien de Por-

(*g*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 350.
(*h*) *Zie* METEREN XIX. *Boek*, *f.* 371 *verſ.*
(*i*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 17 [334].
(*k*) BOR XXXV. *Boek*, *bl.* 19, 20 [336, 337].
(*l*) Reſol. Holl. na 29 *Maart* 1595. *bl.* 103.

Portugeezen volgden, zeilende voorby de Kaap de goede Hoop. Hy deedt verſcheiden' kuſten en Eilanden aan, daar Portugeeſche Volkplantingen waren, of daar de Portugeezen zig, ten minſte, met bewilliging der Indiſche Regeeringe, hadden nedergezet: onder anderen ook *Bantam*, op het Eiland *Java*, alwaar hy, door 't beleid der Portugeezen, in openbaaren oorlog raakte met de Ingezetenen. 't Zelfde lot wedervoer hem, ook aan andere oorden. Hy ſlaagde, derhalve, byna overal ongelukkiglyk, en kwam, na veel ſukkelens, in Oogſtmaand des jaars 1597, met drie ſchepen, in 't Vaderland te rug (*m*). De Koopluiden, die deeze eerſte reis bekoſtigd hadden, waren *Henrik Hudde*, *Reinier Pauw*, *Pieter Dirkszoon Haſſelaar*, *Jan Janszoon Karel de Oude*, *Jan Poppen*, *Henrik Buik*, *Dirk van Os*, *Siewert Sem* en *Arend ten Grootenhuis*. Zy noemden hunne Maatſchappy de *Kompagnie van Verre* (*n*). De ſlegte uitſlag hunner eerſte onderneeminge benam hun egter den moed niet. *Gerard Bikker*, ſedert, in hunne Maatſchappy ontvangen hebbende, vereenigden zy zig, met eene andere, beſtaande uit *Vincent van Bronkhorſt*, *Simon Janszoon Fortuin*, *Govert Dirkszoon*, *Kornelis van Kampen*, *Jakob Thomaszoon*, *Ellert Simonszoon Jonkhein* en *Jan Hermanszoon*, allen ook Amſterdamſche Koopluiden (*o*). En dee- 1602.

(*m*) C. Houtmans Reize na Ooſtind. *bl.* 1, 5, 33, 41, 44, 52, 55, 88, 93, 100.
(*n*) Boek XXV. *Boek*, *bl.* 20 [337] XXXII. *Boek*, *bl.* 15 [21].
(*o*) Ooſtind. Voyag. I. *Deel*, *Inl. bl.* 2.

1602. deeze vereenigde Maatſchappy bragt, in 't jaar 1598, agt ſchepen in zee, die, onder 't beleid van *Jakob Korneliszoon van Nek*, de reis naar Indie deeden. De Vloot was, gelyk de voorige reize, door 's Lands Staaten, voorzien van geſchut (*p*). Vier van deeze ſchepen kwamen, binnen vyftien maanden, behouden te rug, medebrengende, onder anderen, vierhonderd laſt Pepers, en honderd laſt Nagelen, die zy, te Bantam, gelaaden hadden. Ook bragten zy Prinſe Maurits eenige geſchenken mede van den Koning van Bantam. De andere ſchepen bezogten *Amboina*, *Banda* en *Ternate*, en kwamen, in 't jaar 1600, in 't Vaderland wederom (*q*). De togt was zo wel geſlaagd, dat van Nek, ten tweeden maale, in Zomermaand des jaars 1600, met zes ſchepen, uitgezonden werdt. Hy vondt den Koning van Ternate misnoegd op de Portugeezen, tuſſchen welken en de onzen, in Zomermaand des volgenden jaars, een kleine ſcheepsſtryd voorviel. Voorts deedt hy eenen voordeeligen inkoop van Peper te *Patane*, alwaar hy eene Logie liet opſlaan, met verlof der Koninginne (*r*).

Zy zeilen rondsom den Aardkloot.

Midlerwyl, hadden eenige Zeeuwſche en Rotterdamſche Koopluiden, met naame *Balthazar Moucheron*, *Adriaan Henrikszoon* ten

(*p*) Reſol. Holl. 5 *Sept.* 1597. *bl.* 428. 16 *Jan.* 7 *Febr.* 1598. *bl.* 31, 47.

(*q*) JACOB VAN NECK Schipv. op Ooſtind. *bl.* 7, 8, 17, 19, 27, 42. BOR XXXVI. *Boek*, *bl.* 38 [561]. METEREN XXII. *Boek*, *f.* 417.

(*r*) Tweede Schipv. van J. VAN NECK *agt.* O. v. NOORTS Reize *bl.* 70 *enz.*

ten Haaf, *N. Langeberke*, *Jan van der Veeke*, *Pieter van der Hagen* (*s*) en anderen ook eene Maatſchappy opgeregt, en verſcheiden' togten naar Indie bekoſtigd (*t*), eerſt in den jaare 1598, met vier ſchepen, onder *Jaques Mahu*, die, door de Straat van Magellaan, naar de Molukken zeilde (*u*); en, daarna, nog meer dan eens, onder *Steven van der Hagen*, *Jakob Willekens*, *Joris van Spilbergen*, *Laurens Bikker* en anderen. Doch de reis door de Straat van Magellaan was ook, wat laater in 't jaar 1598, door *Olivier van Noord* van Utrecht, vaarende voor eenige Koopluiden van Amſterdam en elders, ondernomen. Hy bezogt de *Dieven-Eilanden* en *Manilla*, alwaar hy met de Portugeezen ſlaags raakte, en de overwinning behaalde. Voorts keerde hy, over *Borneo* en Java, langs de Kaap de goede Hoop, te rug (*v*). De Staaten van Holland hadden hem ook voorzien van geſchut en krygsbehoeften (*w*). De handel op Indie gaf zo merkelyke voordeelen, dat de luſt tot den zelven, van tyd tot tyd, aanwies. Doch alzo de onzen, alomme, zeer gedwarsboomd werden, door de Portugeezen, die ſomtyds te wege bragten, dat de Indiſche Vorſten de Hollandſche bevelhebbers vyand- 1602.

(*s*) Reſol. Holl. 23 *Dec.* 1597. *bl.* 603.

(*t*) METEREN XIX. *Boek*, *f.* 371.

(*u*) Voyage van vyf ſchepen *agt. de* Reize van J. VAN NECK *bl.* 61. Ooſtind. Voyag. I. *Deel*, *Inl. bl.* 2.

(*v*) OLIVIER VAN NOORTS Schipv. *bl.* 3, 10, 31, 38, 40, 47, 49, 54, 56. GROTII Hiſt. *Libr.* X. *p.* 415. METEREN XXII. *Boek*, *f.* 437.

(*w*) *Zie* Reſol. Holl. 24 *Juny* 1598. *bl.* 205.

1602. vyandlyk bejegenden, en aan 't leeven kwamen (x); beſloot men, de ſchepen te voorzien van beſtelbrieven op den naam van Prinſe Maurits, waarby zy laſt kreegen, om, tegen elk, die hunnen handel bekommerde, geweld te gebruiken.

II. Hunne Scheepstogten, om, door 't Noorden, eenen weg naar China en Indie te vinden.

De Zeeuwen hadden, al voor de Amſterdammers, de vaart naar Indie zoeken te openen, en, in 't jaar 1594, twee ſchepen uitgeruſt; die den weg derwaards op te ſpooren hadden, door het Noorden en langs Waaigats. Doch eer zy vertrokken, hadt 'er de Admiraliteit te Amſterdam, bewoogen door den Predikant *Petrus Plancius*, een derde ſchip bygevoegd. Plancius was bedreeven in de Landbeſchryving en Sterrekunde, en gaf eenige redenen, waaruit men hoop ſchiep, om, zelfs agter Nova Zembla om, naar China te konnen zeilen. *Jan Huigen van Linſchooten*, een Haarlemmer, die lang onder de Portugeezen in Indie verkeerd hadt, begaf zig op deezen togt. Men zeilde door de Straat Naſſau, ontdekte verſcheiden' Eilanden in 't Noorden, en keerde, tegen den Herfſt, te rug (y). Linſchooten deedt, in den Haage, zulk een verſlag van deeze reize, dat de algemeene Staaten, aangezet door den Advokaat Oldenbarneveld, eenige gunſtige voorwaarden aanbooden, zo byzondere Koopluiden den zelfden togt, nog eens, in 't volgende jaar, onderneemen wil.

(x) *Zie* METEREN XXVI. *Boek, f. 495 verſ.*
(y) Eerſte ſcheepstogt, Noordom, *bl.* 1-4. BOR XXXI. *Boek, bl.* 69-74 [867-873].

wilden (z). 't Geſchiedde. Doch de ſchepen, wederom aan de Straat Naſſau en 't Staaten-Eiland gekomen, werden, door de felle koude en 't gevaar van 't ys, genoodzaakt te rug te keeren (a). In 't jaar 1596, ondernam men deezen togt, voor de derde reize, hebbende de algemeene Staaten vyfentwintigduizend guldens beloofd, aan die, benoorden om, naar China zou gezeild zyn (b). Te Amſterdam, werden twee ſchepen uitgeruſt, onder bevel van *Jakob Henrikszoon Heemskerk* en *Jan Cornæliszoon Ryp*. Zy zeilden tot boven Nova Zembla, op meer dan tagtig graaden hoogte, alwaar zy een uitgeſtrekt Land ontdekten, welk ſommigen voor Groenland hielden, hoewel men, naderhand, geoordeeld heeft, dat Groenland meer zuidwaards legt. Zy gaven het vreemd en onbewoond geweſt den naam van *Spitsbergen* (c). Heemskerk, beweerende, dat men, eerlang, eene ruime zee ontdekken zou, hieldt zig omtrent het noorden op. Ryp keerde wat naar 't zuiden, om daar, ooſtwaards, den begeerden doortogt te zoeken. Doch hy werdt, eerlang, door ſtorm, agteruit, op de Ruſſiſche kuſt geſmeeten. 't Schip van Heemskerk was, midlerwyl, zo vaſt bezet geraakt in 't ys, dat men zig genoodzaakt zag, het zelve te verlaaten, en op Nova Zembla, in eene opgeſlaagen' hutte, 1602.

(z) *Zie* Reſol. Holl. 11 *May*, 7, 10, 12, 16 *Juny* 1595. *bl.* 168, 201, 205, 207, 211-223.

(a) Hor XXXII. *Boek*, *bl.* 16 [23] *enz.* Tweede ſcheepstogt, Noordom, *bl.* 4-9.

(b) Reſol. Holl. 12 *Maart*, 11 *April* 1596. *bl.* 86, 139.

(c) Grotii Hiſt. *Libr.* V. *p.* 270.

1602. te, te overwinteren. Hier zag het ſcheepsvolk, in tweeëntagtig dagen, de zon niet, en ſleet den tyd, in de felſte koude: ook, zo lang de zon boven de kimmen was, in groot gevaar van de beeren. Eenigen bezweeken onder den laſt deezer rampen. Omtrent het midden van Zomermaand des jaars 1597, begaven zy zig, met twee open' ſchuiten, van Nova Zembla, in zee. Op deeze hagchelyke reize, liepenze nog groot gevaar van 't ys. Zy hielden 't egter digt aan de kuſt van Nova Zembla, op welks uiterſten hoek, zy, hier en daar, eenige Ruſſiſche Viſſchers aantroffen. Eindelyk, ſtaken zy over naar Lapland, en landden, gelukkiglyk, te Kola, daar zy Jan Korneliszoon Ryp vonden, met wiens ſchip, zy, in 't begin van Wynmaand, naar huis keerden. Behalve Heemskerk, waren 'er elf man in 't leeven gebleeven, van vyftien of zeſtien, die op Nova Zembla overwinterd hadden (*d*). De gevaarlykheid van den togt om 't Noorden naar China en Indie heeft onze Landsluiden, ſedert, ſterk van den zelven afgeſchrikt; hoewel de hoop om, langs deezen weg, doch weſtwaards af, de reis naar 't Ooſten te bekorten, by hunne nabuuren, de Engelſchen, nog niet geheel ſchynt verſtorven te zyn. De vaart naar Indie geſchiedde, gemeenlyk, langs den gewoonlyken weg, voorby de Kaap de goede Hoop.

De

(*d*) Derde ſcheepstogt, Noordom, *bl.* 10-40. BOEK XXXIV. *Boek, bl.* 32-37 [337-344]. METEREN XIX. *Boek, f.* 358 *verſ.*

De Koning van Spanje zag den aanwas des Indiſchen handels in Holland en Zeeland, met groot ongenoegen. Hy hadt, reeds in 't voorleeden jaar 1601, aan *Don Andreas Hurtado de Mendoza*, die eene Vloot in Indie geboodt, en, onlangs, den Malabaarſchen zeeſchuimer *Kunala* overwonnen hadt, laſt gegeven, om den onzen den handel te beletten, en zelfs zulke Indiſche Mogendheden, die onzen handel begunſtigden, vyandlyk te bejegenen. In gevolge nu van deezen laſt, zeilde Hurtado, in den aanvang deezes jaars, naar Bantam, daar de onzen, met verlof der Regeeringe, hunnen meeſten handel deeden. Doch hier trof hy vyf Hollandſche ſchepen aan, onder *Wolfert Hermanszoon*, die hem, eenige dagen agtereen, zo veel werks gaven, met geduurige ſchutgevegten, dat hy, twee ſchepen verlooren hebbende, de wyk nam. Hy zeilde toen naar Amboina, daar hy alle plaatſen, die met de onzen gehandeld hadden, deerlyk verwoeſtte, de ſpeceryboomen, alomme, verdelgende en uitrooijende. Maar Wolfert Hermanszoon, met groote blydſchap, ingehaald, te Bantam, begaf zig, eerlang, naar Banda, daar de beſte Nooten-muskaaten waſſen, en ſloot, aldaar, een Verbond met de Eilanders, by welk hy het Eiland beloofde te beſchermen tegen de Portugeezen, mids zy hunne ſpeceryen alleen aan de onzen verhandelden. Voorts, verbondt men zig, elkanderen, ter zaake van den Godsdienſt, niet laſtig te zullen vallen, en elkanders overloo-

1602. III.

Poogingen van Filips den III. om den onzen den handel in Indie te beletten.

Verbonden met Indiſche Mogendheden.

1602. loopers niet te zullen aanhouden (*e*). Diergelyke Verbonden zyn ook met andere Indiſche Koningen en Volken geſlooten, omtrent deezen tyd. De Koning van Ternate, een der Molukſche Eilanden, is, door van Nek, tot bondgenootſchap bewoogen (*f*). Spilbergen heeft een Verbond gemaakt, met *Fimala*, Koning van *Kandi*, op 't Eiland Ceilon, daar de beſte Kaneel valt (*g*). De Koningin van Patane, op de kuſt van Cochinchina, heeft zig, ook door van Nek, in 't bondgenootſchap der Vereenigde Geweſten, laaten brengen (*h*): gelyk wy reeds te kennen gegeven hebben. Men handelde, gemeenlyk, met deeze volken, in de Portugeeſche ſpraake, die zy, door hunne verkeering met de Portugeezen, geleerd hadden.

Verſchillen met den Koning van Achem, op Sumatra:

Doch met den Koning van *Achem*, op 't Eiland Sumatra, daar veel Peper groeit, hadt men, tot hiertoe, nog geen verbond konnen ſluiten. Hy was 't, die, in 't jaar 1599, verſcheiden' Hollanders, en onder deezen, Kornelis Houtman, op aanhitſing der Portugeezen, om 't leeven gebragt hadt. Naderhand hadt hy, zig gelaatende hiervan berouw te hebben, de Hollanders nog eens misleid; den koop der ſpeceryen, met hen gemaakt, buiten reden, verbreekende, 't welk *Paulus van Kaarden*, die 't bevel voerde

(*e*) METEREN XXV. *Boek*, *f.* 474 *verſ.* GROTII Hiſt. *Libr.* XI. *p.* 426.

(*f*) Tweede ſchipv. van J. VAN NECK *agt.* O. v. NOORTS Reize *bl* 64 *enz.*

(*g*) J. VAN SPILBERGENS Eerſte Reize, *bl.* 27 *enz.*

(*h*) Tweede ſchipv. van J. VAN NECK, *bl.* 71.

de over de Hollandſche ſchepen, bewoogen hadt, om eenige Arabiſche Vaartuigen, kort na 't uitzeilen der haven van Achem, te veroveren. Hieruit hadden de Portugeezen gelegenheid genoſſen, om de onzen als eenen hoop woeſte zeeſchuimers verdagt te maaken, by den Koning van Achem. Doch twee Zeeuwſche ſchepen, onder *Gerard de Roei* en *Laurens Bikker*, te Achem geland, bewoogen hem, wat laater, om een gezantſchap, met hen, herwaards, te zenden, en met zekerheid te verſtaan, dat zy geene ſamengerotte roovers, maar een volk waren, vermaard om hunne trouwe en rykdommen, en met niemant in oorlog, dan met Spanje. De Koning liet zig deezen voorſlag gevallen. Op de te rug reize, by 't Eiland S. Helena, veroverden de Zeeuwen eene ryke Portugeeſche Karaak, met peerlen en andere koſtbaare waaren gelaaden. 't Volk van dit ſchip werdt aan de kuſt van Brazil aan land gezet. 't Hoofd der Achemſche gezanten overleedt in Zeeland; daar men, ter zyner eere, een grafteken ſtigtte. De overigen hadden gehoor by Prinſe Maurits, in 't Leger voor Graave: op welke Stad, men hen twee ſtukken geſchuts deedt loſſen. Voorts, zagen zy het Leger en de wyze van belegeren, met de uiterſte verbaasdheid. Men ſloot, eerlang, een Verbond van Vriendſchap en Koophandel met hen. Ook bezorgde men den Arabieren vergoeding voor de ſchade, die van Kaarden hun, by Achem, aangedaan hadt. In

1602.

die een gezantſchap herwaards zendt.

1602. 't volgende jaar, keerden de gezanten te rug (*i*): vervullende, ſedert, de Indiſche geweſten met den roem der Vereenigde Nederlanderen: 't welk veele andere volken genegen maakten, om zig met hen te verbinden.

Heemskerk neemt eene Portugeeſche Karaak.

Jakob Heemskerk, dezelfde, die op Nova Zembla overwinterd hadt, daarna, met twee ſchepen, gezeild naar Malakka, vondt zo veel ingang by den Koning van *Jora*, dat deeze, gebeeten op de Portugeezen, hem eene ryke Portugeeſche Karaak aanwees, welke hy, in de zeeëngte tuſſchen Sumatra en Malakka, veroverde. Zy kwam van *Makao*, in China, van welke Stad de Portugeezen bezitters waren, en alwaar zy, onlangs, eenige Hollanders hadden opgehangen. Heemskerk ſchonk, nogtans, het ſcheepsvolk het leeven (*k*). De Karaak werdt herwaards gevoerd, en goede prys verklaard: onaangezien de tegenkanting eeniger Portugeeſche Koopluiden, die zig in Holland hadden nedergezet. Deezen beriepen zig op de oude vriendſchap der Portugeezen en Hollanderen, al voor vier eeuwen, in de togten naar 't Heilige Land, ten tyde van Graave Willem den eerſten (*l*) aangevangen: en op de voorregten, toegeſtaan aan die van hunnen Landaart, welken zig, na 't bemagtigen van Portugal, door Filips den II, in Holland of Zeeland, wilden komen nederſlaan: gelyk veelen, uit haat tegen de Spanjaards, en om van de Spaan-

(*i*) METEREN XXIV. *Boek*, *f.* 449-451.
(*k*) METEREN XXV. *Boek*, *f.* 475. XXVI. *Boek*, *f.* 495.
(*l*) *Zie* II. *Deel*, *bl.* 343.

Spaanſche Inquiſitie niet voor Jooden of Mahometaanen verklaard te worden, gedaan hadden (*m*). De Staaten oordeelden, nogtans, dat de Portugeezen, die zig, onder 't Spaanſch gebied, in Indie onthielden, met reden, voor vyanden, en derzelver goederen, voor goeden prys, gehouden werden; 't welk zy, ook by openbaaren Plakaate, verklaard hebben (*n*). Doch of de goederen, Italiaanen toebehoorende, en gevonden op de genomen' ſchepen, ook verbeurd waren, was twyfelagtiger. 't Geſchil hierover werdt, by verdrag, afgedaan (*o*). 1602.

IV. Gelegenheid tot de opregting der algemeene Ooſtindiſche Maatſchappye.

Dusdanig omtrent was de ſtaat des Indiſchen handels, zo lang dezelve nog door byzondere maatſchappyen gedreeven werdt. Doch men ontdekte haaſt merkelyke ongemakken, in deezen byzonderen handel (*p*). Sommige ſchepen, komende aan de beſte handelplaatſen in Indie, konden geene vragt krygen, om dat anderen hunner Landsluiluiden hun te gaauw geweeſt waren, en de goederen, voor hunne aankomſt, weggekogt hadden. De pryzen werden, in Indie, hoog opgejaagd; hier, daarentegen, ſomtyds, laag gedrukt: wanneer verſcheiden Maatſchappyen, tevens, koopen of verkoopen wilden. Men begreep ook, eerlang, dat 'er meer magts, dan byzondere Koopluiden hadden, vereiſcht werdt, om den han-

(*m*) Reſol. Holl. 15-26 *Octob.* 1602. *bl.* 300.
(*n*) Reſol. Holl. 18 *Febr.* — 20 *Maart*, 14 *Sept.* 1603. *bl.* 43, 233. 23 *Aug.* 1604. *bl.* 217.
(*o*) *Zie* Grotii Hiſt. *Libr.* XI. *p.* 427, 428.
(*p*) *Zie* Reſol. Holl. 30 *Aug.* 1599. *bl.* 311.

1602. handel in Indie te veſtigen, en tegen den Spanjaard te beſchermen. Alle deeze en andere redenen hadden de Staaten der Vereenigde Nederlanden doen beſluiten, om alle de byzondere Ooſtindiſche Maatſchappyen tot eene algemeene te vereenigen, die, eenentwintig jaaren agtereen, alleen vryheid hebben zou, om, beooſten de Kaap de goede Hoop en door de Straat van Magellaan, te vaaren. 't Oktroi voor deeze nieuwe Maatſchappye was, op den twintigſten van Lentemaand deezes jaars, getekend, en verder van deezen inhoud: „ De „ Kamer van Amſterdam zou de helft hebben in de gantſche Maatſchappy: de Kamer van Zeeland een vierde, de Kamers „ op de Maaze, dat is, te Delft en te Rotterdam, en in 't Noorderkwartier, dat is, „ te Hoorn en te Enkhuizen, ieder een zestiende. Alle de Kamers zouden beſtierd „ worden, door de toenmaals dienende Bewindhebbers, die nogtans uitſterven zouden, te Amſterdam, op twintig, in Zeeland, op twaalf, en in ieder der andere „ vier Kamers, op zeven Perſoonen. Tot „ vervulling eener opengevallen' Bewindhebbers Plaatſe, zouden de overige Bewindhebbers een drietal benoemen, waaruit de Staaten van 't Geweſt de verkiezing zouden doen. Zy moeſten, ten minſte, voor duizend ponden Vlaams, aandeel hebben in de Maatſchappye, uitgenomen te Hoorn en te Enkhuizen, daar „ zy met vyfhonderd ponden volſtaan konden. De algemeene Vergadering deezer

Inhoud van derzelver eerſte Oktroi.

„ zer Kameren zou uit zeventien Bewind- 1602.
„ hebbers beſtaan, agt wegens Amſterdam,
„ vier wegens Zeeland, twee van de Maa-
„ ze, en twee uit het Noorderkwartier,
„ zullende den zeventienden daarby, beur-
„ telings, gevoegd worden, door de Ka-
„ mers in Zeeland, op de Maaze en in 't
„ Noorderkwartier: welke Vergadering
„ zes jaaren te Amſterdam, en twee jaaren
„ in Zeeland zou gehouden worden. De
„ ſchepen zouden altoos moeten t'huis ko-
„ men ter plaatſe, daar zy uitgevaaren wa-
„ ren. Alle de Ingezetenen deezer Landen
„ kreegen regt, om, binnen zekeren tyd,
„ deel in deeze Maatſchappy te neemen.
„ En zulke Geweſten of Steden, die 'er vyf-
„ tigduizend guldens of meer aandeels in
„ hadden, mogten eenen Agent ſtellen, om
„ hunne belangen gade te ſlaan. De Maat-
„ ſchappy mogt verbonden maaken met de
„ Indiſche Mogendheden, op den naam
„ van de algemeene Staaten der Vereenig-
„ de Nederlanden, *of van de hooge Overheden*
„ *derzelven*, Sterkten bouwen en Bevelheb-
„ bers en krygsvolk aanneemen, mids zy
„ den Staaten *of hooge Overheid* en der Maat-
„ ſchappye eed deeden. Men zou geene
„ ſchepen, geſchut, noch ander Krygsge-
„ reedſchap van de Maatſchappy, ten dien-
„ ſte van den Lande, gebruiken, dan met
„ derzelver bewilliging. Van de pryzen,
„ die de Maatſchappy op den vyand ver-
„ overde, zou de Admiraliteit haare ge-
„ regtigheid genieten. De Bewindhebbers
„ zouden, in hunne perſoonen noch goe-

1602. „ deren, mogen bekommerd worden, om „ de ſchulden der Maatſchappye. De Ge„ neraals der t'huis komende Vlooten moes„ ten den Staaten verſlag doen van den „ ſtaat van Indie. Tot eene erkentenis „ van dit Oktroi, zou de Maatſchappy den „ Landen voldoen vyfentwintigduizend „ guldens eens, die de Staaten inleiden, „ in de uitreeding der eerſte tien jaaren, „ op gelyk gevaar, als de andere deelge„ nooten (*q*)." De hoofdſom, die in deeze Maatſchappy werdt ingelegd, wordt van de meeſten op omtrent zesenzeſtig tonnen ſchats berekend. Doch ſommigen melden, dat zy, negentig jaaren na deezen tyd, met eene kleine vermindering, op vierenzeſtighonderdveertigduizendentweehonderd guldens gebragt werdt. Van de vereeniging der byzondere Maatſchappyen werdt, terſtond, berigt gezonden aan derzelver ſchepen in Indie, die 'er, in Lentemaand des volgenden jaars, eerſt kennis van kreegen (*r*). Ondertuſſchen, hadt de vereenigde Maatſchappy, nog in dit jaar, eene Vloot van veertien ſchepen in zee gebragt, over welke *Wybrand van Warwyk*, als Admiraal, geboodt (*s*): waarop, tegen 't einde des jaars 1603, gevolgd zyn dertien ſchepen, onder 't beleid van *Steven van der Hagen*. De uitruſting deezer twee Vlooten hadt meer dan twee-entwintig tonnen ſchats gekoſt

Eerſte uitruſtingen der algemeene Maatſchappye.

(*q*) Reſol. Ho'l. 20 *Maart* 1602. *bl.* 106. Groot-Plakaatb. 1. *Deel*, *kol.* 529.
(*r*) JORIS VAN SPILBERGENS eerſte Reize, *bl.* 59.
(*s*) Ooſtind. Voyag. I. *Deel*, *bl.* 8.

koſt (*t*). Wy zullen, in 't vervolg, verſlag doen van haare verrigtingen in Indie, en ook, van tyd tot tyd, van den verderen voortgang der algemeene Ooſtindiſche Maatſchappye. 1602.

V. Beginſels der vaart op Weſtindie.

Midlerwyl, hadden de Hollanders en Zeeuwen de vaart naar Weſtindie ook aangevangen. *Chriſtoffel Kolumbus* hadt dit geweſt, welk den ouden, zo 't ſchynt, geheel onbekend geweeſt was, eerſt ontdekt, in den jaare 1492, met ſchepen van Ferdinand, Koning van Spanje: hoewel het, ſedert, naar *Amerikus Veſputius*, den naam van *Amerika* gekreegen heeft. Men wil, dat de Nederlanders de eerſte gelegenheid tot deeze ontdekking gegeven hebben, naardien *Betencour*, een Franſch Nederlander, agtenzeſtig jaaren voor den Scheepstogt van Kolumbus, de Vlaamſche Eilanden gevonden, en, dezelven, ſedert, aan de Spanjaards verkogt hebbende, hun den weg tot het onderneemen van verdere reizen weſtwaards geopend hadt (*u*). De Spanjaards, de Weſtindiſche togten, van tyd tot tyd, voortzettende, ontdekten eerſt Florida, daarna nieuw Spanje, Peru en Mexiko. Zy maakten zig, eerlang, meeſter van een uitgeſtrekt geweſt, welk overvloed van goud- en zilvermynen uitleverde. Ondertuſſchen hadt Paus Alexander de VI. de ontdekte en bemagtigde Landen in beide de Indien, reeds, tuſſchen Spanje en Portugal, verdeeld,

(*t*) Tweede Voyage van S. VAN DER HAGEN, *agt.* SPILBERGENS Reize, *bl.* 63. METEREN XXV. *Boek, f.* 474 *verſ.*
(*u*) THUANUS *Libr. I. p.* 7.

1602. deeld, en 't gene gelegen was beweſten eene lyn, getoogen van de noord- tot aan de zuidpool, omtrent driehonderdenveertig mylen, boven de Kabo Verdiſche Eilanden, aan Spanje, 't gene beooſten deeze zelfde lyn lag aan Portugal toegeweezen: doch na dat Portugal, onder de heerſchappy van Filips den II, geraakt was, heeft deeze zig Heer van beide deeze geweſten begonnen te noemen. In Holland, kreeg men de eerſte gedagten op de vaart naar Weſtindie, in den jaare 1581, wanneer een Engelſchman, *Butz* genaamd, die reeds vyf reizen derwaards gedaan hadt, den Staaten aanboodt, eenen togt te willen doen voor hunne rekening, mids men vier Oorlogsſchepen onder zyn bevel ſtelde. Doch men zag toen nog te groote zwaarigheid in zynen voorſlag. Nogtans verklaarden de Staaten, wel te mogen lyden, dat de Weſtindiſche vaart, door byzondere Koopluiden hier te Lande, ondernomen werdt (*v*). Doch 't liep aan, tot in 't jaar 1597, eer Gerard Bikker van Amſterdam, en *Jan Korneliszoon Leyen*, van Enkhuizen, elk eene afzonderlyke Maatſchappy hebbende opgeregt, de vaart naar Weſtindie zogten te openen (*w*): hoewel my geene aantekeningen voorgekomen zyn van den uitſlag hunner onderneemingen. De Hollanders en Zeeuwen, die, naderhand, door de Straat van Magellaan, den aardkloot rond

(*v*) *Zie* Reſol. Holl. 10, 14 *Juny*, 7, 22 *July* 1581. *bl.* 266, 280, 318, 376.
(*w*) Reſol. Holl. 3 *Sept.* 23 *Dec.* 1597. *bl.* 388, 603.

rond zeilden, gelyk Olivier van Noord en anderen gedaan hebben, deeden ook de kuſt van Chili aan, en dreeven 'er eenigen handel (x). Doch daar verliep nog eenige tyd, eer de vaart op Weſtindie zo ſterk werdt voortgezet, dat men ook van het opregten eener Weſtindiſche Maatſchappye begon te ſpreeken. Tot dien tyd toe, verſchuiven wy het verder verſlag van deezen handel. 1602.

De Lente des jaars 1603 was voor een gedeelte verloopen, toen men, hier, tyding kreeg van de dood van Elizabet, Koninginne van Engeland, die, op den derden van Grasmaand, was voorgevallen (y). Zy hadt, eer zy overleedt, Jakob, Koning van Schotland, haaren naaſten bloedverwant, benoemd tot haaren opvolger (z). Ook werdt hy, terſtond, voor Koning uitgeroepen. Hy begaf zig, daarna, naar Engeland; en werdt 'er, eerlang, nevens zyne Gemaalin, gekroond, waarover, in Holland, de klokken geluid en vreugdevuuren ontſteken werden (a). In 't volgende jaar, nam hy den naam aan van *Jakob den eerſten, Koning van Grootbritanje*: alzo zyn oogmerk was, Engeland en Schotland, onder deezen naam, tot één Ryk, te doen verklaaren: 't welk hem egter mislukte (b). VI. Dood van Elizabet, Koninginne van Engeland. 1603.

De Vereenigde Staaten, wel voorziende, dat Gezantſchap der

(x) *Zie* O. v. Noorts-Schipv. *bl.* 19.
(y) Reſol. Holl. 7 *April* 1603. *bl.* 115.
(z) Rapin *Tom.* VI. *p.* 492.
(a) Reſol. Holl. 1 *Aug.* 1603. *bl.* 189.
(b) Rapin *Tom.* VII. *p.* 33, 35, 55.

1603. dat deeze verandering geſchaapen ſtondt, merkelyken invloed te hebben op den ſtaat hunner zaaken, verzuimden niet, de gunſt des nieuwen Konings te zoeken; tot welke zy zig, reeds eenige jaaren herwaards, zelfs zonder de afgunſt der overleeden' Koninginne te ontzien, den weg gebaand hadden (*c*). Zy wenſchten hem, terſtond, geluk met zyne komſt tot de kroon, in eenen beleefden brief, en, naderhand, door een plegtig gezantſchap: welk, door Graave Henrik Fredrik, Walraven, Heer van Brederode, den Advokaat Oldenbarneveld, en Jakob Valke, Rentmeeſter van Zeeland, bekleed werdt. De gezanten kwamen te Londen, ſlegts agt dagen na den Koning, die hun gehoor verleende, op den zevenentwintigſten van Bloeimaand. 't Voornaamſte hunner aanſpraake ſtrekte, om hem op te zetten tegen den Spanjaard, en te beweegen, tot onderſteuning der Vereenigde geweſten, 't welk, als een werk van Godvrugtigheid, regtvaardigheid en voorzigtigheid, geroemd werdt. Ook verzogtenze, ten beſluite, 's Konings toeſtemming, om elf ſchepen, met verlof van Elizabet, gelaaden met krygs- en mondbehoeften, tot ontzet van Ooſtende, uit Engeland, te mogen voeren. De Koning gaf hun vriendelyk, doch algemeen beſcheid, zig verontſchuldigende, op zyne verſche komſt tot de Kroon (*d*). Hy liet egter niet na, te doen

Staaten aan Koning Jakob den I.

(*c*) *Zie* VIII. *Deel*, *bl.* 293, 400.
(*d*) METEREN XXV. *Boek*, *f.* 465, 466.

doen zien, dat hy tot vrede geneigd was: 1603.
waartoe zyn traage aart en zyn luſt tot Letteroefeningen hem ſterk deeden overſlaan. Ook tradt hy, kort hierna, met gezanten van Spanje en van de Aartshertogen, in openlyke vredehandeling. De Staatſche gezanten deeden hun beſt, om deeze handeling, welke zy niet beletten konden, ten minſte, ſleepende te houden. Zy vertoonden den Koning, dat 'er ſlegts weinige jaaren meer behoefden te verloopen, wanneer Spanje hun de vrede, te gelyk met hunne vryheid, zou afſtaan. Oldenbarneveld bragt zelfs eenen brief te voorſchyn, in welken gemeld werdt, dat Keizer Rudolf dit heimelyk oogmerk van Filips den Hertoge van Brunswyk, Schryver des Briefs, in vertrouwen, bekend gemaakt hadt. Eindelyk, drongen zy ook op het regt, dat zy op 's Konings hulpe hadden, uit kragte der verbindteniſſen, met wylen de Koninginne gemaakt. De *Markgraaf de Rosni*, Franſche gezant in Engeland, onderſteunde hun verzoek, en ſloot, eerlang, een Verbond tusſchen Frankryk en Engeland, waarin ook de Staaten belang hadden. Men verbondt zig, by het zelve „ zyn beſt te zullen doen, „ om Filips en de Aartshertogen te beweegen tot het ſtaaken van den kryg in de „ Nederlanden, of ten minſten, om de „ Staaten te houden voor onderzaaten der „ twee Ryken, of des Duitſchen Ryks, onder „ zulke voorwaarden, die hen, voortaan, „ beveiligen konden tegen onderdrukkingen, en den twee Koningen geen' arg-

„ waan

1603. „ waan gaven. Doch zo hunne poogingen
„ vrugteloos mogten uitvallen, zouden zy
„ een bekwaam aantal volks op de been
„ brengen, tot ondersteuning der Staaten:
„ welk, in Engeland, geworven; doch,
„ door Frankryk, betaald zou worden,
„ twee derden voor rekening van Koning
„ Henrik zelv', en het overig derde, in
„ afkorting van 't gene hy der Kroone van
„ Engeland schuldig was." Voorts, werdt beraamd, op wat voet de Koningen elkanderen ondersteunen zouden, zo de Spanjaards een' van beide of beide te gelyk mogten willen beoorloogen. 't Verbond, waarvan wy spreeken, was, den dertigsten van Hooimaand, te Hamptoncourt, getekend (*e*), en bewyst, welk belang de twee Koningen stelden, in de behoudenis der Vereenigde Gewesten. De Staaten, hoopende, dat de gewoone onderstand van Frankryk, in gevolge deezer overeenkomst, met een derde zou vermeerderd worden, lieten zig dezelve gevallen. De Vredehandeling tusschen Filips en Jakob werdt, midlerwyl, voortgezet in Engeland. Doch 't liep aan, tot diep in 't volgende jaar, eer zy haar beslag kreeg. *Rudolf Winwood*, Gezant van Koning Jakob in den Haage, vraagde de Staaten, of zy in 't Verdrag, waarover in Engeland gehandeld werdt, begeerden begreepen te zyn: doch zy weigerden dit, heuschelyk (*f*).

Graaf

(*e*) *Voiez* DU MONT Corps Dipl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 30.
(*f*) GROTII Hist. *Libr.* XII. *p.* 431 & 434, 435.

Graaf Henrik van den Berge hadt, op den vyfden van Lentemaand, het Kasteel van Wagtendonk, door middel van eenig Krygsvolk, verborgen in een vaartuig met stroo, weeten te verrassen; doch de bezetting der Stad, versterkt met eenige Staatsche Ruitery, herwon het, binnen zes dagen (g). 1603. VII. 't Kasteel van Wagtendonk verlooren en herwonnen.

Weinige weeken hierna, overviel Grobbendonk, in de Brabantsche Kempen, vyf kornetten Staatsche Paarden, die, met verlies van zeventig ruiters, op de vlugt gejaagd werden (h). Staatsche Ruitery geslaagen.

Doch deeze kleine schade werdt rykelyk geboet, door het voordeel, welk de onzen, sedert, behaalden, op Fredrik Spinola. Deez', eenen inval in Walcheren voorhebbende, loopt, op den zesentwintigsten van Bloeimaand, met agt galeien, uit de haven van Sluis, voor welke, drie Staatsche Oorlogsschepen en twee galeien, onder bevel van *Joost de Moor*, op hunne gewoonlyke wagt, lagen. Spinola, de zon en wind medehebbende, klampte de Staatsche schepen aan boord, in de Wielingen. 't Zeeuwsch bootsvolk deedt hier den meesten dienst, alzo 'er zeer weinige soldaaten op de schepen waren. Zy weerden zig zo wakker, dat de vyandlyke galeien, eindelyk, de wyk namen, naar de haven van Sluis. De Spaanschen lieten, in dit gevegt, meer dan honderd dooden, en, onder deezen, Spinola zelv', die, een der Staatsche schepen van agteren aanvallen- Fredrik Spinola, met agt galeien, geslaagen, door de Zeeuwsche Oorlogsschepen, onder Joost de Moor.

(g) METEREN XXIV. *Boek, f.* 463 *verſ.*
(h) METEREN XXV. *Boek, f.* 467 *verſ.*

1603. lende, met meer dan eene wonde, was afgemaakt. Van onzen kant, was weinig volks geſneuveld: doch de Moor gevaarlyk gekwetſt. Nogtans genas hy, naderhand, gelukkiglyk (*i*).

Graaf Fredrik van den Berge belegert de muitelingen, binnen Hoogſtraaten.

De Aartshertog, verſterking van troepen, onder Ambroſio Spinola, uit Spanje en Italie, bekomen hebbende, deedt, in Hooimaand, Graaf Fredrik van den Berge, met zevenduizend knegten en drieduizend paarden, optrekken tegen de muitelingen, te Hoogſtraaten, die, kort te vooren, Judoigne ingenomen, en 't Land van Namen afgeloopen hadden. Prins Maurits hadt hun reeds gewaarſchuwd van de toebereidſels, die tegen hen gemaakt werden; en hun zynen en der Staaten byſtand toegezeid, mids zy, van hunnen kant, beloofden, tegen den vyand te zullen dienen: 't welk zy, onder beding van met hunne gevangenen, naar goedvinden, te mogen handelen, hadden aangenomen. Fredrik lag reeds voor 't Kaſteel van Hoogſtraaten, welk door agthonderd man beſchermd werdt, toen Maurits tienduizend knegten en drieduizend paarden, te Geertruidenberg, byeen bragt. In deeze Stad, raakten de Franſche en Engelſche hulptroepen handgemeen, 't welk ſommigen 't leeven koſtte. Zy lieten zig egter, eerlang, ſtillen door Prinſe Maurits, die, zig vereenigd hebbende met de overige muitelingen, ſterk ruim vyftienhonderd ruiMaurits trekt op, om hen te ontzetten.

(*i*) METEREN XXV. *Boek, f.* 467 *verſ.* GROTII *Hiſt. Libr.* XII. *p.* 418.

ruiters en knegten, naar Hoogſtraaten, op weg ſloeg. Hy deedt zyn beſt, om den Graaf van den Berge uit te lokken tot eenen veldſlag. Doch deez' hieldt zig binnen zyn voordeel. Zelfs wrogt de vrees, dat Maurits hem den toevoer af mogt ſnyden, zo ſterk op hem, dat hy, eenen donkeren nagt waarneemende, opbrak met zyn Leger, wykende naar Heerentals. De bezetting van 't Kaſteel, met den dag, 's vyands aftogt gewaar geworden zynde, viel hem in zyne agterhoede. Maurits zelf volgde hem, met zyn Leger, op de hielen; doch werdt, in zyne vaart, belet, door een beekje en een' ondergeloopen' ſtraat, hem in den weg gelegen. Nogtans, vooruit gerukt met de ruitery, vondt hy den vyand op de heide in ſlagorde ſtaan. Hy hieldt toen ongeraaden, ſlag te leveren, by gebrek van voetvolk en geſchut, welk langzaam volgde. Ook werdt hy, daarin, door het onſtuimig weder, gehinderd (*k*). 1603. 't welk hem gelukt.

VIII. 't Beleg van 's Hertogenboſch wordt hervat; doch zonder vrugt.

De Prins, ſedert, die van Hoogſtraaten aan weêrwerk willende helpen, en onverzoenlyk maaken met de Aartshertogen, ondernam het beleg van 's Hertogenboſch, welk, in 't voorleeden jaar, vrugteloos opgebroken was. Hy wiſt, dat 'er geene bezetting noch bevelhebber binnen, en dat de burgery oneenig was. Ook hadden de Staaten, immers die van Holland (*l*), het aan hem gelaaten, of hy dit beleg onderneê-

(*k*) Meteren XXV. *Boek, f.* 468, 469. Grotii Hiſt. *Libr.* XII. *p.* 439, 440.

(*l*) Reſol. Holl. 14 *Aug.* 1603. *bl.* 197.

1603. neemen wilde, of het Leger doen ſcheiden. Hy ſloeg zig dan, op den negentienden van Oogſtmaand, neder, te Vugt. Die van Hoogſtraaten legerden zig te Vlymen, op den weg naar Heusden. Drie dagen laater, lag Graaf Fredrik reeds te Dalem, om 't ontzet te bevorderen. En zeker, de Prins hadt thans minder beoogd de Stad te bemagtigen, dan den vyand in Brabant op te houden, en, hierdoor, Ooſtende te bewaaren. Ook werdt de arbeid voor 's Hertogenboſch flaauwlyk voortgezet. De Graaf van den Berge, eindelyk, te raade geworden, om den weg van Vugt naar Vlymen in te neemen, en daar door de gemeenſchap tuſſchen Maurits Leger en die van Hoogſtraaten af te ſnyden, drong den Prins, die van dit voorneemen geene kennis kreeg, voor het in 't werk geſteld ware, om, met eenen uitgelezen hoop, derwaards te rukken. 't Gelukte hem, den *Markgraaf della Bella*, die zig, aan 't hoofd van tweeduizend man, reeds hadt begonnen te verſchanſen, volkomenlyk, te verſlaan. Van honderdenvyftig gevangenen, deedt 'er Maurits twaalf, by lotinge, ter galge verwyzen, aan eenen van welken hy egter het leeven ſchonk. De overigen werden opgehangen. Doch dit geſchiedde, om wraak te neemen, over het ophangen van twaalf zieke ſoldaaten, die, in een ſchip, voor Ooſtende, aan den grond geraakt zynde, den vyand in handen gevallen waren.

Maurits verſlaat tweeduizend man onder della Bella.

Albertus doet eenen 's Hertogenboſch gekomen, om kennis te

De Aartshertog Albertus, daarna zelf bin-

te neemen van den ſtaat des belegs, deedt, eerlang, eenen aanval op een nieuw werk, door Maurits, opgeworpen, niet verre van de plaatſe des jongſten gevegts. Doch de Prins, drie ſtukken geſchuts, uit het Leger, derwaards, hebbende doen voeren, dreef daarmede den vyand op de vlugt. Sedert, wiſt Albertus, looslyk, drieduizend man binnen 's Hertogenboſch te brengen: daar de burgery zeer over morde. Doch men ſtigtte, eerlang, eene ſchans digt by de Stad, die den dienſt van een Kaſteel deedt, ſchoon zy 'er den naam niet van voerde; en de ingezetenen in ruſt hieldt. De naderende winter, die de moeraſſige wegen omtrent 's Hertogenboſch reeds onder water gezet hadt, noodzaakte de beide Legers, in 't begin van Slagtmaand, op te breeken, en de winterkwartieren te betrekken (*m*). De muitelingen van Hoogſtraaten, te groot van getal, om zig hier allen te onthouden, werden, door Prinſe Maurits, gelegd in zyne Stad Graave, mids zy beloofden, den ingezetenen geenen den minſten overlaſt aan te doen. 't Verdrag op 't verdeelen van den buit, te vooren, met hen gemaakt, werdt nu beveſtigd. Voorts verbondenze zig, by eede, den Duitſchen bodem, zo min als dien der Vereenigde Geweſten, te zullen beſchadigen. Zo langze niet wederom verzoend waren met de Aartshertogen, beloofdenze, den Staaten getrou-

1603.

nen vergeefſchen aanval op Maurits werken.

De muitelingen van Hoogſtraaten zweeren den Staaten, en worden, te Graave, in bezetting gelegd.

(*m*) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 469, 470. Grotii Hiſt. *Libr.* XII. *p.* 440, 441.

1603. trouwelyk te zullen dienen, mids hun Leger afgezonderd, en zy van ſtormen en graaven verſchoond bleeven. Verzoend zynde, zoudenze Graave ruimen, en zig wederom naar Hoogſtraaten begeeven (*n*).

IX. Vervolg van 't beleg van Ooſtende.

Zodanig was de uitſlag der wederzydſche Krygsbedryven deezes jaars; behalve voor Ooſtende: welks beleg, in 't midden der Lente, met nieuwe hevigheid, voortgezet was. De vyand ondernam de Stad, van alle kanten tevens, te beſtormen. En naardien de bezetting te zwak was, om zo veel gewelds behoorlyk af te weeren, kon zy niet beletten, dat hy zig van drie buitenwerken meeſter maakte. De poogingen, die zy, eenige dagen daarna, deedt, om 'er hem wederom uit te ſlaan, vielen vrugteloos uit. Wat laater, werdt het bevel over de belegerde Veſting opgedraagen aan Karel van der Noot. En, in 't begin van Hooimaand, vertrouwde de Aartshertog het beleg aan Ambroſio Spinola, op de verzekering, door hem gedaan, dat hy 'er een gelukkig einde van maaken zou. Schrander was deeze Italiaan, in veelerlei vonden, ſchoon een nieuweling in den Krygsdienſt: en zo gezien by Filips, dien hy een goed deel zyner penningen geſchooten hadt, dat hem ook 't opperbewind over de geldmiddelen werdt opgedraagen. Hy herſteldeze, eerlang, ook op zulken goeden voet, dat het overloopen en de muitery des Krygsvolks, grootendeels, voorkomen werdt. Voor Ooſt-

Spinola krygt 'er 't bevel over.

(*n*) METEREN XXV. *Boek, f.* 470.

Oostende, bragt hy 't puik der * krygs- 1603.
bouwmeesteren uit alle gewesten; die hun- * *Ingenieurs.*
nen vlyt spitsten, op het toestellen van vlotten, welken grof geschut draagen en over 't verdronken Land voeren konden: om welken te vernielen, de belegerden zig van gloeiende kogels en ander vuurwerk bedienden. Voorts, hadden de belegeraars ook eenen dyk opgeworpen, die den toevoer van krygs- en mondbehoeften naar de Stad geweldig belemmerde; met welken arbeid, wederom, het gantsche jaar verliep, zonder dat de belegerden tot de overgave genoodzaakt werden (*o*).

X. De Vaart op Spanje wordt wederom geopend; doch onder harde voorwaarden en voor korten tyd.

In Spanje, begon men nu, laat genoeg, te zien, dat het streng verbod van den handel derwaards, in de Vereenigde Gewesten, verkeerde werking gedaan, en de vaart op de Indien aangemoedigd hadt. Filips besloot, hierom, in Sprokkelmaand, de vaart wederom te openen, voor de Hollanders en Zeeuwen, mids zy, zo wel als andere volken, hem dertig ten honderd betaalden van 't gene uit Spanje te rug gevoerd werdt. 't Plakaat, hierop gemaakt, werdt, in Grasmaand, door de Aartshertogen, afgekondigd. Het deedt geene vrugt altoos, in Holland en in Zeeland. Niemant verkoos, onder zo zwaare belastingen, op Spanje te vaaren. In Frankryk, bragt het een verbod van handel op Spanje te wege. Filips was, derhalve, genoodzaakt, zyn Plakaat wederom in te trekken, op het ein-

(*o*) Grotii Hist. *Libr.* XII. *p.* 443.

1603. einde des volgenden jaars: wanneer den ingezetenen der Vereenigde Geweſten de vaart op Spanje, op nieuws, op verbeurte van lyf en goed, verbooden werdt (*p*). De Aartshertogen hadden ook een Plakaat uitgegeven: waarby zy allen, die, voorheen, ten Lande uit geweeken, en nu onder den vyand gezeten waren, vergunden, veilig wederom te keeren, met belofte, dat men hen herſtellen zou, in 't bezit hunner aangeſlaagen' goederen, welken zy egter niet zouden mogen vervreemden. Doch weinigen hebben zig verlaaten op deeze beloften (*q*), die men meende te ſtrekken, om eenige voornaame Onroomſchen in 't net te krygen.

Maurits valt in Kadzand. De Vereenigde Staaten maakten zig, tegen 't einde des jaars, gereed, tot den veldtogt des volgenden, dien zy nu, in Vlaanderen, dagten te openen, om, ware 't mogelyk, Ooſtende, welks verdediging hun, maandelyks, honderdduizend guldens koſtte (*r*); te ontzetten. 't Leger werdt ver-
1604. zameld, te Willemſtad, vanwaar het, in eene ontelbaare menigte van kleine vaartuigen, op den vyfentwintigſten van Grasmaand des jaars 1604, door het *zwarte gat*, naar Kadzand, werdt overgevoerd. De Raad van Staate hadt geoordeeld, dat men, terſtond, het *Sluiſche gat* of *Zwin* hadt behooren te kiezen, wanneer 'er ſchoone kans geweeſt zou zyn, tot het verraſſen van Sluis, toen

(*p*) METEREN XXV. *Boek*, *f.* 473 *verſ.* XXVI. *Boek*, *f.* 487.
(*q*) GROTII Hiſt. *Libr.* XII. *p.* 445.
(*r*) METEREN XXV. *Boek*, *f.* 474.

toen ontbloot van bezetting. Doch Maurits, 't zy hy de gelegenheid van wind en ſtroom niet gunſtig genoeg oordeelde, 't zy om andere redenen, hadt dit ſtuk anders ingezien. De overzydſche oever van 't Zwin werdt, ſedert, ſterk bezet door Spinola, zo dat het Staatſch Krygsvolk niet van Kadzand naar Sluis kon overgezet worden. Maurits, derhalve, Sluis laatende beleggen, trekt over de vaart, die agter Kadzand omloopt, bemagtigt aldaar eenige ſchanſen; en Yzendyke, na een beleg van zeven dagen. Aardenburg, verlaaten van zyne bezetting, werdt, door den Prins, ingenomen en ſterk gemaakt. Ook leide hy eenig volk in 't Kaſteel van Middelburg. Hierna, beſloot hy Sluis te belegeren, en zig, ten dien einde, eerſt te verzekeren van twee vaarten, die derwaards loopen, en de *Zoute* en *Zoete* genaamd zyn. Velasko, verſchanſt op den weg naar deeze vaarten, zogt Maurits te ſtuiten; doch werdt geſlaagen, en liet 'er agthonderd man, van welken driehonderd gevangen werden. Het Staatſche Leger, gevoerd over de twee vaarten, dreef den vyand uit verſcheiden' ſchanſen, gelegen ten weſten van 't Sluiſche gat: waarna de Prins zig, tuſſchen 't ſtrand en de Stad, op drie plaatſen, nederſloeg. Doch eer de Stad beſlooten kon worden, was 'er, tot drie reizen toe, volk ingebragt. Eenige wagens met mondbehoeften, aangevoerd door *Pompejo Juſtiniani*, vielen, daarentegen, den onzen in handen. Oök liepen, daarna, wel vyftig roeijers van Spi-

1604.

Hy bemagtigt Yzendyke en andere ſchanſen.

Hy bezet Aardenburg en Middelburg en belegert Sluis.

1604. nola, uit de Stad, over tot Maurits, uit welken hy berigt kreeg, dat de leeftogt, onder die van binnen, ſchaars omkwam, en, mids het verſterken der bezettinge, dagelyks minderde: 't welk hem beſluiten deedt, de Plaats, door uithongering, te dwingen. Nogtans, maakte hy allerlei toebereidſels, als of hy haar met geweld wilde aantaſten, houdende zelfs eenen Vaſt- en bededag, door 't gantſche leger; 't welk zyne gewoonte was, wanneer 'er gevaarlyke aanſlagen op handen waren. Midlerwyl, deedt hy de toegangen naauw beſluiten, en Vlaanderen afloopen door de ruiterye, weigerende ook, eenige overloopers meer te ontvangen: al het welke de Stad in merkelyke benaauwdheid bragt (s).

De Muitelingen van Hoogſtraaten verzoenen zig met den Aartshertoge.

De Aartshertog was wel bedagt, om haar te ontzetten; doch 't ontbrak hem aan volk: en dit was de oorzaak, dat hy te ligter beſloot tot een Verdrag met de muitelingen van Hoogſtraaten, die, in Bloeimaand, met hem verzoend werden. Zy hadden zig, terſtond na dat zy in Graave gelegd waren, bezig gehouden, met ſtroopen ten platten lande, en, in den aanvang des jaars, Eindhoven in Brabant, en Erkelens in Gelderland geplonderd: zelfs op den Duitſchen bodem, in Weſtfaalen en Paderborn, geſtroopt, gemoord, en ander geweld bedreeven: waarover de Keizer, by de Vereenigde Staaten, die nu de muitelingen beſcherm-

(s) Meteren XXV. *Boek, f.* 475 *verſ.* 476. Grotii Hiſt. *Libr.* XIII. *p.* 447, 448.

schermden, zwaare klagten gedaan hadt (*t*). Sedert, hadt de woeste hoop zig wederom naar Brabant begeven, en hieldt zig nu, grootendeels, in Luikerland op, met plonderen; vorderende, van de landen der Aartshertogen, meer niet dan brandschatting, hoe zeer Maurits soldaaten hen ook drongen, om, volgens hunne belofte, den vyand zwaarer schade toe te brengen. Deeze beschеidenheid verwierf hun hunnen zoen by den Aartshertoge, die hun, ten onderpand van 't gene hy hun toegelegd hadt, de Stad Roermonde te bewaaren gaf. De Vereenigde Staaten waren zeer bekommerd geweest, dat zy, by deeze gelegenheid, den vyand de Stad Graave zouden hebben geleverd. Doch eerlykheid, of vrees voor nieuw ongenoegen met hunnen ouden Heer, in welk geval, zy der Staaten bystand wederom behoeven zouden, bewoog hen, om de Stad den Nassauschen wederom te geeven. De Sloten Kerpen en Hoogstraaten werden hun, daarentegen, door de onzen, ingeruimd: en zy gavenze den Aartshertoge over (*u*). 1604.

Albertus, zyne manschap, door het treffen van deezen zoen, vermeerderd ziende, ontboodt tweeduizend man van de geweezen' muitelingen naar Vlaanderen, en gaf toen Spinola last, om 't ontzet van Sluis te onderneemen. Hy deedt het ongaarne, oordeelende dienstiger, Oostende, met meer geweld, Spinola, Sluis zoekende te ontzetten, wordt, door Maurits, geslaagen.

(*t*) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 475 *vers.*
(*u*) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 477 *vers.* 478. Grotii Hist. *libr.* XIII. *p.* 449, 450.

1604. weld, aan te taſten. Eerſt liet hy batteryen opwerpen, omtrent de Moerkerker watering. Doch Maurits, daartegen andere batteryen geſtigt hebbende, noodzaakte hem, de wyk van daar te neemen. Daarna, viel hy aan op de Legerplaatſe van Graave Willem Lodewyk, alwaar hy, insgelyks, met merkelyk verlies, werdt afgeſlaagen. Vanhier, te rug getrokken, bemagtigde hy de ſchanſen Katharine en Filips, zoekende, daarna, over te raaken op Kadzand; doch de oever deezes Eilands werdt zo wel bezet gehouden, dat zyne Spanjaards, die, onder een hagelbui van kogelen, zogten op te klauteren tegen den dyk, onverrigter zaake, te rug moeſten. Onder de geſneuvelden van naame aan 's vyands zyde, vondt men den Markgraaf van Renti. Ook herkende men veele geweezen' muitelingen van Hoogſtraaten onder de dooden; die hier, wederom, het eerſte blyk hunner nieuwe vyandlykheden tegen de Staatſchen gegeven hadden. Sluis, midlerwyl, door hongersnood, tot op 't uiterſte gebragt zynde, en geene hoop altoos hebbende op ontzet, gaf zig, op den twintigſten van Oogſtmaand, over by verdrag, welk 's daags te vooren getekend was (v). Drieduizend krygsknegten, die 't lyf, ſedert eenigen tyd, by verrotte krengen en ander onguur voedſel, hadden moeten houden, trokken, geheel verzwakt, ter Stad uit. Eenigen bezweeken onder weg. Zeventig ſtukken geſchuts en

Sluis geeft zig over.

(v) Reſol. Holl. 21 *Aug.* 1604. *bl.* 207.

en tien galeien vielen hier Prinſe Maurits in handen. De Slaaven, omtrent veertienhonderd ſterk, verkreegen hunne vryheid, wordende de turken en mooren onder dezelven, om gunſt en veiligen handel, by deeze afgelegen' volken, te winnen, naar hun Vaderland, te rug gezonden. *Aurelio Spinola*, neef van Ambroſio, binnen Sluis bevel gevoerd hebbende, werdt, tegen het Staatſch ſcheepsvolk, welk de Aartshertog gevangen hadt, vrygelaaten. Kadzand, Sluis en Yzendyke werden, ſedert, met nieuwe werken verſterkt. De Staaten der Vereenigde Geweſten droegen de Landvoogdy van 't bemagtigd gedeelte van Vlaanderen aan Graave Henrik Fredrik op, wordende Karel van der Noot aangeſteld, tot zynen Stedehouder (*w*). Voor Sluis, was krank geworden, en, niet lang daarna, overleeden, Graaf Lodewyk van Naſſau, Zoon van Graave Jan van Naſſau den Ouden, die, in den bloei zyner jeugd, treffelyke blyken van beleid en kloekmoedigheid gegeven hadt (*x*). In Bloeimaand te vooren, was, aan 's vyands zyde, geſtorven de oude Graaf Pieter Ernſt van Mansfeld, die, zyn' meeſten leeftyd in den oorlog geſleeten hebbende, desonaangezien, den ouderdom van meer dan zesentagtig jaaren bereikt hadt (*y*). 1604.

Graaf Henrik Fredrik wordt Landvoogd van 't Staatſch Vlaanderen.

Dood van Graave Lodewyk en van Graave Pieter Ernſt van Mansfeld.

't Verlies van Sluis ſmertte den vyand: doch 't werdt, eerlang, geboet, door het be- XI. Ooſtende gaat over

(*w*) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 476, 477.
(*x*) Meteren XXV. *Boek*, *f.* 477.
(*y*) Meteren XXVI. *Boek*, *f.* 486.

1604. bemagtigen van Ooſtende, welk, tot in 't vierde jaar belegerd geweeſt zynde, eindelyk, bezweek. Na van der Noot, waren 'er verſcheiden' bevelhebbers geweeſt binnen de veſting, die 'er, voor 't meeſte gedeelte, hun leeven gelaaten hadden. In Zomermaand deezes jaars, was het gebied over de bezetting opgedraagen aan *Daniel de Hertaing*, *Heere van Marquette*. Eene zwaare brug, op koperen wielen, van welke het één gedeelte, ſamengeſteld van dikke kabels, geſchikt was, om nedergelaaten te werden over zekere halve maan, die in het water *de Geule* lag, was nu reddeloos geſchooten, door de belegerden; wanneer de belegeraars, de Stad van de weſtzyde aanvallende, het eene werk, na het andere, innamen. Ook hieldt men, ter wederzyde aan, met het delven van mynen tegen elkanderen, en raakte, ſomtyds, onverhoeds, handgemeen, onder de aarde. Eindelyk, beſtormden de Hoogduitſchen het bolwerk, den *Zandhil* genaamd, en bemagtigden 't, met merkelyk verlies. Vanhier, baandenze zig eenen weg onder de aarde, naar de oude Stad. De belegerden hadden, midlerwyl, naar maate dat zy van hunne buitenwerken beroofd werden, nieuwe werken, binnenwaards, opgeworpen, en, laatſtelyk, een om de oude Stad, welk zy *nieuw Troje* noemden, als hadden zy rekening gemaakt, om, door middel van het zelve, 't beleg der Stad, gelyk dat van Troje, tien jaaren te doen duuren. Doch dit nieuwe werk was te los; en werdt, met hoog water, merkelyk beſcha-

by verdrag.

OOST[illegible]bella, in 't jaar 1604.

UNIV. OF MICH.

ſchadigd. In deezen ſtand der dingen, beſlooten de Vereenigde Staaten en Prins Maurits tot het opgeeven der Stad; die hun, zo lang zy van zo veele ſchanſen omringd bleef, van geenen dienſt zyn kon, en die zy, niet dan met zwaare koſten, nog eenigen korten tyd, zagen te houden. 't Beleg op te ſlaan hielden zy ondoenlyk, alzo hun, derwaards willende, Damme en Blankenburg in den weg leggen zouden: behalve dat het vyandlyk Leger vaſt begraaven lag, en gehertigd was ten ſtryde. Marquette kreeg dan laſt, om zig, ten eerlykſte, te verdraagen met den vyand: gelyk, op den tweeden van Herfſtmaand, geſchiedde. Hy bedong den vryen uittogt voor zig en de bezetting, met hun geweer en vier ſtukken geſchuts. De meeſte andere ſtukken waren, te vooren reeds, weggeſcheept. De knegten, die, ten getale van drieduizend, naar Sluis trokken, werden, door den Prins, niet als verwonnelingen, maar als overwinnaars, ontvangen. Albertus en Izabelle kwamen, eerlang, binnen de Stad, die de Aartshertog rekende vyftigduizend man gekoſt te hebben. Zy vonden dezelve, grootendeels, te beſtaan, uit een ledig erf; aan den eenen kant, beworpen met heuvelen en zandhoopen, aan den anderen, uitgehoold tot hellende en kromme kuilen, en overblyffels van werken, zo verward en wanſchiklyk, dat men, naauwlyks, zien kon, welken tot beſchadiging, en welken tot verdediging der Stad gediend hadden. De huizen der oude Stad alleen ſtonden nog 1604.

over-

1604. overeinde. De ingezetenen, die 't overgaan der Stad hadden afgewagt, begaven zig alléen naar Sluis, en daar verliep een geruime tyd, eer eenigen zig in Ooſtende wilden nederzetten. 't Verlies der Staatſchen, in de langduurige verdediging deezer veſtinge, wordt op nog meer dan vyftigduizend man gerekend (z).

XII. Vrede, tuſſchen Spanje en Engeland geſlooten.

De gezanten des Konings van Spanje en der Aartshertogen dreeven, midlerwyl, de Vredehandeling wakker voort, in Engeland. Zelfs zogten zy Koning Jakob te beweegen, tot een Verbond van onderlinge beſcherming, waardoor hy 't bondgenootſchap met de Vereenigde Geweſten, geheellyk, zou hebben moeten verlaaten. Doch hiernaar hadt hy geene ooren. Meer luiſterde hy naar een Verbond van Vrede (a). Eenigen zyner Raaden vertoonden wel „ dat „ Engeland, van ouds, naauw verbonden „ was geweeſt met eenigen der Vereenig„ de Geweſten; dat Jakoba, Graavin van „ Holland en Zeeland, een' Engelſch' Heer „ tot haaren Egtgenoot gehad hadt (b); dat „ deeze oude vriendſchap, op het belang „ des onderlingen Koophandels, geveſtigd „ was, en dat, zonder dezelve, de zee, „ door geen van beide de volken, veilig „ gebruikt kon worden. Dat men, daar„ entegen, de Spanjaards niet noodig, en, „ by den oorlog tegen hen, winſt behaald „ hadt.

(z) METEREN XXV. *Boek*, *f.* 478, 479, 480. GROTII Hiſt. *Libr.* XIII. *p.* 451, 452.
(a) Reſol. Holl. 15 *Juny* 1604. *bl.* 155.
(b) *Zie* III. *Deel*, *bl.* 456.

„ hadt. Dat men, de Vereenigde Gewes- 1604.
„ ten verlegen laatende, te dugten hadt,
„ dat zy, of door Spanje overheerd wor-
„ den zouden, of zig werpen, in de armen
„ van Frankryk; 't welk, een van beide ge-
„ beurende, verderflyk zyn zou voor Groot-
„ Britanje; welk van Spanje in Godsdienſt
„ verſchilde, en de Franſchen van ouds
„ tot zyne vyanden plagt te hebben; zynde
„ het bekend, dat hy meeſter van Enge-
„ land was, die zig meeſter van de zee wiſt
„ te maaken: waartoe het overheeren der
„ Vereenigde Geweſten, of aan Spanje,
„ of aan Frankryk, ſchoone gelegenheid
„ geeven zou." Doch deeze redenen hegt-
ten niet op 't gemoed des Konings. Hy be-
greep, dat hy, pas tot de kroon gekomen,
ruſt behoefde, en zynen onderzaaten gele-
genheid geeven moeſt, om hunnen Koop-
handel uit te breiden. Ook kon hy zig, zyns
oordeels, verdraagen met Spanje en de
Aartshertogen, zonder de Vereenigde Ge-
weſten te benadeelen, mids hy zig onzydig
hieldt, en hen zig zelven redden liet; waar-
toe zy, door den byſtand zyner voorzaate,
op de been geholpen zynde, nu genoeg in
ſtaat waren (c). Immers, zulke redenen gaf
Koning Jakob openlyk; doch wy zullen,
hierna, gelegenheid hebben, om te toonen,
dat 'er nog anderen waren, die hem deeden
neigen tot vrede met Spanje. De gezan-
ten van Filips en van de Aartshertogen be-
werkten, eindelyk, een Verdrag, welk,
op

(c) Meteren XXV. Boek, f. 481, 482.

1604. op den agtentwintigſten van Oogſtmaand, getekend werdt. De zeevaart werdt, by het zelve, vrygeſteld, gelyk voor den oorlog. Van de vaart op de Indien, van welke Jakob niet uitgeſlooten wilde zyn, en die Filips niet begeerde toe te ſtaan, werdt geen woord gerept. Omtrent den Godsdienſt, werdt, by eenige geheime punten, na 't ſluiten van 't Verdrag (*d*), beraamd, dat de Engelſchen in Spanje niet zouden aangeſproken worden wegens misdaaden, buite Spanje begaan; dat men hen niet dwingen zou ter Kerke te gaan; doch 't Sakrament, op ſtraat ontmoetende, zouden zy, daarvoor, met geboogen' knieën, eerbiedigheid bewyzen moeten, ten ware zy verkoozen, uit den weg te gaan. Zo eenige Schippers of Bootsgezellen, in Spanje, misdeeden tegen de Inquiſitie, zouden hunne eigen' goederen, deswege, alleen worden aangetaſt. Doch by 't Verdrag, werdt ſlegts in 't algemeen beloofd „ dat men de En-
„ gelſchen, om geloofszaaken, in Spanje,
„ niet moeijen zou, mids zy zig onthiel-
„ den van ergernis te geeven." Verſcheiden' andere punten behelsde dit Verdrag, met welken wy ons niet ophouden; doch 't gene, omtrent de Vereenigde Geweſten, beraamd werdt, verdient, wat naauwkeuriger, ontvouwd te worden.

Wat 'er, by 't Verdrag, beraamd

In het *derde* punt van 't Verdrag, beloofde men „ elkanders vyanden of wederſpan-
„ nelingen, van hoedanig eene ſoort ook,
„ gee-

(*d*) METEREN XXV. *Boek, f.* 482. XXX. *Boek, f.* 578 *verſ.*

„ geenerlei hulp te zullen bewyzen, te ge- 1604.
„ lyk afftand doende van alle de Verbon- werdt,
„ den, ten nadeele van elkanderen, ge- ten op-
„ maakt." Door dit punt, ſcheen het Ver- zigte der
bond, in 't voorleeden jaar, met Frankryk Vereenigde
geſlooten (*e*), vernietigd te worden: hoe- Gewesten.
wel ſommigen het tegendeel beweerd hebben (*f*). In het *zesde*, *negende* en *twaalfde*, verbondt Koning Jakob zig „ niet te
„ zullen gedoogen, dat zyne bezetting in
„ Holland en Zeeland den Vereenigden
„ Staaten eenigen byſtand beweeze, of,
„ met krygsbehoeften, onderſteunde. Ook
„ zou hy verbieden, dat eenige Holland-
„ ſche of Zeeuwſche ſchepen, Perſoonen
„ of goederen, naar Spanje, of eenige
„ Spaanſche waaren, naar Holland of Zee-
„ land, gevoerd werden, door zyne on-
„ derzaaten: die ook, op hunnen naam,
„ voor Hollandſche of Zeeuwſche reke-
„ ning, in Spanje, niet zouden mogen
„ handelen." Ten opzigte van Vliſſingen en Rammekens, Briele en andere Sterkten, in Holland en Zeeland, alwaar thans Engelſche bezetting lag, verklaarde Koning Jakob, in het *vyfde* punt „ by de verdra-
„ gen, met Koninginne Elizabet gemaakt,
„ verbonden te zyn, om dezelven niemant
„ dan den Vereenigden Staaten over te le-
„ veren. Nogtans beloofde hy, den Staa-
„ ten behoorlyken tyd te zullen ſtellen, om
„ zig, op billyke voorwaarden, met de
„ Aarts-

(*e*) *Zie* hier voor, *bl.* 155.
(*f*) DANIEL *Tom.* X. *p.* 367.

1604. „ Aartshertogen te bevredigen: of zo zy
„ zulks weigerden, zou hy zig ontſlaagen
„ rekenen van alle verbindteniſſen aan hun,
„ en met de gemelde Plaatſen handelen, zo
„ als hy zou vinden te behooren, en de
„ Aartshertogen zelven redelyk zouden
„ oordeelen." Eindelyk, werdt, in het Slot van 't Verdrag, verklaard „ dat de
„ Aartshertogen altoos gaarne hooren zou-
„ den de voorſlagen tot bevrediging, wel-
„ ken de Vereenigde Staaten hun, door
„ bemiddeling des Konings van Engeland,
„ zouden gelieven te doen." Voorts, werdt het Verdrag, op den negenentwintigſten van Oogſtmaand, in Engeland (*g*), op den vyftienden van Zomermaand des volgenden jaars in Spanje (*h*), en, omtrent den zelfden tyd, door de Aartshertogen (*i*), bekragtigd.

Sommigen verhaalen, dat 'er, ten opzigte der Vereenigde Staaten, in beraamd was,
„ dat de zaaken des Konings van Groot-
„ Britanje aldaar, in den zelfden ſtaat, bly-
„ ven zouden, als zy, ten tyde zyner voor-
„ zaate, geweeſt waren, zonder dat hy
„ verpligt zou zyn, zyne onderzaaten uit
„ der Staaten dienſt te rug te roepen, of
„ hun te verbieden, op nieuws, dienſt on-
„ der dezelven te neemen." 't Welk, in den eerſten opſlag, ſchynt te ſtryden, met het gene wy, uit het oorſprongkelyk verdrag, hebben aangehaald. Ook zyn 'er, die

(*g*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 117.
(*h*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 134.
(*i*) METEREN XXVI. *Boek, f.* 496 *verſ.*

die oordeelen, dat het Verdrag, zo ver het den Vereenigden Staaten raakt, by een heimelyk punt, dus veranderd is (*k*). Doch alzo men van zulk een heimelyk punt nergens blyk vindt, oordeel ik liever, dat het Verdrag zelf, door hen, die 't, op de laatwyze, voordraagen, ten deele, in te algemeene woorden, vervat, en ten deele ook kwalyk begreepen is. 't Gedrag, welk Koning Jakob, in 't vervolg, gehouden heeft, ſchoon het niet ſtipt met het geſlooten Verdrag overeenkwam, zal ons, vertrouw ik, in deeze gedagten beveſtigen. 1604.

XIII. De Staaten weigeren Koning Jakob de vrye vaart naar Antwerpen.

De Vereenigde Staaten zagen zig, door het treffen deezer Vrede, beroofd van eenen tweeden magtigen Bondgenoot, van wien zy zig zelfs den heimelyken onderſtand bezwaarlyk belooven konden, dien zy van Frankryk, na 't ſluiten der Vrede van Vervins, genooten hadden. Zy waren 'er zo misnoegd over op Koning Jakob, dat zy hem, kort hierna, de vrye vaart naar Antwerpen weigerden; die hem nu, in gevolge der Vrede, zou opengeſtaan hebben. Men hieldt zig, hier, aan 't Plakaat, te vooren uitgegeven, waarby beraamd was, dat men geene goederen, voorby 's Lands Sterkten, de Schelde op, zou laaten voeren, zonder dat dezelven onderzogt en verbodemd waren. Ook was men bedugt, dat de Aartshertogen zig, t'eenigen tyde, by beſlag of anderszins, van de Engelſche ſchepen bedienen mogten, om de onzen te be-

(*k*) Rapin *Tom.* VII. *p.* 38.

1604. beſchadigen (*l*). Voorts, vonden de Staaten, in vervolg van tyd, dienſtig, hun misnoegen te ontveinzen, zendende den Koning van Groot-Britanje, hunnen gewoonlyken Agent, Noël de Karon, toe, met den titel van *Ambaſſadeur*: in welke hoedanigheid, hy, onaangezien de tegenkanting des Spaanſchen Gezants, door zyne Majeſteit, erkend werdt (*m*).

XIV. Inhoud van eenige ſchriften en bedenkingen, ſtrekkende tot vrede, in de Nederlanden.

De zwaare koſten des oorlogs, die, in het langduurig beleg van Ooſtende, merkelyk vermeerderd waren, bragten, in de Aartshertoglyke Nederlanden, wederom gedagten van vrede voort, welken men, deezen winter, door verſcheiden' gedrukte ſchriften, zo daar, als in de Vereenigde Geweſten, zogt te zaaijen onder 't gemeen. In eenigen van deeze ſchriften, werdt vertoond „ dat de onderlinge afgunſt der Ste„ den zo groot was, dat de Vereenigde Ge„ weſten geſchaapen ſtonden, deezen of ge„ nen uitheemſchen Vorſt ten prooije te „ worden, zo zy zig niet begaven onder de „ Regeering der Aartshertogen: die, van „ hunnen kant, belooven moeſten, dat de „ Landen nooit aan Spanje vervallen zou„ den: voorts, 't vertrek van 't uitheemſch „ krygsvolk en vryheid van Godsdienſt „ inwilligen: ook, dat de gewigtigſte zaa„ ken, in eene Vergadering der algemeene „ Staaten, zouden afgedaan, en de voor„ naame ampten aan inboorlingen opge„ draa-

(*l*) METEREN XXVI. *Boek*, *f.* 486 *verſ.*
(*m*) METEREN XXV. *Boek*, *f.* 483.

„ draagen worden." Voorwaarden, op welken men zig, in vroeger' tyd, gaarne, zelfs met Spanje, zou hebben willen verdraagen (*n*). Anderen rieden, daarentegen, „ dat de Nederlanden zig behoorden af te „ scheiden van den Huize van Oostenryk, „ alzo de Aartshertogen slegts eenen ydelen naam van *Heeren* hadden, en geheellyk afhingen van Spanje, dat, door langduurigen oorlog uitgeput, zyne eenige „ hoop stelde op de schatten der Indien, „ welken nu ook naar de Vereenigde Gewesten begonden af te vloeijen. Dat zy „ zig liever allen behoorden te begeeven „ onder Frankryk, welk gelegen was, tot „ hunne bescherming, hun hunnne voorregten zou laaten genieten, en, volgens „ de Salische wet, voor altoos, verzekeren „ van wettige Vorsten." En alzo deeze raad meest den Aartshertoglyken Nederlanden betrof, daar alles Roomsch was, werdt deeze gezindheid, byzonderlyk, vermaand, „ haaren Godsdienst, onder Frankryk, vry „ te komen oefenen, alzo dezelve uitgerooid zou worden, zo de Vereenigde „ Staaten overwinnaars bleeven, gelyk, „ onder het zwak gebied der Aartshertogen, beroerd door twintig muiteryen, „ te dugten was." Wederom vondt men 'er, die dreeven „ dat men, om een einde „ van den oorlog te maaken, den Vereenigden Gewesten de vryheid behoorde te „ verkoopen: 't welk men niet oneerlyk „ hieldt, 1604.

(*n*) *Zie* VII. *Deel*, *bl.* 46, 310.

1604. „ hieldt, voor de Huizen van Bourgondie
„ en Ooſtenryk, die toch, by koop, aan
„ eenigen der Nederlanden geraakt wa-
„ ren." Door alle welke redenen, de gemoeden eenigszins voorbereid werden, tot de Vredehandeling, die, twee jaaren laater, aangevangen werdt. Ondertuſſchen, ontbrak het, in de Vereenigde Geweſten, ook niet aan ſchriften, die den Landzaaten de Vrede, ernſtelyk, ontrieden (*o*). En was hier, tot nog toe, niemant, uitgenomen eenige weinigen, die aan 't roer der Regeeringe zaten, en de geheimſte raadſlagen hielpen beleiden, die niet alle hoop op dezelve verwierp. In welke gedagten, elk verſterkt werdt, door de *Hiſtorie der Nederlandſche Oorlogen* van *Everhard van Reyd*, die, omtrent deezen tyd, in 't licht gegeven, ſtrekte, om beide Roomſchgezinden en Hervormden te waarſchuwen, tegen de trouwloosheid en liſtigheid der Spanjaarden en Ooſtenrykſchen (*p*). De algemeene Staaten zelven, in 't volgende voorjaar, door den Keizerlyken Gemagtigde, Maximiliaan Cochy, wederom verzogt, om vrygeleide voor eenige aanzienlyke Duitſche Gezanten, die van vrede zouden komen handelen, antwoordden, eerſt op 't einde van Bloeimaand „ dat zy nimmer eene waare
„ en verzekerde vrede, met behoudenis
„ van hun Gemeenebeſt en van hunnen
1605. „ Godsdienſt, zouden afſlaan; doch dat
„ dee-

Schriften tegen de Vrede.

waartoe ook behoorde de Hiſtorie van Everhard van Reyd.

Antwoord der Staaten aan de Keizerſchen, die wederom van vrede willen handelen.

(*o*) *Zie* METEREN XXVI. *Boek*, *f.* 487 *verſ.* 494.
(*p*) GROTII Hiſt. *Libr.* XIV. *p.* 458.

„ deeze, van Spanje, noch van de Aarts- 1605.
„ hertogen, die door Spanje beſtierd wer-
„ den, te verkrygen was. Dat hun nog
„ heugde, welke nadeelen hun de voor-
„ gaande Vredehandelingen hadden toege-
„ bragt, zonder dat de Keizer en 't Ryk
„ hen daarvoor hadden konnen hoeden.
„ Dat zy niet gezind waren, hunne vry-
„ heid, die, by Koningen en Vorſten, reeds
„ voor wettig erkend was, op te offeren
„ aan eenen ſchyn van vrede. Dat zy zig
„ dikwils genegen getoond hadden, om,
„ met de andere Nederlanden, in onder-
„ handeling te treeden; doch dat men,
„ hoe klein een gezag de Aartshertog o-
„ ver dezelven hadt, beſpeuren kon, aan
„ 't bewind over den kryg, welk, uit
„ Spanje, aan Spinola, eenen vreemde-
„ ling, was opgedraagen." En naarde-
maal, van 's Keizers wege, ook wederom
vergoeding der geleeden' ſchade en herle-
vering der bezette Plaatſen gevorderd was,
ſchroomden de Staaten niet, te zeggen,
„ dat zy, omtrent het eerſte, allen redelyk
„ genoegen geeven zouden; doch tot het
„ laatſte, nog niet gezind waren: aller-
„ minſt nu, daar Spinola zig bereidde, tot
„ eenen togt naar den Rynkant. 't Bewaa-
„ ren der ingenomen' Plaatſen ſtrekte ook,
„ zeidenze, tot heil van Duitſchland, dat
„ zig herinneren mogt, wat het, voor dee-
„ zen, van Mendozas volk geleeden
„ hadt (q)."

In

(q) Meteren XXVI. *Boek, f.* 494.

1605. XV. Toebereidſels tot den volgenden veldtogt,

In deezen ſtaat der gemoeden, ruſtte men zig, hier te Lande, geduurende den winter en 't voorjaar, vlytiglyk toe, ten oorloge. De Koning van Frankryk zondt den Staaten eenige manſchap toe, met vermaaning, dat zy, voor den vyand, in 't veld moeſt tragten te zyn. De Vereenigde Geweſten waren ook tamelyk gereed, met het opbrengen van penningen: 't welk, daarentegen, in de Aartshertoglyke Nederlanden, traaglyk toeging. In Duitſchland en in Engeland, werdt, voor de eene en de andere partye, geworven: in Engeland, agt vendels van tweehonderd koppen ieder, voor de Staaten (*r*). De Lente verliep voor een gedeelte, zonder dat 'er, van wederzyde, iet ondernomen werdt. De vyand ſmeedde, alleenlyk, twee heimelyke aanſlagen, op Rynberk en op Bergen op Zoom, die beide vrugteloos uitvielen (*s*). Doch in 't midden van Bloeimaand, toog Prins Maurits te velde; van zins om Antwerpen, gehouden voor de rykſte Stad van Nederland, ſchoon zy nu van haaren voornaamſten handel ontbloot was, te belegeren. Zyn voorneemen was, de Schelde te ſtorten over 't Land om de Stad, zig meester te maaken van den Vlaamſchen oever der Riviere, en de Stad, met weinig volk, in te ſluiten. Doch terwyl de ſchepen gereed gemaakt werden, om 't Krygsvolk over te voeren, ontſtondt 'er een algemeen ge-

Aanſlagen op Rynberk en Bergen op Zoom.

Maurits onderneemt het beleg van Antwerpen, vergeefs.

(*r*) Reſol. Holl. 7 *Juny* 1605. *bl.* 128.
(*s*) METEREN XXVI. *Boek*, *f.* 496.

gerugt, dat het Antwerpen gelden zou, 't welk in de Stad verscheidenlyk opgenomen werdt, naardat men voor de tegenwoordige Regeering ingenomen was, of naar de voorige vryheid haakte. Straks steigerde ook de prys der eetwaaren: en sommigen maakten gereedschap, om te vlugten. Maar Spinola herstelde de verschrikte gemoeden haast, door het versterken der bezettinge, met eenige ruitery. Ook leide hy drieduizend man in het Land van Waas, om het oog te houden op Maurits beweegingen. De Prins, ten bestemden dage, met een volkomen Leger, opgetrokken van Bergen op Zoom, hadt Graave Ernst van Nassau gelast, te gelyk, met de Vloot en tagtig vendelen knegten, de Schelde op te zeilen naar Antwerpen, en den dyk aan den Vlaamschen oever in te neemen. Doch de Graaf, schoon gelukkiglyk geraakt voorby de vyandlyke schansen aan de Schelde, die wakker op hem vuurden, werdt, door tegenwind, gedreeven naar den Brabantschen kant der Riviere. Hy waagde, nogtans, vierhonderd man, aan de overzyde, aan land te zetten: die, door den vyand, ligtelyk, verslaagen, en ten deele gevangen genomen werden. Graaf Ernst, aan de Brabantsche zyde te rug gekeerd, verwittigde Prinse Maurits van 't mislukken zyner onderneeminge, die nu niet te hervatten was, zynde den vyand, alomme, te wel op zyne hoede. De toeleg op Antwerpen verdween, derhalve, in rook, en by de geweldige Krygskosten deezes jaars werdt meer niet

1605.

Graaf Ernst van Nassau geslaagen.

1605. gewonnen dan het Kasteel van Wouw, welk, vyf dagen belegerd geweest zynde, aan Prinse Maurits overging. Midlerwyl, hadt Spinola eene brug gelegd over de Schelde, om, langs dezelve, de onzen, werwaards zy zig ook wenden mogten, te ligter te konnen bykomen (*t*).

't Kasteel van Wouw gewonnen.

Legering in Vlaanderen.

Maurits, zyne gedagten trekkende van Antwerpen, scheepte zyne benden over de Schelde, en sloeg zig, in 't Dorp Watervliet, by Yzendyke, neder. Spinola volgde hem, zig legerende te Boekhoute, tusschen Watervliet en Sas van Gend. In deezen staat lagen de beide Legers, eenen geruimen tyd, te loeren op elkanderen, zonder dat 'er iets van belang voorviel. Doch Maurits benden, gelegerd in eenen wateragtigen grond, sleeten, dagelyks, door verloop en ziekten. Hy bleef zig egter ophouden in Vlaanderen (*u*), tot dat de beweegingen des vyands, in Overyssel, hem derwaards riepen.

XVI. De Koning van Spanje zendt eenig Krygsvolk, te schepe, naar de Nederlanden:

De slegte spoed der Staatsche zaaken te lande werdt, omtrent deezen tyd, vergoed, door eenig voordeel, ter zee behaald. Onder de lasten des krygs, voor den Koning van Spanje, was, van den aanvang der beroerten af, geen der minsten geweest, dat hy zyne beste troepen, uit Spanje en Italie, met zwaare kosten, te lande, herwaards zenden moest: 't welk veel tyds spilde, binnen welken, het Krygsvolk geenen dienst deedt. Maar Spinola hadt het voeren van Krygs-

(*t*) METEREN XXVI. *Boek, f.* 499 *vers.* 500.
(*u*) METEREN XXVI. *Boek, f.* 500. XXVII. *Boek, f.* 503.

Krygsvolk over zee in gebruik gebragt: dat, ſedert het ſluiten der Vrede met Groot-Britanje, nog veiliger dan te vooren, geſchieden kon. De Kolonel, *Don Pedro Sarmiento*, hadt nu twaalfhonderd geoefende ſoldaaten verzameld, die, te Lisbon, in agt groote en eenige kleine Hoogduitſche en Engelſche Koopvaardyſchepen gingen, onder 't bevel van *Pedro Cubiera*, die laſt hadt, zo hy Vlaanderen niet bereiken kon, af te houden van de Franſche Kuſt, en Engeland in te loopen; alwaar hy, door behulp des Spaanſchen Gezants, die eenige Engelſche Hovelingen op zyne hand hadt weeten te krygen, veilig zou konnen verblyven. De Vereenigde Staaten, kennis van het inſcheepen deezer benden gekreegen hebbende, zonden den Luitenant-Admiraal van Zeeland, *Willem de Zoete*, gezeid *Hautain*, naar 't Kanaal, om het Spaanſch Krygsvolk te onderſcheppen, en die hy gevangen kreeg, zonder genade, in zee te werpen. Hy kruiſte, met een deel zyner Vloote, langs de Vlaamſche, met een ander deel, langs de Engelſche kuſt, alle ſchepen, die hem tegen kwamen, preijende. Omtrent Douvres, ontmoette hem de vyand, die zig, in 't eerſt, weerde met musketten; doch ligtelyk overmand werdt. Sommigen ontkwamen 't, met zwemmen: anderen werden, door de Engelſchen, met booten, gebergd. Een vyandlyk ſchip, aan den grond geraakt, werdt, door twee Zeeuwſchen, geënterd en bemagtigd: 't volk, welk men 'er op vondt, rug aan rug gebon-

1605.

welk, door den Luitenant-Admiraal Hautain, onderſchept en verwonnen wordt.

1605. den en in zee geſmeeten. Des anderendaags, werden de overige ſchepen vermeesterd. De ſoldaaten, die men toen in handen kreeg, werden, insgelyks, verdronken. De Engelſchen hadden, ondertuſſchen, alzo de onzen de vyandlykheden te digt aan hunne kuſten bragten, op hunne oude vrienden, ten dienſte hunner pas verzoende vyanden, uit Douvres, begonnen te vuuren. Ook klaagden zy, naderhand, by de Staaten, over 't ſchenden van hunnen bodem. Doch deezen vertoonden, daartegen „ dat de Duinkerkers, voor eenigen „ tyd, de Hollandſche Koopvaarders, tot „ op de Engelſche ſtroomen, ongeſtraft, „ vervolgd hadden, en dat de Engelſchen „ zelven de Spaanſche ſchepen, door de onzen veroverd, binnen hunne havens geſleept, en den Spaanſchen gezant, by „ voorraad, toegeweezen hadden: weshalve zy oordeelden, dat hun het naderen „ der Engelſche kuſten, waartoe zy, door „ de hitte des gevegts, gedrongen geweeſt „ waren, behoorde ten goede gehouden te „ worden." Wyders, hadt de vyand, in dit gevegt, welk, op den tweeden en derden van Zomermaand, voorgevallen was, byna de helft van zyn volk verlooren. De overigen bleeven in Engeland, daar zy, aan 't ſtrand, onder opgeſlaagen' hutten, overwinteren moeſten. Doch veelen beleefden 't voorjaar niet; maar ſtierven, door koude en ongemak, of aan hunne wonden. De Overſte Cubiera zelf liet hier 't leeven: zo dat 'er van dit wakker krygsvolk maar weini-

De Engelſchen ſchieten op de Staatſche ſchepen.

nigen te regt kwamen: die, ter fluik, en terwyl de Staatſche ſchepen, door tegenwind, werden verſtrooid, naar Vlaanderen overgevoerd werden (*v*). 1605.

Midlerwyl, waren, uit Italie, langs den gewoonen weg te lande, zes kloeke Regementen aangekomen. Filips, aangezet door Spinola, die, onlangs, in Spanje geweeſt was; om een ſpoedig einde van den kryg te maaken, hadt beſlooten, hem in ſtaat te ſtellen, om twee Legers in 't veld te brengen: een, tot beſcherming van de Aartshertoglyke Nederlanden, en een, tot het doen van eenen togt in Overyſſel en Friesland, waaruit hy zig, met reden, groote voordeelen beloofde (*w*). Ook diende hem 't krygsgeluk in den beginne; ſchoon het, daarna, niet aan zyne verwagting beantwoord heeft. Toerustingen van Spanje.

De vyandlyke Veldheer dan, zyne magt, met de nieuwe Spaanſche troepen en eenig overſch geworven volk in Engeland en Duitſchland, verſterkt hebbende, zendt, in Hooimaand, terwyl de twee Legers nog in Vlaanderen lagen, den Graaf van Bucquoi, met eenen genoegzaamen hoop volks, by Keulen, over den Ryn, alwaar hy, Keizerswaard ingenomen hebbende, ter wederzyde van den ſtroom, eene ſchans opwerpt, om zig van den overtogt te verzekeren. Maurits, hiervan tyding bekomen hebbende, oordeelde gereedelyk, dat de vyand, Bucquoi trekt over den Ryn, verſterkt Keizerswaard.

(*v*) Meteren XXVI. *Boek*, *f.* 500, 501.
(*w*) Groth Hiſt. *Libr.* XIV. *p.* 459, 462.

1605. vyand, voorhebbende eenen togt over den Ryn te doen, Rynberk niet agter de rug zou laaten. Des vaardigt hy zynen Broeder, Graaf Henrik Fredrik, en Graaf Ernſt van Naſſau, met vierduizend Knegten en tweeduizend Ruiters, derwaards af: die Rynberk, terſtond, met uitgeſtrekte buitenwerken, doen verſterken. De Frieſche en Overyſſelſche Steden, bedugt voor den naderenden vyand, hielden ernſtig aan om onderſtand van volk en krygsbehoeften. Ook werden vyf vendelen knegten naar Lingen gezonden. Spinola, Graaf Fredrik van den Berge, met zesduizend knegten en vyfhonderd paarden, in Vlaanderen laatende, vervoegde zig, eerlang, in perſoon, by 't Leger onder Bucquoi, en beſloot terſtond tot het beleg van Lingen, de voornaamſte veſting in deezen oord. Hy maakte geene zwaarigheid, om Grol, Rynberk, en andere Steden van kleiner' naam agter de rug te laaten, alzo hy eenen tyd van 't jaar waarnam, waarin de gewaſſen nog op 't veld ſtonden, en hy daarenboven toevoer uit Weſtfaalen te gemoet zag. Doch om zynen toeleg bedekt te houden, en Maurits te verſterken in den waan, dat hy 't op Rynberk gemunt hadt, liet hy, te Keizerswaard, een Zomer-leger affteeken voor zesduizend man: en rukte zelf, met negenduizend knegten en tweeduizend paarden, in drie hoopen, naar Lingen. Op weg, hieldt hy eene ſtrenge krygstugt, zo dat de onzydige nabuuren over geenen merkelyken overlaſt te klaagen hadden. Ook zondt hy

Rynberk verſterkt.

Spinola trekt naar Lingen.

Fi-

Filips van Croi, Graaf van Zolre, aan de naaſte Duitſche Steden, om derzelver gunſt te winnen, en doortogt zonder iemants benadeeling, en leevensmiddelen voor geld te verzoeken. Op den vierden dag na zynen optogt, kwam hy, over de ſtroomen de Roer en de Lippe, voor het Steedje Oldenzeel in Overyſſel, welk hy, op drie plaatſen, zonder zyn volk te ontzien, deedt aanvallen en in eenen nagt overmeeſterde, op den zevenden van Oogſtmaand (*x*). Den volgenden dag, zondt hy de Ruitery voor-uit om Lingen te berennen, volgende zelv', ten naaſten dage, met het overige Leger. De Stad, die, maar onlangs, en nog niet volkomen, verſterkt was, werdt, aan vier oorden, benaderd. Niet meer dan zeshonderd man lag 'er binnen, onder bevel van *Maarten Kobbe*, een' oud' en bloohertig' Overſte. Negen dagen, hadt het beleg geduurd, en de Waalen waren nu tot onder een der Bolwerken genaderd, toen Kobbe, Krygsraad belegd hebbende, elk geneigd vondt tot de overgave, die, nog op den den zelfden dag, den agttienden van Oogſtmaand, geſchiedde. Prins Maurits hadt, op 't gerugt van den togt des vyands over den Ryn, de beſcherming van Vlaanderen den Heere van der Noot aanbevolen, en zig, in alleryl, met vyfentwintig vendelen voetvolks, begeven naar Deventer. Hier ontving hy nog tien vendels uit de bezettingen aan den Rynkant en agt vendels nieuw

1605.

Hy verovert Oldenzeel.

Beleg en overgave van Lingen.

(*x*) Meteren XXVI. *Boek, f.* 503.

1605. nieuw geworven' Engelſchen. En hy ſtondt nu vaardig om 't ontzet van Lingen te onderneemen, toen hem de tyding van 't overgaan der Stede gebragt werdt. Kobbe en andere Overſten zaten, om 't ſchielyk opgeeven van Lingen, eenen geruimen tyd, in hegtenis. Doch raakten, eindelyk, met verlies van hunne ampten, vry (y).

Spinola hieldt zig, na 't bemagtigen van Lingen, op, met het voltrekken der Veſtingwerken aldaar, even of hy, vóor een ſpoedig beleg, gevreesd hadt. Doch veelen merkten dit aan, als een' misſlag, meenende, dat hy, den loop zyner overwinningen vervolgende, de naaſte veſtingen, Koeverden en de Bourtange, ja zelfs Groningen en Embden, ligtelyk, zou hebben konnen bemagtigen. Zyn toeven te Lingen gaf Prinſe Maurits overvloedige gelegenheid, om de omgelegen' Plaatſen, met bezetting en nieuwe werken, te ſterken (z).

XVII. Aanſlagen des Aartshertogs, op Bergen op Zoom, misluckt.

Midlerwyl, hadt de Aartshertog eenen heimelyken aanſlag geſmeed, om Bergen op Zoom te verraſſen: van welken 't beleid aan *Hericourt*, Bevelhebber van Hulſt, en aan *du Terrail*, eenen Franſchen balling, opgedraagen werdt. Zy hadden vyftienhonderd knegten en driehonderd paarden onder zig, en trokken, des nagts na den eenentwintigſten van Oogſtmaand, by laag water, over 't verdronken Land, geraakten door de haven der Stad, en bemagtigden twee

(y) METEREN XXVII. *Boek, f.* 503 *verſ.* 504, 511 *verſ.* GROTII Hiſt. *Libr.* XIV. *p.* 463 *& ſeqq.*

(z) METEREN XXVII. *Boek, f.* 504.

twee werken, die de haven en de naaſte Poort beſchermden. Men meent, dat de Stad gewonnen geweeſt zou zyn, haddenze zig toen, langs de haven, verder naar binnen begeven. Doch zy keerden zig naar de Waterpoort, die zy, te vergeefs, door middel van *petarden*, zogten te doen open ſpringen. Midlerwyl, was de dag aangebroken, het water aan 't waſſen, en de gantſche bezetting in de wapenen geraakt. De vyand, vreezende overvallen te worden, beſloot, derhalve, te rug te trekken, en verliet de ingenomen' werken, met verlies van omtrent dertig man, die, in't wyken, met ſteenen en musketten, gedood werden. De onderneeming werdt egter, eene maand daarna, nog eens hervat. Doch die van binnen hadden 'er nu kondſchap van, en waren op hunne hoede. De vyand, ſchoon hy dit merkte, bleef by zyn opzet. De Stad werdt, des nagts na den twintigſten van Herfſtmaand, by regenagtig weder, aan vyf oorden, aangetaſt. De Bevelhebber, Paulus Bax, de burgery geſteken hebbende onder de ſoldaaten, hadt de wallen, rondsom, bezet, en ſloeg den vyand wakkerlyk af. Aan de Steenbergſche Poorte, hadt men ſtroo en pektoortſen ontſteken, om 't bedryf der aanvalleren, te beter, gade te ſlaan. Hier haddenze twee poorten en de valbrug doen ſpringen, en roerden de trom en ſtaken de trompet, reeds binnen de wallen. Eene poort maar ſtuitte hen nog: die de burgers, met wagens en balken, bebolwerkt hadden, terwyl zy den vyand, 1605.

1605. vyand, nu zo na gekomen, met musketten en brandende pekreepen, vinnig te keer gingen, onder 't ſmaalen „ dat hunne O- „ verſten hen op de vleeſchbank bragten, „ en dat de Lieve Vrouw van Hal en Scher- „ penheuvel te ver van daar was, om hen „ te verloſſen." Elk kweet zig, onvermoeid in de Stad: Wethouders en Kerkendienaars niet uitgezonderd. Ook de Roomſchgezinde Ingezetenen, en vrouwen zelven, onder welken, men 'er vondt, die haare kinderen uit de wiege namen, om in dezelve ſteenen te draagen naar de wallen: ook bragten veelen den mannen kogels, pekreepen en ander tuig aan. De weekhertigſten lagen, op de knieën, langs de ſtraat, met de oogen en handen hemelwaards, biddende om byſtand. Met den dag, werdt de vyand genoodzaakt te wyken, niet zonder verlies. In de Stad, werdt maar één man gemiſt. Ook waren 'er weinigen gekwetſt, doordien zy, meeſt, van de hoogte, geſtreeden hadden (*a*).

Toeleg op Graave.

In Oogſtmaand, nam Grobbendonk ook voor, Graave, by nagt, te beklimmen: doch verſtaande, dat zyn toeleg ontdekt was, ſchroomde hy dien in 't werk te ſtellen (*b*).

Spinola legert zig by Roeroord, welk hy verſterkt.

Spinola, met het begin van den Herfſt, Lingen verſterkt, en, nevens Oldenzeel, behoorlyk bezet hebbende, en geenen kans ziende, om Rynberk te bemagtigen, bevloot, eindelyk, zig, by Roeroord, neder te

(*a*) METEREN XXVII. *Boek, f.* 504 *verſ.* 505.
(*b*) METEREN XXVII. *Boek, f.* 504 *verſ.*

te ſlaan: en alzo de Duitſchers begeerd hadden, dat de ſchans, te Keizerswaard, geſlegt werdt, deedt hy hier, onder 't gebied van Meurs, ter wederzyde des Rynſtrooms, eene nieuwe ſchans ſtigten. Ten zelfden tyde, werdt zyn Leger verſterkt met eenige nieuwe manſchap, uit Italie en uit Engeland aangekomen: waarom hy te raade werdt, Bucquoi, met eenig volk, af te zenden, om Wagtendonk te bemagtigen (c). 1605.

XVIII. Maurits trekt op tegen Spinola.

Midlerwyl, ſloeg Maurits, Spinola gevolgd zynde, zig, beneden hem, onder Wezel, neder: en ziende 's vyands krygsmagt, gedeeltelyk, in Vlaanderen opgehouden, gedeeltelyk, gelegerd voor Wagtendonk, beſluit hy, op het gedeelte, welk, onder Spinola, aan de Roer lag, aan te vallen. De vyandlyke Ruitery en eenig voetvolk was in 't Dorp Mulheim gelegd. Dit dagt hy eerſt in te ſluiten, en daarna het overig deel des Legers te ſlaan. Doch 't ongeluk wilde, dat de Staatſche Ruitery, onder Graave Henrik Fredrik, zig niet genoeg ſpoedde naar Mulheim, maar eenigen tyd toefde naar 't voetvolk. Hierdoor kreeg de vyand, die anders onverhoeds overvallen geweeſt zou zyn, gelegenheid, om ſamen te trekken, en zig in ſlagorde te ſtellen. 't Gezigt hiervan, den onzen onverwagts voorgekomen, bragt 'er zulk een ſchrik onder, dat zy, ſchandelyk, aan 't vlugten ſloegen, zonder van iemant vervolgd ſchrik, en

Een deel van 's Prinſen Leger vat den

(c) Grotii Hiſt. *Libr.* XIV. *p.* 461.

1605. volgd te worden, zig ter naauwer nood, door 't zien van Prinſe Maurits, die hen van verre gevolgd was, tot ſtaan laatende brengen. Hopman Marcelis Bax, gezonden om 't Huis te Broek, tegen over Mulheim, in te neemen, was, midlerwyl, in gevegt geraakt met de vyandlyke Ruitery, en ſtondt op 't punt om te wyken, toen hy, door Graave Henrik Fredrik en weinige anderen, die ſtand gehouden hadden, onderſteund werdt. 't Gevegt werdt toen, met nieuwe hevigheid, hervat. Doch 's vyands Paardenvolk verſterkt geworden zynde, door eenige kornetten onder Louis de Velasko, ſloeg de ſchrik andermaal onder de Staatſchen, die, met loſſen toom, aan 't vlugten ſloegen. Maurits, ſtaande aan de andere zyde van de Roer, zogthen, door ſchelden, door dreigen, door bidden, tot ſtaan te beweegen. 't Mogt niet helpen. Henrik Fredrik, met eenige weinigen, nevens Bax, ſtand houdende, liep groot gevaar, om gedood of gevangen te worden. Maurits, nu niet meer aan de overwinning, maar aan de behoudenis zyns Legers denkende, zendt eenige Regementen voetvolk over den ſtroom, die, met de ſpietſen vooruit, en, digt ineen geſlooten, 's vyands ruitery te keer gaan. Horatio Vere was de eerſte, die de Roer doorwaadde. Hem volgde de Franſche Kolonel *Omarville*, die hier 't leeven liet. De vyand was nu aan 't wyken, toen Spinola, aan verſcheiden' oorden tevens, de trom doende roeren, Maurits in den waan bragt, dat de

ſlaat aan 't vlugten.

Krygslift van Spinola.

de gantſche magt van 's vyands voetvolk in beweeging en naby was. Hy dan, zig niet meer durvende verlaaten op zyne ruiterye, deedt, hierop, den aftogt blaazen, die, in goede orde, geſchiedde. Van 's vyands kant, was de Overſte Trivultio geſneuveld. Voorts was 't verlies, ter wederzyde, omtrent even groot; doch de ſchande aan de onze. Spinola leerde, uit het gevaar, welk hy hier geloopen hadt, zyne troepen, naderhand, digter by elkanderen legeren. De ongelukkige aanval, van welken wy ſpreeken, was geſchied, op den negenden van Wynmaand (*d*). Op den agtentwintigſten, maakte Bucquoi zig, by vordrag, meeſter van Wagtendonk, zynde hy toen, op den twintigſten dag van 't beleg gevorderd tot aan de bolwerken. Wat laater (1), overmeeſterde hy het Slot Krakou, in 't Graaffchap Meurs, met geringe moeite (*e*). 1605. Maurits trekt af. Wagtendonk en Krakou verlooren.

XIX. Maurits aanſlag op Gelder mislukt.

Prins Maurits hadt, ondertuſſchen, eenen aanſlag geſmeed om Gelder te verraſſen. Hy lag, met zyn Leger, ſlegts vier mylen van de Stad, werwaards hy, des nagts na den twee-entwintigſten van Wynmaand, met de ruitery en een gedeelte van 't voetvolk, optrok. Doch de petarden, van welken hy zig bediende, om den weg naar de poort te openen, deeden ſlegte werking, en waarſchuwden die van binnen, welken, op

(*d*) METEREN XXVII. *Boek*, *f.* 505 *verſ.* 506. GROTII Hiſt. *Libr.* XIV. *p.* 469.

(*e*) METEREN XXVII. *Boek*, *f.* 506.

(1) Op den agtſten van Slagtmaand.

1605. op de been geraakt, vinnig ſchooten op de beſpringers, onder welken *Filips*, Zoon van den heroemden *Filips van Mornai*, *Heere van Pleſſis*, een jongeling van groote hoop, het leeven verloor. De onderneeming liep, hiermede, vrugteloos af (*f*).

De Legers ſcheiden.

In Vlaanderen, was niets byzonders voorgevallen. Alleenlyk hadt Graaf Fredrik van den Berge, digt onder Sluis, ter plaatſe, daar de Zoete en de Zoute in de haven loopen, eene ſchans doen opwerpen; die de Stad, meer of min, benaauwde (*g*). Tegen 't einde van den Herfſt, viel 'er zo veel regens, dat Spinola de eerſte beſloot, zyn Leger de winterkwartieren te doen betrekken: hebbende hy, in deezen veldtogt, door het beſchermen van Antwerpen, het bemagtigen van Lingen en Wagtendonk, en het overbrengen des krygs op den Staatſchen bodem, groote eer ingelegd. Maurits volgde zyn voorbeeld. De Staatſche Ruitery, de ſchande, by Mulheim behaald, willende uitwiſſchen, overviel, in 't aftrekken, een Kornet van Grobbendonk, welk, grootendeels, gevangen genomen werdt (*h*).

Voordeel op de Duinkerkers behaald.

Meer viel 'er, dit jaar, niet voor, te lande. Doch te water, behaalden de onzen, in Wintermaand, eenig voordeel op de Duinkerkers. Een Rotterdammer Scheepshopman, *Lambert Henrikszoon*, en by 't gemeen *Mooi Lambert* genaamd, taſtte den Ad-

(*f*) METEREN XXVII. *Boek*, *f.* 506.
(*g*) METEREN XXVII. *Boek*, *f.* 506 *verſ.*
(*h*) METEREN XXVII. *Boek*, *f.* 506 *verſ.* GROTII Hiſt. *Libr.* XIV. *p.* 471. *Libr.* XV. *p.* 476.

Admiraal van Duinkerken, *Adriaan Dirkszoon*, aan, enterde zyn ſchip en veroverde het eerlang, geholpen door den Onder-Admiraal van 't Noorderkwartier, *Jan Gerbrandszoon*. Zeſtig gevangenen werden opgehangen. Eenigen ontvlooden, terwyl zy ter ſtraffe gevoerd werden, zonder dat iemant hen tegen hieldt; alzo het aanhoudend ophangen der Duinkerkeren, eindelyk, medelyden begon te verwekken in de gemeente (*i*). 1605.

XX. Verrigtingen der Maatſchappye in Indie.

De Admiraal Steven van der Hagen, die, op 't einde des jaars 1603, naar Ooſtindie, onderzeil gegaan was, veroverde, in Sprokkelmaand deezes jaars, het Kaſteel van Amboina, welk zesendertig ſtukken geſchuts voerde, op de Portugeezen. Hy liet 'er Fredrik Houtman als Bevelhebber, en zeilde, van daar, naar Tidor, een der Molukſche Eilanden, welks Kaſteel, in Bloeimaand daaraan, ſtormenderhand, veroverd werdt (*k*). Met de verovering van dit Kasteel, verlooren de Portugeezen, 't gene zy, te vooren, in de Molukken bezaten, en de Nagelhandel viel der Maatſchappye in handen. Men ſtondt nu, beide met de Koningen van Tidor en van Ternate, in verbond. Ook hadt van der Hagen, voor dat hy naar de Molukken zeilde, een Verbond gemaakt tegen de Portugeezen, met den Samoryn, die langs de kuſt van Malabaar geboodt; en, by eenen Brief, aan Prinſe Maurits gerigt,

(*i*) Meteren XXVII. *Boek*, *f.* 506 *verſ.*
(*k*) S. van der Hagen Reize, *bl.* 92, 94, 95.

1605. rigt, den Vereenigden Staaten het ſtigten van eene ſterkte onder zyn gebied toeſtondt. Van alle deeze voordeelen kreeg men hier te Lande tyding, in Bloeimaand des volgenden jaars. Doch te vooren, hadt men reeds vernomen, dat de Overſte *Sebald de Weerd*, die naar Ceilon gezeild was, door de trouwloosheid of agterdogt des Konings van Kandi, moorddaadiglyk omgebragt was (*l*), zonder dat zyne Landsluiden, vreezende voor 't verlies des handels, zynen dood durfden wreeken (*m*). Maar onaangezien diergelyke rampen, waren de voordeelen uit den Indiſchen handel en uit den buit, die op de Portugeezen behaald werdt, zo groot, dat de Maatſchappy, in Bloeimaand deezes jaars, wederom eene Vloot van elf ſchepen naar Indie zondt, die meer dan negentien tonnen ſchats gekoſt hadt. *Kornelis Maatelief de Jonge*, een der Bewindhebberen, hadt 'er 't bevel over (*n*). Wy zullen, hierna, van zyn wedervaaren verſlag doen.

XXI. Spinola verſtrekt den Koning, op nieuws, geld en geloof. 1606.

Spinola, volgens jaarlykſche gewoonte, na 't eindigen van den veldtogt, in Louwmaand, naar Spanje verreisd zynde, om penningen, tot voldoening zyner twee leveren, te vorderen, vondt 's Konings ſchatkiſt ledig tot op den bodem. En ſchoon hy weigerde 't bewind te behoúden, zo men hem

(*l*) SPILBERGENS Reize *bl.* 54.
(*m*) METEREN XXVI. *Boek*, *f.* 495 *verſ.* XXVIII. *Boek*, *f.* 516 *verſ.* 517, 518.
(*n*) Reize van C. MATELIEF DE JONGE, *bl.* 1. METEREN XXVI. *Boek*, *f.* 495 *verſ.*

hem onvoorzien liete van geld; terwyl hy, aan den anderen kant, den Koning van de zege verzekerde, zo men hem betaalde; zag hy zig, eindelyk, genoodzaakt, 't verzwakt geloof des Konings te ſtutten, door zyne eigene middelen en die zyner vrienden (*o*). Doch hoe gevaarlyk zulks voor hem geweeſt zy, zal ons 't gevolg deezer geſchiedeniſſe, haaſt, leeren. 1606.

De Vereenigde Staaten, in 't voorleeden jaar, ondervonden hebbende, dat de laſt des krygs hen boven maate gedrukt hadt, en luttel te vrede over den uitſlag des jongſten veldtogts, beſlooten, in dit jaar, te lande, alleenlyk verweerender wyze, te oorloogen, en hunne grenzen te beſchermen (*p*). Ook verhinderden de binnenlandſche kryg tegen den Hertoge van Bouillon en de onluſten in 't Hertogdom Brunswyk, tegenwoordig, de wervingen in Frankryk en in Duitſchland. De Hertog van Bouillon hadt Koning Henrik, al ſedert eenigen tyd, vermoeden gegeven, dat hy eenen opſtand in den zin hadt, en was, ten Hove ontbooden zynde, geweeken naar Duitſchland. De Keurvorſt van de Palts, zyn Zwager, want beide haddenze eene Zuſter van Prinſe Maurits ter Vrouwe, bevlytigde zig, ſedert, om hem met den Koning te verzoenen. Doch vergeefs. De Prinſes Weduwe van Oranje ſcheen hierin beter te zullen ſlaagen. De Koning beloofde den Hertoge zyne

De Staaten beſluiten verweerender wyze te oorloogen.

Onluſten in Frankryk.

(*o*) Meteren XXVII. *Boek*, *f.* 511 *verſ.* Grotii Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 476.

(*p*) Meteren XXVII. *Boek*, *f.* 512.

1606. zyne gunſt, mids deeze hem zyne Stad Sedan, ten onderpand zyner trouwe, in handen ſtelde. Bouillon boodt aan, de Stad te willen geeven in de beſcherming des Franſchen Ryks, en de bezetting aan het zelve te laaten zweeren, als hy maar 't bezit der Stad behouden mogt. Midlerwyl, ſtelde hy zig in ſtaat, om eenen oorlog uit te harden, indien men hem, onverhoeds, overvallen wilde. De Koning nam dit zo euvel, dat hy, een groot Leger op de been gebragt hebbende, in de Lente deezes jaars, naar Sedan op weg, en zig aan de Maaze nederſloeg. In dit uiterſte, vondt men egter middel, om den Hertog met den Koning te bevredigen. De eerſte ſtondt toe, dat de Koning, vier jaaren lang, eenen Bevelhebber ſtelde binnen Sedan: waarna de Stad te rug zou gegeven worden aan den Hertoge, op wiens voorgaand gedrag, men geen onderzoek zou mogen doen: doch droeg hy zig, na deezen, ontrouw, dan zouden de Ingezetenen van Sedan eenen anderen Prins mogen kiezen. De Hertog werdt, na 't ſluiten van dit Verdrag, herſteld in de blaakende gunſte des Konings, die hem, na verloop van eene maand, wederom in 't bezit ſtelde van 't Kaſteel van Sedan. De Vereenigde Staaten verheugden zig over 't byleggen van eenen twiſt, die, voor eenen Heer, vermaagſchapt met den huize van Naſſau, nadeelig zou hebben konnen uitvallen. De Aartshertogen zelven zagen 't niet ongaarne, alzo zy, niet zon-

zonder reden, bedugt waren geweeſt, dat de toeruſtingen des Konings van Frankryk, min op Bouillon, dan op hen, gemunt waren (q). 1606.

XXII. Twiſt tuſſchen den Hertog en de Stad van Brunswyk.

De onluſten tuſſchen de Stad en den Hertog van Brunswyk waren ook, ſedert eenigen tyd, begonnen. De Stad, ſteunende op het Hanze-Verbond, waartoe zy behoorde, hadt zig, naar 't oordeel des Hertogs, wat te halſterrig gehandhaafd, in voorregten, die zynen voorzaaten ten deele afgekogt, ten deele afgedrongen waren. De Hertog, jong van jaaren en vol hoops, om zig te herſtellen, in het gezag, welk zyne voorzaaten, door vadzigheid, verlooren hadden, hadt, in 't voorleeden jaar, voorgeevende bedugt te zyn, voor Spinolas togt over den Ryn, eenig volk byeen getrokken: voorts, behendiglyk, eenige ſoldaaten binnen Brunswyk gezonden, en den buitenſten wal ingenomen. Doch de Brunswykers, haaſt beſpeurende, waar 't op aangelegd ware, overvielen de knegten en dreevenze naar buiten. Hierop was de belegering der Stad gevolgd, die egter, ſchoon onderſteund door den Koning van Deenemarke, tegen den winter, moeſt opgebroken worden. De Hertog zogt toen de Vereenigde Staaten aan, om eenige manſchap. Ook begeerde hy, dat zy hem Graaf Ernſt van Naſſau, tot Veldoverſte in deezen kryg, afſtonden. De Staaten, inzien-

(q) Meteren XXVII. *Boek, f.* 514. Grotii Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 477.

1606. ziende, aan den eenen kant, hoe vreemd het ſchynen moeſt, dat zy, die zelven voor hunne vryheid ſtreeden, de vryheid van anderen zouden helpen verdrukken, en aan den anderen, hoe veel hun aan de vriendſchap des Hertogs van Brunswyk en des Konings van Deenemarke gelegen ware, ſtonden, eenen geruimen tyd, in beraad, eer zy iet wiſten te beſluiten. Eindelyk, vonden zy deezen middelweg. Zy ſtelden Graaf Ernſt op vrye voeten, hem keur geevende, om zig aan den dienſt des Hertogs van Brunswyk te verbinden, of niet. Hy verkoos het eerſte (r), en begaf zig, nevens eenige Staatſche Overſten, die, op hun verzoek, voor zekeren tyd, van hunnen eed ontſlaagen waren, naar Duitſchland. In 't begin der Lente deezes jaars, werdt Brunswyk, andermaal, belegerd. Doch het doorbreeken van eenen dam, gemaakt om de Stad onder water te zetten, noodzaakte den Hertog, andermaal, het beleg te ſtaaken. Ook moeſt hy, na 't byeentrekken der Hanze-troepen, den oorlog zelven laaten vaaren: welke ook, eerlang, zynen partyen te laſtig viel: waarom zy beide zig, gereedelyk, onderwierpen aan 't gezag des Keizers, die hun beval, de wapenen neder te leggen, en hunne geſchillen, by wege van Regte, te doen beſliſſen (s).

Doch deeze Franſche en Duitſche onlusten

(r) Reſol. Holl. 28 *January* 1606. *bl.* 10.
(s) Reſol. Holl. 11 *April* 1606. *bl.* 113. METEREN XXVII. *Boek, f.* 512 *verſ.* 513. GROTII Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 478.

ten verhinderden de wervingen, in deeze twee geweſten, niet alleen voor de Vereenigde Staaten; maar ook voor derzelver vyanden, die, daarenboven, door byzondere redenen, belet werden, in Engeland en in Italie, volk te ligten. 1606.

In Engeland, was, in Slagtmaand des voorleeden jaars, ontdekt eene gruwelyke ſamenzweering, geſmeed door eenige Roomſchgezinden, niet zonder kennis van de voornaamſte Jezuiten. De vloekverwanten waren gebeeten op den Koning en 't Parlement, om dat zy de vrye oefening van den Roomſchen Godsdienſt niet hadden konnen verkrygen, en hadden eenen dag beraamd, om de Zaal van 't Parlement, terwyl 'er de Koning, zyn Zoon, en de voornaamſte grooten des Ryks vergaderd zouden zyn, in de lugt te doen vliegen, door middel van eenige tonnen met buskruid, gelegd in een' kelder onder de zaale. Doch een der medepligtigen zondt eenen zyner vrienden een briefje toe, hem verzoekende, dien dag, niet naar 't Parlement te gaan, *alzo daar*, ſchreef hy, *een ſchrikkelyke ſlag geſchieden zou, zonder dat men zou weeten van waar het kwaad kwame; terwyl al 't gevaar over zou zyn, in zo korten tyd, als 'er vereiſcht werdt, om dit briefje te verbranden.* De Koning was de eerſte, die, uit dit ſchryven, beſloot, dat men 't Parlement, door buskruid, dagt te doen ſpringen. 't Gruwelſtuk werdt geheellyk ontdekt, en in eenige vloekverwanten geſtraft. XXIII. Buspoeder-verraad, in Engeland.

Men

1606. Men hieldt den Paus en den Koning van Spanje verdagt, dat zy de hand in 't verraad gehad hadden (*t*); doch hiervan is egter niets, klaarlyk, gebleeken. Filips deedt den Koning, door zynen gezant, geluk wenſchen, over 't ontdekken der ſamenzweeringe, en Jakob verklaarde, openlyk, dat hy van de onſchuld der uitheemſche Mogendheden overtuigd was. Doch hy vergde, ſedert, zynen onderdaanen eenen nieuwen eed af, waarby zy „ hem voor wettigen Koning van Groot-Britanje erkennende, te gelyk verklaarden, dat hy, „ door den Paus noch de Roomſche Kerke, „ onttroond kon worden, en dat zy deezen „ eed in geenen anderen zin verſtonden, „ dan de woorden luidden, zonder dat zy, „ immer, van denzelven zouden zoeken „ ontſlaagen te worden:" byzonderheden, welken de ſtellingen van eenige Jezuiten, die, ten deezen tyde, veel gerugts maakten, regtsdraads te keer gingen. Veele Roomſchgezinden weigerden deezen eed af te leggen: en aan deezen werdt verbooden, zig in uitheemſchen dienſt te begeeven: 't welk de oorzaak was van de ſtremming der Spaanſche wervingen in Engeland (*u*).

Geſchil tuſſchen den Paus en den Staat van Venetie.

Uit Italie, kon, ten deezen tyde, ook geen Krygsvolk herwaards komen, 't welk door den twiſt, tuſſchen Paus *Paulus den V.* en de Venetiaanen, veroorzaakt werdt. De Raad

(*t*) *Zie* Reſol. Holl. 1 *Decemb.* 1605. *bl.* 323.
(*u*) RAPIN *Tom.* VII. *p.* 40-52. GROTII Hiſt. *Libr.* XIV. *p.* 474. *Libr.* XV. *p.* 479.

Raad van Venetie, de magt der Geeſtelykheid, onder hun gebied, beteugelen willende, hadt, op het voorbeeld van andere Mogendheden, bevolen, dat niemant eenige Kerken zou hebben te ſtigten, noch eenige giften aan Godshuizen te doen, buiten bewilliging des Raads. Ook haddenze eenige Geeſtelyken, beſchuldigd van ſnoode misdaaden, in hegtenis doen neemen. De Paus, zig dit bedryf tot hoon rekenende, deedt de Stad Venetie in den ban. Doch de meeſte Geeſtelyken bleeven, op bevel des Raads, de Kerkelyke dienſten waarneemen. De Jezuiten alleen, die 't weigerden, werden uit den Staat van Venetie gebannen. 't Geſchil aangaande de magt der weereldlyke Regteren, over de Geeſtelykheid, en wegens de verpligting, om onredelyke Pauſelyke bevelen te gehoorzaamen, werdt lang, in openbaare Schriften, betwiſt, tuſſchen den Pauſelyken aanhang en dien der Venetiaanen. Men verwagtte, in den beginne, dat 'er een openbaare oorlog uit broeijen zou. De Koning van Spanje, geneigd om, in zulk een geval, 't gezag van den Paus te handhaaven, hieldt zyne troepen in Italie. De Vereenigde Geweſten, daarentegen, booden den Venetiaanen hunne hulp aan, ter zee: waarvoor zy, beleefdelyk, bedankt werden, oordeelende den Raad van Venetie, voorzigtiglyk, te moeten myden alles, wat de inwendige ruſt en de oefening der voorouderlyke kerkzeden, eenigszins, zou konnen be- 1606.

1606. beroeren. Ondertuſſchen, heeft de aanbieding der Vereenigde Staaten den eerſten grond gelegd van de vriendſchap tuſſchen de twee magtigſte Gemeenebeſten des Aardkloots (*v*).

XXIV. Du Terrail verraſt Breêvoort.

Terwyl dit buitens Lands voorviel, kwamen de Legers in de Nederlanden traaglyk te velde. Spinola hadt zig, nog in Spanje zynde, laaten verluiden, dat hy, gelyk voor deezen den Ryn, nu de Waal en den Yſſel dagt over te trekken, om tot in 't hert der Vereenigde Geweſten door te dringen. En hy ſcheen 'er zig, in der daad, toe te bereiden; 't welk hem, laater dan naar gewoonte, in 't veld deedt verſchynen. Midlerwyl, ſmeedde du Terrail wederom eenige looze aanſlagen. Twaalfhonderd knegten geligt hebbende uit de bezetting van Oldenzeel, rukt hy, Grol voorby, langs eenen grooten omweg, naar Breêvoort, dat, by verraſſing, ingenomen werdt, op den Vaſtenavond, terwyl de ſoldaaten en inwooners zig, in ſlempmaalen, verluſtigden. De meeſten weeken naar 't Kaſteel, welk, gelegen in zyne byzondere werken, nu door 't breeken der brugge, van de Stad afgeſcheiden was. De Ruitery uit Overyſſel en eenig voetvolk, terſtond hierna, op weg geſlaagen, verſterkte de bezetting op 't Kaſteel, die 't beleg der Stad, zonder uitſtel, begon. Velasko, leggende binnen Roeroord, zondt den

(*v*) METEREN XXVIII. *Boek, f.* 518 *verſ.* 519. GROTII Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 479.

den zynen, die te Breêvoort lagen, ook eenigen onderſtand. Doch Graaf Henrik Fredrik, met al 't voetvolk, welk hy by-een brengen kon, en met de Ruitery, die, Graaf Ernſt van Naſſau naar Brunswyk begeleid hebbende, nu, met buit, uit het Stigt Paderborn, te rug keerde, getoogen voor Breêvoort, hernam de Stad, in weinige dagen, by verdrag van den tweeëntwintigſten van Lentemaand, volgens welk, du Terrail en de zynen, onbeſchadigd, uit-trekken mogten, mids den buit en de gevangenen, die reeds naar Oldenzeel vervoerd waren, terug leverende (w). 1606.

Graaf Henrik Fredrik doet hem de plaats wederom ruimen.

De ongelukkige uitſlag deezer onderneeminge benam du Terrail den moed niet, tot diergelyken. Vernomen hebbende, dat men, aan de Ooſtzyde van Sluis, buiten de Stad, geene wagt hieldt, zynde de wagthuizen aldaar afgebrand, en nog geene anderen opgeregt, toog hy, in Zomermaand, met twaalfhonderd man, over 't verdronken Land van Kadzand, derwaards, en kwam 'er zonder ontdekt te worden. Graaf Fredrik van den Berge hadt aangenomen, hem, met een ſterker getal andere troepen, uit Damme, te volgen, en, na 't bemagtigen der Stad, 't beleg te ſlaan voor 't Kaſteel. Karel van der Noot, Bevelhebber van Sluis, hadt de lugt gekreegen van eenigen aanſlag des vyands, en de Bevelhebbers der naaſte veſtingen gewaarſchuwd. Doch nooit was hem in den zin geſchooten,

Aanſlag van du Terrail op Sluis, mislukt.

(w) Meteren XXVII. *Boek, f.* 513 *verſ.* 514.

1606. ten, dat iemant zou hebben durven onderneemen, de Stad Sluis, omringd van zo veele ſchanſen en wagthuizen, te beſpringen. De onderneeming ſcheen, in 't eerſt, te zullen gelukken. Twee valbruggen en éene poort los geſprongen zynde, door middel van petarden, kreeg de binnenſte poort, door den ſlag, zulk een gat, dat 'er twee man tevens door konden. 't Was nu geen werk, den wal, die geringe hoogte hadt, te beklimmen. Van binnen, was alles zorgeloos: de Bevelhebber te bedde gegaan. Ook de andere Overſten. Maar deeze ongewoone ſtilte verſchrikte, allereerſt, den ingekomen vyand, bedugt, dat men op zyne luimen lag, om hem te overvallen. Hier ſloeg nog toe, dat een gedeelte der vyandlyke ſoldaaten, gelaſt om, aan eenen anderen oord der Stad, ter beſtemder uure, een' loozen wapenkreet aan te heffen, des in gebreke gebleeven was, doordien, het groot uurwerk der Stad by geval overwonden zynde, de klok, dien nagt, niet geſlaagen hadt. De beſpringers, gevat van den ſchrik, draalden nu in te dringen, door de gemaakte opening, wanneer eenige bezettelingen, gewekt door den ſlag der petarden, half naakt, half gewapend, de binnenſte poort kwamen bezetten, ſchietende zo fel op de vyandlyke pieken, die men, by misſlag, in plaats van musketten, voor aan gezet hadt, dat zy te rug weeken. Dit wyken vermeerderde den ſchrik in de anderen, die, in groote verbaasdheid, op de brug

brug ſtonden, en elkanderen, al deinzende, verdrongen. Van der Noot, nu ook by der hand, deedt, dwars over de brug, 't geſchut loſſen, en veroorzaakte eene yſſelyke ſlagting onder de digt opeen gepakte menigte. Vyfhonderd omtrent zyn 'er geſneuveld, by deeze gelegenheid. Ook werden 'er, in 't wederkeeren, nog veelen geveld: doordien de bezettelingen der naaſte ſchanſen, van alle kanten uitgevallen, den vyand in den ſtaart ſloegen. Te Sluis, werdt, kort hierna, tot beveiliging tegen diergelyk gevaar, eene halve maan voor de poort gelegd (*x*). 1606.

XXV. Spinola trekt te velde.

Na 't mislukken van deeze twee heimelyke aanſlagen, trok Spinola, diep in den Zomer, te velde, om den kryg, openlyker, voort te zetten. Den oorlog in Italie, ter oorzaake van de duurte der graanen, zynde uitgeſteld, waren de Spaanſche regementen, van daar, aangekomen in de Nederlanden. Ook hadt Spinola een goed getal Brunswykſche troepen en eenige Ooſtfrieſche Ruitery in zynen dienſt genomen: gelyk, daarentegen, na 't afdanken des Franſchen Legers, eenige knegten in den dienſt der Vereenigde Staaten waren overgegaan. De Ooſtfrieſche Ruitery, onder *Jan, Graave van Rietbergen*, werdt, door de onze, onderſchept, en leedt eenige ſchade. Ook plonderde de Staatſche Ruitery de landen om Mechelen, die brandſchatting weigerden.

(*x*) Meteren XXVII. *Boek, f.* 515. Grotii Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 482.

1606. den. Zelfs viel haar een gedeelte van de penningen in handen, die den Markgraave Spinola waren toegezonden. Deeze, ondertuſſchen, verdeelde zyne magt in twee hoopen, ſtellende tienduizend knegten, twaalfhonderd paarden en twaalf ſtukken geſchuts onder den Graave van Bucquoi, dien hy belaſt, in de Betuwe te rukken. Zelf behoudt hy onder zig elfduizend knegten, tweeduizend paarden en ſlegts agt ſtukken geſchuts, hebbende 't oog gewend naar Friesland, of naar de Veluwe: waarlangs hy naar Utrecht dagt te trekken. En zo hem zyn voorneemen gelukt en de twee Legers, langs de Betuwe en Veluwe, ſamengetrokken waren; 't hert der Vereenigde Geweſten was bemagtigd, en de grenzen en ſterkſte Plaatſen van allen toevoer verſteken geweeſt. Maar Spinola, zynen weg neemende over de grenzen van Twente, leedt veel, door den geduurigen regen, die de wegen glibberig maakte, en ziekte veroorzaakte in 't Leger. De togt ging, derhalve, langzaam voort, en de moeraſſen, nu dieper dan naar gewoonte, ſlooten hem, eerlang, den weg naar Friesland. Ook was de Yſel zo hoog gezwollen, dat hy nergens doorwaad kon worden (y).

Maurits verſterkt de Grensplaatſen.

Prins Maurits, onder dit ſukkelen, tyd gewonnen hebbende, hadt zig, aan deezen ſtroom, nedergeſlaagen, met een Leger van tienduizend knegten en vyfentwintighonderd

(y) METEREN XXVIII. *Boek, f.* 520. GROTII Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 483.

derd paarden, en Deventer, Zutfen en Doesburg, met bezetting en werken, verſterkt. Spinola, naar alle kanten uitziende, om zynen vyand eenig voordeel te ontjaagen, en wagtende op beter weder, zondt eenig volk uit, om Lochem te overmeeſteren. 't Is eene zwakke Stad, in 't Graafſchap Zutfen; doch niet ongelegen voor hun, die in deezen oord oorlog voeren. Maurits, meenende, dat men 't op Deventer gemunt hadt, was derwaards getrokken. Zyn afzyn was oorzaak, dat Lochem, maar eenen dag belegerd geweeſt zynde, zig, by verdrag, overgaf op den drieentwintigſten van Hooimaand (z). 1606. Lochem verlooren.

Omtrent deezen zelfden tyd, belaſt Bucquoi Pompejo Juſtiniani, met vierduizend knegten, vyfhonderd paarden en twee ſtukken geſchuts, door te breeken in de Betuwe. Deez', met het krieken van den dag, gekomen te Spaardorp of Spaldorp, aan de linkerzyde der Waale, op den Kleefſchen bodem, zet zyne rapſte gaſten in ſchuiten, die gelyk affteeken en gelyk landen moeſten, aan den regter' oever van den ſtroom. De zorg voor deezen oord was, door Prinſe Maurits, toevertrouwd aan *Warner du Bois*, die, te poſt, van 's vyands toeleg verwittigd, uit Nieuwmegen, getrokken was, en den Waalkant ſterk bezet hadt. De ſchippers, verſchrikt door dit gezigt, gelieten zig, als of zy, door den ſterken ſtroom, agterwaards gedreeven Juſtiniani zoekt, te vergeefs, in de Betuwe te breeken.

(z) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 520 *verſ.*

1606. ven werden, en keerden te rug met de ſchuitjes. Juſtiniani ondernam, naderhand, nog eens zyn volk over de Waale te voeren. Doch de Staatſche troepen, van alle kanten ſamengevloeid, en de Oorlogsſchepen, van Schenkenſchans afgezakt zynde, hebben 't hem belet. Prins Maurits, zig ziende gedreigd, van verſcheiden' kanten, en door talryke Legers; droeg, ſedert, zorg, dat de gantſche Waalkant, van Schenkenſchans af tot het einde der Bommelerwaard toe, en de geheele oever des Yſſelſtrooms, van Arnhem tot aan Hattem, met ligt opgeworpen' werken, beſchanſt werdt. Ook hieldt hy uitleggers op de ſtroomen, die, heen en weder vaarende, kennis namen van 's vyands aanſlagen, en dezelven hielpen verydelen (*a*).

Maurits beſchanſt de Waal en den Yſſel.

Spinola zoekt Zwol in te neemen: 't welk mislukt.

De Markgraaf, beſpeurende, dat zyn voorneemen, om door de Betuwe en Veluwe te booren, byna onuitvoerlyk gemaakt was, beſluit, hierna, Zwol in te neemen, zendende, derwaards, over den Vegtſtroom, den Graaf van Zolre; terwyl hy, om Maurits te misleiden, den Yſſel, naar den kant van Zutfen, peilen doet, als wilde hy, over deezen ſtroom, iet beſtaan. Doch de aanhoudende regen belette ook den ſpoed van deezen togt. *Warmelo*, die binnen Zwol geboodt, kreeg 'er zo dra geene kennis van, of hy boodt den Graave van Zolre, arbeidende om over de Vegt te komen, met be-

(*a*) METEREN XXVIII. *Boek, f.* 520 *verſ.* GROTII Hiſt. *libr.* XV. *p.* 484.

behulp van twee Oorlogsſchepen, manlyk het hoofd, en noodzaakte hem, eerlang, te rug te keeren (*b*). 1606.

XXVI. Hy belegert Grol.

Toen eerſt gaf Spinola de hoop op van over de ſtroomen te geraaken, waarom hy zyne gedagten op belegeringen gaan liet. Op den derden van Oogſtmaand, rukt hy zelf voor Grol (*c*), en geeft Bucquoi bevel om Nieuwmegen aan te taſten, min op hoop van de Stad te winnen, dan om de Staatſchen af te trekken van 't beſchermen des Yſſelſtrooms: hoewel Bucquoi, voor 't verlies zyner agtbaarheid bedugt, onder voorwendſel van bekwaamer middel te zoeken om over de Waal te komen, ſammelde, met het onderneemen van 't gene hem gelaſt was. Binnen Grol, geboodt een jong Heer, *van Dorth* genaamd. De bezetting was dertienhonderd man ſterk, en toonde, in 't eerſt, herts genoeg, om eenen uitval te doen; doch behielp zig, daarna, alleenlyk met ſchieten; waaraan Spinola zig weinig kreunde. De buitenwerken werden verlaaten, zonder eenen ſtorm af te wagten. De Italiaanen, daarna de graft gevuld hebbende, kreegen den voet onder 't bolwerk. Toen gaan de Ingezetenen Van Dorth aan, om 't uiterſte niet af te wagten, noch eenen vyand te vertoornen, die, zyne ſoldaaten niet ſpaarende, hen nog veel minder ontzien zou. De jonge Bevelhebber laat zig beweegen, onaangezien hem, binnen twee

(*b*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 521.
(*c*) Reſol. Holl. 12 *Aug.* 1606. *bl.* 207.

1606. twee dagen, ontzet beloofd was, waartoe Maurits zig, inderdaad, gereed maakte.

De Stad geeft zig over. De Stad wordt den veertienden van Oogſtmaand opgegeven by verdrag, volgens welk, onder anderen, de Ingezetenen, die wilden, vryelyk vertrekken mogten (*d*). Opmerkelyk is 't egter, dat de meeſte Ingezetenen, in Grol en in de andere Steden, die, te vooren, op gelyke voorwaarde, overgegaan waren, gebleeven zyn: als ware het hun om 't even geweeſt, welken Godsdienſt zy oefenden, en onder welk eene regeering zy leefden (*e*).

Spinola ſlaat het beleg voor Rynberk. De Markgraaf verliet, na 't veroveren van Grol, het laage land, en, hooger op getrokken, ſloeg een deel zyns Legers zig, den tweeëntwintigſten van Oogſtmaand, neder voor Rynberk, dat, onlangs, door Graave Ernſt van Naſſau, met nieuwe werken merkelyk verſterkt was. Bucquoi, die 't eerſt voor de Plaats kwam, hadt, onder weg, een Staatſch Oorlogsſchip veroverd, en eenige anderen verbrand. Doch eer hy de Stad t'eenemaal beſluiten kon, hadt 'er Graaf Henrik Fredrik veertien vendelen knegten en eenige paarden binnen gebragt: waardoor de bezetting meer dan drieduizend knegten en omtrent tweehonderd paarden ſterk werdt. Hy keerde te rug naar 't Leger zyns broeders, welk by Doesburg lag; doch eenige Franſche Grooten, onder welken *Soubiſe*, Broeder des Hertogs

(*d*) METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 321.
(*e*) GROTII Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 485.

togs van Rohan, was, lieten zig, vrywilliglyk, beſluiten binnen Rynberk, om de konſt van belegeren en verdedigen, by ondervinding, te leeren. Eenige dagen hierna, kwam Spinola zelf voor de Plaats, neemende, voor zyn deel van 't beleg, het aantaſten eeniger werken, die aan de overzyde der Riviere waren opgeworpen. Uit deeze werken, deedt de Staatſche Ruitery den eerſten uitval, in welken Spinola byna gevangen werdt. De tweede geſchiedde op het Leger onder Bucquoi, in welken de *Baron de Fleches*, een der Franſche Edelen, zig te diep onder de vyanden begeven hebbende, gevat werdt. De Staatſche Kolonel Edmond ſneuvelde wat laater, door het ſchieten van Spinola; waarna, de ſchans over den ſtroom, in welke hy geboodt, uit ſchrik, verlaaten werdt. De werken der Stad zelve werden, ondertuſſchen, door ſchieten, ondermynen en beſtormen, vinnig aangetaſt, en wakkerlyk verdedigd (*f*). 1606.

Maurits hadt, in deeze gelegenheid, den Staaten gevraagd, wat hem te doen ſtondt: en zy hadden alles aan hem gelaaten, zelfs ook ſlag te leveren, indien hy 't geraaden oordeelde. Hy deedt dan, op 't ontvangen van dit antwoord, om den zynen moed te geeven en den vyand te verbaazen, wakkere toeruſting maaken, zig alleszins gelaatende, als hadt hy voorgehad, 't beleg op

Maurits maakt beweeging, als of hy Rynberk wilde ontzetten.

(*f*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 521. Grotii Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 485.

1606. op te ſlaan. Doch hy hadt, by zig zelven, beſlooten, den vyand, het gantſche jaar, op te houden voor Rynberk, en zelf noch ſlag te zoeken, noch eenige belegering te onderneemen. Hy was, met reden, bedugt, dat, wanneer hy den Yſſel verliet, Spinola derwaards keeren zou, en op nieuws over de ſtroomen tragten te komen. Hy vondt dan goed, zig, by Wezel, neder te ſlaan, neemende, om den ſoldaat aan werk te helpen, by verdrag, de ſchanſen in, die de vyand, omtrent de ſamenvloeijing van de Lippe en den Ryn, begonnen hadt. Ook noodzaakte hy Spinola, om zyn Leger, welk tot nog toe open gelegen hadt, te beſchanſen. De belegerden deeden, midlerwyl, verſcheiden' uitvallen, in welken de Franſchen geduurig blyken van ongemeene dapperheid gaven. Doch de moed begon te ſlaauwen, toen men de hoop op ontzet verlooren gaf. Ook kreeg men gebrek aan buskruid. De vyand hadt nu eenige werken bemagtigd, en de overigen waren te zwak, om langen tegenſtand te bieden, waarom de Bevelhebber *Uitenbove* tot de overgave beſloot, die op den tweeden van Wynmaand geſchiedde. 't Beleg hadt den vyand omtrent vyfhonderd man, den onzen weinig minder gekoſt. 't Verlies van Rynberk ging den Vereenigden Staaten zeer ter herte. Zy zagen, van hoe weinig dienſt de ſterkſte plaatſen waren, als menze, met geweld, begon aan te taſten. Ook hadt men, in 't gemeen, grooter verwagting gehad van het

Rynberk gaat over.

het Leger, welk dit jaar op de been gebragt was (*g*). 1606.

XXVII. Aanslag van Henrik Fredrik op Venlo, gemist.

's Daags voor 't overgaan van Rynberk, hadt Graaf Henrik Fredrik ondernomen, Venlo, by nagt, te verraſſen. Hy hadt reeds eene Poort, door middel van een petard, doen ſpringen; doch werdt geſtuit voor eene tweede; en door de Ingezetenen en ſoldaaten, in grooten getale ſamengevloeid, te rug gedreeven (*h*). Een toeleg, om eenige Steden in Vlaanderen, door middel van zwemmers en ſchepen uit Zeeland, te overrompelen, liep ook, omtrent deezen tyd, vrugteloos af (*i*).

Muitery in 's vyands Leger.

De Markgraaf Spinola, zig diep in ſchulden geſteken hebbende, ten dienſte des Konings van Spanje, hadt, al ſedert eenigen tyd, gebrek gehad aan geld en aan geloove. Uit Spanje kwam, door 't agterblyven der Weſtindiſche Vloote, geen onderſtand. Eenige koopluiden, diep ingewikkeld met Spinola, hadden moeten breeken: 't welk anderen afgeſchrikt hadt van hem hunne penningen of geloof te vertrouwen. Tot nog toe, hadt hy den morrenden ſoldaat, met eenig geld op rekening, gepaaid; doch hiertoe was nu geen kans meer. De geduurige togten en belegeringen, en de ſtrenge krygstugt, die de Veldheer onderhieldt, hadden het Krygsvolk

(*g*) Reſol. Holl. 31 *Octob.* —— 8 *Nov.* 1606. *bl.* 259. Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 522. Grotii Hiſt. *Libr.* XV, *p.* 487.

(*h*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 522.

(*i*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 518 *verſ.*

1606. volk in toom gehouden. Doch toen de Markgraaf, na 't veroveren van Rynberk, beſloot, dit jaargetyde, geen nieuw beleg te onderneemen, deedt de ledigheid het morren tot muiten uitberſten. Veelen liepen tot Maurits; anderen naar elders over. Geheele hoopen doorſtreefden het platte land, koozen zig hoofden, en vingen eenen opſtand aan, die geene weêrgade gehad hadt, onder Spinolas bewind. De Veldheer veroordeelde, in 't eerſt, de ſchuldigen tot ballingſchap: doch 't getal grooter geworden zynde dan hy verwagt hadt, liet hy hun vleiende beloften doen; die thans, zo wel als zyne bedreigingen, in den wind geſlaagen werden. Zeshonderd man omtrent, meeſt ruiters, trokken, in Wynmaand, wederom naar Hoogſtraaten, dat egter nu geene ſterkte hadt; zynde de Aartshertogen en de Vereenigde Staaten, onlangs, overeen gekomen, om deeze Plaats en 't Kaſteel te Wouw te ſlegten, en, in 't bezit der byzondere Heeren, onzydig, te laaten. De muitelingen, by gerugte, vernomen hebbende, dat de Aartshertog zig tegen hen toeruſtte, trokken naar Breda (*k*), verzoekende onderſtand van den Bevelhebber, Juſtinus van Naſſau, die hun eenige leevensmiddelen toeſchikte, en hulp beloofde, zo men hun overvallen mogt. Kommerlyk zag Spinola deezen handel in. En vreezende, dat de muitery verder voortſlaan mogt, beſloot hy, zyne trouw-

Zeshonderd muitelingen trekken naar Hoogſtraaten.

Juſtinus van Naſſau geeft en belooft hun onderſtand.

(*k*) Reſol. Holl. 23 *Oct.* 1606. bl. 254.

trouwſte regementen in de naaſte Steden te leggen, en de overigen te verſpreiden over den Keulſchen bodem, daar hy zig egter beſcheidener gedroeg dan Mendoza, eertyds, gedaan hadt: alleenlyk, eenig geld neemende van eenige Steden, om haar gebied te myden, en zig binnen de paalen van eerlykheid houdende, zo lang hem de nood niet drong (*l*). 1606.

XXVIII. Graaf Ernſt van Naſſau herneemt Lochem.

De Vereenigde Staaten, 's vyands Leger geſcheiden ziende, ſchiepen hoop, op het herwinnen der Plaatſen, die, dit jaar, verlooren waren; niet waanende, dat Spinola middel vinden zou, om zyne misnoegde troepen, op nieuws, te velde te brengen. Men draalde zelfs eenigen tyd, met het aantaſten van Steden. Graaf Ernſt van Naſſau rukte eerſt op den vierentwintigſten van Wynmaand voor Lochem, en overmeeſterde de Stad, binnen vyf dagen (*m*). Ten zelfden tyde, ſloeg Prins Maurits zig voor Grol neder. Graaf Henrik van den Berge geboodt, binnen deeze veſting, over zeshonderd knegten, en zyn eigen kornet paarden. Ook was hy, rykelyk, voorzien van geſchut. Doch de zwaare regen verhinderde den voortgang van 't beleg, en veroorzaakte eenige ziekten, in 's Prinſen Leger. Hier kreeg men ook, eerlang, berigt, dat Spinola zyne verſtrooide benden byeen trok, van zins, om 't beleg voor Grol op te ſlaan. Hy hadt zyne Overſten, en,

Prins Maurits belegert Grol.

(*l*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 522 *verſ.* Grotii Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 481.

(*m*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 522 *verſ.*

1606. en, door deezen, het krygsvolk weeten te beweegen, om hem deezen korten dienſt te doen. Maurits verdubbelde, derhalve, den arbeid voor Grol, en begon zyn Leger te beſchanſen; doch te ſpade: zynde den vyand nu in aantogt. Spinola hadt zevenduizend knegten en twaalfhonderd paarden byeen gekreegen, en was van zins, ſchoon Maurits Leger zeer veel ſterker was, eenen ſlag te waagen: 't zy hy zig verliete op de dapperheid der zynen, of zig verzekerd hieldt, dat de Prins den ſlag ſchuwen zou. Hy trok, in goede orde, op, en, uit verſpieders, verſtaan hebbende, waar Maurits Leger zwakſt was, vertoont hy zig, door lange en moeraſſige wegen, derwaards, getrokken, in volkomen ſlagorde. Doch Maurits, ſchoon de Staaten hem tot ſlaan gemagtigd hadden, en 't volk, met naame de Franſchen, daarop, ſterk aanſtonden, hieldt zyne troepen in veiligheid, binnen de Legerſtede; voor reden geevende, dat zyn volk ziekelyk was, en ligt verſchrikken zou (*n*). Hy brak zelfs, kort hierna, op van voor Grol: en toen betrokken de beide Legers de winterkwartieren. De Vereenigde Staaten dankten een Hoogduitſch Regement af, welk, dit jaar, geworven was: alzo het meerder ſoldy trok dan de andere benden, en hierom een laſtig voorbeeld gaf (*o*).

Hy verlaat de Stad.

XXIX. Zeetogt

Dusdanig een uitſlag hadden, dit jaar, de

(*n*) Reſol. Holl. 5-21 *Decemb.* 1606. *bl.* 319.

(*o*) METEREN XXVIII. *Boek, f.* 522 *verſ.* 523. GROTII Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 485.

de krygsbedryven te lande; laat ons nu zien, wat 'er, ter zee voorviel. In den aanvang des jaars, hadden de Vereenigde Staaten eene Vloot van vierentwintig ſchepen naar Spanje gezonden, onder den Luitenant-Admiraal, Willem Hautain, met laſt om zig te wreeken, over het neemen van eenige Koopvaardyſchepen, door *Don Louis de Fasciardo*, die 't ſcheepsvolk over boord geworpen, opgehangen en verbrand hadt. Ten deezen einde, moeſt Hautain de Weſtindiſche Vloot zoeken te onderſcheppen, en den Portugeeſchen ſchepen, die naar Ooſtindie zeilreede lagen, het uitloopen beletten. De Ooſtindiſche Maatſchappy hadt den Staat eene goede ſomme verſtrekt, tot bereiking van dit laatſtgemelde einde, waardoor zy in ſtaat geſteld zou worden, om haaren handel veiliger en voordeeliger te dryven. Hautain, belet door wind en weder, hadt eene lange reis; doch nam, op dezelve, verſcheiden' vyandlyke ſchepen. Ook hieldt hy de Portugeeſche Vloot zo lang op, dat men, aan haar vertrek wanhoopende, de laading aan land bragt. Omtrent de Weſtindiſche ſchepen, ſlaagde hy zo wel niet. Een der zelven, aan een der zynen vaſtgeraakt, was, te gelyk met het zelve, verbrand. Drie vergingen, door onweder, en vier anderen waren te rug gekeerd naar de Havana, om betere gelegenheid tot uitloopen af te wagten. Midlerwyl, kreeg Hautain gebrek aan leevensmiddelen, wordende de voorraadſchepen die hem van hier werden toegezonden, door te-

1606. van den Luitenant-Admiraal Hautain.

Zyne verrigtingen.

1606. tegenwinden, opgehouden, waarom hy, eerder dan men verwagt hadt, in 't begin van den Zomer, weder t'huis gekomen is.

Zyn tweede togt, die ongelukkig uitvalt.

Doch tegen 't einde van denzelven, in Herfſtmaand (*p*), ſtak hy andermaal in zee, met vierentwintig ſchepen, van welken 'er, naderhand, zes, door ſtorm, van de Vloote zyn afgeraakt. Hy hadt wederom laſt om op de t'huiskomende Weſt- en Ooſtindiſche ſchepen te paſſen. Doch niet verre van Kaap S. Vincent, komt Fasciardo, met agt zwaare ſchepen, Gallioenen genaamd, voor wind, op hem afzetten, zo onverwagt, dat een derzelven, reeds met den Onder-Admiraal van Zeeland, *Reinier Klaaszoon*, in een ſcherp gevegt geraakt was, eer men wiſt, dat men den vyand zo na voor zig hadt 't Gezigt van dit gevegt en van de geweldige groote Gallioenen bragt zo groot een' ſchrik onder de onzen, dat zy zig buiten ſchoots hielden, en, met het vallen van den nagt, te rug weeken. Maar Reinier Klaaszoon, man van weêrgaloozen moed, ſchoon van de zynen verlaaten, hieldt den vyand, twee geheele dagen, bezig. Hy hadt nu zyn meeſte volk verlooren, zyne maſten waren over boord geraakt, zyn ſchip, van alle kanten, lek geſchooten, toen hy, geene hoop altoos hebbende op ontzet, een ſchrikkelyk ſtuk voorſlaat, 't welk, dagt hy, den Vaderlande, in dit uiterſte, ten dienſt ſtrekken zou. En op zynen

Yſſelyke daad van Reinier Klaaszoon.

(*p*) METEREN XXVII. *Boek, f. 512 verſ. 523 verſ.* GROTII Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 480.

nen voorſlag, wordt 'er, eenpaariglyk, toe beſlooten. Hy en de zynen, God op de knieën om vergiffenis gebeden hebbende van 't gene zy beſtonden, ſteeken den brand in hun eigen buskruid: waarop het ſchip, met zeſtig menſchen, in de lugt vliegt. Twee van deezen werden, half verbrand, gevifcht van de Spanjaards, verbaasd over de wreedheid en ſtyfzinnigheid, die in 't gelaat en in de woorden van deeze zieltoogenden uitgebeeld was. De Staatſche ſchepen, hierentuſſchen, herwaards en derwaards zwervende op zee; hadden de Ooſtindiſche ſchepen gelegenheid, om te Lisbon, de Weſtindiſchen, om te S. Lucar binnen te loopen. Doch van de eerſten waren 'er vier, door ſtorm, ten deele gezonken, ten deele zwaar beſchadigd. De Weſtindiſche Vloot hadt, daarentegen, eene voorſpoedige reis gehad, en den Koning en byzonderen Perſoonen eenen ſchat t'huis gebragt, die zo veel als de inkomſten van twee jaaren beliep. Maar de Vereenigde Staaten hadden, met deeze laatſte uitrusting, verlooren' koſten gedaan (q). In Indie, gingen, daarentegen, de zaaken der Maatſchappye voorſpoediger. De tydingen, die men van daar kreeg, en van welken wy, te vooren, reeds verſlag gedaan hebben, beurden de gemoeden, verſlaauwd door den ongelukkigen uitſlag der jongſte togten, niet weinig op. Maatelief hadt, dee- 1606.

(q) METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 524. GROTII Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 490.

1606. deezen Zomer, ook eenige voordeelen in Malakka behaald (r): van welken en van zyne verdere verrigtingen wy, hierna, gewaagen zullen.

XXX. Dood van den Graave van Hohenlo.

't Jaar 1606 is door aanzienlyke lyken vermaard geweeſt. De Graaf Filips van Hohenlo overleedt den vyfden van Lentemaand te Yſſelſtein (s). Hy was een moedig krygsman geweeſt; doch 't mangelde hem, dikwils, aan beleid. Toen Maurits jong was, hadt men hem 't bevel over de Legers van den Staat toevertrouwd. Naderhand, ziende dat men hem miſſen kon, gaf hy zig over aan braſſen en drinken, en ſtierf allengskens; doch hard, voor eenen man van oorlog (t). Jan van Naſſau de oude, Broeder van Willem, Prinſe van Oranje, ſtierf ook, afgeleefd, op den agtſten van Wynmaand. Hy hadt de zaaken zyns Broeders en der Vereenigde Gewesten, al vroeg, met geld en raad, geſtyfd. Daarna, was hy Stadhouder van Gelderland en voornaame voorzetter geweeſt van 't Utrechtſch Verbond. Eindelyk, te rug gekeerd in Duitſchland, hadt hy verſcheiden' zyner Zoonen in der Staaten dienſt doen treeden: twee van welken, Filips en Lodewyk, het leeven daarby hadden ingeſchooten: twee anderen, Willem, Stadhouder van Friesland, en Ernſt, omtrent deezen tyd gehuwd met de Dogter des Hertogs van Brunswyk, waren nog in 't leeven.

en van Graave Jan van Naſſau den Ouden.

(r) Schipvaert van C. MATELIEF. *bl.* 7 *enz.*
(s) METEREN XXVII. *Boek, f.* 514 *verſ.*
(t) GROTII Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 456.

ven. Zyn jongſte Zoon, *Jan* genoemd, is ook, eenigen tyd, in dienſt deezer landen geweeſt. Wyders, werdt ook een Huwelyk geſlooten, tuſſchen Filips Willem, Prinſe van Oranje, en de Prinſeſſe van Bourbon, Dogter des Prinſen van Condé. De Prins werdt, door dit Huwelyk, vermaagſchapt met Koning Henrik den IV. die hem, hierna, in 't vry en onbekommerd bezit ſtelde van de Stad en 't Prinsdom Oranje (*u*). 1606. Huwelyk van Filips Willem, Prins van Oranje.

De winter en 't volgend voorjaar, hebbende, mids de ſlappe koude, hevige ſtormwinden, en daardoor, op den dertigſten van Louwmaand, merkelyke ſchade in Texel voortgebragt, werdt, volgens gewoonte, onder anderen, geſleeten, met verſcheiden' aanſlagen van wederzyde. De vyand bemagtigde eene ſchans by de Bommelerwaard, en ſtak 'er den brand in. De jongſte Graaf van den Broek, die in der Staaten dienſt was, werdt ook, terwyl hy naar zyns Vaders huis reedt, door eene vyandlyke party overvallen, en, doordien hy zig te weer ſtelde, gedood. Zyn' Vader hadt een diergelyk lot, door bevel van Mendoza, getroffen. Graaf Henrik Fredrik, daarentegen, uitgetoogen om Spinolas knegten, op den Limburgſchen bodem, te overvallen, en, verneemende, daarna, dat zy binnen de Steden geweeken waren, maakte zig, by verraſſing, meeſter van Erkelens, de poort door een petard hebbende doen openſpringen. XXXI. Zwaare ſchade in Texel. 1607. De jonge Graaf van den Broek ſneuvelt. Hendrik Fredrik verraſt Erkelens.

(*u*) Meteren XXVIII. *Boek, f.* 524 *verſ.* Grotii Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 496.

1607. gen. Hy kreeg hier Graaf Henrik van den Berge gevangen, die 'er, kort te vooren, binnen gekomen was (*v*). Graaf Fredrik, Henriks Broeder, als wilde hy zig wreeken, over 't ongeluk, deezen overgekomen, nam voor, Aardenburg, door heimelyk verſtand met eenigen uit de bezetting, te verraſſen. Doch de aanſlag werdt, even by tyds, ontdekt, en de verraaders geſtraft (*w*).

Aanſlag op Aardenburg.

't Kaſteel te Groningen, geſlegt.

Omtrent deezen tyd, beſlooten de algemeene Staaten het Kaſteel, in 't jaar 1600, te Groningen geſtigt, op ernſtig aanhouden van Burgemeeſteren en Raad der Stad (*x*), wederom te doen ſlegten. De tyd en eene ſtrenge Regeering hadden de gemoeden, daar, eindelyk, tot ruſt gebragt: waarom men wanvoeglyk oordeelde, een bewys van overheerſching te laaten onder een volk, dat gelyke vryheid met de overige Vereenigde Geweſten genoot. Ook ſtondt Groningen nu onder 't bewind van Magiſtraaten, op wier trouwe voor 't Gemeenebeſt en den Hervormden Godsdienſt de Staaten ten volle geruſt konden zyn. 't Kaſteel werdt dan, tot groote blydſchap der Ingezetenen, in 't laatſt van Louwmaand, ten gronde toe, afgebroken (*y*).

XXXII. Ontwerp

De Engelſchen, omtrent deezen tyd, eene Maatſchappy van koopluiden hebbende op-

(*v*) METEREN XXVIII. *Boek, f. 525 verſ.*
(*w*) METEREN XXVIII. *Boek, f. 526.*
(*x*) Reſol. Holl. 5-21 *Decemb.* 1606. *bl.* 335.
(*y*) METEREN XXVIII. *Boek, f. 525 verſ.* GROTII Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 504.

opgeregt, om in Amerika te handelen, hadden eenige ſchepen gezonden naar Gujane en naar Virginie, welk laatſte geweſt zy meenden eerſt ontdekt te hebben; wanneer zy 't deezen naam, zo veel betekenende als *Maagden-Land*, ter eere van Elizabet, die toen over hen regeerde, gegeven hadden. Doch hunne eerſte onderneemingen ſlaagden ongelukkiglyk. Zy gaven nogtans den Ingezetenen der Vereenigde Geweſten, met naame den Hollanderen en Zeeuwen, ſterke gelegenheid, om te denken aan de opregting eener nieuwe Weſtindiſche Maatſchappye, in deeze Landen. Eenige ryke Koopluiden hadden een Ontwerp opgeſteld, volgens welk, deeze Maatſchappy, voor zesendertig jaaren Oktroi verkreegen hebbende, door de algemeene Staaten, met twee tonnen ſchats, jaarlyks, zes jaaren lang, ondersteund worden zou, en voorts beſtierd, omtrent op dezelfde wyze, als de Ooſtindiſche Maatſchappy beſtierd werdt (z). Ernſtelyk werdt dit Ontwerp voorgeſtaan van veelen, dryvende „ dat men, „ den oorlog naar Amerika overvoerende, „ den Spanjaard aantaſten zou, daar hy „ zwakſt was, en van waar hy, nogtans, „ zyne meeſte inkomſten kreeg. Dat een „ groot deel van Amerika, zig ſtrekkende „ naar beide de poolen, nog onbekend „ was. Dat een ander deel, van 't Eiland „ Trinidad tot aan de middellyn, onbe„ heerd lag. Dat de Spaanſche bezettingen, „ in

1607. tot het opregten eener Weſtindiſche Maatſchappye.

Redenen voor en tegen het zelve.

(z) Reſol. Holl. 27 *Juny* — 8 *July* 1606. *bl.* 174.

1607. „ in het overig gedeelte, ver van een la-
„ gen, en ligtelyk te bemagtigen zouden
„ zyn. Dat de Landzaaten in Amerika,
„ verbitterd op de Spanjaarden, geheele
„ Legers zouden uitleveren, die men, met
„ voordeel, zou konnen aanvoeren tegen
„ den vyand. Dat men zelfs het menſch-
„ dom dienſt kon doen, met het voort-
„ planten des waaren Chriſtelyken geloofs,
„ onder zulke woeſte volken." Maar an-
deren bragten hiertegen in „ dat de oorlog,
„ met naame ter zee, aan menigvuldige
„ zwaarigheden onderhevig was; waarvan
„ de togt van Van der Does een taſtbaar
„ voorbeeld uitleverde. Dat de Spanjaard,
„ ſchoon, tot hiertoe, ſchier altoos, on-
„ gelukkig ter zee, geſchaapen ſtondt,
„ meer ervaarenis in zeekrygen te beko-
„ men, gelyk de onzen, door den tyd,
„ bedreevener geworden waren in den oor-
„ log te lande; waarop zy, in 't eerſt, wei-
„ nig roem draagen konden. Dat het te
„ groot een werk was, voor veertig ſche-
„ pen zulk eene ongemeten' zee te bezet-
„ ten, alwaar havens en reeden geſloo-
„ ten waren, en de toevoer, ja het water
„ zelf, in korten tyd, ontbreeken zou. Dat
„ wel niet alle Plaatſen bezet waren door
„ de Spanjaards, maar alle zulken, ten
„ minſte, daar winſt te doen, en wat te
„ haalen was, of daar men bekwaamſt kon
„ landen. Dat men, geland zynde, nog
„ een Leger zou moeten hebben, om de
„ Spaanſche regementen te verdryven: 't
„ welk, indien 't al, van hier, kon worden
„ over-

„ overgevoerd, het uitrusten eener tweede 1607.
„ Vloote vorderen zou, om Spanje te be-
„ sluiten, op dat van daar, geen nieuwe
„ onderstand kwame: al het welke zo
„ zwaare kosten zou vereischen, dat de
„ middelen der Koopluiden niet alleen;
„ maar de middelen van den gantschen
„ Staat, daartoe, te kort schieten zouden.
„ Dat men, te vergeefs, bouwde op 't
„ bondgenootschap der Amerikaanen, die
„ van geene trouw wisten, en tegen wel-
„ ken zelven, men zig, door sterkten, zou
„ moeten verzekeren. Dat alle vreemde-
„ lingen by hen gehaat waren, en sommi-
„ gen zig met menschenvleesch verzadig-
„ den. Dat de Ingezetenen van Azie veel
„ beschaafder waren, en dat men, nog-
„ tans, ook daar, de vriendschap hadt moe-
„ ten verwisselen in eene soort van dwing-
„ landy; door veelerlei trouwloosheden en
„ verraaderyen geperst zynde; waaruit,
„ ligtelyk, af te neemen was, wat van de
„ verbonden met de wildste volken des
„ aardbodems te wagten zou zyn." Op deeze wyze, spraken toen van de vaart op Westindie zulken, die de Vredehandeling, onlangs wederom op het tapyt gebragt, zogten te vorderen, met naame de Advokaat Oldenbarneveld, die, ligtelyk, voorzag, dat het opregten eener Westindische Maatschappye den oorlog moest doen duuren; waartoe anderen, meer dan hy, geneigd waren: 't welk deezen sterk deedt dringen op de uitvoering van het gemaakt ontwerp. Doch 't behoefde den voorstan-

1607. deren der Vredehandelinge niet veele moeite te koſten, om 't werk te doen haperen.
't Blyft ſteeken. De naaryver der Steden, die, elk om 't zeerſt, de uitruſting zogten naar zig te trekken, was zo groot, dat men ligtelyk eene ſpaak in 't wiel kreeg. Ook verklaarden eenigen zig vierkant tegen een Oktroi, waarby het haalen van Zout uit Amerika bepaald zou worden (*a*); ſchoon deeze handel, door 't neemen van verſcheiden' ſchepen, en door de laage pryzen van 't Zout, nu genoegzaam geheel vervallen was (*b*). De opregting der Weſtindiſche Maatſchappye bleef dan, nog eenige jaaren, agter.

De draad der geſchiedeniſſe leidt ons nu, van zelve, tot het verhaal der Vredehandelinge, van welke wy gewaagd hebben; die, in haar beloop en uitkomſt, naauwlyks wedergade gehad heeft, onder de handelingen, in welken onzen Staat immer is ingewikkeld geweeſt. Doch deeze ſtof is te gewigtig en te uitgebreid, om, binnen de enge perken van dit Boek, beſlooten te worden.

(*a*) Reſol. Holl. 5-21 *Dec.* 1606. *bl.* 331. 6 *Maart* 17 *July* 1607. *bl.* 67, 216. METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 526 *verſ.* 527, 528. GROTII Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 505 *& ſeqq.*
(*b*) VELIUS Hoorn, *bl.* 529.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VYFENDERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Filips de III. neigt tot vrede. De Aartshertogen insgelyks.* II. *Opening der handelinge, van den kant der Aartshertogen. Antwoord der Staaten.* III. *Drie verſchillende meeningen op 't ſtuk der Vrede, hier te Lande.* IV. *Men is 't eens, om de vryheid van den Staat vooraf te bedingen. Oldenbarneveld beweegt Maurits, om in 't openen der handelinge te bewilligen.* V. *Pater Jan Neyen komt in Holland. Zyn voorſlag. Wapenſchorſing voor agt maanden geſlooten.* VI. *De algemeene Staaten geeven 'er kennis van aan de byzonderen. Bededag.* VII. *Heemskerks zeetogt. Hy wordt, voor Gibralter, doorſchooten. Zyne Vloot behaalt de zege.* VIII. *Neyen dringt op het opontbieden der Vloote. Raadpleegingen deswege. Aankomſt van een Franſch gezantſchap.* IX. *Inzigten van Henrik den IV. op de Vredehandeling. Zyn geſprek met der Staaten Gezant, François Aarſens.* X. *Onderzoek, of hy geſtaan hebbe naar de heerſchappy over de Vereenigde Geweſten. Be-*

kwamheid van zynen Gezant Jeannin. Laſt der Franſche gezanten. XI. *Zy worden gehoord en beantwoord. Nadere verklaaring der Wapenſchorſinge.* XII. *Neyen zoekt den Griffier Aarſens om te koopen. Deez' ontdekt het.* XIII. *De Staaten verzoeken de Koningen van Groot-Britanje en Deenemarke en eenige Duitſche Vorſten om goeden raad. Zy handelen met Jakob den I. Jeannins behendigheid.* XIV. *De bekragtiging der Wapenſchorſinge, door Filips, voldoet niet. Men belooft eene betere. De Vloot wordt t' huis ontbooden.* XV. *Gewoel voor en tegen de handeling. Ongenoegen tuſſchen Prinſe Maurits en Oldenbarneveld. Nadere bekragtiging overgebragt. Waarom 's Graavenhaage tot handelplaats verkooren werdt.* XVI. *Wapenſchorſing verlengd. Beſluit op de hoedanigheden der vyandlyke gezanten.* XVII. *Deenſche en Duitſche gezanten in den Haage. De Keizer begeert, dat men hem, voor de handeling, kenne.* XVIII. *Een vyandlyk geleide geſlaagen. De Aartshertogen danken eenig volk af. De Beemſter wordt droog gemaakt.* XIX. *Warwyks en Maateliefs verrigtingen in Oaſtindie.* XX. *Opſchudding te Embden.* XXI. *Henrik de IV. bevredigt den Paus met de Venetiaanen.* XXII. *Verbond tuſſchen Frankryk en de Staaten. Handeling met Engeland. Verſchillen over den Lakenhandel en Viſſchery. Voorſlag der Duitſche Vorſten.* XXIII. *De vyandlyke gezanten komen in den Haage. Krygen gehoor.* XXIV. *Men begint de onderhandeling over eene Vrede. Vry-*

heid

heid der Vereenigde Geweſten erkend. Twiſt over de Vaart op de Indien. XXV. *Nutigheid des Indiſchen handels.* XXVI. *Eenige redenen tegen de Vaart op de Indien.* XXVII. *Beſluit der algemeene Staaten op dit ſtuk. Zy zoeken een einde van de handeling te maaken. Nieuwe bevigheden over de Indiſche vaart.* XXVIII. *Punten der Spaanſchen. Hunne inzigten op 't ſtuk van den Godsdienſt.* XXIX. *Punten der Staaten. Richardots ernſt.* XXX. *Verbond tuſſchen Groot-Britanje en de Staaten.* XXXI. *Handel over eenige byzondere punten. Staats Brabant begeert ſtem in Staat.* XXXII. *Vreemde tydingen ontruſten de Staaten.* XXXIII. *Spaanſche Huwelykshandeling in Frankryk.* XXXIV. *En in Engeland. Verdere ſpraak van Huwelyken.* XXXV. *De Spaanſchen eiſchen afſtand van de Indiſche Vaart en vryheid voor de Roomſchen, in de Vereenigde Geweſten. De Vredehandeling wordt afgebroken.*

DE veldtogten der twee laatſt verloopen' jaaren waren zo gelukkig uitgevallen voor den vyand, dat men, naar 't zig uiterlyk liet aanzien, niets minder dan eene Vredehandeling te wagten hadt, toen de weg daartoe, van de zyde der Aartshertogen, onverhoeds, geopend werdt. De rekoſten van den kryg, die nu, ten minſte, driehonderdduizend Kroonen ter maand beliepen, vielen den Koning van Spanje, al ſedert eenige jaaren, zo laſtig, dat hyze

1607. I. Redenen, die den Koning van Spanje neigen tot vrede.

1607. niet langer zag goed te maaken. Ook hadt de Markgraaf Spinola, die hem, tot hiertoe, met geheel zyn vermogen, onderſteund hadt, nu al zyn geloof verlooren. Zyne jongſte poogingen, om, over de ſtroomen, tot in 't hert der Vereenigde Geweſten, door te dringen, waren, door de wakkerheid van Prinſe Maurits, gedeeltelyk, verydeld; en hy hadt meer niet konnen doen, dan eenige ſterke Plaatſen overmeeſteren, die bezwaarlyk te houden zouden zyn, als de Staaten, onderſteund door Frankryk, eens wederom beſluiten mogten, tot eenen aanvallenden kryg, die hun, te vooren, zo wel gelukt was. Hy voorzag ook, dat hy, by mangel van geld, zynen toeleg, om dieper in 't Land te dringen, niet zou konnen voltrekken, en in plaats van den roem, tot hiertoe, verworven, niet dan ſchande te wagten hadt: waarvoor hem, zelfs de zwaare ſchulden, in welken hy zig geſteken hadt, bereids deeden vreezen: hebbende hy, in de twee naaſt verloopen' jaaren, zo getuigd wordt, wel veertien millioenen geſpild (*a*). Hierom drong hy Filips ſterk tot het openen eener Vredehandelinge, waartoe de Staaten, dagt hy, nu ligter dan voorheen, zouden beſluiten. Eenige Spaanſche Grooten, met naame de *Hertog van Lerma*, vertoonden hem ook „ dat „ men, na eenen veertigjaarigen kryg, den „ vyand ſteeds zag aanwaſſen in kragten; „ dat hy, van tyd tot tyd, groote voor-„ dee-

Spinola raadt 'er toe.

Ook eenige Spaanſche grooten.

(*a*) HOOFTS Brieven *N.* 3, *bl.* 3.

„ deelen behaalde ter zee, en zig, met 1607.
„ heimelyke en openbaare bondgenoot-
„ ſchappen, hadt weeten te ſterken; dat
„ men, hierom, eindelyk, de wapenen
„ behoorde neder te leggen, en zig met
„ den vyand verdraagen, tot dat 'er gele-
„ genheid kwame, om hem, met meerder
„ voordeel, te beoorloogen." By deezen De Portugeezen ſmeeken 'er om.
raad, kwamen de klagten der Portugeezen, die den Koning, dagelyks, voorhielden,
„ dat hunne ſchepen, door de Staatſchen,
„ genomen, hunne volkplantingen in Ooſt-
„ indie overmeeſterd, hun koophandel en
„ ſcheepvaart geſtremd en bedorven wer-
„ den. Dat het, hierom, eens tyd werdt,
„ een einde te maaken van deezen ſchade-
„ lyken kryg, die, by gebrek van pen-
„ ningen, door het muiten van 't Krygs-
„ volk, met ſchande zou moeten geſtaakt
„ worden, zo men geen eerlyk verdrag
„ ſloote, met den vyand." Min kragtige redenen dan deezen zouden in ſtaat geweeſt zyn, om den jongen Vorſt, die gezet was op zyne welluſten, en onbedreeven in den oorlog, naar vrede te doen haaken. En nog kwamen 'er anderen by. De geſchillen tuſſchen den Paus en den Staat van Venetie, in welken hy zig geſteken hadt, dreigden hem met eenen kryg in Italie, dien hy onmogelyk zou konnen voeren, zo lang hy met den Nederlandſchen belemmerd bleef. Voorts was hem ter ooren gekomen (*b*), dat

(*b*) *Voiez* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 367. *Edit. de* 1695. *in* 12°.

1607. dat de Koning van Frankryk toeleg maakte, om de Vereenigde Geweſten, onder zekere voorwaarden, te hegten aan zyne heerſchappy, 't welk hy hieldt meer te zullen ſtrekken tot afbreuk zyner grootheid, dan of hy den Staaten de vryheid verleende met de vrede. Men wil, dat het gerugt hiervan, met hoe veel of hoe weinig grond, zal hierna onderzogt worden, voorbedagtelyk, verſpreid was, door zulken, die 't voornaam beleid der zaaken hadden, hier te Lande, om Spanje, ſterker, te neigen tot vrede. Nog werdt 'er gemompeld, dat de Mooren, met Staatſche ſchepen, naar Spanje zouden overſteeken, om zig van Granada en andere geweſten, eertyds, door hen bezeten, wederom meeſter te maaken. Filips dan, bewoogen door zo veel zekers en onzekers, hadt zyne ſtem gegeven tot het openen der Vredehandelinge. De Aartshertogen neigden 'er van zelven toe. Albertus, van jongs op, geſchikt tot den Kerkelyken ſtaat, kinderloos, en reeds merkelyk bejaard, verkoor het geruſt bezit van 't gene hy hadt, boven de onzekere hoop op meerder, die de oorlog geeft. Ook vielen hem en zyner Gemaalinne hard de zugten en traanen der Landzaaten, die, door 't geduurig muiten des Krygsvolks, door de toeneemende laſten, en door 't verloop van neering en handel, tot groote behoefte gebragt waren (*c*). Zy be-

Ook neigen 'er de Aartshertogen toe.

(*c*) GROTII Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 500, 501.

beſlooten dan ligtelyk, tot het aanvangen der Vredehandelinge. 1607.

II. Eerſte opening tot de Vrede-handeling van de zyde der Aarts-hertogen.

Walraven van Wittenhorſt, Heer van Horſt en Droſſaard van den Lande van Keſſel, was, reeds in Bloeimaand des jaars 1606, in den Haage geweeſt, om de gemoeden te ondertaſten. Doch alzo Prins Maurits toen in 't Leger was, kon hy weinig uitregten. In Wintermaand, kwam hy, verzeld van Meeſter *Joan Gevaarts*, Geheim-ſchryver van Turnhout, wederom herwaards. Beide woonden zy op eenen bodem, die brandſchatting betaalde, waarom hun het gaan en keeren gemakkelyker viel. Zy vervoegden zig toen by eenige voornaame Leden van den Staat, met naame, by Prinſe Maurits, Graave Willem Lodewyk, en den Advokaat Oldenbarneveld (*d*), en vertoonden daar laſt van de Aartshertogen, in Bloeimaand gegeven, en nader beveſtigd, voor weinige dagen, waarby bleek „ hoe „ genegen hunne Hoogheden waren, om „ de Vredehandeling, zo dikwils afgebro„ ken, wederom te hervatten, wenſchen„ de zy, alleenlyk, dat de Vereenigde „ Staaten, wien niet onbekend was, dat „ de Aartshertogen niets vorderden, dan „ 't gene hun met regt toekwam, voorſloe„ gen, wat zy, tot hunne verzekering, „ noodig oordeelden, en ſtellende het aan „ derzelver keur, of men, heimelyk of o„ penlyk, over vrede of over beſtand, in „ onderhandeling treeden zou." Doch alzo

(*d*) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* I. *p.* 3.

1607. zo zy geene Brieven hadden aan de algemeene Staaten, werdt hun voorslag niet in de volle Vergadering gebragt. Gevaarts vertoog, hierop, naar Brussel, en keerde, met deeze Brieven, in Louwmaand deezes jaars, te rug. Men gaf hun toen gehoor ter algemeene Staatsvergaderinge; alwaar zy, openlyk, verklaarden, 't gene zy, te vooren, in 't byzonder, gezeid hadden. Doch alzo zy wederom gewaagden van het regt der Aartshertogen, vonden de Staaten raadzaam, hun te antwoorden „ dat elk „ wist, dat de Aartshertogen geen het min„ ste regt op de Vereenigde Gewesten had„ den, dan 't gene zy, uit overwinninge, „ hoopen mogten. De Staaten, daarentegen, die zig, na 't bevestigen hunner vry„ heid, in één lighaam vereenigd hadden, „ mogten de Leden, van dit lighaam afge„ scheurd, met het hoogste regt, te rug „ eischen, door de wapenen, welker regt„ vaardigheid, door de magtigste Koningen en Vorsten, met welken zy zig ver„ bonden hadden, reeds voor lang, erkend „ was. Zy bleeven, hierom, by 't besluit, „ welk zy ook, onlangs, den Keizer ver„ klaard hadden, dat zy met hen, die hun„ ne vryheid, door eene gewaande over„ dragt van hun regt, zogten te vernieti„ gen, geene veilige, goddelyke, noch „ eerlyke vrede sluiten konden (e)." Wittenhorst, met dit antwoord, naar Brussel gekeerd, schreef, terstond hierop, van daar, „ dat

Antwoord der Staaten aan derzelver gezanten.

(e) Resol. Holl. 9 Febr. 1607. bl. 31 enz.

„ dat hem gebleeken was, dat de Aarts- 1607.
„ hertogen niet voorhadden by de hande-
„ ling iet te winnen, maar alles zogten te
„ laaten in den ſtaat, waarin het toen
„ was (*f*)."

Op deeze wyze, was de Vredehandeling begonnen. Doch eer wy derzelver voortgang verhaalen, zal 't niet ondienſtig zyn, wat nader te ontvouwen, wat 'er, op dit ſtuk, in de Vereenigde Geweſten, gedagt en geoordeeld werdt. De verſchillende gevoelens van grooten en kleenen in 't gemeen konnen, agt ik, tot deezen drie, gebragt worden. De meeſten hielden de vrede, zo alsze van de Staaten begeerd zou worden, voor hoopeloos, en oordeelden, dat de tegenwoordige onderhandeling, gelyk alle de voorgaanden, op niet zou uitloopen. Anderen waren van gedagten, dat men geene vrede ſluiten moeſt, al kon men ſchoon, op billyke voorwaarden. En wederom anderen, dat men zulke voorwaarden zou konnen bedingen, waarop het geraaden ware, zig te verdraagen met den vyand. 't Volk in 't gemeen en de Predikanten waren ingenomen met de eerſte meening, of neigden tot de tweede. Van den aanvang des oorlogs af, was hun ingedrukt geweeſt, dat de vyand, met alle onderhandelingen, niets anders beoogd hadt, dan de Landen, op nieuws, onder zyne heerſchappy te brengen, waarna hy, gelyk voorheen, 's Lands vryheid verdrukken en

III. Drie verſchillende meeningen op 't ſtuk der Vredehandeling in de Vereenigde geweſten.

Sommigen houden eene billyke Vrede hoopeloos.

(*f*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 532.

1607. en den gezuiverden Godsdienſt verdryven zou. Zyn woord en beloften waren, dagtenze, niet te vertrouwen, en 's Lands eenige veiligheid gelegen in den oorlog. Doch onder hen, die naauwer kennis hadden van den ſtaat der dingen, vondt men 'er, die wel voorzagen, dat de Aartshertogen en de Koning van Spanje zelf meer afſtaan zouden willen dan voorheen, en dat men, veelligt, door bemiddeling van Frankryk en Engeland, ook veiliger voorwaarden zou konnen bedingen: maar zy hielden, desonaangezien, den oorlog, voor als nog, heilzaamer voor den Staat dan de vrede; zo om dat de Landen, tot hiertoe, niet kwalyk gevaaren waren, by den oorlog, en geſchaapen ſcheenen, den vyand, in beide deIndien, merkelyke afbreuk te zullen doen; als, om dat hy, vrede gemaakt hebbende, altoos, op zyne luimen leggen zou, om den Staaten eenen kans af te zien, en onverhoeds op 't lyf te komen: zynde het, naar reden, te wagten, dat Filips nimmer zou vergeeten, wat regt hy, eertyds, op de Vereenigde Geweſten gehad hadt. Zy waren, daarenboven, bedugt, dat de geweſten, die, geduurende den oorlog, uit vreeze voor den gemeenen vyand, vereenigd gebleeven waren, na 't ſluiten van de vrede, in twiſt en verdeeldheid vervallen mogten; waaronder de vyand, ongetwyfeld, ſterk roeijen zou, om 'er zyn voordeel mede te doen. Prins Maurits neigde tot deeze gedagten: de Krygsoverſten en 't volk van oorloge in 't gemeen, niet dan nadeel verwag-

Anderen zyn voor den oorlog, al kon men ſchoon vrede hebben.

ten-

tende van 't afleggen der wapenen, vielen hem gereedelyk toe. Ook was 't Land vervuld met luiden, die hun beſtaan vonden uit het gene tot het voeren van den kryg te water en te lande gemaakt en geleverd moeſt worden: waarom zy, meer dan anderen, afkeerig waren van de vrede. Veele Koopluiden in Holland en Zeeland waren zelfs bedugt dat de Handel, met de vrede, te rug keeren mogt naar Antwerpen, vanwaar hy, gedeeltelyk, herwaards geweeken was (*g*). De party, die den oorlog dreef, was, derhalve, nog ſterk, in deeze twee geweſten. Doch men vondt 'er ook, hier en elders, die eene vrede, met behoudenis van de vryheid, wenſchelyk en noodig hielden voor den Staat; en dagten, dat men zig van de tegenwoordige gelegenheid bedienen moeſt, om zulk eene vrede te verkrygen. De Advokaat van Holland, Joan van Oldenbarneveld, was volkomenlyk in dit gevoelen. Hy wiſt, dat Holland alleen, in de laatſte negen jaaren, onaangezien men de Impoſten op de gemeene middelen geweldiglyk hadt verhoogd, wel zesentwintig millioenen guldens agteruit gegaan was; dat dit geweſt zulke zwaare lasten niet lang zou draagen konnen, en daarom reden hadt, naar vrede te verlangen (*h*). De meeſte Steden neigden tot zyne meening. En onder de andere geweſten, waren 'er, die, 't vuur thans nader voor de 1607.

Anderen zyn voor eene redelyke vrede.

(*g*) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* I. *p.* 124.
(*h*) Remonſtr. van J. v. OLDENBARNEVELD *in zyn* Leeven *bl.* 157.

1607. de ſcheenen hebbende dan Holland of Zeeland, ſterk genoeg, indien niet te ſterk, naar vrede haakten. 't Gemeen, in deeze geweſten, die meeſt met de wapenen tot de Vereeniging gebragt waren, helde, als meeſt Roomſchgezind, nog, meer of min, naar de Spaanſche zyde (*i*), waarom zy grooter gevaar liepen van, door heimelyke of openlyke aanſlagen, overweldigd te worden. De Wethouders der Steden in dezelven, de Hervormde Leer belydende, wisten, dat hun gezag uit hebben zou, zo dra de vyand tot hunnent meeſter werdt, waarom zy zig, door de Vrede, dagten te vestigen in 't bewind. En 't was, veelligt, eene ſtreek van Staatkunde geweeſt, om hen tot Vrede te neigen, dat de Bondgenooten hun, eenigen tyd herwaards, van behoorlyken onderſtand verſteken gelaaten hadden (*k*). De meeſte Leden der algemeene Staatsvergaderinge waren, derhalve, van gedagten, dat men de opening tot eene billyke Vrede niet van de hand wyzen moeſt: en welke voorwaarden men, vooral, hadt te bedingen, leedt geen verſchil.

IV. Sedert dat wylen de Prins van Oranje den Staaten van Holland en Zeeland, ten tyde der Vredehandelinge te Breda, in den jaare 1575, vermaand hadt, geene Vrede te ſluiten, die met Gods eer en 's Lands voorregten en veiligheid ſtreedt (*l*), hadt men,

Men is 't eens, dat men, vooraf, de erkentenis der vryheid

(*i*) *Voiez* Negotiat. de JEANNIN *Tom.* II. *p.* 20, 30, 481. *Tom.* III. *p.* 143.
(*k*) *Vide* GROTII Hiſt. *Libr.* XV. *p.* 501.
(*l*) VII. *Deel*, *bl.* 28.

men, in alle de volgende Vredehandelingen, deeze punten in 't oog gehouden. In 't eerſt, begreep men egter, dat 'er aan voldaan zou geweeſt zyn, wanneer men zig, met behoudenis van den Godsdienſt en voorregten, op goede verzekering, wederom begeven hadt, onder de gehoorzaamheid des Konings van Spanje. Wy hebben, te vooren, gezien, dat men zig, op deezen voet, te Breda (*m*), en te Keulen (*n*), met den Koning van Spanje, zou hebben willen verdraagen. Doch na 't afzweeren van deezen Koning, in den jaare 1581, veranderde men van gedagten. Men begon zig, ſedert, aan te merken als een vry volk, en werdt, in deeze meening, beveſtigd, toen uitheemſche Mogendheden, met naame Frankryk en Engeland, niet ſchroomden, gezantſchappen van hier te ontvangen, en herwaards te zenden, en plegtige verbonden te ſluiten met de Staaten. Men begreep, gevolgelyk, dat men geene eerlyke vrede maaken kon, dan waarby de Staaten voor vry en onafhangkelyk erkend werden. Vryheid van Godsdienſt en behoudenis van voorregten waren, dagt men, geene punten, die men van Spanje of van de Aartshertogen te bedingen hadt. De Staaten, de oppermagt in zig zelven hebbende, konden hunnen onderzaaten vryheid van Godsdienſt en allerlei voorregten genieten laaten, zonder daartoe iemants verlof te be-

1607. van den Staat behoort te bedingen.

(*m*) VII. *Deel*, *bl.* 46.
(*n*) VII. *Deel*, *bl.* 310.

1607. behoeven. De erkentenis hunner vryheid en onafhangkelykheid was dan het voornaame punt, welk zy, in alle de Vredehandelingen, na de Keulſche, in 't oog gehad hadden. Zy gaven 't, in 't eerſt, hunnen partyen, bedektelyk, te verſtaan; doch verklaarden 't, allengskens, met duidelyke woorden (o); en deeze hunne verklaaring was oorzaak, dat alle de voorige Vredehandelingen, vrugteloos, waren afgeloopen. De Koning van Spanje en de Aartshertogen lieten zig, bezwaarlyk, en niet dan door den uiterſten nood, beweegen, tot zulk eene erkentenis. Tegenwoordig, was het punt van de vryheid en onafhangkelykheid der Vereenigde Geweſten ook het voornaamſte, welk men, by de Vredehandeling, dagt te bedingen. Zelfs was men 't eens, om de onderhandelingen niet aan te vangen, voor dat men dit punt verworven hadt. Men hadt het, hierom, vreemd gevonden, dat de Aartshertogen van hun regt op de Landen gewaagd hadden, en Wittenhorſt zulk een ruſtig antwoord gegeven, als wy, hierboven, te boek geſteld hebben.

Oldenbarneveld beweegt Prins Maurits om in het openen der han-

Oldenbarneveld, die meeſt voor de Vrede yverde, begreep nogtans, dat hy den Prins, bezwaarlyk, tot deezen ſtap zou konnen doen beſluiten. Hy vondt, hierom, geraaden, hem eerſt tot het hooren van den vyand over te haalen, en allengskens verder in te wikkelen. Hy vertoonde hem dan, „ dat

(o) VIII. *Deel, bl.* 207, 396, 413, 480. IX. *Deel, bl.* 11, 66, 180.

„ dat het aanvangen eener handelinge, die, 1607.
„ door den vyand, voorgeſlaagen werdt, delinge
„ niet te verwerpen was, alzo het den Ko- te bewil-
„ ning van Engeland, die den kryg, ſedert ligen.
„ eenigen tyd, ſlegts aangezien hadt, op-
„ wekken zou, om den Staaten kragtiger
„ te onderſteunen. Ook zou de Koning
„ van Frankryk, die, gelyk niet donker-
„ lyk bleek, grooter uitzigt hadt dan op
„ een bloot bondgenootſchap met de Staa-
„ ten, tot het toebrengen van daadelyke
„ hulpe bewoogen worden, wanneer hy
„ zag, dat hun de weg tot vrede openſtondt,
„ rekenende het beide deeze Mogendhe-
„ den van hun belang, dat het vermogen
„ van Spanje geknakt werdt, door den Ne-
„ derlandſchen oorlog. Doch hy was 't
„ eens met den Prinſe, dat men zig in gee-
„ ne handeling inlaaten moeſt, zonder de
„ erkentenis van de vryheid en onafhang-
„ kelykheid der Landen vooruit te bedin-
„ gen." Maurits, 't zy hy zig verbeeldde, dat men dit laatſte niet ligtelyk verwerven zou; of dagt, dat zig, onder 't handelen, van zelven, eenige zwaarigheden zouden opdoen, waardoor de handeling zou afgebroken worden; of dat het hem te haatelyk ſcheen, zig, terſtond en openlyk, tegen eene Vredehandeling, op billyke voorwaarden, te verzetten, liet zig overhaalen, door den Advokaat (*p*).

Met Wittenhorſt was, laatſtelyk, van Brus- V. Pater Jan Neyen

(*p*) Grotii Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 509. Negotiat. de Jeannin *Tom.* III. *p.* 106.

1607. komt herwaards. Wie hy was.

Bruſſel herwaards vertrokken, Pater *Jan Neyen*, Overſte der Minderbroederen van zyn geweſt. Zyn Vader, Maarten Neyen, was van Zeeuwſche afkomſt geweeſt, en hadt, weleer, de zyde des Prinſen van Oranje gevolgd: gelyk ons, uit het voorig gedeelte deezer geſchiedeniſſe (*q*), gebleeken is. De Zoon was wel ter taale, niet onbedreeven in Staatszaaken, en, in Spanje en te Bruſſel, nu en dan, in gewigtige gelegenheden gebruikt. Men hieldt deezen man bekwaamer dan Wittenhorſt, om den handel te vervolgen; waartoe hy, eerlang, volmagt kreeg. In 't eerſt, hieldt hy zig, eenigen tyd, in ſtilte, te Ryswyk op, ondertaſtende, midlerwyl, aan welke zwaarigheden, de Vredehandeling meeſt ſtondt te haperen. Daarna, voor Prinſe Maurits gebragt, verſtondt hy, dat 'er geene hoop altoos was, om in handeling te treeden, zo de Aartshertogen de Vereenigde Nederlanden niet vooraf, met ronde woorden, voor vrye volken verklaarden. Hierop, begaf hy zig naar Bruſſel; doch keerde, binnen weinige dagen, te rug, en, gehoor verworven hebbende ter algemeene Staatsvergaderinge, leverde hy brieven over van de Aartshertogen, gedagtekend den dertienden van Lentemaand, en behelzende „ dat „ zy, oorloogens moede, gezind waren, „ met de algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden, *in* * *hoedanigheid en als „ dezelven houdende, voor vrye Landen, Pro-*

„ vin-

De Aartshertogen bieden aan, met de Staaten, als met vrye volken, te willen handelen.

* *Qualiteit.*

(*q*) VII. *Deel, bl.* 14.

„ *vincien en Staaten, waarop zy niet en* § *ei-* 1607.
„ *schen*, in onderhandeling te treeden, o- § *preten-*
„ ver eene eeuwige Vrede, of over een *deren.*
„ Beſtand van twaalf, vyftien of twintig
„ jaaren, ter keure van de Staaten, op re-
„ delyke voorwaarden, en op deeze, on-
„ der anderen, dat elk zou blyven bezitten,
„ 't gene hy tegenwoordig bezat, ten wa-
„ re men, wederzyds, te raade werdt, ee-
„ nige Steden of Landſchappen te verwis-
„ ſelen. Voorts wildenze Nederlanders
„ magtigen, tot de handeling, en verzog-
„ ten, dat de Staaten een gelyk getal wil-
„ den benoemen, en plaats en tyd tot de
„ byeenkomſten kiezen. 't Zou, eindelyk,
„ dagtenze, tot beter bevordering der
„ handelinge dienen, en hun niet onaange-
„ naam zyn, zo de Staaten, van nu af,
„ konden bewilligen, in eenen ſtilſtand
„ van wapenen, te water en te lande, in
„ Spanje en hier, voor den tyd van agt
„ maanden. Doch omtrent de voornaame
„ handeling, behoefden zy zig niet te ver-
„ klaaren, voor den eerſten van Herfſt-
„ maand (*r*)." De inhoud deezer Brieven gaf geen klein genoegen aan de algemeene Staaten. Men vondt 'er eene verklaaring in, die voor eene volkomen' erkentenis van de vryheid en onafhangkelykheid der Vereenigde Geweſten genomen werdt, ſchoonze vervat was, in zulke bewoordingen, die niet vry waren van dubbelzinnigheid.

(*r*) Reſol. Holl. *Maart* 1607. *bl.* 77 *enz.* METEREN XXVIII. *Boek, f.* 532 *verſ.*

1607. heid. Zeker, te handelen met de Staaten, *als dezelven houdende* voor vrye volken, kon, of voor eene regelregte erkentenis van derzelver vryheid genomen worden, of flegts betekenen, dat men hen, geduurende de handeling, als vryen zou aanmerken. *Niets te * eiſchen* op de Vereenigde Geweſten was ook geene duidelyke erkentenis, dat men hiertoe geen regt hadt; maar kon uitgelegd worden van 't gene men daadelyk deedt, zonder dat het bepaalde, wat men, t'eenigen tyde, zou konnen en mogen doen. Doch de Staaten ſchynen ongeraaden gevonden te hebben, over de uitdrukkingen te ziften. Zy wiſten, wat zy begeerd hadden, en oordeelden beſt, de verklaaring der Aartshertogen, als volkomen beantwoordende aan hunne begeerte, aan te merken. Voorts, bevroedende, dat zy ter zee volkomen meeſter en in Ruitery verre de ſterkſten waren; vondenze dienſtig, de wapenſchorſing voor agt maanden niet verder aan te neemen „ dan dat, geduurende dien „ tyd, niet geoorlofd zou zyn, eenige Stad „ of Sterkte te belegeren, of in te neemen, „ eenigen inval of inlegering te doen, of „ eenige nieuwe ſchanſen op te werpen, en „ dit nog wel, onder beding, dat de Koning van Spanje, binnen drie maanden, „ 't Verdrag bekragtigen, en de Vereenigde Geweſten, insgelyks, voor vrye Landen erkennen zou." Men ſloot dit, op den twaalfden van Grasmaand, met Neyen, die beloofde, 't Verdrag, tegen den vier-

Aanmerkingen op deeze uitbieding.

* *pretenderen.*

Wapenſchorſing, met eenige bepaaling, voor agt maanden, geſlooten.

en-

entwintigſten, door de Aartshertogen, te zullen doen beveſtigen, mids zulks ook, tegen dien tyd, geſchiedde, door de Staaten (*s*). Prins Maurits hadt, te ligter, bewilligd, in het ſluiten der Wapenſchorſinge, op den gemelden voet, om dat men, terwyl zy duurde, den vyand, met het meeſte voordeel, door de Ruitery, te lande, en door 's Lands Vloot, ter zee, zou konnen beſchadigen, en ondertuſſchen, tegen 't gene hy, met de meeſte hoop van goeden uitſlag, zou konnen onderneemen, beveiligd was. De Aartshertogen beveſtigden 't Verdrag van Wapenſchorſing, ten beſtemden tyde. De algemeene Staaten deden 't van gelyken, hunne bekragtiging naar Lillo zendende, met *Dirk van der Does*, die, door de Aartshertogen, met eenen gouden keten, beſchonken werdt. Ook gaf Albertus, terſtond, bevel, om de ſoldaaten binnen de bezettingen te houden, en de zeeluiden en viſſchers, die binnen Duinkerken gevangen zaten, op vrye voeten te ſtellen. Neyen, voorwendende, dat 'er in 't Verdrag eenige duiſterheden waren, over welken hy nadere opheldering van de Staaten begeerde; doch, inderdaad, op dat hy den ſtaat der Vereenigde Landen van naby doorſnuffelen zou, en heimelyk arbeiden, tot bevordering van den handel; verzogt, dat van der Does verlof voor hem verwerven wilde, om wederom naar den Haage te

1607.

Van der Does met der Staaten bekragting naar Lillo gezonden,

(*s*) Reſol. Holl. 27 *Maart* 1607. *bl.* 127. Meter. XXVIII. *Boek*, *f.* 532 *verſ.* 533.

1607. te keeren. Van der Does ſchreef 'er over aan de Staaten: en, geen zeker antwoord bekomende, hieldt hy voor toegeſtaan, 't gene hem niet verbooden was, en nam den Monnik met zig te rug naar Holland (*t*).

brengt Neyen wederom met zig naar Holland.

VI. Midlerwyl, hadden de algemeene Staaten dienſtig gevonden, den byzonderen Landſchappen kennis te geeven van 't gene 'er, in den Haage, geſlooten was, en hun, den dertienden van Grasmaand, aangeſchreeven „ dat zy, met goedvinden van „ Prinſe Maurits en den Raad van Staate, „ eene ſoort van Wapenſchorſing hadden „ aangegaan, voor den tyd van agt maanden, met de Aartshertogen Albertus en „ Izabelle; die begeerd hadden, met hen, „ als met vrye volken, in verdere handeling van vrede of beſtand te treeden. Dat „ men zig, wegens dit laatſte, te verklaaren hadt, voor den eerſten van Herfſtmaand, voor welken tyd, men de Koningen van Frankryk en Engeland en andere Vorſten zou konnen raadpleegen, „ en by zig zelven overleggen, wat verder „ gedaan, of gelaaten diende." Voorts oordeeldenze, in deeze gewigtige gelegenheid, behoorlyk „ dat men 's Hemels zegen, door „ openbaare ſmeekingen, zogt te verwerven, ten welken einde, zy eenen algemeenen Vaſt- en Bededag, tegen den negenden van Bloeimaand, hadden uitgeſchreeven (*u*). De Bededag werdt, ten be-

De algemeene Staaten geeven den byzonderen kennis van de geſlooten Wapenſchorſing,

en ſchryven eenen Bededag uit.

(*t*) METEREN XXVIII. *Boek, f.* 533.
(*u*) Reſol. Holl. 17 *April* 1607. *bl.* 133. METER. XXVIII. *Boek, f.* 533.

beſtemden dage, gehouden: en men merkte toen op, dat de Predikanten, elk naar dat hy gezind was, of uitweidden in den lof der vrede, of 't volk met haat tegen de Spaanſchen vervulden. Ook raakten de gemoeden van 't gemeen, na deezen dag, over 't ſtuk der Vredehandelinge, meer en meer, aan 't beweegen. Eenige Leden der Regeeringe ook, die de eerſte voorſlagen tot handeling hadden laaten doorgaan, om dat zy dagten, dat 'er geen gevolg op komen zou, begonden, uit het keeren van den Monnik, te vermoeden, dat de zaak ernſt zou worden, en kreegen berouw van hun zwygen. Sommigen beſchuldigden Van der Does, dat hy eene zaak van zo veel gevolg, zonder laſt, op zig genomen hadt. Anderen begeerden te weeten, volgens welk een beſluit, Neyen zig verſtout hadt, op der Staaten bodem te komen (*v*). 't Liet zig, in 't eerſt, derhalve, aanzien, dat hy weinig ſlaagen zou, in zyn oogmerk. 1607. Sommigen toonen afkeer van de Vredehandeling.

Ook maakte de tyding, die men, in Bloeimaand, uit Spanje kreeg, de Landzaaten heeter naar 't voortzetten des oorlogs. De Staatſche Vloot hadt eene heerlyke zege behaald, voor Gibraltar, waarvan wy nu de voornaamſte byzonderheden moeten melden.

VII. Heemskerk wordt met eene Vloot te-

De ongelukkige uitſlag van den zeetogt des voorleeden jaars hadt de Staaten, ſterk aangezet door de Ooſtindiſche Maatſchappye, doen beſluiten, om, met het voorjaar, eene

(*v*) Grotii Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 511.

1607. eene tweede Vloot naar Spanje te zenden. Jakob van Heemskerk, de zelfde, die den gevaarlykſten togt naar Nova Zembla gedaan, en ſedert, gelukkiglyk, in de Indien, geoorloogd hadt, hadt het opperbevel over de Vloote, die, zesentwintig ſchepen van oorloge en vier voorraadſchepen ſterk zynde, in Lentemaand, uit Texel, in zee geloopen was. Voor zyn vertrek, hadt hy verzekerd, dat het Vaderland hem dood of leevend bedanken zou, en geene andere ſoldy begeerd, dan dertien ten honderd van den buit, dien hy, boven de vyfhonderdduizend guldens, zou veroveren. En zeker hy werdt van niemant voor geldgierig, van elk, veeleer, voor roemzugtig gehouden, ſchoon hy, in gewaad en houding, niets verwaands vertoonde. Hy hadt onbepaalden laſt van de Staaten, om te doen 't gene hy, ten meeſten dienſte van de Landen, zou geraaden vinden. Voortgezeild tot op de kuſten van Spanje, hadt hy reeds beſlooten, de Taag in te loopen, en de Indiſche ſchepen, die voor Lisbon lagen, aan te taſten. Doch uit eenige kondſchappers, in ſchyn van koopluiden, afgezonden, en uit Franſche en Engelſche ſchepen, die hem ontmoet waren, verſtaan hebbende, dat de meeſte ſchepen, van voor Lisbon, onder zeil gegaan waren, en dat 'er eene ſchoone Vloot Spaanſche Oorlogsſchepen lag in de Baaye van Gibraltar, wagtende op de Nederlandſche Koopvaardyſchepen, die uit de Middellandſche zee, door

Gen Spanje in zee gezonden.

Zyn laſt.

't

't naauw van de Straat naar den Oceaan zouden willen, verandert hy van gedagten, en wendt den ſteven derwaards, zeilende, naar hem de wind diende, nu nader aan de Afrikaanſche, dan digter onder de Spaanſche kuſten. In de Baay van Gibraltar, lagen thans negen Spaanſche Gallioenen en twaalf andere Oorlogsſchepen ten anker, onder *Don Juan Alvarez d'Avila*. De Vloot was rykelyk voorzien van geſchut, en van bootsvolk en zeeſoldaaten. Ook hadden zig, op de eerſte tyding, dat de Staatſche ſchepen, omtrent Kadix en S. Lukar, gezien waren, veele edelen en vrywilligen begeven naar de Vloote, om hunne trouw jegens den Koning te doen blyken. De Admiraal hadt zevenhonderd ſoldaaten op; de Onder-Admiraal omtrent vyfhonderd. Heemskerk nu, met den ogtend van den vyfentwintigſten van Grasmaand, de Straat zynde ingeloopen, en Krygsraad belegd hebbende, werdt, eenpaariglyk, beſlooten, dat hy en Lambert Henrikszoon, anders Mooy Lambert, Agter-Admiraal of Schout by Nagt van de Maaze den Spaanſchen Admiraal zouden aantaſten; dat *Laurens Jakobszoon Alteras*, Onder-Admiraal van Zeeland, en Hopman *Bras* van Hoorn den vyandlyken Onder-Admiraal bevegten zouden, en dat de overige ſchepen op de verdere vyandlyke Gallioenen zouden aanzetten, twee tegen een. De Admiraal elk hierop tot zynen pligt vermaand hebbende, werdt 'er een dronk gedaan, en de eed van

1607.

Hy komt voor Gibraltar.

1607. van getrouwheid vernieuwd, waarna de Bevelhebbers, ieder naar zyn boord, te rug keerden. D'Avila, ſchepen, zo veel kleiner dan de zynen, op hem ziende afkomen, vraagde eenen gevangen, dien hy aan zyn boord hadt, *wat hy dagt, dat men voorhebben mogt*, en begon hertelyk te lagchen, toen men hem antwoordde, *dat hy verwagten moeſt, dat men hem, terſtond, ſlag zou leveren*, zyn eenig Admiraals ſchip ſterker ſchattende, dan de gantſche Staatſche Vloot. Doch als hy, kort hierna, zag, dat deeze hem, meer en meer, naderde, kapte hy 't anker, en liep digt onder de Stad, van zins, den anderen ſchepen 't ſpits te laaten afbyten. Maar Heemskerk, blyvende by zyn opzet, zeilt de meeſte vyandlyke Gallioenen voorby, en regt aan op d'Avila. Hy hadt, vooraf, al den buit beloofd aan hem, die den Admiraal overweldigde, en eene vereering voor 't afhaalen der vyandlyke vlagge. Doch, om door de ſchielykheid meer ſchriks te baaren, wilde hy niet geſchooten hebben, voordat men den vyand digt genaderd was. Hieruit ontſtondt, dat d'Avila, nu ziende, dat het hem gelden zou, eerſt vuur gaf; doch zonder veel ſchade te doen. Toen loſt Heemskerk de boegſtukken, draait den Admiraal op zyde, werpt het anker, en klampt hem, zonder uitſtel, aan boord. Hy ſtondt nu midden op zyn ſchip, toen d'Avila hem de tweede laag gaf. En een kogel, een' ander', omtrent hem, gedood hebbende, neemt

Taſt de Spaanſche Oorlogsvloot aan.

Wordt doorſchooten.

JACOB VAN HEEMSKERK,
Admiraal.

A. Schouman del. J. Houbraken fec.

Is. Tirion excudit 1759.

UNIV. OF MICH.

neemt hem 't linker been weg, en kort daarop het leeven. In zyn uiterſte, vermaande hy de zynen nog, om 't begonnen werk, wakkerlyk, te volvoeren, en in 's vyands nederlaage den trooſt te zoeken over 't verlies van hunnen Admiraal. Hopman *Pieter Willemszoon Verhoef* van Amſterdam, die op 't Admiraals ſchip geboodt, hieldt zynen dood verborgen, en vervolgde 't gevegt; dat, na 't loſſen der ſtukken op de regter zyde, met musketten, zynen gang ging. Mooi Lambert, die Heemskerk kort gevolgd was, geeft den vyand de laag van agteren, en klampt hem toen, op de andere zyde, aan boord. De andere ſchepen mengden zig ook in den ſtryd, naar 't geval zig opdeedt, en niet naar de gegeven' orde. Want, terwyl Alteras draalde, met het aantaſten van den Spaanſchen Onder-Admiraal, werdt deeze, door drie andere ſchepen, bevogten: waarby zig, eerlang, nog een vierde voegde. De Onder-Admiraal raakte, eindelyk, ligter laage in brand, waarop de onzen van hem afhielden, en de vlam bluſchten, die reeds, tot in hunne eigen' zeilen, overgeſlaagen was. 't Vyandlyk ſchip, verlaaten van de Spanjaards, die zig, met zwemmen, zogten te bergen, brandde af, tot op het water. Een ander Gallioen, waaruit, Hopman *Henrik Janszoon* of *Lange Henrik*, van Amſterdam, kort te vooren, gedood was, onderging het zelfde lot. Nog een ander Gallioen, te berſten geſchooten, ging te gron-

1607.

Zyne ſchepen vervolgen 't gevegt,

1607. gronde. Doch eenige ſchepen, zo Spaanſchen als Staatſchen, elkanderen niet durvende aan boord klampen, hielden ſchutgevegt van verre, met gelyke ſchade byna, van wederzyde. Midlerwyl, werdt ook uit de Stad en 't Kaſteel van Gibraltar gevuurd op de onzen. De dikke nevels van rook, verwekt door 't ſchieten, hadden nu den nademiddag in eenen nagt veranderd, toen een der grootſte Spaanſche ſchepen, door zyn eigen buskruid, opgeſprongen, de Stad en 't ſtrand zo yſſelyk deedt dreunen, en de naaſte ſchepen in zo groot een gevaar bragt, dat de Spanjaards, verbyſterd door ontſteltenis, ſchielyk de ankers kapten, en tegen 't ſtrand aanliepen. 't Admiraals ſchip alleen, want d'Avila zelf was kort na Heemskerk geſneuveld, hieldt het gevegt nog gaande, tegen twee, en daarna tegen drie ſchepen. Maar toen 'er, eindelyk, de vlag afgehaald was, ontzonk den vyanden de moed. De onzen, in grooten getale, overgeſprongen zynde, ging 't 'er eer op een moorden, dan op een vegten. Eene groote menigte van Spanjaarden, in zee geſprongen, werdt doorſchooten of doorſteken. De gevangenen, op 't Admiraals ſchip gevonden, bekwamen hunne vryheid en verhaalden, dat twee ſoldaaten, de een na den ander', gezonden, om hun, geduurende 't gevegt, het leeven te beneemen, door twee kogels, geveld waren, en dat, daarna, hunne ketens, door eenen derden ſchoot, waren

en behaalen de zege.

ren los geſprongen. 't Gevegt was nu ge- 1607.
eindigd, met den nagt na den vyfentwintigſten van Grasmaand. Doch den volgenden morgen bevondt men, dat het Admiraals ſchip, welk men, na de verovering, verzuimd hadt te bewaaren, met eenige Spanjaards, die zig op het zelve verſteken hadden, naar den wal gedreeven was, alwaar het, door die van de Stad, in den brand geſteken werdt. De Staatſche Vloot bleef, twee geheele dagen, op de plaatſe des gevegts, vervullende de gantſche kuſt en Kadix zelf met de vrees voor eene landing. Zy haalde nogtans meer roem dan voordeel uit deeze zege, en zeilde, eerlang, naar Tetuan, op de kuſt van Barbarye, om zig te herſtellen. De Bevelhebber der Stad, een vyand der Spanjaarden, zogt de Staatſchen te beweegen, om Ceuta, gelegen op de zelfde kuſt, en in de magt van Spanje, aan te taſten. Doch zy, heeter op buit dan op oorloogen, weezen deezen voorſlag van de hand. Zy hadden honderd man voor Gibraltar verlooren, en hunne ſchepen en zieken zo dra niet herſteld, of zy verlieten Tetuan, en verdeelden zig derwyze, dat de meeſte ſchepen, langs de Portugeeſche kuſten, kruiſſen zouden: anderen zouden naar de Vlaamſche, andere naar de Kanariſche Eilanden loopen, en wederom anderen zig omtrent Kabo Verde ophouden. Twee Voorraadſchepen keerden naar 't Vaderland, met de gekwetſten, dié omtrent zeſtig in getal waren, en met

1607. het lyk des Admiraals, welk, den agtſten van Zomermaand, op 's Lands koſten, 't welk niemant, voor hem, te beurt gevallen was, begraaven werdt, te Amſterdam, in de oude Kerke, alwaar ook, eerlang, een' deftige Grafſtede, ter zyner eere, opgeregt werdt (*w*).

VIII. Neyen verzoekt, dat de Staaten hunne Vloot opontbieden, en 't jongſte Verdrag nader verklaaren.

De maar van de overwinning voor Gibraltar was nog niet in de Vereenigde Geweſten gekomen, toen Neyen, nu in den Haage, op den elfden van Bloeimaand, gehoor verwierf ter algemeene Staatsvergaderinge. Veelligt, hadt men, in Brabant, reeds, te poſt, kennis gekreegen van den ſlag. Immers de Monnik verzogt „ dat „ de Staaten hunne Vloot uit Spanje te „ rug wilden ontbieden; voorts nader ver„ klaaren, wat met het belegeren, inval„ len en inlegeren, in het jongſte verdrag, „ gemeend werdt, en hem vrygeleide gee„ ven, om, van nu af, tot den eerſten van „ Herfſtmaand, over en weder, te reizen. Het opontbieden der Vloote hieldt hy „ betaamelyk, indien de Staaten gezind „ waren, alles aan te wenden, wat in hun „ vermogen was, tot bevordering der vre„ de, gelyk de Aartshertogen, daartoe, „ van hunnen kant, gezind waren, heb„ bende zy, ten blyke hiervan, nog on„ langs, vrywilliglyk en op het bloot ver„ zoek der Staaten, beloofd, te zullen be„ zorgen, dat de Koning van Spanje het „ jong-

(*w*) METEREN XXVIII. *Boek, f.* 529, 530. GROTII Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 512-516. 519.

„ jongſte Verdrag bekragtigde." Doch op deezen voorſlag werdt langzaam beſlooten (x). De Geweſten hadden nu een groot getal van de aanzienlykſte gemagtigden ter algemeene Staatsvergaderinge afgezonden, onder welken, de raadpleegingen, op al wat den Vredehandel betrof, traaglyk voortgingen. Ook kreeg men, kort hierop, by gerugte, kennis van den zeeſlag: 't welk ſommigen deedt oordeelen, dat men de Vloot vooral niet moeſt doen te rug keeren; maar 't geluk vervolgen, en onder de wapenen van vrede handelen. Prins Maurits merkte aan „ dat men, de Vloot te „ rug roepende, van het genomen beſluit „ zou afwyken, en de wapenſchorſing te lan„ de ook uitſtrekken over de zee (y)." Anderen begreepen, daarentegen, dat men, door het herroepen der Vloote, behoorde te toonen, dat men eene goede vrede zogt. Kon deeze niet getroffen worden; de zee ſtondt altoos open, en men kon, altoos, eendragtelyk, de wapenen opneemen, om zig niet ſlegts over de oude ongelyken; maar ook over den hoon eener beſpottelyke Vredehandelinge te wreeken (z). 1607. Raadpleegingen op deezen voorſlag.

De Staaten waren nog bezig met diergelyke overleggingen, toen zy, byna op eenen tyd, zekere kennis kreegen van den ſlag voor Gibraltar en van de aankomſt van een buitengewoon Gezantſchap uit Frankryk, welk, op den tweeëntwintigſten van Aankomſt van een Franſch gezantſchap.

Bloei-

(x) Reſol. Holl. 1 *May* 1607. *bl.* 143.
(y) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* I. *p.* 104.
(z) GROTII Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 516, 517.

1607. Bloeimaand, te Vliſſingen, geland was.

IX. Inzigten van Henrik den IV. op de Vredehandeling en oorzaaken van zyn misnoegen tegen de Staaten.

Henrik de IV. nam te veel deel in 't gene den Vereenigden Geweſten betrof, dan dat hy de begonnen' onderhandeling met Spanje en de Aartshertogen, met onverſchilligheid, zou hebben konnen aanzien. Hy beſloot, hierom, een waakend oog te houden, over 't gene 'er gehandeld werdt, en 't gantſche werk, naar zynen zin, te doen beleiden. Ook meende hy meer dan ééne reden van misnoegen te hebben, tegen de Staaten: waarvan wy, eer wy voortgaan, eenige nadere opening moeten doen. Na 't ſluiten van de Vrede tuſſchen Spanje en Engeland, in 't jaar 1604, hadt Koning Jakob, of uit eigen' beweeging, of opgewekt door den Spaanſchen Gezant, trek getoond, om zig nader met Spanje te verbinden, door middel van een Huwelyk, tuſſchen Prinſe Henrik, zynen oudſten Zoon, en de Infante van Spanje. Filips ſtreelde hem, eenen geruimen tyd, met deeze hoop, en liet zig zelfs verluiden, dat hy der Infante de Nederlanden, na de dood der Aartshertogen, wilde doen afſtaan (*a*), zo de Koning van Groot-Britanje nalaaten wilde, de Staaten te onderſteunen. Jakob, verblind door de verwagting van het bezit dier geweſten, in welken hy reeds eenige Steden in zyne magt hadt, begon, omtrent het begin des jaars 1606, de Staaten aan te zoeken, tot een Verdrag met Spanje, en met de Aartshertogen, waarvan hy bemiddelaar

(*a*) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* I. *p.* 251.

laar en waarborg zou zyn. Hy vertoonde hun zelfs eenige glimpige voorwaarden, hem toegezonden uit Spanje (*b*). Doch alzo deezen, waarſchynlyk, aanliepen, tegen de vryheid en onafhangkelykheid van den Staat, die men, zo men zig ooit verdroeg met den vyand, vooruit bedingen wilde, vondenze geheel geenen ingang. Ook hieldt men, hier te Lande, Koning Jakob zo zeer ingenomen met de uitgeſtrektheid van het Koningklyk gezag, dat men zig weinig goeds van zyne bemiddeling beloven kon. Men wiſt, dat hy den Staaten, om hunnen opſtand tegen den Koning van Spanje, den naam van weêrſpannelingen plagt te geeven (*c*): waaruit alleen genoeg kon afgenomen worden, welke voorwaarden hy voor hun zou zoeken te bedingen, en hoe dezelven ſtonden gehouden te worden. 1607.

Henrik de IV. kreeg de lugt haaſt van 't gene Koning Jakob in den zin hadt: en oordeelde 't van zyn belang, deeze handeling te ſtuiten. François Aarſens, der Staaten Gezant aan 't Hof van Frankryk, in Sprokkelmaand des jaars 1606, eenen keer zullende doen naar den Haage, kreeg laſt mede van Koning Henrik, om hem, het antwoord zyner meeſteren te rug te brengen, op deeze drie vraagen „ 1. of zy zig zel-„ ven, met de hulp hunner nabuuren, kon-„ den handhaaven, in den ſtaat, waarin zy „ toen

(*b*) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* I. *p.* 28.
(*c*) DANIEL *Tom.* X. *p.* 343.

1607. „ toen waren? 2. welke geneigdheid zy „ hadden tot vrede, welke middelen om„ ze te bekomen; en of zy, tot verkry„ ging en verzekering derzelve, de tus„ schenkomst des Konings behoefden? 3. „ welke voordeelen zy den Koning dagten „ toe te voegen, in geval hy den oorlog „ aan Spanje verklaarde? en of zy, zig „ werpende in de armen van zyne Maje„ steit, de vrye oefening van den Katholy„ ken Godsdienst zouden willen gedoo„ gen?" Uit deeze vraagen, blykt niet donkerlyk, dat Henrik, zo wel als Jakob, of naar de heerschappy der Vereenigde Gewesten stondt, of ten minste naar meerder gezag over dezelven: 't welk ook niet vreemd schynen moet, als men aanmerkt, dat deeze heerschappy, te vooren, beide aan Frankryk en aan Engeland aangebooden was, en dat de Koningen, de Vereenigde Gewesten, van tyd tot tyd, ziende toeneemen in vermogen, nu meer reden hadden dan eertyds, om dezelve te begeeren.

Maar Aarsens, in Frankryk te rug gekeerd, bragt, op 's Konings vraagen, geen ander bescheid, dan „ dat hy 'er, noch „ met de Staaten, noch met de voornaam„ ste Leden der Regeeringe, over hadt „ durven handelen: en te minder, om dat, „ van wege den Koning van Groot-Britan„ je, voordeeliger aanbiedingen gedaan „ werden." Den veldtogt des jaars 1606 ongelukkiglyk geëindigd zynde voor de Staa-

Staaten, hieldenze by Koning Henrik aan, 1607.
om eenen onderſtand van drie millioenen
in 't jaar, in de plaats van een millioen,
welk hy hun, tot hiertoe, hadt bygezet. De
Koning gaf te verſtaan, dat men, meer
onderſtand begeerende, hem ook, in an-
dere opzigten, behoorde te vergenoegen.
Ondertuſſchen kreeg hy, van verſcheiden'
kanten, berigt, dat de Staaten, zonder hem
te kennen, met de Aartshertogen hadden
begonnen te handelen. Aarſens toonde zig,
hierover, ten hoogſten verwonderd, boodt
aan, op nieuws, een' keer naar den Haage
te willen doen, en ten minſte te wege
te brengen, dat men geen Verdrag ſloote
met den vyand, buiten bewilliging des Ko-
nings van Frankryk. Ook ſloeg hy voor,
nu, de vraagen te willen doen, welken hy,
de laatſte reize, verzweegen hadt: waarin
de Koning bewilligde. Aarſens kwam dan,
in Louwmaand deezes jaars, in den Haa-
ge. Kort hierna, onderſteunde de Koning
de Staaten, met zeshonderdduizend gul-
dens, verwagtende, gelyk hy, naderhand,
verklaarde, dat men geen Verdrag maaken
zou met de Aartshertogen, zonder hem te
kennen. Hierop volgde de wapenſchor-
ſing voor agt maanden, die geſlooten werdt,
eer Aarſens wederom naar Frankryk keer-
de. De Staaten hadden 'er den Koning
eerſt na het ſluiten kennis van gegeven: 't
welk eene der oorzaaken was van zyn mis-
noegen tegen hen.

Doch hierby was eene tweede gekomen.

1607. Terſtond na Aarſens komſt in Holland, verſpreidde zig een gerugt, dat Henrik de Regeering der Vereenigde Geweſten dagt te veranderen, en, door het inhouden van den gewoonlyken onderſtand, de Staaten te dwingen, om hem de Heerſchappy af te ſtaan. De Engelſche Agent in den Haage beſchuldigde, kort hierop, den Onder-Bevelhebber van Vliſſingen „ dat hy het be„ ſluit dier Stad en van gantſch Zeeland, „ om de heerſchappy den Koning van „ Frankryk op te draagen, niet verhinderd „ hadt (*d*)." Zo ver liep de argwaan der Engelſchen vooruit. Aan 't Spaanſche Hof vondt dit gerugt zelfs ingang, en Pater Neyen heeft, naderhand, getuigd, dat het veel toegebragt heeft, om de Aartshertogen niet ſlegts, maar ook den Koning van Spanje ſterker te doen neigen tot de Vredehandeling (*e*). De Koning van Frankryk hieldt zig, ondertuſſchen, zeer beledigd door dit gerugt, 't welk hy meende door Aarſens verſpreid te zyn (*f*): ſchoon deeze beweerde, dat hy de gemelde drie vraagen, die gelegenheid tot dit gerugt gegeven hadden, niet, van 's Konings wege, maar, als uit zig zelven, en ſlegts aan eenige byzondere Perſoonen gedaan hadt (*g*). Nogtans vind ik, dat men, in Sprokkelmaand, ter Vergaderinge van Holland, geraad-

(*d*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 128.
(*e*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 367.
(*f*) Inſtruct. *aux Srs.* Jeannin & de Buzanval, *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 20 *& ſuiv.*
(*g*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 87, 101, 115.

raadpleegd heeft, op eenen zeer gewigtigen voorslag van Aarsens: waarover men niet dan tot meesten dienst der Landen en tot best genoegen des Konings begeerde te besluiten (*h*). 1607.

X. Onderzoek naar den grond van 't vermoeden, dat Henrik de IV. naar de heerschappy der Vereenigde Gewesten stondt.

Doch hoe zeer ook de Koning zig gehoond rekende, dat men hem, openlyk, verdagt hieldt van eenen toeleg op de vryheid der Vereenigde Gewesten; verscheiden' egte stukken van deezen tyd toonen, dat dit vermoeden niet geheel zonder grond was. In het laatste Berigtschrift, omtrent twee jaaren na deezen, aan de Fransche Gezanten gegeven, begeert de Koning, „ dat zy Prins Maurits zoeken te winnen, „ op dat hy zyner Majesteit begunstigen „ mogt, wanneer men, t'eenigen tyde, ge„ raaden vondt of genoodzaakt werdt, de „ Regeering te veranderen (*i*)." Te voorren, hadt een zyner Staatsdienaaren aan den Heere Jeannin, Hoofd des Gezantschaps, geschreeven: „ zo de Staaten den „ Koning willen inwikkelen in den oorlog, „ moetenze iets ongemeens voor hem doen. „ Hy heeft 'er, openhertiglyk, met u over „ gesproken, en houdt zig verzekerd, dat „ gy de voorkomende gelegenheid, om 'er „ met * *Lorme* en † *Charme* van te handelen, niet verzuimd hebt, noch zult verzuimen - - De ‡ *Serjant* wil de zaak niet door haastigheid bedorven hebben. Hy vertrouwt alles aan de bescheidenheid „ en

* *Prins Maurits.*
† *Oldenbarneveld.*
‡ *De Koning van Frankryk.*

(*h*) Resol. Holl. 15 *Febr.* 1607. *bl.* 50.
(*i*) Depn. Instruct. *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 75.

1607. „ en voorzigtigheid van * *Cicomore* alleen
* *Jeannin.* „ (*k*)." En in eenen anderen Brief. „ Ee-
„ nigen zeggen, dat *onze Serjant* niet ver-
† *De Staaten.* „ langen moet, dat de † *Antes* ryker en
„ magtiger worden, dan zy reeds zyn, om
„ redenen, die gy, ligtelyk, bevroeden
„ kont (*l*)." Welken nu deeze redenen waren, kan men afneemen uit een geſprek van Jeannin met Prinſe Maurits, in de tegenwoordigheid der Prinſeſſe Weduwe van Oranje en van Graave Willem Lodewyk, te vooren, gehouden, waarin hy vertoonde „ hoe 't, zo men op nieuws wilde oor-
„ loogen, niet redelyk ware, dat de Ko-
„ ning zyn geld en Staaten waagde, zon-
„ der 'er iets by te winnen," daarby voegende „ dat men de Vereenigde Geweſten
„ geheel Franſch moeſt maaken." Doch Maurits hadt hem geantwoord „ dat het
„ nu de tyd niet was, om hier van te rep-
„ pen ---, zo men de Landen niet eerder
„ Spaanſch dan Franſch wilde zien (*m*)." De Advokaat Oldenbarneveld hadt 's Konings toeleg ook zo wel begreepen, dat hy, zyne Majeſteit niet beter wiſt te vleijen, dan met zynen Gezant te verklaaren,
„ dat men, te raade wordende de Regee-
„ ring te veranderen, en een Vorſtendom te
„ maaken van den vryen Staat, den Koning
„ van Frankryk, voor alle Vorſten, kiezen
„ zou." En Jeannin, die dit ſchryft, voegt 'er by „ dat hy, voor zyn vertrek van hier,

„ nog

(*k*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 474.
(*l*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 372.
(*m*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 53.

„ nog meer lichts wegens dit ſtuk uit den
„ Advokaat zou zoeken te trekken (*n*)." 1607.
Doch hiervan kwam niets.

Wy hebben deeze dingen, ſchoon laater geſchreeven en voorgevallen, hier willen byeenvoegen, op dat men zien zou, met wat grond, Henrik de IV. misnoegd was over een gerugt, welke zyne inzigten, misſchien, een weinig vergroot en verdraaid, maar nogtans niet geheel buiten de waarheid, voorſtelde. Ondertuſſchen, nam hy zyn misnoegen hierover en over 't ſluiten der wapenſchorſinge, zonder hem te kennen, voor de eerſte reden, tot het afzenden van een plegtig gezantſchap, herwaards; waartoe *Pieter Jeannin*, *Paul Chouart*, *Heer van Buzanval*, 's Konings gewoonlyke gezant by de Staaten en *Elias de la Place*, *Heer van Ruſſy*, werden aangeſteld. De laatſte was tot Buzanvals opvolger geſchikt (*o*). Jeannin, die 't beleid der zaaken ſtondt te hebben, was, eertyds, een der voornaamſte aanhangeren van 't Huis van Lotharingen geweeſt; doch, zynen zoen, te gelyk met den Hertoge van Mayenne, van den Koning verworven hebbende, werdt hy, ſedert, in de gewigtigſte Staatszaaken, gebruikt. Ook verhief de Koning hem tot eerſten Preſident van Bourgondie. Hy was bedreeven in de regten en in alle andere deelen der geleerdheid; doch door en door ervaaren in de Staatkunde, en zyns gelaats en zyner redenen

Wie Jeannin was.

(*n*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 67.
(*o*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 115.

1607. nen zo volkomen meester, dat hy, schryven sommigen, openhertigst scheen, wanneer hy zyne gedagten allermeest verborgen hieldt (*p*). Ook hadt hy zulke doorslaande blyken gegeven van trouwe aan zynen Koning, dat deeze hem 't geheim van 't gezantschap naar Holland geheellyk toevertrouwde. De Koning hadt hem en zynen medegezanten onder anderen gelast, „ den Staaten eer tot vrede dan tot oor„ log; doch allerminst tot bestand te raa„ den (*q*)." Ook moestenze „ 't gezag „ van Prinse Maurits en van 't gantsche „ Huis van Nassau zoeken te bevestigen en „ te vermeerderen, zo egter, dat het by„ zonder belang niet gesteld werdt boven „ 't gemeen. Met den Advokaat Oldenbarneveld, met den Griffier Aarsens en an„ dere voornaame luiden, moestenze, ins„ gelyks, goed verstand houden. Voorts, „ werdt hun bevolen, te bezorgen, dat de „ Staaten geen verder verdrag slooten, met „ de Aartshertogen of anderen, buiten „ kennis en bewilliging des Konings, die „ ook een nieuw en goed verbond van „ onderlinge bescherming begeerde op te „ regten met de Staaten (*r*)." Van eenige andere punten van hunnen last zullen wy, hierna, moeten gewaagen.

Last der Fransche Gezanten.

IX. Zy worden

De Fransche Gezanten spoedden zig, terstond

(*p*) GROTII Hist. *Libr.* XVI. *p.* 517. Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* I. *au commencement.*

(*q*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 215.

(*r*) Instruct. *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 31, 34, 35, 37, 39, 40.

ſtond na hunne aankomſt te Vliſſingen, naar den Haage, alwaar zy, den agtentwintigſten van Bloeimaand, ter algemeene Staatsvergaderinge, gehoor kreegen. Jeannin voerde het woord. Hy ſprak eerſt, in 't breede, van de dienſten, door zynen Koning, aan deezen Staat beweezen. Daarna, viel hy aan 't klaagen, over hun, die zyne Majeſteit hadden zoeken verdagt te maaken, als ſtondt hy naar de heerſchappy over de Vereenigde Landen. Ook merkte hy 't aan, als eene ſoort van ondankbaarheid, dat men zig, dus verre, ingelaaten hadt in handeling met den vyand, zonder den Koning te kennen. Doch hy verklaarde, ten beſluite „ dat zyne Majeſteit, met „ het afzenden van zulk een plegtig ge„ zantſchap toonde, dat hy niet gezind „ was, de vriendſchap af te breeken; maar „ den Staaten, bleevenze in den oorlog, „ zyne hulp kwam aanbieden, of wildenze „ de wapenen afleggen, eene billyke en „ voordeelige vrede zou bezorgen. Over „ al 't welke, de gezanten verzogten, met „ gemagtigden der Staaten, in onderhan„ deling, te treeden (s)." De Advokaat Oldenbarneveld beantwoordde deeze aanſpraak heuſchelyk, het ſluiten der wapenſchorſinge verſchoonende, met den tegenwoordigen bekrompen' ſtaat van 's Lands geldmiddelen. Op het gerugt wegens 's Konings oogmerken, antwoordde hy nu, met kor-

1607. den gehoord.

en beantwoord.

(s) Prem. Propoſ. *dans les* Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 116.

1607. korte en algemeene woorden, dat het bevonden zou worden, meer voortgekomen te zyn van vyanden van deezer Landen welſtand, dan van elders (*t*). Doch hy hadt, te vooren, in een byzonder geſprek, aan Jeannin verklaard, dat de voorſlagen, door Aarſens overgebragt, nooit openlyk, maar ſlegts onder drie of vier Perſoonen overwoogen waren (*u*). Wyders, beloofde de Advokaat, dat de Staaten gemagtigden benoemen zouden, om de gezanten te onderrigten van den toeſtand hunner zaaken, en van de hulpmiddelen, die zy behoefden (*v*): 't welk, eerſtdaags, geſchiedde.

Nader verklaaring van 't Verdrag van Wapenſchorſing.

Op het verzoek van Neyen, werdt, na veel overlegs, beſlooten „ dat men de Vloot op„ ontbieden zou, zo dra Filips 't Verdrag, „ met de Aartshertogen gemaakt, bekragtigd zou hebben. Ondertuſſchen, zou men „ der Vloote geen' toevoer noch onderſtand „ zenden. De wapenſchorſing zou; van „ nu aan, ter zee, tot aan 't einde van 't „ Kanaal, plaats hebben, mids geene ſchepen dan viſſchers uit de Vlaamſche havens liepen. Na 't ontvangen der bekragtiging uit Spanje, zou zy, over den geheelen Oceaan, langs Frankryk en Spanje, tot aan Kadix, en van daar, door de „ gantſche Middellandſche zee, uitgeſtrekt „ zyn. Voorts werdt de ſtilſtand van wapenen te lande ook nader bepaald: te „ weeten, van de zyde der Staaten, bin„ nen

(*t*) Reſol. Holl. 5 *May* 1607. *bl.* 146, 147.
(*u*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 101, 107.
(*v*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 108.

„ nen de ſtroomen de Eems, de Vegt, den 1607.
„ Yſſel, den Ryn, de Waal, en de Maa-
„ ze van Graave nederwaards, met derzel-
„ ver zeegaten: en van de zyde der Aarts-
„ hertogen, binnen de Demer en de Nethe,
„ in Brabant, en de Leye en Mander in
„ Vlaanderen. 't Gene buiten deeze paa-
„ len lag, bleef den oorlog onderworpen,
„ Steden en Sterkten uitgezonderd. Ook
„ zouden de ſoldaaten, tegen elkanderen,
„ zelfs binnen deeze paalen, niet veilig
„ zyn (*w*)." Uit welk beſluit, dat, tegen den zin van Zeeland (*x*), met de meerderheid, doorgedreeven, en, op den eerſten van Zomermaand, in een tweede Verdrag met de Aartshertogen, veranderd werdt, onder anderen af te neemen is, hoe noode men hier tot het afleggen der wapenen kwame, en hoe veel zy, die de handeling zogten te vorderen, hun, die nog voor den oorlog ſtemden, moeſten te gemoet komen.

XII. Neyen zoekt Aarſens om te koopen.

De Monnik, die, te Delft, toefde naar 't beſluit der Staaten, bragt zynen tyd door, met eenigen, door redenen, anderen, ware 't mogelyk, door geſchenken, tot vreedzaame gedagten te beweegen (*y*). Onder anderen, hadt hy den Griffier Kornelis Aarſens genoodigd tot een geheim geſprek. En deez', wel bevroedende, waar men 't op aanleggen zou, nam eerſt den raad in van Prin-

(*w*) Grotii Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 518. Meteren XXVIII. *Boek, f.* 533 *verſ.*
(*x*) Reſol. Holl. *May enz.* 1607. *bl.* 143, 197. Negot. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 104.
(*y*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 97.

1607. Prinſe Maurits, en begaf zig toen naar Neyen, die aanving, met hem, beleefdelyk, te bedanken, om dat de Vredehandeling, door zyn toedoen, eenen aanvang genomen hadt. Ook was 't waar, dat Neyen, in Holland gekomen, door middel van *Krauwels*, die Aarſens in den bloede beſtondt, den eerſten toegang ten zynen huize gekreegen hadt. De Monnik vervolgde „ dat hem niet onbekend was, in hoe „ groot een gevaar Aarſens zig geſteken „ zou hebben, zo de zaaken eenen anderen „ keer genomen hadden, zynde eenen „ Staat, door veelen beſtierd, altoos vol „ naaryver en argwaan. Dat de Aartshertogen hieruit zyne zugt tot de vrede der „ Nederlanden hadden afgenomen, en groote agting en genegenheid voor hem opgevat. Dat zy hem, ten blyke hiervan, „ het Huis, welk hy te Bruſſel bezeten „ hadt, wederom inruimden, voorhebbende hem, hierna, grooter' geſchenken te „ doen. Dat de Markgraaf Spinola hem, „ als 'er vrede, of beſtand voor negen jaaren geſlooten werdt, vyftigduizend Kroonen beloofde; waar van hy een ſchriftelyk beſcheid voortbragt, met de eigen' „ hand van Spinola getekend (1);" daarby voegende „ dat hy bereid was, hem, op dit

(1) In zekere verklaaring van den Griffier Aarſens, eenige jaaren laater gegeven, en waarvan wy, in 't XXXIX. *Boek*, § XXIV. nader zullen gewaagen, wordt dit beſcheid genoemd eene Obligatie van Spinola van tagtigduizend Dukaaten, ſpreekende op een' Koopman van Amſterdam, *Henrik Beekman* genaamd.

CORNELIS VAN AARSENS,
HEER VAN SPYK,
Griffier van de Staaten Generaal.
A. Schouman del. naar't Origineel van Maerevelt
J. Houbraken fec.

Is. Tirion excudit 1753.

UNIV. OF MICH.

„ dit beſcheid, vyftienduizend Kroonen 1607.
„ te doen tellen, waar en wanneer hy be-
„ geerde." Voorts boodt Neyen hem, uit Spinolas naam, een' diamant van geene kleine waarde aan, voor zyne Huisvrouwe. Aarſens bedankte voor 't huis, welk hy oordeelde hem, ook uit kragte van 't Verdrag, waarop Bruſſel overgegaan was, toe te komen; doch weigerde, eenigen tyd, de overige geſchenken te aanvaarden. Ten laatſte nogtans nam hy den diamant en het handſchrift; doch ontdekte zyn wedervaaren aan den Prinſe en aan den Advokaat. Maurits begreep, dat de zaak nog eene poos bedekt blyven moeſt; doch ſloeg het bewaaren der geſchenken, 't welk hem Aarſens gevergd hadt, van de hand. Deez', naderhand, door brieven van Neyen, vermaand om de vyftienduizend Kroonen te ontvangen, vreesde, met reden, dat zo hagchelyk een geheim, eens tot zyn nadeel, uitberſten mogt, en beſloot, den gantſchen handel, ter algemeene Staatsvergaderinge, open te leggen. Hy deedt het: en de Staaten ſtelden het handſchrift en den diamant, in handen van hunnen Theſaurier (z) Joris de Bie, man van beproefde trouwe. Doch Aarſens kon, midlerwyl, niet ontgaan den laſter van 't gemeen, welk, zyn gedrag ten argſte duidende, hem van ſlinkſchen handel met den vyand beſchuldigde: 't welk hem zo diep trof, dat hy te raade werdt, zig in openbaaren druk te ver-

Aarſens ontdekt het den Prinſe en den Staaten.

(z) Negotiat. de Jeannin *Tom.* I. *p.* 247.

1607. verdedigen (*a*). Ondertuſſchen, was Neyen, met het beſluit der Staaten op de wapenſchorſing, terſtond, naar Bruſſel, te rug gekeerd.

XIII. De Staaten noodigen Groot-Britanje, Deenemarke en eenige Duitſche Vorſten, om hun goeden raad te geeven.

De onderhandelingen met de Franſche gezanten waren nu begonnen. Doch op dat zy geen' argwaan verwekken mogten by de andere Mogendheden, welker vriendſchap men behoefde, beſlooten de Staaten, de Koningen van Groot-Britanje en Deenemarke, en de Keurvorſten van de Palts en Brandenburg, welke twee laatſten, reeds in 't jaar 1605, beloofd hadden, hun, drie jaaren agtereen, met honderdduizend guldens, jaarlyks, te onderſteunen (*b*), ook te noodigen, om hun, in deeze gewigtige tydsomſtandigheid, met goeden raad, te dienen. Naar Deenemarke gingen *Jakob Boelensz* van Amſterdam, *Nikolaas Jakob Simonszoon* van Hoorn, en *Jakob Magnus* van Middelburg, als gezanten der algemeene Staaten. Aan Koning Jakob, die van den ſtaat der Vereenigde Geweſten nader berigt begeerde, werdt ook een buiten gewoon gezantſchap gezonden, beſtaande uit *Joan Berk*, Penſionaris van Dordrecht en Jakob van Maldere, bekleedende de plaats van den eerſten Edele, ter Staatsvergadering van Zeeland (*c*). Zy deeden den Koning breede opening beide van de magt en inkomſten, die thans omtrent tien milloenen

Handel met Jakob den I.

(*a*) METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 545 *verſ.* 546. GROTII Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 518.
(*b*) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 266.
(*c*) METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 533 *verſ.* 537 *verſ.*

nen, in 't jaar, beliepen (*d*), en van de laſten van den Staat: vertoonende, tevens, hoe veel 'er, naar 't oordeel van den Prinſe en van den Raad van Staate, te kort ſchoot, om den oorlog, met hoop van eenen goeden uitſlag, te konnen voortzetten. De Koning gaf hun, met algemeene woorden, te verſtaan, dat hy de zaak zyner bondgenooten ter herte zou neemen. Gaarne zou hy gezien hebben, dat zy, geen Verdrag begeerende te ſluiten naar zynen zin, nog eenigen tyd, in oorlog gebleeven waren. Hy bevroedde, ligtelyk, dat, hiervan, zyne eigen' veiligheid en de behoudenis van Ierland, grootendeels, afhing, zo lang hy zig niet nader verbonden hadt met Spanje. Doch hy begreep tevens, dat het den Staaten meeſt ontbrak aan geld, welk hy hun, tot nog toe, nimmer verſtrekt hadt, en ook, tegenwoordig, niet wiſt te bekomen. Hy zag, derhalve, wel, dat het hem kwalyk voegen moeſt, te raaden tot den oorlog. Ondertuſſchen, hadt hy ook een kwaad oog op den handel der Franſche gezanten in den Haage. Om deezen gade te ſlaan, en deel te hebben in 't gene 'er geſlooten mogt worden, zondt hy, eerlang, *Richard Spencer* en Rudolf Winwood, welke laatſte gewoonlyke gezant by de Staaten, doch toen in Engeland was, naar Holland te rug (*e*), met laſt, om, te gelyk met de Franſche gezanten, aan 't gene 1607.

(*d*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 199, 403.
(*e*) *Vide* Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 158. Reſol. Holl. 4 *Sept.* en verv. 1607. *bl.* 245, 246.

1607. ne 'er zou gehandeld worden, deel te neemen (*e*). De Staaten waren niet kwalyk te vrede, over dit dubbel gezantſchap, in verwagting, dat het ſtrekken zou, om hen beter voorwaarden te doen bedingen.

Behendigheid van Jeannin om de gezindheid van Maurits, Oldenbarneveld en anderen te ontdekken.

Terwyl de bekragtiging der wapenſchorſing en der erkentenis van de vryheid der Vereenigde Geweſten, uit Spanje, verwagt werdt, handelden de Franſche gezanten, dagelyks, met Prinſe Maurits, met den Advokaat Oldenbarneveld, en met de verdere Gemagtigden der Staaten: ook met den Engelſchen gezant Winwood. Jeannin, doorſleepen in 't ontdekken der oogmerken, geliet zig, in 't eerſt, dat zyn meeſter meeſt tot den oorlog neigde (*f*). Prins Maurits verklaarde hem, hierop, gelyke gezindheid te hebben. „ Zeeland was „ 't, vervolgde hy, met hem eens: ook „ Amſterdam, in Holland. Gelderland en „ Friesland ſtaken vol Krygsvolk, welk „ geheel van hem afhing; waarom het hem „ niet zwaar vallen zou, deeze geweſten „ over te haalen tot zyne meening, die „ hy de veiligſte hieldt voor den Staat (*g*)." De Advokaat zeide hem „ dat men, hier, „ ook oorloogens gezind was, zo de Koning van Frankryk zig openlyk verklaaren wilde tegen Spanje, en de Staaten, „ met zwaare geldſommen, onderſteunen. „ Doch dat, by mangel van zulk een' onderſtand, de ſtaat hunner zaaken hen „ drong

(*e*) GROTII Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 519.
(*f*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 84.
(*g*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 92.

„ drong tot vrede, alzo zy, in oorlog bly- 1607.
„ vende, jaarlyks, zes millioenen te kort
„ zouden komen." Jeannin merkte aan, dat men nooit gewoon was, zulk een' geweldigen onderſtand te geeven, zonder 'er eenig voordeel tegen te bedingen: waarop de Advokaat hernam „ dat hy, dit
„ voorziende, den Staaten ook niet hadt
„ durven raaden, zyner Majeſteit zo veel
„ te vergen; dat men, veeleer, door be-
„ middeling der twee Koningen, eene vre-
„ de moeſt zoeken te verkrygen, waarby
„ de Vereenigde Geweſten vry verklaard,
„ en in ſtaat geſteld mogten worden, om
„ den Koning en Kroone van Frankryk
„ dienſt te doen (*b*)." Winwood verklaarde zig, zo wel als Jeannin, voor den oorlog (*i*): doch 't bleek haaſt, dat Koning Jakob niet gezind was, om 'er iet toe te ſchieten. Frankryk alleen wilde zig ook niet inbelaſten, met den vereiſchten onderſtand, dien Jeannin ſlegts op twaalf tonnen ſchats, in 't jaar, berekende (*k*): zo dat haaſt bleek, dat de Franſchen min voor den oorlog waren, dan zy, in 't eerſt, geſcheenen hadden. Jeannin en Buzanval deeden, in 't begin van Hooimaand, een' keer door de Steden Haarlem, Leiden en Amſterdam, die men zeide, dat zig verbinden wilden, om tegen de vrede te ſtemmen. De geſprekken, die zy toen met eenigen uit deze Steden hielden, toonden, dat Frankryk de

Zyn inzigt ontdekt zig.

Hy doet een' keer, door Haarlem, Leiden en Amſterdam.

(*b*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 100.
(*i*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 105.
(*k*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 108.

1607. de vrede zogt: waarvoor zig deeze Steden nu ook eenpaarig verklaarden, mids menze, behoudens de vryheid van den Staat, verwerven kon (*l*).

XIV. Verreiken brengt twee bekragtigingen des Konings van Spanje herwaards.

De tyd van drie maanden, binnen welken, 't Verdrag, in Spanje, bekragtigd moeſt worden, was nu zo goed als verloopen, toen Spinola den Staaten, by brieven, om vrygeleide verzogt, voor den Audiencier, *Lodewyk Verreiken*, die, ſchreef hy, 's Konings bekragtiging ſtondt over te brengen (*m*). Men zondt het hem toe, en hy kwam, des nagts na den drie-entwintigſten van Hooimaand, in den Haage, aan (*n*). Aarſens bezogt hem, des anderendaags, uit den naam der Staaten, die hem, terſtond, gehoor verleenden. Zyne Aanſpraak was kort en beleefd. Hy noemde de Staaten *edele en mogende Heeren*, en Prins Maurits *doorlugtigſten Vorſt*. Voorts leverde hy hun twee bekragtigingen over, eene van het eerſte Verdrag met de Aartshertogen, en eene van de nadere verklaaring en uitbreiding van het zelve: te gelyk verzoekende, dat hy de eerſte, na datze gelezen zou zyn, wederom naar zig neemen mogt. Men deedt hem buiten ſtaan. De bekragtigingen werden, met aandagt, overwoogen. Doch men bevondt, terſtond, dat zy geenszins voldeeden aan de belofte der Aartshertogen, en aan de verwagting der Staaten. De Koning verklaarde,

Zy voldoen den Staaten niet.

(*l*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 224, 238.
(*m*) METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 533 *verſ.*
(*n*) Reſol. Holl. 17 *July enz.* 1607. *bl.* 109.

de, alleenlyk, dat hy de wapenſchorſing van waarde hieldt, zonder de Staaten voor vry te erkennen, ja zelfs zonder goed te keuren, dat zulks, door de Aartshertogen, geſchied was; zynde de woorden, die dit behelsden, uit het eerſte Verdrag, gelaaten. Ook waren de bekragtigingen alleenlyk op papier geſchreeven, en getekend, Yo el Rey, *Ik de Koning*, gelyk men, in Spanje, gewoon was, de Plakaaten, aan onderdaanen gerigt, te onderſchryven. De Staaten waren 't dan eens, dat de bekragtigingen verworpen moeſten worden. Men magtigde eenen uit ieder geweſt, om den Audiencier af te vraagen, of hy, mondeling of ſchriftelyk, nog iets hadt in te leveren, en zo neen, hem de gebreken in de bekragtigingen voor te houden, en aan te zeggen „ dat, de Aartshertogen hunnen „ beloften geen geſtand gedaan hebben- „ de, hy geene reden hadt, om zig hier „ langer op te houden, en wel, terſtond, „ vertrekken mogt (*o*)." Verreiken verſchoonde het uitlaaten der woorden, die der Staaten vryheid beveſtigden, blaauw genoeg, met een' misſlag van den uitſchryver. Men verleende hem, op zyn verzoek, verlof, om naar Bruſſel te ſchryven, van waar, eerlang, antwoord kwam, niet van de Aartshertogen; maar van *Joan Richardot*, Preſident van den geheimen Raad, inhoudende „ dat 's Konings meening niet wel „ ge-

1607.

Men beſlooft hun eene voldoender bekragtiging.

(*o*) Reſol. Holl. 17 *July enz.* 1607. *bl.* 209, 210. Negot. de Jeannin *Tom.* I. *p.* 269.

1607. „ gevat was; dat hy, geen deel van 't Ver-
„ drag verwerpende, moeſt gerekend wor-
„ den, het gantſche Verdrag beveſtigd te
„ hebben. Dat de Aartshertogen volkomen
„ voldaan hadden aan hunne beloften;
„ doch, ten overvloede, nog eens naar Span-
„ je wilden ſchryven, om 't gene men in
„ de bekragtigingen berispte te doen ver-
„ beteren; mids de Staaten niet uitſtelden,
„ hunne Vloot t'huis te ontbieden, en met
„ de daad te toonen, dat zy de Vrede zo
„ ernſtig zogten, als zy met woorden be-
„ tuigden (*p*)." Verreiken voegde hier by, dat hy zig ſterk maakte, den Staaten eene bekragtiging te zullen bezorgen, die hun voldoen zou, zo zy de Vloot, zonder uitſtel, te rug riepen.

Twiſt, in de algemeene Staatsvergadering, over het te rug roepen der Vloote.

Doch, over dit punt, ontſtondt wederom nieuwe twiſt, in de Vergadering der algemeene Staaten. Veelen riepen, dat zy, openlyk, beſpot werden door den Spanjaard, die hun ſlegts met den ſmaak der vryheid geſtreeld hadt, om hen te ontwapenen, en, daarna, onverhoeds, te overvallen: waartoe, gelyk men, omtrent deezen tyd, vernam, beide in Spanje en in Vlaanderen, vlóoten werden uitgeruſt. Prins Maurits ſtyfde deeze meening, en beweerde, dat men de Vloot veeleer verſterken, dan te rug ontbieden moeſt. De Franſche Gezanten zelven ſcheenen de oogmerken van Spanje te verdenken, en hielden ſtaande, dat

(*p*) GROTII Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 520. METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 534.

dat Filips nooit eene behoorlyke bekragtiging overzenden zou: ook, dat de Staaten, te leur geſteld door de Aartshertogen, de Vloot niet te rug ontbieden konden, zonder af te gaan van hun voorig beſluit, en zonder te veel vrees voor hunnen vyand, als ware hy nog hun meeſter, of te ſterke zugt tot vrede te vertoonen (*q*). Maar Oldenbarneveld begreep, dat men, reeds beloofd hebbende, der Vloote geen' onderſtand noch mondbehoeften toe te voeren, wel genoodzaakt was, haar herwaards te laaten keeren. Ook drongen de Hollandſche Koopſteden, bedugt, dat de Koning van Spanje de ſchepen, die zy in Italie hadden, mogt aantaſten, ſterk op het inwilligen van Verreikens voorſlag (*r*). Om deezen Steden genoegen te geeven, werdt dan, ter Vergaderinge van Holland en ter algemeene Staatsvergaderinge, met meerderheid van ſtemmen, beſlooten, Verreiken, by monde van den Advokaat, te antwoorden, gelyk, op den negenden van Oogſtmaand, geſchiedde „ dat de ſchriften, uit Spanje, „ overgebragt, den Staaten niet voldeeden; waarom zy een ander ontwerp had„ den opgeſteld, in de Latynſche en Fran„ ſche taale, welk hy hem overgaf, en „ welk de Koning zou dienen te volgen, „ binnen zes weeken, zo hy in verdere han„ deling begeerde te treeden. Dat de Staa„ ten, na 't ontvangen van 's Konings be„ krag- 1607.

waartoe eindelyk beſlooten wordt.

(*q*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 302, 304.
(*r*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 302, 343.

1607. „ kragtiging, zo veel tyds, als 'er, van
„ nu af, tot den eerſten van Herfſtmaand,
„ verloopen moeſt, begeerden, om zig op
„ de nadere handeling te beraaden. Dat
„ men, nogtans, uit agting voor de Aarts-
„ hertogen, by welken men wel zag dat
„ dit verzuim niet toekwam, de Vloot op-
„ ontbieden, en alle pryzen, zes weeken
„ na deezen dag gemaakt, kwaad verklaa-
„ ren zou. Dat men, eindelyk, de ge-
„ brekkelyke bekragtigingen zou bewaa-
„ ren, tot dat 'er beteren kwamen, al-
„ leenlyk, ten bewyze, dat 'er een ſtilſtand
„ van wapenen geſlooten was (*s*)."

De Staaten verwyten Verreiken het omkoopen, welk Neyen hadt zoeken te doen.

Verreiken beantwoordde 't beſluit der Staaten, heuſchelyk, naar zyne gewoonte (*t*). Doch 's anderendaags, kort voor zyn vertrek, werdt hy nog eens by de Staaten ontbooden, alwaar Oldenbarneveld hem aanzeide „ dat de Staaten misnoegd waren
„ op Neyen, die eenige byzondere Per-
„ ſoonen hadt zoeken te winnen, door ge-
„ ſchenken. Dat hieruit bleek, dat men
„ eenig ſlinkſch oogmerk hadt; maar dat zy
„ zo geruſt waren op elkanderen, dat zul-
„ ke ſtreeken nergens toe konden dienen,
„ dan om hun te doen gelooven, dat men
„ hen dagt te misleiden. Dat hunne tegen-
„ woordige Vergadering beſtondt uit meer
„ dan zeventig Perſoonen, die gehouden
„ waren, den raad in te neemen van een
„ veel grooter getal, in hunne byzondere
„ Ge-

(*s*) GROTII Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 520, 521. METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 534.
(*t*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 307.

„ Geweſten en Steden; welke groote me- 1607.
„ nigte onmogelyk om te koopen was. Zo
„ zy egter vonden, dat iemant zig zo ver
„ verleiden liet, zoudenze eene voorbeel-
„ delyke ſtraf over hem oefenen, tot be-
„ ſchaaming van zulken, die hem hadden
„ zoeken om te koopen (*u*)." Voorts, ſtel-
de men den diamant en 't Handſchrift van
Spinola Verreiken wederom ter hand: die,
zig verbaasd gelaatende, over 't gene hy
hoorde en zag, verzekerde, dat alles bui-
ten kennis der Aartshertogen geſchied was,
daarby voegende „ dat men 't niet vreemd
„ vinden moeſt, zo monniken, een volk
„ gierig uit der aart, anderen afmaten,
„ naar zig zelven (*v*)." Den volgenden dag,
keerde de Audiencier naar Bruſſel.

XV. Gewoel voor en tegen de handeling met den vyand.

Terwyl de bekragtiging uit Spanje verwagt werdt, poogden de yveraars voor den oorlog en voor de vrede, met naame Prins Maurits en de Advokaat, aanhangers te winnen van de meening, die elk de heilzaamſte hieldt voor 't Vaderland. De Prins zogt Friesland en Groningen te beweegen, om, nevens Zeeland, tegen de handeling te ſtemmen. De Predikanten, die hem, voor een groot gedeelte, naar de oogen zagen, predikten 'er openlyk tegen. Zulken, die van vrede ſpraken, werden verdagt gehouden van heimelyk verſtand met den vyand, waaruit volgde, dat de voorſtanders van den oorlog langs hoe meer begunſtigers kree-

(*u*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 309.
(*v*) GROTII *Libr.* XVI. *p.* 521. METEREN XXVIII. *Boek*, *f.* 535.

1607. kreegen, onder 't gemeen. Maar de Regenten der meeſte Steden, onder welken Oldenbarneveld groot gezag hadt, neigden tot de vrede. De Advokaat wiſt hen, hiertoe, zo konſtiglyk, te beleezen, dat zy, eer zy 't dagten, tot zyn gevoelen waren overgegaan. Doch dit ſtrydig woelen van de twee voornaamſte mannen in den Staat duurde niet lang, zonder dat 'er merkelyk ongenoegen uit rees, tuſſchen beiden. De Prins kon niet dulden, dat Oldenbarneveld, die, in afkomſt en aanzien, op geen' eenen dag by hem te noemen was, hem, geduurig, wiſt te dwarsboomen. Zelfs liet hy zig, ſomtyds, uitdrukkingen ontvallen, die te kennen gaven, dat hy zyne trouwe verdagt hieldt. Oldenbarneveld, ſchoon hy, doorgaans, eerbiediglyk ſprak van den Prinſe, gaf, daarentegen, ſomtyds, te verſtaan, dat hy bekommerd was, dat zyne Doorlugtigheid te veel gezags zogt in den Staat, en daarom voor den oorlog yverde. De Gezant Jeannin maakte zyn werk, meer dan eens, om deeze verdeeldheid by te leggen, en den Prinſe en den Advokaat goede gedagten in te boezemen van elkanders oogmerken. Ook ſcheen dit, voor eenen tyd, te gelukken. Doch de bron der oneenigheid kon nooit zo volkomen geſtopt worden, of zy welde, van tyd tot tyd, wederom op (*w*). Maar of zy, immer, zo hoog gereezen zy, dat de Prins, gelyk ſommigen verhaalen (*x*), den

Ongenoegen tuſſchen Prinſe Maurits en Oldenbarneveld.

(*w*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 90, 104, 105, 112, 159, 171, 186, 213, 253, 254, 258, 331, 336, 373.

(*x*) AUBERY Memoires *p.* 293.

den Advokaat eens, openlyk, hebbe heeten liegen, te gelyk, de hand opligtende, om hem te slaan, zou ik niet durven verzekeren. 1607.

De zes weeken, bestemd tot het haalen eener andere bekragtiging uit Spanje, waren reeds eenigen tyd verloopen geweest, en dit sammelen hadt hier te Lande al merkelyke gisting verwekt in de gemoeden, toen Neyen en Verreiken, op vrygeleide, herwaards gekeerd, de verwagte bekragtiging medebragten. Zy verwierven gehoor, op den vyfentwintigsten van Wynmaand (y). Neyen sprak eerst, zeggende „ dat „ hy zelf naar Spanje gereisd was, om den „ Koning van alles te onderregten. Dat „ het Verdrag in den Raad overwoogen „ was, op dat het, niet alleen door den „ Koning, een' sterflyk' mensch; maar door „ 't gantsche Ryk, welk onsterflyk was, „ mogt bekragtigd worden, en dus te be„ stendiger zyn. Dat de Koning opregte„ lyk genegen was tot de vrede, en hier„ om zyne meening, in klaare en naakte „ bewoordingen, hadt uitgedrukt, welke „ hy zou hebben konnen bewimpelen, wa„ re hy van zins geweest te bedriegen." Verreiken, toen 't woord vattende, en de trouw en opregtheid der Aartshertogen, eerst, ten hoogste, geroemd hebbende, verontschuldigde Filips „ dat de bekragti„ ging niet in 't Latyn of Fransch; maar „ in

Neyen en Verreiken brengen eene andere bekragtiging herwaards.

(y) Resol. Holl. 4 *Sept.* en vervolg. 1607. *bl.* 242 *enz.*

1607. „ in 't Spaanſch opgeſteld was: in welke
„ taale, hy aan alle Chriſten-Vorſten en
„ vrye Staaten te ſchryven gewoon was.
„ En 't zou, zeide hy, niet billyk zyn,
„ hem deeze vryheid te betwiſten, daar
„ hy den Staaten, ſchryvende in zulk eene
„ taale als zy goedvonden, geloof hadt ge-
„ geven (z)."

Duiſterheid in dezelve.

De bekragtiging, die zy, tegelyk, overleverden, kwam genoegzaam overeen, met het ontwerp der Staaten. De Koning ſtondt den Aartshertogen toe „ in zynen naam,
„ te mogen handelen, met de Staaten der
„ Vereenigde Geweſten, in hoedanigheid
„ en als dezelven houdende, voor vrye
„ Landen, Geweſten en Staaten, op wel-
„ ken hy niets eiſchte." Doch hy hadt hierby gevoegd „ dat hy deeze Verklaa-
„ ring deedt, om aan de belofte der Aarts-
„ hertogen te voldoen, en tot verzekering
„ der handeling van Vrede of lang Beſtand,
„ van welken hy de punten wilden naar-
„ komen, zo dra zy geſlooten zouden zyn.
„ Doch zo het Verdrag van Vrede of lang
„ Beſtand, waarby de wederzydſche ei-
„ ſchen, ten laſte van elkanderen, zo o-
„ ver zaaken van Godsdienſt als alle an-
„ deren, zouden moeten voorgeſteld en
„ beſliſt worden, niet geſlooten wierdt,
„ zou deeze bekragtiging van geener
„ waarde zyn, en de Koning, door de-
„ zelve, niets verliezen van zyn regt;
„ maar

(z) Propoſ. de Neyen & de Verreyken *dans les* Negot. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 448, 449.

„ maar alles, daarentegen, in denzelfden 1607.
„ ſtaat blyven, waarin het tegenwoordig
„ was (a)."

De Staaten, Neyen en Verreiken geantwoord hebbende, dat zy zig, op hun voorſtel, en op de bekragtiging, nader zouden beraaden; vonden terſtond zwaarigheid, in het byvoegſel, waarvan wy gewaagd hebben. De erkentenis hunner vryheid werdt, by het zelve, afhangkelyk gemaakt van een Verdrag, welk, zo men 'er de geſchillen over den Godsdienſt en alle anderen in afdoen zou, niet ligt, of geheel niet ſtondt getroffen te worden. Maar Neyen en Verreiken, verſtaan hebbende, wat den Staaten, in 't Spaanſch geſchrift, mishaagde, verklaarden „ dat zy zig bedroogen „ zouden vinden, zo zy een ander verwagt„ ten: was 'er iet duiſters in; 't mogt, by „ 't Verdrag van Vrede of Beſtand, na„ der opgehelderd worden." Zo ſprakenze, na datze onderſtaan hadden, dat de meeſte geweſten eenen weêrzin in den oorlog hadden. Ook wiſtenze, dat Filips, liever met elk in 't byzonder, dan met allen te gelyk, zou willen handelen. De Staaten dan, dus verre geſcheept, en met den Prinſe en met de gezanten van Frankryk en Engeland geraadpleegd hebbende, welke laatſten hun rieden, de bekragtiging te aanvaarden (b); beſlooten, den tweeden

Men weigert den Staaten eene nadere.

Zy bevanſluiten de

(a) Ratific. du Roi d'Eſpagne *dans les* Negot. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 451.
(b) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 455. *Tom.* II. *p.* 11.

1607. van Slagtmaand (c), den Aartshertoglyken gezanten aan te zeggen „ dat de bekragtiging, uit Spanje overgebragt, niet voldeedt aan de belofte, konnende de laatſte woorden uitgelegd worden, in eenen zin, die 't gene te vooren was toegeſtaan, wederom introk. Dat zy, vrye volken zynde, over welken de Koning van Spanje noch de Aartshertogen iet te gebieden hadden, de inwendige ruſt hunner geweſten wel zouden weeten te bewaaren; en niet gedoogen, dat anderen zig daarmede moeiden. Dat hun, veelligt, ſtof gegeven was, om alle verdere handeling af te ſnyden; doch dat zy, uit liefde tot de verhoopte Vrede, het oordeel over het Spaanſch Geſchrift en over den gantſchen handel ſtellen wilden aan de Vergaderingen der byzondere geweſten, met voorafgaande verklaaring nogtans, dat zy niet het allerminſte zouden toeſtaan, welk met hunne vryheid ſtreedt. Dat zy, eindelyk, na zes weeken verloops, den Aartshertogen hun goedvinden zouden doen weeten, om, ingevalle men geraaden vonde te luiſteren naar voorſlagen van Vrede, binnen tien dagen, zulke gezanten, als zy beloofd hadden, te zenden in den Haage, alwaar zig ook hunne gemagtigden zouden laaten vinden: doch eeniglyk in zulk vertrouwen, dat, noch de Koning, noch de Aartshertogen iets, welk

bekragtiging aan de byzondere geweſten te zenden.

(c) *Zie* Reſol. Holl. 4 *Sept.* en verv. 1607. *bl.* 254.

„ welk het beleid der zaaken binnen de 1607.
„ Vereenigde Landſchappen betrof, zou-
„ den laaten voordraagen (*f*)."

Met deeze laatſte woorden, werdt gezien op de openbaare oefening van den Roomſchen Godsdienſt, die men dagt, dat de Koning begeeren zou, en die men niet gezind was toe te ſtaan (*g*). Voorts, hadden de Staaten den Haage tot handelplaats verkooren, om dat men de Koningklyke gezanten, die zig aldaar reeds nedergezet hadden, bezwaarlyk, kon doen verhuizen; en om dat, onder hunne veelhoofdige Regeering, de zaaken, nergens beter, dan op de gewoonlyke plaats huns verblyfs, ſcheenen te konnen verhandeld worden. Doch in de byzondere geweſten, vonden eenigen bedenkelyk, dat men eenen loozen vyand ontving, in den boezem van den Staat: 't welk, dagtenze, nergens toe ſtrekken kon, dan om hem gelegenheid te geeven, tot het beſpieden van de magt der Landen, en tot het ondertaſten der gemoeden, om zig, door geld of geweld, ergens eenen weg te baanen. Ook warenze bedugt, dat eenigen, die de vrede ernſtigſt zogten, de handeling te ſterk mogten aanbinden, en onredelyke voorwaarden omhelzen.

Waarom 's Graavenhaage tot handelplaats verkooren wordt.

Neyen en Verreiken, 't beſluit der Staaten verſtaan hebbende, ſtonden in beraad, of zy hun 's Konings bekragtiging in handen

(*f*) Reſol. Gen. 2 *Nov.* 1607. *dans les* Negot. de JEANN. *Tom.* I. *p.* 456.

(*g*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 461, 466, 467. *Tom.* II. *p.* 23.

1607. den laaten, of dezelve te rug neemen moesten: gelaatende de Staaten zig, als of hun weinig verſchillen kon, welk van beide geſchiedde. Neyen, om nader' laſt te haalen, naar Bruſſel vertrokken, en van daar, eerlang, te rug gekeerd zynde, bragt voor beſcheid „ dat de bekragtiging onder de „ Staaten blyven zou, mids zy, by een „ handſchrift, bekenden, dezelve ontvangen te hebben, en dat, daarmede, aan „ de belofte der Aartshertogen voldaan „ was: ook zoudenze moeten belooven, „ dezelve te rug te zullen geeven, zo de „ handeling tot geen beſluit kwame." Doch de algemeene Staaten verwierpen deeze voorwaarden: waarop Neyen, nog eens geraadpleegd hebbende met de Aartshertogen, eindelyk, op den negenentwintigſten van Slagtmaand, zonder eenig voorbeding, het geſchrift overleverde (*b*).

Beſluit om tot geen verdrag te komen, dan waarin 's Lands vryheid klaarlyk erkend werdt.

De Afgevaardigden der byzondere geweſten, midlerwyl, met nieuwen laſt, ter algemeene Staatsvergaderinge verſcheenen zynde, werdt eerlang, op den dertienden van Wintermaand, beſlooten en verſtaan, „ dat men zig onderling behoorde te verbinden, om tot geen verdrag te komen, „ dan in welks eerſte punt, de vryheid „ van den Staat erkend werdt, in zulke „ bewoordingen, die men, na voorgaande „ raadpleeging met de gezanten der uitheemſche Mogendheden, zou oordeelen „ vol-

(*b*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 19, 58. GROTII Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 521, 522, 523. METER. XXVIII. *Boek, f.* 536 *verſ.* 537.

„ voldoende te zyn. Dat men, wyders, 1607.
„ in kerkelyke noch weereldlyke zaaken,
„ eenige voorwaarden aanneemen zou, die
„ aan de vryheid nadeelig konden zyn. En
„ in geval de vyand op het tegendeel
„ drong, dat men aan al de weereld zou
„ doen blyken, dat aan hem alleen het
„ ſluiten der vrede haperde: waarna men
„ zyne kragten vereenigen, en, met on-
„ derſtand der Mogendheden, die den Staat
„ begunſtigden, de wapenen wederom op-
„ vatten zou, op zulk eene wyze, dat men
„ van eene regtvaardige zaak eene ge-
„ wenſchte uitkomſt verwagten kon (*i*)."
Prins Maurits en de Zeeuwen wilden nog verder gaan, begeerende dat men, van nu af, de woorden, dienende tot verzekering der vryheid, op 't papier bragt, en den Aartshertogen toezondt, op dat zy, wanneer hun die niet gevielen, de handeling mogten ſtaaken. Doch den meeſten ſcheen dit wat hard, en men vondt, in 't algemeen, dienſtig, den vyand te hooren (*k*).

XVI. De Wapenſchorſing wordt verlengd. De Staaten verklaaren dat zy eene bygenomſt

't Jaar en de tyd der Wapenſchorſinge, die, met den vierden van Bloeimaand, begonnen was, liepen naar 't einde, zonder dat 'er verlenging van dien tyd verzogt werdt, van wege de Aartshertogen; die nu goedvonden, af te wagten, dat zy zelven werden aangezogt van de Staaten. Ook ſchreeven deezen hun, op den drie-entwintigſten van Wintermaand „ dat zy, ſteu-
„ nen-

(*i*) Reſol. Holl. 4 *Decemb. en verv.* 1607. *bl.* 359.
(*k*) Grotii Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 523.

1607. zullen afwagten. „ nende op de beloften der Aartshertogen, „ en in die gedagten, welken zy, onlangs, „ aan Neyen en Verreiken, verklaard hadden, eene byeenkomſt zouden afwagten. „ Dat zy van zins waren, zeven of agt uit „ de hunnen, tot het beleid der handelinge, „ te magtigen, verzoekende, dat de Aartshertogen een gelyk of minder getal, ten „ zelfden einde, herwaards wilden ſchikken, en wel zodanige Perſoonen, als zy, „ voorlang, hadden verklaard te zullen „ zenden, met laſt, zo uit hunnen naam, „ als uit dien van Koning Filips, om den „ handel ſpoedig ten beſluit te brengen. „ En alzo de wapenſchorſing nu op 't einde liep, gaf men in bedenking, of 't „ niet geraaden ware, dezelve, voor eene „ maand of zes weeken, te verlengen, zo „ de Aartshertogen anders goedvinden „ mogten, op den gemelden voet, in handeling te treeden (*l*)."

Men ſchynt, eerſt, alleen Nederlandſche gezanten te begeeren.

De eerſte brieven der Aartshertogen, waarby de Staaten vermaand werden tot handeling, behelsden eene naakte verklaaring, dat zy, daartoe, geenen dan Nederlanders zouden afzenden (*m*). Hierop hadden de Staaten gezien, als zy nu, een en andermaal, begeerd hadden, dat 'er geene anderen, dan men verklaard hadt, mogten afgevaardigd worden. Men hieldt, hier, de uitheemſchen, met naame de Spanjaards, ten hoogſte verdagt, en wilde veel liever han-

(*l*) Reſol. Holl. 4 *Dec. en verv.* 1607. *bl.* 360. METER. XXVIII. *Boek, f.* 538.

(*m*) *Zie* hier voor, *bl.* 247.

handelen met zulken, die uit den zelfden landaart geſprooten waren, en zo niet dezelfde begeerte naar vryheid, immers gelyken afkeer hadden van uitheemſche overheerſching. Doch Filips vertrouwde de Vredehandeling den Nederlanderen alleen niet. De Aartshertogen zagen, derhalve, geenen kans, om hunner verklaaringe geſtand te doen. Neyen en Verreiken hadden, hierom, onlangs, in een byzonder geſprek, gevraagd, of de Staaten uitheemſche gezanten zouden toelaaten. Doch zy hadden geen toeſtemmend antwoord bekomen. Oldenbarneveld en de anderen, die met hen handelden, nu giſſing maakende, of miſſchien reeds heimelyk verſtaan hebbende, dat de Veldheer Spinola, die zy wiſten, dat tot de vrede genegen was, en zelfs een Spaanſch Raadsheer, tot de handeling, ſtonden gemagtigd te worden, vonden niet dienſtig, met hiervan opening te doen aan de volle Vergadering, de argwaanende gemoeden te ontruſten. Maar zy wiſten 't zulks te beleiden, dat de Staaten brieven zonden aan Neyen en Verreiken, waarby zy kennis verzogten van de naamen en hoedanigheden der gezanten, op dat men de vrygeleibrieven mogt konnen gereed maaken. In deeze brieven nu, die openlyk waren afgevaardigd, ſtak Oldenbarneveld, of iemant anders, die, zo wel als hy, de handeling zogt te vorderen, heimelyk, een *kalfje* of klein briefje, behelzende „ dat de Staaten, op hun ver- 1607.

Doch laat, eindelyk, twee of drie uitlanders toe.

1607. „ zoek, gedoogen zouden, dat 'er een of
„ twee Perſoonen, geene Nederlanders
„ zynde, werden afgezonden: ook zou
„ men 'er zig niet aan ſtooten, dat 'er een
„ Spanjaard, mids hy niet een der voor-
„ naamſte krygshoofden ware, by kwa-
„ me (*n*)." Dubbelzinnig waren de woorden van dit briefje. Men ſcheen niet meer dan éénen vreemdeling toe te laaten. Doch de woorden konden ook betekenen, dat 'er zelfs geen' twee geweerd zouden worden, ja den Veldheer Spinola niet, die geen Spanjaard was. De naam van inboorlingen kon ook tot de Bourgondiërs, die aan de Nederlanders grensden, worden uitgeſtrekt; wanneer men Richardot onder de gezanten begrypen kon, die, ſchrander en ervaaren, niet ligtelyk zou worden t'huis gelaaten. Ook maakte men, in 't gevolg, geene zwaarigheid, om den Italiaan Spinola, den Spanjaard Mancicidor en den Bourgondiër Richardot, onder de gezanten, toe te laaten. De Aartshertogen beantwoordden der Staaten voorſlag, in eenen Brief van den laatſten van Wintermaand: waarby zy de verlenging der wapenſchorſinge aannamen, de naamen der gezanten opgaven, en verklaarden, dat dezelven, den vyftienden van Louwmaand aanſtaande, naar den Haage, ſtonden te vertrekken (*o*).

XVII. Deen- De voornaamſte Mogendheden van Europa, nu berigt bekomen hebbende, dat de

(*n*) Reſol. Holl. 4 *Decemb. en verv.* 1607. *bl.* 361.
(*o*) METEREN XXIX. *Boek, f.* 547. GROTII Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 524.

de Vredehandeling, hier te Lande, voortgang hebben zou, hielden een waakend oog op 't gene 'er omging, en zonden, gedeeltelyk, gemagtigden, herwaards, om hunne belangen, die zy bewimpelden met de zugt voor den welſtand der Vereenigde Geweſten, in agt te neemen. In Wintermaand, kwamen, uit Deenemarke, in den Haage, *Jakob Ulefeld*, Ryksraad en man van doorkneed verſtand en aanzienlyke geboorte, nevens *Jonas Chariſius*, Regtsgeleerde, als gezanten van Koning Christiaan den IV. De Keurvorſt van Brandenburg zondt, omtrent deezen tyd, *Hieronimus van Diskou* (*p*), en die van de Palts, wat laater, *Hippolitus a Collibus*, vermaard door zyne ſchriften, en door verſcheiden' Gezantſchappen, herwaards af. Ook kwamen 'er gezanten van Karel den IX, Koning van Zweeden, in den Haage, meeſt nogtans, om vryheid tot werving hier te Lande te verzoeken, hebbende den Koning beſlooten, den kryg tegen den Koning van Poolen ſterker door te zetten. Ook kreegenze 'er verlof, en, eerlang, mids het afdanken van een deel Staatſch Krygsvolk, goede gelegenheid toe (*q*). Van Keizer Rudolf was ſlegts een Brief gekomen, gerigt aan de Staaten van Holland en Zeeland, en van de Landſchappen, hunne bondgenooten: waarin hy, opgehaald hebbende de zorg, by hem en zynen Vader, beſteed, om

1607. ſche en Duitſche gezanten in den Haage.

De Keizer vermaant de Staaten, dat zy zig niet vry doen verklaaren,

(*p*) Metteren XXVIII. *Boek, f.* 537 *verſ.* 538.
(*q*) Grotii Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 525, 529.

1607. om hunne klagten te hooren, en hun eene goede vrede te verſchaffen, verklaarde vernomen te hebben „ dat zy, ſtaande in „ Vredehandeling te treeden met Koning „ Filips en den Aartshertoge Albertus, „ vooral begeerden, verklaard te worden „ voor vrye Staaten en Volken. Dat hy „ zig verwonderde, dat men hem van zulk „ eene gewigtige zaak geene kennis gege- „ ven hadt, daar alle de Vereenigde Ge- „ weſten tot het Roomſche Ryk behoor- „ den, en leenroerig van het zelve waren. „ Zy hadden, derhalve, toe te zien, dat zy „ niets ondernamen, welk met de Leenwet- „ ten ſtreedt, zonder hem vooraf te ken- „ nen." De brief was den negenden van Wynmaand gedagtekend (r); doch de Staaten beantwoordden hem niet, voor den twee den van Louwmaand des volgenden jaars. Zy betuigden „ nimmer vermoed te hebben, „ dat de Aartshertog, voor zynen Broe- „ der, of Koning Filips, voor zynen Nee- „ ve, den voorgenomen handel verborgen „ zouden hebben gehouden. Dat zy, an- „ ders, niet nagelaaten zouden hebben „ hem, deswege, te verwittigen. Dat zy „ zeer wel gedagten aan de klagten, wel- „ ken zy, onderdrukt door de Spanjaar- „ den, aan den Keizer en op de Duitſche „ Ryksvergaderingen gedaan hadden, eer „ de Aartshertog Matthias de Regeering „ der Nederlanden aanvaard, en na dat hy „ dezelven verlaaten hadt. Doch dat zy „ even

zonder hem te kennen.

Antwoord der Staaten.

(r) METEREN XXVIII. *Boek, f. 537 verſ.*

„ even zeker wiſten, dat hun, vandaar, 1607.
„ nimmer eenige hulp toegekomen was.
„ Dat men, wat laater, ten overſtaan van
„ 's Ryks gezanten, te Keulen, over eene
„ vrede, gehandeld hadt: doch dat de
„ vyand deeze gelegenheid hadt waarge-
„ nomen, om hun, feller dan te vooren,
„ te beoorloogen: waarom zy, tot eene
„ anderszins ongeneeslyke kwaale, het ui-
„ terſte geneesmiddel hadden moeten ge-
„ bruiken, en Filips openlyk afzweeren.
„ Dat, na dien tyd, zelfs Koningen en
„ Vorſten niet getwyfeld hadden aan hun-
„ ne vryheid, door goed regt verkreegen,
„ en door de wapenen verdedigd. Dat zy
„ den Keizer en den Staaten, die, afge-
„ ſcheurd van 't Verbond, onder den Aarts-
„ hertoge ſtonden, dikwils betuigd had-
„ den, hoe zeer hun 't bloedvergieten en
„ de andere onheilen des oorlogs mishaag-
„ den; doch geduuriglyk, met byvoeging,
„ dat zy geene uitkomſt te gemoet zagen,
„ zo hun Gemeenebeſt niet gelaaten werdt
„ in den ſtaat, waarin het tegenwoordig
„ was. Dat Albertus en Filips, eindelyk,
„ hiertoe gekomen waren, dat zy hen er-
„ kenden voor vrye Landen, waarop zy
„ zig geenerlei regt aanmaatigden, gelyk,
„ uit de afſchriften van beider brieven,
„ welken men den Keizer toezondt, kon
„ blyken. Dat zy, ten ſlot, nu vertrouw-
„ den, dat de Keizer en gantſch Duitſch-
„ land zo godvrugtig eene handeling, ſtrek-
„ kende tot wegneeming van zulken bloe-

1607. „ digen oorlog, volgens hunne oude ge-
„ negenheid jegens de Staaten, gaarne zou-
„ den willen begunſtigen (*s*)." Van de Leenroerigheid aan 't Ryk werdt geen woord gerept: zo, ſchryft DE GROOT (*t*), om dat het wederleggen haatelyk, als, om dat het belyden weinig eer zou geweeſt zyn. Filips en de Aartshertogen, wien de Keizer, op gelyken zin, over zyn regt, geſchreeven hadt, hadden ook ſlegts, in 't algemeen, geantwoord, dat zy niets onderneemen zouden, waardoor iemants regt verkort werdt.

Wy hebben, in 't voorig gedeelte deezer geſchiedeniſſe, dikwils gelegenheid gehad, om op te merken, in welken zin, de nu Vereenigde Geweſten, oudtyds, behoord hebben tot het Duitſche Ryk. Byzonderlyk, hebben wy gezien (*u*), hoe Karel de V, in 't jaar 1548, beraamd hadt, dat de Nederlanden zo veel in de Rykslasten draagen zouden, als twee Keurvorſten, en, daarentegen, wederom ſtaan onder de beſcherming des Ryks. Het agterblyven van deeze beſcherming, ſchoon dikwils verzogt, is, veelligt, de beſte reden geweeſt, waarom men zig der onderhoorigheid aan 't Ryk, door den tyd, geheellyk onttrokken heeft: hoewel my, van den anderen kant, ook niet gebleeken is, dat het beraamd aandeel in de Rykslaſten, immer,

(*s*) *Zie* Reſol. Holl. 4 *Decemb. en verv.* 1607. *bl.* 362. METER. XXIX. *Boek*, *f.* 546.
(*t*) Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 526.
(*u*) V. *Deel*, *bl.* 313.

mer, door de Nederlanden, is opgebragt. 1607.

XVIII.

Zodanig ſtondt het met de Vredehandeling, op het einde deezes jaars. De wapenſchorſing hadt nu den kryg, te lande, binnen enge paalen, beſlooten. Doch de ſoldaaten lieten niet na, daar 't hun vry ſtondt, te oorloogen, zo lang zy konden. De Aartshertog hadt, in Grasmaand, een klein getal Ruiters naar Lingen gezonden, met geld tot betaaling der bezetting. Doch een ſterker hoop Staatſche paarden overviel hen in 't Graafſchap Benthem, en dreef hen naar Steinfurt, binnen welk ſteedje, tuſſchen hen en eenigen hunner vervolgeren, zynde den overigen de poorten voor 't hoofd geſlooten, een vinnig gevegt voorviel. Midlerwyl, dreigden die van buiten geweld te zullen gebruiken, zo men hen niet, zo wel als hunne vyanden, binnen liet. Beide de Partyen zonden ook naar de naaſte Steden, die 't met hen hielden, om hulpe. De Burgery van Steinfurt, eindelyk, bedugt voor een' zwaarer' ſtryd, ten haaren nadeele, bewoog de Staatſchen zig met drieduizend Albertsguldens te laaten vergenoegen, en den buit te verlaaten (v). Wat laater, werdt *Sidlenisky*, Bevelhebber van Graave, zorgelooſlyk, de Maaze afvaarende, door de Spanjaards gevangen. Ook werdt Hopman Warner du Bois, op een' wagen, door de Tielerwaard, rydende, en weigerende, zig den vyand, die hem

De Staatſche Ruiters overvallen een geleide met geld van den vyand.

Sidlenisky gevangen. Du Bois doorſchooten.

(v) Meteren XXVIII. *Boek, f.* 531. Grotii Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 527.

1607. hem omringde, over te geeven, ongelukkiglyk, doorſchooten (*w*).

De Aartshertogen danken eenig volk af, en bannen alle muiters ten Lande uit.

De Aartshertogen waren genoodzaakt geweeſt, een deel huns Krygsvolks af te danken, uit vreeze voor muitery, by gebrek van betaaling. Het overige lietenze zonder weérwerk; doch gaven, zelfs hierdoor, gelegenheid aan veelen, tot een moedwillig ſtroopen en plonderen, ten platten lande. Dit voorbeeld dreigden anderen, welken men Dieſt hadt ingeruimd, te volgen, zo men hun niet voldeedt. Ook werden zy, eerlang, met eenige penningen, ten deele uit Spanje gekomen, ten deele opgebragt door de Landſchappen, te vrede geſteld, en in verſcheiden' Steden verdeeld. Doch Don Diego d'Ibarra, naderhand, uit Spanje overgekomen, om de krygstugt en geldmiddelen te herſtellen, dreef door, dat men alle muiters, op lyfſtraffe, bande uit de landen der Aartshertogen en des Konings van Spanje. Men hadt hun, meende hy, de misdaad der muiterye wel kwytgeſcholden; doch behoefde, hierom, geen krygsvolk in dienſt te houden, tegen zynen dank. Anderen oordeelden, egter, ongeraaden, dat men een ontydig bewys van ontrouw gaf omtrent de ſoldaaten, terwyl men, by de wantrouwende Staaten, zeer roemde op zyne eerlykheid (*x*).

De Beemſter

De hoop op eene aanſtaande vrede, of de natuurlyke nyverheid der Hollanderen, die

(*w*) METEREN XXVIII. *Boek, f. 536 verſ.*
(*x*) METEREN XXVIII. *Boek, f. 536 verſ. 537 verſ.* GROTII Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 528.

die hun niet toeliet, hunnen aanwaſſenden rykdom te bezitten, zonder 'er gebruik van te maaken; hadt eenige byzondere Perſoonen aangezet, om verlof te verwerven van de Staaten, tot het droogmaaken der Beemſter, een meer, welk zeven uuren in 't ronde groot, zes voeten diep was, en aan Purmerende paalde. 't Werk werdt, in 't volgende jaar, begonnen (*y*); doch 't liep aan tot in 't jaar 1612, eer het meer, voor de eerſte reize, geheel droog was (*z*). 't Droogmaaken der Beemſter heeft, door den tyd, zeer veel toegebragt, tot den aanwas van Purmerende. 1607. wordt droog gemaakt.

XIX. Wybrand van Warwyk keert uit Ooſtindie die te rug.

In Zomermaand, was Wybrand van Warwyk, uit Ooſtindie, t'huis gekomen, met twee ſchepen, door hem getimmerd, op 't Zwaanen-Eiland, welk hy *Mauritius* vernoemd hadt. Hy hadt, hier, twee ſmidſen opgeregt, en veele duizenden van boomen om verre gehouwen, die, tot het bouwen van pakhuizen, logien en ſchepen, en tot het branden van koolen, verbezigd werden. De Maatſchappy ruſtte, tegen den winter, nog dertien ſchepen uit, die onder Pieter Willemszoon Verhoef, van den togt onder Heemskerk, onlangs, te rug gekeerd, in 't voorjaar, in zee ſtaken. Zy hadt nu eenenveertig ſchepen in haaren dienſt (*a*). Haare Vloot onder Maatelief, die, in 't jaar 1605, uitgeloopen was, hadt, in de twee volgende jaaren, eenige merkelyke voordee-

(*y*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 536.
(*z*) Velius Hoorn, *bl.* 546.
(*a*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 531, 535 *verſ.*

1607. deelen behaald: waarvan wy nu verſlag zullen doen, ſchoon men 'er, in de Lente des jaars 1608, eerſt verzekerde tyding van kreeg (*b*).

Verrigtingen van den Admiraal Maatelief in Ooſtindie.

De Admiraal hadt verſcheiden' gewigtige bevelen mede gekreegen, die opzigt op 't voeren des oorlogs hadden; doch 't ſcheepsvolk, voorwendende, tot geene krygsdienſten aangenomen te zyn, weder-ſtreefde hem, dikwils. Hy egter, nu 't gemeen, dan de byzondere Perſoonen aanſpreekende, wiſt elk, naar hy gezind was, door zugt tot eere, of hoop op buit, nu en dan, aan te ſpooren tot kloeke daaden. In Ooſtindie gekomen, nam hy eenige vaartuigen, den Portugeezen toebehoorende, of door dezelven gebruikt wordende. De eerſten werden prys verklaard: doch de anderen den Indiaanen, wier gunſt men zogt, wederom gegeven. Daarna ondernam hy iet gewigtigers, het beleg van Malakka, gelegen op eenen grooten uithoek van denzelfden naam, die, door de ſtraat Sinkapoura, van het Eiland Sumatra afgeſcheiden wordt. De Stad was in de magt der Portugeezen, die 'er een Kaſteel geſtigt hadden. Johor, welks Koningen, eertyds, Malakka beheerſcht hadden, legt niet verre van deeze Stad, en was, ſedert lang, in geduurigen oorlog met de Portugeezen. Met deeze Koningen, gaat Maatelief, in Bloeimaand des jaars 1606, een verbond aan, vol-

Hy belegert Malakka.

(*b*) *Voiez* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 407, 437. *Tom.* II. *p.* 267.

volgens welk, men Malakka, gelykerhand, 1607.
aantaſten zou, zullende, na de verovering, de Stad aan de onzen, het omgelegen land aan de Indiaanen blyven, en de buit, onderling, verdeeld worden. Na 't eerſte beſchieten, dat uit de ſchepen geſchiedde, week de vyand naar het Kaſteel, welk toen werdt aangetaſt. Doch alzo men 't land moeraſſig en onbekwaam vondt tot graaven, liet Maatelief houten toorentjes aanvoeren, tegen 't Kaſteel. De Indiaanen deeden geringen dienſt. 't Ontbrak hun aan ervaarenis, aan gehoorzaamheid, en voornal aan moed. Op elken uitval niet ſlegts, maar op elken ſchoot, dien de vyand deedt, verlietenze hunne poſten. Maatelief hadt, ondertuſſchen, zelf te weinig volk in zynen dienſt, om het beleg ſterk genoeg door te zetten: des zogt hy de Plaats, door uithongering, te dwingen tot de overgave. Vier maanden hadt hy nu voor Malakka gelegen, toen 'er eene Spaanſche Vloot van veertien Gallioenen, rykelyk bemand, onder beleid van *Don Alfonſo de Caſtro*, Onderkoning van Indie, op hem afkwam. De vyandlyke Vlootvoogd hadt laſt, gelyk daarna, uit brieven en gevangenen, gebleeken is, om de Plaatſen, op welken de onzen gewoon waren te handelen, met naame Achem, Johor, Paham, Patane, Bantam en Amboina, aan te taſten. Ook hadt hy, gekomen tot digt onder Achem, den Koning betaaling van de onkoſten der uitrusting zyner Vloote, overlevering der Nederlanderen, en plaats tot het bouwen van

Een Spaanſche Vloot komt de Stad ontzetten.

een

1607. een Kaſteel afgevorderd, en toen dit alles geweigerd werdt, een der buitenwerken beſprongen en overweldigd: doch hy was 'er, eerlang, met verlies, wederom uit gedreeven, zonder, daarna, iet meer te durven onderneemen. Voorts het beleg van Malakka vernomen hebbende, was hy derwaards gezeild, om, ware't hem mogelyk, de ledige ſchepen en den verſtrooiden vyand op 't land te overvallen. Doch Maatelief, van zynen toeleg gewaarſchuwd, hadt het geſchut doen ſcheep brengen: ook verdeelde hy het Krygsvolk van Johor op zyne Vloote, en brak, eerlang, op van voor Malakka. Daarna, onder zeil gegaan, op den zeventienden van Oogſtmaand, ontmoette hy de Spaanſche Vloot, omtrent den middag. Men begon, van verre, te ſchieten, op elkanderen; maar de Caſtro ontweek het gevegt, hebbende den wind tegen, die hem naar Sumatra afdreef. Doch des anderendaags, met het wenden van den wind, zette de vyand regt aan op de onzen. Maatelief, die hem te gemoet zag, hadt belaſt, de ankers op te winden. Een zyner ſchepen, Naſſau genaamd, hiermede geenen genoegzaamen ſpoed maakende, werdt, door twee Spaanſchen, overvallen en in brand geſteken. De ſchepen, Middelburg en Oranje, alle weer doende, om 't ſchip Naſſau te redden, werden aangetaſt, door drie Spaanſchen, twee van welken, door 't ſchip Mauritius, in brand geſchooten en vernield werden: doch 't ſchip Middelburg werdt, te gelyk met hen, in 't ver-

Maatelief raakt 'er ſlaags mede.

verderf geſleept. Midlerwyl, taſt Maatelief het derde ſchip, welk nog met het ſchip Oranje in gevegt was, aan, en noodzaakt het, eerlang, de vlag te ſtryken, en zig over te geeven. Maar toen hy 't met een touw naſleepen wilde, brak de kabel, en de Spanjaard ontkwam zyn ongeluk. Hiermede ſtaakte men 't gevegt. 't Verlies der ſchepen was, wederzyds, even groot; doch de onzen hadden maar agt man, de Spanjaard veel meer volks verlooren. De volgende dagen werden, met ſchieten op elkanderen, of in ruſt, doorgebragt. Maatelief kreeg gebrek aan buskruid. Ook ontſtondt 'er merkelyke weêrbarſtigheid onder 't ſcheepsvolk, verwekt door de matroozen, die, op de verbrande ſchepen beſcheiden geweeſt zynde, en met het verliezen derzelven hunne maandgelden verlooren hebbende, de anderen opgehitſt hadden, om 't ſlaan te weigeren. Maatelief beſloot, hierom, naar Johor te wyken, en de Stad, tegen eenen gevreesden aanval des vyands, te verſterken. En hy hadt hier omtrent eene maand gelegen, toen hy vernam, dat de Spaanſche Vloot, op zeven gallioenen en drie galeien na, verzeild was, van voor Malakka. Hierop beweegt hy 't ſcheepsvolk, door bedreigingen en beloften, om derwaards te ſtevenen, en deeze gelegenheid om den Vaderlande dienſt te doen niet te verzuimen. Gekomen voor Malakka, omringt hy, met het zyne en nog twee andere ſchepen, het buitenſte ſchip van den vyand, S. Nikolaas genaamd, 1607.

Hy wyke naar Johor.

Zeilt wederom naar Malakka.

1607. sleept het met zig zeewaards, beschiet het, niet naar onderen, alzo de zee, hier niet hol gaande, belette de schepen in den grond te schieten; maar langs den overloop, daar 't volk digtst op een gepakt stondt; en doet het toen enteren: 't welk, met zo veele felheid en woede, geschiedde, dat byna alle de Spanjaards werden doodgeslaagen. Doch 't schip, naderhand, in bewaaring gegeven zynde aan zekeren Hopman, die zig agteloos kweet, kwam, na 't breeken der kabels, daar 't aan vast lag, wederom tot de zynen. Ondertusschen, was de gantsche vyandlyke Vloot aangekomen op de onze. Men raakte slaags: een der Spaansche schepen verbrandde: een ander gaf zig over: de overigen, reddeloos geschooten en vol dooden, raakten, wyd en zyd, verstrooid. De opkomende nagt stuitte de verdere zege. Des anderendaags, gaf zig nog een vyandlyk schip op. De overigen waren, naar de reede van Malakka, geweeken, alwaar zy, door de Spanjaards zelven, vreezende overvallen te worden van de onzen, in brand gesteken werden. Maatelief hadt, in dit jongste gevegt, welk op den twee-entwintigsten van Herfstmaand aangevangen was, byna geen volk verlooren. Hy veroverde vierentwintig stukken geschuts. De genomen' schepen stak hy in brand, om 'er niet mede belast te zyn; doch de gevangenen zondt hy Don Alfonso te rug, tegen eenige weinige Hollanders, die, te Malakka of elders, vast gehouden werden.

Vernielt een gedeelte der vyandlyke Vlote.

Maa-

Maatelief, een gedeelte der vyandlyke Vloote vernield hebbende, maakte zig eerlang gereed, om het ander gedeelte op te zoeken, verzeilende, ten dien einde, in Slagtmaand, naar Queda, ook op de kuſt van Malakka; doch meer noordwaards gelegen. Onderweg, veroverde hy wederom eenige ſchepen. Van Queda, zeilde hy naar 't Eiland Pule Bouton, daar de Spaanſche ſchepen veilig ten anker lagen, zonder zig, door Maatelief, te laaten beweegen tot ſlaan. Hy zondt dan, van beſluit veranderende, drie ſchepen naar 't Vaderland, en begaf zig, met de overigen zes, naar Bantam, om ververſching; van zins, van daar, eenen togt te doen naar de Molukken, alwaar onlangs merkelyke veranderingen waren voorgevallen. 1607. Hy verzeilt naar Queda, Pule Bouton en Bantam.

Tidor was, door van der Hagen, gelaaten aan zynen voorigen Heer, die, ſamenſpannende met eenige Portugeezen, te vooren, van daar geweeken naar de Filippynſche Eilanden, en nu, geſterkt met de hulp der Kaſtiliaanen, die deeze Eilanden beheerſchten, derwaards te rug gekeerd, hen, in 't bezit van zyn Eiland, herſteld hadt. Van Tidor hadden de vyanden zig naar Ternate begeven, daar zy de ſterkte in- en den Koning, een' groot' vriend der onzen, gevangen namen en naar de Filippynſche Eilanden voerden, zyn Ryk verdeelende, onder de Koningen, die 't hem, te vooren, betwiſt hadden. Maatelief, kennis van deezen ramp gekreegen hebbende, Veranderingen in de Molukken. Ternate verloren. Maatelief zeilt naar Amboina.

1607. en vreezende voor Amboina, gaat, in Sprokkelmaand deezes jaars 1607, van Bantam, onder zeil, en zig, te Jakatra, voorzien hebbende van eenigen voorraad, begeeft hy zig naar Amboina, daar Fredrik Houtman nog bevelhebber was, en, met hulp der ingezetenen, vlytig deedt arbeiden aan een Kasteel. Hier werdt in beraad gelegd, of men Tidor of Ternate zou aandoen, en tot het laatste beslooten (c): alzo op Tidor, mids de droogten, niet te landen was. De Spanjaard hadt, in 't zuidelyk deel van 't Eiland Ternate, eene volkomen' Stad gestigt, en met vierhonderd soldaaten bezet. In den hoek daar tegen over, legt het vlek Malaja, omringd van het grootste gedeelte der vrugtboomen. Op deezen hoek, besloot Maatelief te landen, en het vlek te doen versterken, om, door middel van deeze sterkte, den Ternataanen, die naar 't gebergte en de naaste Eilanden geweeken waren, en den Zoon des gevangen Konings gelegenheid te geeven, om in hun Vaderland weder te keeren. De onderneeming hadt eenen gewenschten uitslag. Malaja, in staat van tegenweer gebragt zynde, werdt aan eene bezetting van vyfenveertig man toevertrouwd, die vier schepen onder zig hadden, om tusschen de Molukken te kruissen. Wyders, sloot Maatelief een verbond met de Ternataanen, welken hy beloofde te beschermen, zo zy, op nieuws, mogten aangevallen worden: ook

Hy landt op Ternate, en versterkt Malaja.

(c) Resol. Holl. 18 *April* 1608. *bl.* 72.

ook hen te zullen begrypen, in het Verdrag van vrede of beſtand, welk men met de Spanjaards maaken mogt. In Zomermaand eerſt, zeilde hy, met drie ſchepen en een jagt, naar China, om daar, ware 't mogelyk, eenen voordeeligen handel te veſtigen: doch dit mislukte. De Chineeſche Grooten, *Mandaryns* genaamd, hielden hem lang op den tuil, zonder vrugt. In Herfſtmaand, kwamen 'er zes groote Portugeeſche ſchepen en eenige andere vaartuigen, van Makao, op hem af, tegen welken hy zig te zwak rekende; waarom hy, ook bevindende, dat zyne ſchepen, door de lange reize, zeer vuil geworden en hierom moeilyk te regeeren waren, den vyand ontweek, keerende wederom naar Bantam, van waar hy gekomen was. Ondertuſſchen, hadden de onzen den vyand, eenen aanval doende op de nieuwe veſting op Ternate, kloekmoediglyk, afgeſlaagen. Daarentegen, was de Koning van Johor, tegen wien de bezetting van Malakka uitgetrokken was, na dat hy zelf zyne Stad in brand geſteken hadt, naar ongenaakbaare wegen en digte boſſchen geweeken. Maatelief zondt eenigen nieuwen onderſtand naar Ternate, zynde toen juiſt een verſch ſchip, uit Holland, te Bantam aangekomen. Den Koning van Johor verweet hy, door brieven, 't verzuimen van 't verſterken zyner Stad, tegen herhaalde vermaaningen, en gaf hem eenige hoop op hulpe. In 't begin des jaars 1608, kwamen 'er zeven ſchepen en een

1607.

Hy zeilt naar China.

keert naar Bantam;

1607. jagt, te Bantam, onder Paulus van Kaarden, die Mozambique vrugteloos belegerd; doch, daarentegen, verſcheiden' vyandlyke ſchepen genomen en vernield hadt.

en eindelyk naar 't Vaderland.

Kort daarna, ging Maatelief van Bantam onder zeil naar 't Vaderland, alwaar hy, in Herfſtmaand, aankwam. Hy hadt twee ſchepen by zig; drie anderen volgden, die allen, met ſpeceryen, belaaden waren. Ook bragt hy eenige Siamſche gezanten en geſchenken voor Prinſe Maurits mede. De Staaten van Holland en de algemeene Staaten, 't verſlag van zyne reize, uit zynen mond, gehoord hebbende, deeden hem, plegtiglyk, bedanken voor zynen dienſt (*d*). De klagten, die de Engelſchen over hem deeden, werden, by de Staaten aangemerkt, als ſpruitende uit afgunſt, over zynen gelukkigen handel in de Indien (*e*). Zyne verrigtingen aldaar hadden ook merkelyken invloed op de Vredehandeling, waarvan wy, op het volgende jaar, zullen gewaagen.

XX. Opſchudding te Embden.

De onluſten, tuſſchen den Graave van Ooſtfriesland en de Stad Embden, van welken wy meermaalen geſproken hebben, duurden nog: en 't ſcheen dat Graaf Enno, na 't inneemen van Lingen, door Spinola, zig minder liet gelegen zyn aan de Vereenigde Staaten, die hem, tot hiertoe, door 't Krygsvolk, welk zy in de Stad hadden ge-

(*d*) Scheepv. naar Ooſtind. onder C. MATELIEF DE JONGE *bl.* 6, 7, 14, 17, 21, 22, 28, 36, 46, 51, 57, 65, 73, 83, 120, 131, 132, 135, 142. METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 542-545. GROTII Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 523. *Libr.* XVII. *p.* 553 & *ſeqq.*

(*e*) METEREN XXX. *Boek*, *f.* 584 *verſ.*

gelegd, in bedwang gehouden hadden. In Slagtmaand des jaars 1606, was 'er egter, ten overſtaan van den Engelſchen Gezant Winwood, en van de Gemagtigden der Staaten, wederom een verdrag getroffen, byna op den voet der voorgaanden (f). Doch, in den Zomer des volgenden jaars, ontſtondt 'er een geweldige oploop binnen Embden, veroorzaakt, naar 't ſcheen, door de tyding van het aanhouden van een groot getal Embder Koopvaardyſchepen in Spanje, onder dekſel, dat de Embders den Vereenigden Staaten te ſterk aanhingen, en wederſpannig waren tegen den Graave, van wien men, nogtans, zeebrieven genomen hadt, om veilig te konnen handelen in Spanje, alwaar men wiſt, dat hy wel gezien was. Geduurende den oploop, vertoonde Graaf Enno zig in de Stad, waaruit vermoeden rees, dat hy, veelligt, de beweeging zelfs verwekt hadt, om, gelyk zyn Vader eertyds gedaan hadt, in troebel water te viſſchen. Ook hadt hy zyne broeders, Joan en Chriſtoffel, en de bezetting van Lingen by der hand; 't welk de zorg vermeerderde. De Vereenigde Staaten beſlooten, hierop, tot verzekering der Stad, nog tweeduizend man, uit Friesland, naar Embden te zenden, die in de voorſteden gelegd werden. Ook ſchreevenze eenen Brief aan den Graave, gedagtekend den derden van Hooimaand, waarby hem vertoond werdt „ dat zy, verpligt tot het handhaa- „ ven 1607.

De Staaten zenden meer volks derwaards.

(f) Meteren XXVIII. *Boek, f. 524 verſ.*

1607. „ ven der geſlooten' verdragen, met leed-
„ wezen verſtaan hadden, dat hy de be-
„ zetting, te Embden, onbetaald liet, nieu-
„ we laſten opſtelde, zonder de Stenden te
„ kennen, 's Lands penningen niet bren-
„ gen deedt, in handen van den aangeſtel-
„ den Rentmeeſter, het Spaanſch Krygs-
„ volk, op den Ooſtfrieſchen bodem, liet
„ ſtroopen, en bewerkt hadt, dat veele
„ Embder ſchepen, in Spanje, beſlaagen
„ waren: alle welke bezwaarniſſen zy be-
„ geerden, dat weggenomen werden, wil-
„ lende zy niet aanſpraakelyk zyn voor de
„ onheilen, die, uit eene onverhoopte wei-
„ gering van dit hun verzoek, zouden kon-
„ nen ſpruiten." Doch op dit ſchryven volgde luttel. De Graaf zondt gemagtigden, om zig te verdedigen, naar Engeland, en naar den Haage. Ook kwamen 'er gemagtigden van Embden aan de Vereenigde Staaten, die partyen afvaardigden, met eene ernſtige vermaaning, tot het onderhouden der gemaakte verdragen; aan de Stad, onder de hand, hoop geevende, dat men zorg draagen zou, dat daartegen niets ondernomen werdt (*g*).

XXI. Henrik de IV. bevredigt den Paus met de Venetiaanen.

Behalve deeze beweegingen en den kryg tuſſchen Zweeden en Poolen, was het overig deel van Europa, tegen het einde deezes jaars, uitwendig in ruſt geraakt. Koning Henrik de IV. hadt den Paus met den Staat van Venetie bevredigd. De Jezuiten, die

(*g*) Reſol. Holl. 4 *Sept. en verv.* 1607. *bl.* 259. METER. XXVIII. *Boek*, *f.* 534 *verſ.* GROTII Hiſt. *Libr.* XVI. *p.* 529.

die de Raad gebannen hadt, werden egter niet wederom ingenomen: 't welk, meent men, ſommigen hunner, zo zeer verbitterde op Broeder *Paolo Sarpi*, Schryver eener vermaarde Hiſtorie der Kerkvergaderinge van Trente, en die zyn Vaderland, geduurende den twiſt, door verſcheiden' ſchriften, treffelyken dienſt gedaan hadt; dat zy moordenaars uitmaakten, die hem, op ſtraat, aanvielen, en, door verſcheiden' wonden, byna afmaakten. De Raad verklaarde, terſtond, dat hy in de beſcherming was van den Staat, en ſtelde eene goede ſomme op het lyf der moordenaaren en handdaadigen (*b*). De bevrediging van den Paus en de Venetiaanen, die de verwagting van eenen oorlog in Italie verdwynen deedt, verwekte, hier te Lande, in ſommigen eenige vrees, dat Filips minder neigen mogt tot vrede, dan te vooren. Ook hadt hy, in 't najaar, eene Vloot uit Amerika t'huis gekreegen, die agt millioenen medebragt, van welken twee en een halve millioenen hem, het overige den Kooplui-den toebehoorde (*i*): welke ſchat, gevoegd by de vermindering der Intreſten en de verlenging der betaaltyden, welken hy, kort hierna, invoerde (*k*), veel toebragt, om zyne ſchulden te doen minderen. Doch 't wordt tyd, dat wy wederkeeren tot de handelingen in den Haage, het gewigtigſt onder-

1607.

Vloot uit Amerika in Spanje geland.

(*h*) Meteren XXVIII. *Boek*, *f.* 536.
(*i*) Negot. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 9, 47.
(*k*) Meteren XXIX. *Boek*, *f.* 540 *verſ.*

1607. derwerp van het tegenwoordig gedeelte onzer Vaderlandſche Hiſtorie.

XXII. Handeling over een verbond met Frankryk.

Den Franſchen gezanten was, by hun Berigtſchrift, gelaſt, een verbond van onderlinge beſcherming te ſluiten met de Staaten (*l*). In dit verbond nu, wilde men ook Groot-Britanje begrypen; waarom zy 'er, terſtond na de aankomſt der buitengewoone Engelſche gezanten, in Herfſtmaand deezes jaars, over begonden te handelen. Ten zelfden tyde, hadden de Staaten, klaarlyk, ontdekt, dat Frankryk meeſt tot vrede neigde, en dat Koning Jakob den Koning van Spanje zeer veel ontzags toedroeg: alzo zy, de beide Koningen zoekende te beweegen, om een beſchadigend verbond met hen aan te gaan, van beide, weigerend antwoord bekomen hadden (*m*). By deeze gelegenheid, lokten de Franſchen, die thans ſcheenen te voorzien, dat zy eerſt met Spanje in oorlog ſtonden te raaken, de Staatſche gemagtigden uit tot het voorſlaan van een verbond van onderlingen byſtand; doch de Engelſchen weigerden daar in te treeden, voor dat men zeker wiſt, of men oorlog of vrede te wagten hadt. De Staaten toonden zig zeer genegen tot zulk een verbond; 't welk zy ligtelyk zagen, dat den vyand aanzetten zou, om hun beter voorwaarden toe te ſtaan: ook merkten zy diergelyke verbonden aan, als zo veele erkenteniſſen van hunne vryheid en opperſte magt,

(*l*) *Zie* hier voor, *bl.* 268.
(*m*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 379, 383.

magt, op welken zy, thans, zeer gefteld waren. 1607.
En de mogelykheid, dat deeze vryheid niet ſtondt erkend te worden, by het verdrag, waarover thans met de Aartshertogen gehandeld werdt, was, veelligt, eene der voornaamſte redenen, waarom de Engelſchen zwaarigheid maakten, om een drievoudig Verbond van onderlinge beſcherming te ſluiten. Immers deeze zelfde reden deedt de Franſchen, nog eenigen tyd, aarzelen. Doch Prins Maurits en Oldenbarneveld, ſchoon met verſchillende inzigten, verzekerden Jeannin zo ſterk, dat men nimmer een verdrag met den vyand maaken zou, dan waarin 's Lands vryheid, en by gevolg de wettigheid van het voorgeſlaagen verbond erkend werdt, dat hy, zonder naar Koning Jakob te wagten, beſloot te arbeiden aan een afzonderlyk verbond tuſſchen Frankryk en de Staaten (*n*). Hy handelde 'er over met Oldenbarneveld, wien dit werk byna geheellyk toevertrouwd werdt (*o*). 't Verbond werdt getekend, op den drie-entwintigſten van Louwmaand des jaars 1608, en behelsde „ dat Koning Hen- „ rik beloofde, te zullen arbeiden, om den „ Staaten eene goede, verzekerde vrede „ te bezorgen: waarna hy hun, tegen de „ ſchenders derzelve, die, des vermaand, „ het ongelyk weigerden te herſtellen, met „ tienduizend voetknegten, op zyne koſten, „ voor zo langen tyd als zy dezelven zou- „ den

't welk geſlooten wordt. 1608.

(*n*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 326-407.
(*o*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 91.

1608. „ den noodig hebben, onderſteunen zou:
„ welke onderſtand, in geval van nood,
„ zelfs zou vermeerderd worden. Zo de
„ Koning, daarentegen, vyandlyk aange-
„ taſt wierdt; zouden de Staaten hem, op
„ gelyke voorwaarden, met vyfduizend
„ voetknegten, of ander oorlogsvolk, of
„ met Oorlogsſchepen ten zelfden koſte,
„ moeten byſtaan. Doch 't gene men el-
„ kanderen, boven den bepaalden onder-
„ ſtand, toeſchikte, zou men elkanderen,
„ over en weder, na 't eindigen van den
„ oorlog, moeten goeddoen. Geen van
„ beide, onderſtand genooten hebbende,
„ zou met den vyand mogen handelen, bui-
„ ten bewilliging van zynen bondgenoot.
„ Het tegenwoordig Verdrag zou eerſt
„ plaats hebben na de vrede. In 't ſtuk van
„ den koophandel, zouden de Nederlan-
„ ders, in Frankryk, en de Franſchen, in
„ de Vereenigde Geweſten, gehandeld
„ worden, op gelyken voet als de Ingeze-
„ tenen (*p*)." 't Verbond, waarvan wy ſpreeken, werdt, door de byzondere geweſten, en daarna door den Koning, bekragtigd (*q*). Men deelde het, terſtond, allen uitheemſchen gezanten mede, en het verwekte zulk eene vreugde, en zulk eene agting voor Frankryk, in de Vereenigde Geweſten, dat 'er de andere uitheemſche gezanten, inzonderheid de Engelſchen, arg-

Handeling met Engeland.

(*p*) Traite de Ligue defenſ. *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 69. *Zie* ook Reſol. Holl. 26 *Jan. en verv.* 25 *Febr.* 1608. *bl.* 29, 27.

(*q*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 262.

argwaan uit ſchepten. Met deezen, hadt men ook gaarne een verbond geſlooten; doch zy verſchooven 't, gelyk wy gezeid hebben, willende, vooraf, over de agterſtallen, afgerekend, en het geſchil over den Lakenhandel, die hier, door eene Maatſchappye van Koopluiden-Avanturiers, gedreeven werdt, vereffend hebben. Sommigen verhaalen, dat dit geſchil heviger betwiſt werdt, om dat Amſterdam en andere Hollandſche Steden nog arbeidden, om Middelburg in Zeeland den ſtapel der Engelſche Lakenen geheel of ten deele te onttrekken (r). Doch 't ſchynt, in Lentemaand, bygelegd te zyn; alzo de algemeene Staaten den Koopluiden-Avanturiers toen verlof gaven, om zig neder te ſlaan waar zy wilden (s). Anderen gewaagen van nog een ander geſchil over den Lakenhandel: waarvan wy ook een woord moeten melden. Tot hiertoe, waren de Engelſchen gewoon geweeſt, hunne Lakens wit herwaards te zenden: waarnaze, hier bereid en geverwd zynde, naar Engeland te rug gezonden, en aldaar verkogt werden. Doch, omtrent deezen tyd, hadt iemant verlof bekomen van den Koning, om alleen Lakens in Engeland te mogen bereiden en verwen. Hierop was een verbod van uitvoer van witte en onbereide Lakens gevolgd. De bereiders en verwers, hier te Lande, leeden zo veel by dit verbod, dat de Staaten ge- 1608.

Verſchillen over den Lakenhandel en vrye Viſchery.

(r) Negotiat. de Jeannin *Tom.* II. *p.* 388.
(s) Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 764.

1608. geraaden vonden, den invoer der Engelſche geverwde Lakens, insgelyks, te verbieden. Deezen, die nu alleen in 't Ryk geſleeten konden worden, hadden, hierom, kleenen aftrek. De weevers vielen aan 't klaagen, en bragten te wege, dat de Koning den uitvoer van een bepaald getal van witte Lakens wederom toeliet. De Koopluiden namen toen, welhaaſt, grooter vryheid dan hun, met duidelyke woorden, vergund was. 't Hof zag het door de vingeren, en 't leedt niet lang, of de Lakenhandel werdt wederom op den ouden voet gedreeven (*t*). In Bloeimaand des volgenden jaars, verboodt Koning Jakob allen vreemdelingen de viſſchery, op de kuſten van Groot-Britanje. De Haringvaart der Hollanderen en Zeeuwen zou hierby veel geleeden hebben, waarom men, eerlang, overeen kwam, om den Koning zekere ſomme voor de vrye viſſchery te betaalen. Jakob de I. zogt, naderhand, deezen vrydom, wederom, in te trekken: doch de Staaten beſchermden zig in 't bezit van denzelven; doende de Haringvloot, door eenige Oorlogsſchepen, begeleiden (*u*).

Voorſlag der Duitſche Vorſten.

De Duitſche gezanten, die in den Haage waren, by welken onlangs een gemagtigde van Heſſen en Anhalt gekomen was, verklaarden, kort na het treffen van 't verbond met Frankryk „ dat hunne Vor„ ſten ook gaarne een verbond van onder„ lin-

(*t*) RAPIN *Tom.* VII. *p.* 57.
(*u*) RAPIN *Tom.* VII. *p.* 58. METEREN XXXI. *Boek, f.* 520 *verſ.*

„ linge hulpe zouden willen ſluiten met de 1608.
„ Staaten, ſchoonze, desaangaande, nog
„ geenen zekeren laſt ontvangen hadden;
„ doch dat zy, midlerwyl, den Staaten
„ deeden aanbeveelen, in geval de vrede
„ getroffen werdt, zorg te draagen, dat
„ het Huis van Naſſau buiten ſchade blee-
„ ve; dat de Spanjaard verpligt werdt, het
„ nadeel te vergoeden, welk Mendoza, op
„ den Duitſchen bodem, veroorzaakt hadt;
„ dat niemant, onder 't gebied der Staaten,
„ vrye oefening van den Roomſchen Gods-
„ dienſt gegund wierdt; dat, uit het af-
„ danken der ſoldaaten, welk men voor-
„ zag, geen nadeel ontſtondt voor de na-
„ buuren, en dat de belaſtingen op de in-
„ en uitgaande goederen, na deezen, wer-
„ den afgeſchaft (v):" punten, die zeer naar den zin moeſten zyn van hun, die den oorlog zogten; doch die, door de Staaten, alleenlyk werden aangenomen, om 'er, naar tyds gelegenheid, op te letten.

XXIII. De vyandlyke gezanten komen in den Haage.

De vinnige koude deezes Winters (w) geduurende welken, ook de kleine Steden van Holland, ter Dagvaart beſchreeven zynde, met de gewoone Leden der Staaten, geraadpleegd hadden op de Vredehandeling (x), hadt de vyandlyke gezanten hunne herwaardskomſt doen verwylen, tot in 't begin van Sprokkelmaand, wanneer zy, over 't ys, op ſleeden, in Holland

(v) Reſol. Holl. 28 *April* 1608. *bl.* 84. GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 532.
(w) *Zie* METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 541.
(x) Reſol. Holl. 26 *January en verv.* 1608. *bl.* 1 *enz.*

1608. land kwamen. Zy waren vyf in getal, te weeten de Markgraaf Ambrosio Spinola, Joan Richardot, Lid in den Raad van Staate onder de Aartshertogen, en Presidente van den geheimen Raad; *Don Juan de Mancicidor*, Geheimschryver des Konings van Spanje, benevens Neyen en Verreiken. In 't doortrekken der Hollandsche Steden, werden zy alomme beleefdelyk ontvangen van de Wethouders. Omtrent een half uur van den Haage, was Prins Maurits hun te gemoet gereeden, verzeld van eenen ongelooflyken stoet; dien de nieuwsgierigheid en verwondering herwaards gelokt hadt, om twee der grootste Veldheeren deezer eeuwe, die, voorheen, elk een Leger tegen elkanderen te velde gebragt hadden, alleen met heuschheden en omhelzingen te zien stryden. Spinola in Maurits koets getreden zynde, onderhielden de helden elkanderen, met den lof der wederzydsche dapperheid, en genooten elk den grootsten roem, dien zy zig zouden hebben konnen voorstellen, te weeten, naar waarheid, gepreezen te worden, van eenen vyand. De lange sleep der aanschouweren verzelde de gezanten tot aan de wooningen, welken men elk naar zyne waardigheid hadt aangeweezen. Spinola stelde, in de zyne, zulk eene kostbaare praal van huisraad en anderen opschik ten toon, dat de Landzaaten, dag aan dag, van alle oorden, toevloeiden om hem, zyn gevolg en zyne tafel te zien: onder welken 'er ook waren, die breed by hem

rinse Maurits, in't jaar 1608.

UNIV. OF MICH.

hem opgaven van hunnen yver voor het Roomſche geloof. Ook gaf hy ligtelyk gehoor, aan die 't hem verzogten: 't zy hy dit voor welleevendheid rekende; of de gunſt der gemeente zogt te winnen, ofze hem, t'eenigen tyde, mogt te ſtade komen. 1608.

Het openbaar gehoor der vyandlyke gezanten ter algemeene Staatsvergaderinge was plegtiger dan naar gewoonte. De Prins en de Raad van Staate waren 'er tegenwoordig. Zy deeden hier, volgens gewoonte, ſlegts eene algemeene opening van hunnen laſt, en werden, in algemeene uitdrukkingen, beantwoord (y). Krygen plegtig gehoor.

XXIV. De Staaten ſtellen Gemagtigden, om met hen te handelen.

Terſtond hierop, werden, tot de byzondere handeling met hen gekooren, door de Vergadering der algemeene Staaten, Willem Lodewyk, Graaf van Naſſau, en Walraven, Heer van Brederode, by welken twee, ieder Landſchap, eenen gevoegd heeft; Gelderland, *Kornelis van Gend*, Heer van Loenen en Meinerswyk; Holland, Joan van Oldenbarneveld; Zeeland, Jakob van Maldere; Utrecht, *Nikolaas Berk*; Friesland, *Gellius Hillama*; Overyſſel, *Joan Sloet*, Droſſaard van Vollenhove, en Groningen, *Abel Koenderts van Helpen*, Heere in Faan en Kantes (z). Terſtond na 't benoemen deezer Gemagtigden, tradt men in onderhandeling. Aanvang der onderhandelingen.

In de eerſte byeenkomſten, werden de we- Onder-

(y) Meteren XXIX. *Boek*, *f.* 546, 547.
(z) Reſol. Holl. 26 *January en verv.* 1608. *bl.* 5. Meteren XXIX. *Boek*, *f.* 548.

1608. wederzydſche volmagten onderzogt (*a*).

zoek der Volmagten.

De Aartshertogen hadden hunne gezanten gemagtigd, om, zo wel in den naam van Koning Filips, als in hunnen naam, met de Staaten te handelen. De Koning hadt de Aartshertogen, en zulken, die zy zouden aanſtellen, hiertoe, by eene volmagt, die, eerſt den tienden van Louwmaand laatſtleeden, getekend was, bevoegd verklaard. Doch hy noemde de Aartshertogen nog Erf-Opper-Heeren der Nederlanden. Voorts, kwamen de bewoordingen, van welken hy en de Aartshertogen zig bedienden, overeen met de jongſte verdragen van wapenſchorſing en derzelver bekragtiging. Doch de Aartshertogen hadden het regt, hun door Filips verleend, niet duidelyk genoeg overgedraagen op de gezanten, die beloofden, in dit opzigt, verandering in hunne volmagt te doen maaken, tot genoegen der Staaten, in wier volmagt, alleenlyk, berispt werdt, dat hunne gemagtigden aan heimelyken laſt gebonden waren. Doch hierop werdt geantwoord, dat zulks den handel niet hinderen zou, alzo de Staaten, by der hand zynde, alles, waaromtrent men overeen gekomen was, terſtond, door hunne toeſtemming, beveſtigen zouden (*b*).

Men beſluit van Vrede niet van

Men was nu overeen gekomen, dat de punten, die te vereffenen ſtonden, niet allen te gelyk, maar het een na het ander, zou-

(*a*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 106.
(*b*) Reſol. Holl. 26 *Jan. en verv.* 1608. *bl.* 5 *enz.* METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 548 *enz.*

zouden voorgeſteld en afgehandeld worden. Doch vooraf kwam in overleg, of men, van Vrede, of, van Beſtand voor eenige jaaren, handelen zou. Tot het eerſte, neigden de Staaten, die hunnen vyand nu op zyn zwakſt zagen, en ligtelyk bevroeden konden, dat hy zig, door den tyd, wederom, herſtellen, en de veranderingen, die in nabuurige Koningkryken komen konden, tot zyn voordeel, gebruiken zou. Maar de Spaanſchen zogten Beſtand; en hielden lang bedekt, dat zy geene Vrede, wel Beſtand, op billyke voorwaarden, ſluiten konden. De Franſche gezanten egter ook, volgens hunnen laſt, meeſt tot Vrede raadende, tradt men, over 't ſluiten eener eindelyke Vrede, in onderhandeling (c). 1608. Beſtand te handelen.

't Eerſte punt, welk overwogen werdt, was de erkentenis van de vryheid der Vereenigde Geweſten. Oldenbarneveld, die 't woord meeſt voerde, verklaarde rondelyk, dat de Staaten niet verſtonden, in handeling te treeden, voor dat deeze erkentenis geſchied was. Ook deedt menze, overeenkomſtig met het verdrag van wapenſchorſing (d). *Wat ons aangaat*, zeide Richardot, *indien 't u luſten mogt, zelfs een Koningkryk te zyn, gy moogt; wy willen 'er ons niet tegen kanten* (e). 't Gebeurde, onder 't ſpreeken, dat een der Staatſche Gemagtigden, de volmagt der Aartshertogen, die nog op de De vryheid der Vereenigde Nederlanden wordt erkend. Geſprek over den titel der Aartshertogen.

(c) Grotii Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 533.
(d) Negoriat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 105.
(e) Grotii Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 534.

1608. dat de Spaanſchen niets minder in den zin hadden, dan voor altoos af te ſtaan van hun regt op de Vereenigde Geweſten.

Zy vorderen, dat de Staaten zig onthouden van de vaart op de Indien.

Over de gewoone punten in een verdrag van Vrede, vergetenis der gepleegde vyandlykheden en afſtand van 't beſlaan en aanhaalen van elkanders goederen; tot welker verhandeling, vervolgens, overgegaan werdt, viel weinige of geene zwaarigheid. Maar zo dra was men niet gekomen aan het ſtuk van den Koophandel, of de Spaanſchen vorderden „ dat de onzen zig zouden „ moeten onthouden van de vaart op de In„ dien, gelyk voor den oorlog." Zy zeiden „ dat dit de voornaamſte reden was, waarom „ Filips," die toen reeds berigt hebben kon van het gene voor Malakka voorgevallen was „ de Vrede begeerde (*k*). Dat het „ verkrygen der vryheid den afſtand van „ den Indiſchen handel wel waardig was, „ te meer, daar hun, in deszelfs plaatſe, „ de vaart op Spanje, die zo veel korter „ en veiliger was, ſtondt geopend te wor„ den: welke zo zy voor deezen hadden „ mogen behouden, zy, naar de vaart op „ de Indien, niet getaald zouden hebben." Zy voegden 'er by „ dat deeze vaart, die „ de Kaſtiliaanen en Portugeezen, als eer„ ſte vinders der zelve, eenen geruimen „ tyd, alleen ingehad hadden, noch aan de „ Franſchen, by de Vrede van Vervins, „ noch aan de Engelſchen, by 't verdrag „ van Londen, toegeſtaan was; waarom „ de

(*k*) *Pieces* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II, *p.* 114, 119.

„ de Staaten niet vreemd vinden konden, 1608.
„ dat zy hun ook geweigerd werdt." Doch de Franſche en Engelſche gezanten merk-
„ ten hierop aan „ dat het gene, door 't
„ regt der natuure, geoorlofd, en by geen
„ onderling verdrag ongeoorlofd verklaard
„ was, elk, van zelve, vryſtondt: en dat
„ zy zig aan dit regt hielden (*l*)." De Staatſche Gemagtigden beweerden, op gelyken grond, dat hun de vaart op de Indien, volkomenlyk, vry ſtaan moeſt. Hevig werdt, hierover, getwiſt. Spinola hieldt zig gebelgd, dat men zo ſterk op dit ſtuk ſtondt. Richardot, toornig geworden, verklaarde „ dat de Koning zyn regt
„ op de Landen nimmer afſtaan zou, noch
„ den Staaten de vaart op Spanje openen,
„ zo zy den Indiſchen handel niet agter
„ wege lieten (*m*)." Men werdt het dan geheel niet eens over dit ſtuk, welk, ſedert, met allen ernſt, ter algemeene Staatsvergaderinge, overwoogen werdt.

Hevige twiſt hierover.

Hangende de handeling over dit gewigtig punt, gaven de Bewindhebbers der Ooſtindiſche Maatſchappye, wien de welſtand des Vaderlands, of de winſt uit den Indiſchen handel ter herte ging, verſcheiden' wydluftige Vertoogen ter algemeene Staatsvergaderinge over: en in dezelven te kennen „ hoe groot een nood de Hollanders
„ perſte, om zig te verzetten tegen de on-
„ redelyke heerſchappy der Spanjaarden:
„ ter-

XXV. Vertoogen voor de nuttigheid des Indiſchen handels.

(*l*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 144. GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 534.
(*m*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 110.

1608. „ terwyl dit hun, die een onvrugtbaar en
„ moeraſſig land bewoonden, onmogelyk
„ zyn zou, zo de ſcheepvaart hun, daar-
„ toe, geene middelen en kragten ver-
„ ſchafte. Maar de nabuurige zeekuſten
„ waren, gingenze voort, niet in ſtaat,
„ om de groote menigte der ingezetenen
„ te voeden. Men voer reeds, met twin-
„ tig ſchepen op Guinea; met tagtig, op
„ de Kabo Verdſche Eilanden; met om-
„ trent twintig, op de andere kuſten van
„ Amerika; met veertig, op Ooſtindie.
„ Agtduizend bootsgezellen ten minſte
„ werden, uit deeze vaarten, onderhou-
„ den, die, door het afſtaan derzelven,
„ op den dyk gezet, of genoodzaakt zou-
„ den worden, om elders hun beſtaan te
„ zoeken: een bedryf, vol van ondank-
„ baarheid, jegens hen, die den Landen
„ zulke treffelyke dienſten gedaan hadden.
„ 't Was, hierbenevens, kenlyk, dat de
„ winſten der Ooſtindiſche Maatſchappye,
„ ſedert eenige jaaren, geweldig waren
„ aangewaſſen, en, naar alle waarſchyn-
„ lykheid, nog verder ſtonden toe te nee-
„ men. Kambaja, Malabaar, Ceilon, Nar-
„ ſinga, Koromandel en Queda waren, tot
„ hiertoe, niet of naauwlyks bezogt. En
„ kreeg men eens voet in China, kans was
„ 'er, om, langs de Zuidzee, in Amerika
„ te geraaken, en, omtrent het zuider-as-
„ punt, nieuwe Landen te ontdekken. De
„ vaart op Spanje, ſchoon menze nog niet
„ geheel kwyt geweeſt was, zynde de zel-
„ ve, door middel der Franſchen en Engel-
„ ſchen,

„ ſchen, voortgezet, was niet te vergely- 1608.
„ ken by dé Indiſche. Men wilde ons gee-
„ ven, 't gene ons altoos wederom beno-
„ men kon worden; en daarentegen ont-
„ neemen, 't gene nooit wederom gekree-
„ gen zou konnen worden; alzo de Maat-
„ ſchappy, eens vernietigd zynde, nooit
„ herſteld zou worden. Voorts waren ook
„ de Ooſtindiſche ſchepen bekwaam ten
„ oorloge, en konden, vermids zy al-
„ toos, gedeeltelyk, binnen 's Lands wa-
„ ren, in onvoorziene toevallen, altoos
„ dienen tot eene Vloot voor den Staat.
„ Van de ſchepen, op Spanje vaarende,
„ was anders niet te wagten, dan dat zy
„ den vyand, als 't hem luſtte, ten prooy
„ konden worden. Ook werdt, door de
„ vaart op Spanje, de winſt met den vyand
„ gedeeld; in de Indien, ſtrekte zy tot af-
„ breuk van den vyand. Om te weeten,
„ wat men hem vooral weigeren moeſt,
„ hadt men ſlegts te zien, wat hy vuurigſt
„ begeerde, en wat hy voor de voornaam-
„ ſte reden hieldt, om welke, hy vrede
„ zogt. Spanje hadt Ooſt- en Weſtindie
„ te danken, voor dat aanzien, welk Fi-
„ lips nu andere Mogendheden verſmaa-
„ den deedt. De nabuurige Vorſten had-
„ den hier ook belang by, alzo de Veree-
„ nigde Geweſten hun onnut zouden wor-
„ den, zo zy de zee kwyt raakten. De
„ vyand ſpande al zyn vermogen in, om
„ te konnen beſchadigen, als hy 't goed-
„ vondt: de Staaten droegen ſlegts zorg,

1608. „ dat zy geene ſchade leeden, en wilden
„ 't regt om te vaaren en te handelen,
„ waar men goedvondt, zo wel als 't vry
„ gebruik van lugt en grond, naar goddelyke
„ en menſchelyke wetten, allen menſchen
„ even na ſtellen. Die de zee ſlooten,
„ en zelven alleen de markt der waaren
„ wilden zetten, waren den zeeſchuimeren
„ gelyk, en zulken, die, door opkoop,
„ duurte in 't kooren zogten te brengen.
„ Naar 't oordeel der ouden, werden de
„ wapenen regtvaardig gevoerd, tegen zulken,
„ die iemant buiten hunne havens ſlooten;
„ veel meer mogt men de wapenen opvatten,
„ tegen hen, die iemant zogten te houden
„ buiten de havens van anderen. Vrede,
„ zonder vrye vaart, was geene vrede;
„ maar eene geduurige vyandſchap, waarin
„ der eene partye het regt om zig te beſchermen
„ benomen was. Men kon ook der beproefde
„ trouwe onzer Landsluiden geene grooter
„ ſchandvlek aanwryven, dan door hen te verpligten,
„ om de Indiſche Volken en Koningen,
„ hunne bondgenooten, der Spaanſche wreedheid
„ ten prooy te laaten. 't Geſchil over den handel
„ op de Indien was van nu af vereffend,
„ zo de Spanjaard ſlegts zyn woord hieldt,
„ en ons bleef erkennen voor een vry volk,
„ gelyk hy reeds gedaan hadt: en zo elk,
„ gelyk beraamd was, bezitten bleef, 't gene hy
„ reeds bezat: alzo ons, als een vry volk,
„ niets voorgeſchreeven, en de handel,

„ onder 't gene wy bezaten, gerekend 1608.
„ moeſt worden. Filips zogt den Staaten
„ zynen afſtand van de heerſchappy duur
„ aan te rekenen: doch hy hadt geenen af-
„ ſtand gedaan van 't gene hy nog bezat:
„ zyn afſtand was geene gift, maar eene
„ erkentenis der waarheid, zonder welke
„ hy geene vrede hoopen kon. Gaf hy vre-
„ de, hy ontvingze ook: en zyne zaaken
„ liepen zo voorſpoedig niet, dat het hem
„ voegen koń, de vrede te verkoopen. Of
„ twyfelde hy hieraan, hy mogt het, an-
„ dermaal, bezoeken. Vergeefs was nu,
„ veertig jaaren lang, zo veel bloeds ge-
„ ſpild; vergeefs hadt men de wapenen op-
„ gevat voor de vryheid en tegen den tien-
„ den penning des Hertogs van Alva, dien
„ verdryver van allen handel; zo men zig,
„ vrywillig, zulk eene zwaare ſlaaverny op
„ den hals haalde, en zig geduldiglyk liet
„ bannen uit het grootſte gedeelte der wee-
„ reld, door eenen vyand; daar men zulks
„ nimmer van zynen wettigen Vorſt zou
„ hebben willen lyden (*n*)."

Op zulk eene wyze, en door zulke re- XXVI.
denen, zogt men de Staaten te beweegen, Eenige redenen tegen de vaart op de In-dien.
tot het handhaaven van de vaart op de In-dien. Doch anderen, in kleinen getale nogtans, merkten hiertegen aan „ dat de
„ Indiſche handel, alleenlyk byzonderen
„ Perſoonen betreffende, de algemeene
„ Vrede niet behoorde te ſtremmen. Dat,
„ ten minſte, de Landſchappen, aan zee
„ ge-

(*n*) Meteren XXIX. *Boek, f.* 549-553.

1608. „ gelegen, alleenlyk belang hadden by de „ vaart op de Indien, daar de onheilen „ des oorlogs alle geweſten, zonder onder- „ ſcheid, troffen. Dat, wanneer de vaart „ op Spanje, die kort en veilig was, de „ zeeluiden eens zou hebben aangelokt; de „ verre zeetogten, die zo veele ongemakken „ en ziekten onderworpen waren, toch van „ zelven zouden ophouden (*o*)." Sommigen voegden hierby „ dat de meeſte voordeelen „ der Ooſtindiſche Maatſchappye gekomen „ waren, uit den buit, op den vyand behaald, „ en, met de vrede, verdwynen zouden: „ waaruit vermindering en verval des In- „ diſchen handels te wagten was; vooral, „ als de Spanjaards en Portugeezen, in „ koopen en verkoopen, den onzen de „ markt in de Indien bedierven (*p*)." Doch deeze redenen woogen weinig by de meesten. Prins Maurits en Oldenbarneveld yverden beide voor de behoudenis des Indiſchen handels. De Prins, om dat hy verwagtte, dat de onderhandeling hierop afgebroken, en de oorlog hervat zou worden; en de Advokaat, om dat hy zig verbeeldde, dat de vyand, liever dan hiertoe te komen, de vaart vry ſtellen zou (*q*).

XXVII. Beſluit der algemeene Staaten op dit ſtuk.

De algemeene Staaten, alles rypelyk overwoogen hebbende, lieten zig bedunken, dat zy gegronde redenen hadden, om de vaart op de Indien niet af te ſtaan. Zy namen in aanmerking „ dat hunne onderzaa- „ ten

(*o*) GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p. p.* 536.
(*p*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 131, 145.
(*q*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 153, 157. 183.

„ ten zwaare koſten gedaan hadden, tot 1608.
„ verkryging van deezen handel; dat zy
„ voordeelige verbonden geſlooten hadden
„ in Indie, door middel van welken, zy
„ hoop hadden, om den Portugeezen den
„ handel te onttrekken, en zig van den
„ zelven geheel meeſter te maaken. Dat
„ 'er meer dan tienduizend menſchen, hier
„ te Lande, waren, die belang hadden by
„ de Indiſche vaart, en die van veel aan-
„ ziens waren in de byzondere geweſten,
„ alwaar zy, ligtelyk, tweedragt verwek-
„ ken zouden, zo men hun van dien han-
„ del wilde verſteeken. Dat het behou-
„ den der Indiſche vaart het eenigſte mid-
„ del was, om zig van de vaart op Spanje
„ te verzekeren, zullende Filips dezelve
„ niet durven ſtremmen, uit vreeze, dat
„ men 'er zig over wreeken zou, in de
„ Indien. Dat men, van de vaart op de
„ Indien verſteken zynde, zig, vermoede-
„ lyk, ontſlaan zou van alle Oorlogsſche-
„ pen, alleenlyk Koopvaardyſchepen be-
„ houdende, die, bepaald aan de vaart
„ op Spanje, ligtelyk in beſlag genomen
„ zouden konnen worden. Dat 's Lands
„ zeemagt, de eenige veiligheid van den
„ Staat, verzwakt en vernietigd zynde;
„ men zig zelven niet beſchermen zou kon-
„ nen, veel min zynen nabuuren nuttig
„ zyn. Dat, eindelyk, de vaart op de
„ Indien den Spanjaard ontblootte van een
„ groot deel der middelen, welken hy ge-
„ bruikte, om hun en elk den oorlog aan

„ te

1608. „ te doen (*r*)." Alle deeze redenen bewoogen de Staaten, tot het handhaaven der vaart op de Indien. Doch alzo zy niets onbeproefd wilden laaten, wat, tot bevordering der vrede, ſtrekken mogt, gavenze, na veel overlegs, omtrent den aanvang van Lentemaand, den Spaanſchen keuze om,

Hun voorſlag aan de Spaanſchen.

„ of Vrede te maaken, met vrye zeevaart;
„ of, naar 't voorbeeld van Frankryk en
„ Engeland, al wat aan gene zyde der
„ Zomer-zonne-keerkring legt het lot des
„ oorlogs onderworpen te laaten; of, eindelyk, hier Vrede te ſluiten, daar ſlegts
„ Beſtand, voor eenige jaaren (*s*). Doch de Spaanſchen konden, geenszins, verſtaan, tot het vrylaaten van den Indiſchen handel: ook niet, tot eene ſamenvoeging van vrede en oorlog, 't welk, zeidenze, een wanſchepſel geleek. Maar op Vrede hier, en Beſtand in de Indien, was te hoopen, zo men beloofde, na 't uitgaan van 't Beſtand, van de vaart derwaards te zullen afſtaan. Doch hier hadden de Staaten geene ooren naar. Zy bragten, veelligt om den vyand, door vreeze, te beweegen, tot het toeſtaan van billyker voorwaarden, omtrent deezen tyd, wederom op de baan het ontwerp der opregting eener Weſtindiſche Maatſchappye (*t*); 't welk een jaar of langer agter de bank gelegen hadt. Doch de Spaanſchen begreepen, dat het ſlegts eene

die van de hand geweezen wordt.

be-

(*r*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 143.
(*s*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 142.
(*t*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 204, 213. METER. XXIX. *Boek, f.* 553 *verſ.*

bedreiging was, en veranderden niet van gevoelen. 1608.

Het draalen der handeling, ter gelegenheid van het geſchil over de vaart op de Indien, kon niet dan nadeelig zyn voor de Vereenigde Geweſten: alzo men, ſlegts wapenſchorſing geſlooten hebbende, onzeker bleef, of 'er vrede of oorlog op volgen zou: welke onzekerheid ſlapheid en zorgeloosheid verwekte: ook werdt 'er een groot deel van 't gemeen, welk van den oorlog leefde, door gekweld, met neeringloosheid en behoefte. De Staaten vonden, hierom, dienſtig, een ſpoedig einde van de handeling te maaken, en deeden de Spaanſche Gezanten vermaanen, om, terwyl men 't punt van den Indiſchen handel onbeſliſt laaten zou, de andere punten, waarover zy dagten te handelen, te gelyk voor te ſtellen, zullende de Staaten het zelfde doen, ten opzigte der punten, die zy zouden begeeren beſliſt te hebben. Doch de Spaanſchen bragten hiertegen in, dat het ongebruikelyk was, nieuwe punten voor te ſtellen, eer de ouden afgedaan waren (*u*). Men raakte dan wederom aan 't ſpreeken over de Indiſche vaart, die zy verklaarden, niet te konnen toeſtaan, dan op den voet van Vrede hier, en Beſtand gints, mids men beloofde, na 't einde van 't Beſtand, van de vaart te zullen afſtaan: of, zonder zulk eene belofte, op den voet van een Beſtand, beide hier en in de Indien.

De Staaten zoeken een einde van de handeling te maaken.

Men valt wederom aan 't twiſten over de Indiſche vaart.

De

(*u*) Grotii Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 537.

1608. De Staatſche Gemagtigden, daarentegen, begeerden de vrye vaart, op den voet van eene volkomen' Vrede hier, en een Beſtand in de Indien, zonder dat zy zig, tegen 't uitgaan van 't Beſtand, ergens toe verbinden wilden. Zo hevig werdt hierover getwiſt, dat de Spaanſchen, verſtoord, opſtonden, en uit het vertrek gingen. Even te vooren, hadt Oldenbarneveld gevraagd, *of hy van 't gehandelde verſlag zou doen aan de Staaten; dan of men de ſamenkomſt hervatten zou?* Waarop Spinola, gramſtoorig, zeide, *dat elk doen kon, 't gene hy goedvondt*, terſtond daarna, opryzende, om te vertrekken. Doch Neyen, hem een woord of twee in 't oor gebeeten hebbende, zeide, overluid, in't Latyn, tegen de Staatſche Gemagtigden, *dat de nagt raad geeven zou.* Van Maldere, ziende de Spaanſchen opryzen en vertrekken, zeide, in 't Spaanſch, *die alles hebben wil, verlieſt alles*: waarop, Richardot, terſtond, met groote hevigheid, antwoordde, *pas dat op u zelven toe, en denk, dat het u zo gaan zal* (v). Dus ſcheidde men, meer verdeeld, dan men ſamengekomen was. De Staatſche Gemagtigden, inzonderheid Oldenbarneveld, ſpraken, ſedert, over 't punt der Indien, met de Franſche gezanten. Jeannin oordeelde, dat men, om dit punt, de vrede niet moeſt agterlaaten. Doch hy hadt eene geheime reden om zo te oordeelen. Koning Henrik zogt den Indiſchen handel over te brengen in

Henrik de IV. zoekt

(v) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 166.

in Frankryk, wanneer de Maatſchappy hier vernietigd zou zyn, of zelfs eerder, zo 't mogelyk ware (*w*). Jeannin hadt, hierover reeds, bedektelyk, met eenigen gehandeld (*x*): zelfs met *Izaak le Maire*, een' welgeſteld' Koopman te Amſterdam, en dóor en door bedreeven in den Indiſchen handel (*y*). Hy drong, hierom, flaauwlyk, op de behoudenis der vaart voor de Staaten, hoewel hy, om geene agterdogt te geeven, hunne zugt voor dezelve, niet te openlyk, durfde afkeuren. Ondertuſſchen, vondt hy raadzaamer, een Beſtand te ſluiten voor eenige jaaren, zo hier als in de Indien, dan de handeling, geheellyk, af te breeken: waartoe ook, eerlang, de Koning, zyn meeſter, neigde (*z*). 1608. den Indiſchen handel in Frankryk over te brengen.

De Spaanſche gezanten, zo wel als de Staatſchen, geneigd om de handeling over eene vrede ſpoedig ten einde te brengen; op dat men, daarna, over een Beſtand zou konnen handelen, 't welk zy dienſtiger hielden, en waartoe hun, van de zyde der Franſchen, eenige hoop gegeven was; hadden nu beſlooten, den Staatſchen, op hun laatſte voorſtel, eenig genoegen te geeven, en de punten, waarover zy nog dagten te handelen, tevens, voor te ſtellen. Doch zy deeden 't alleenlyk in duiſtere en algemeene bewoordingen, zeggende „ dat men XXVIII. De Spaanſchen leveren hunne punten van handeling tevens over.

„ te

(*w*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 163, 233.
(*x*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 219, 289.
(*y*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 117, 161, 176. *Tom* III. *p.* 294.
(*z*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 187, 193, 219.

1608. „ te handelen hadt van de grenzen, van
„ 't wedergeeven der goederen, van den
„ buitenlandſchen Koophandel, van de
„ eenpaarigheid in de Munt en in de vry-
„ heden, den Engelſchen, in den Koophan-
„ del als anderszins, toegeſtaan; van den
„ Godsdienſt en van de nabuurige Vorſten
„ (*a*)." De Staatſchen vraagden, of het ſtuk van den Godsdienſt, waarvan zy, en Filips ook, in zyne Brieven van bekragtiging, gewag maakten, zag op eene verbindtenis, dat de wederzydſche onderzaaten, reizende door elkanders gebied, geen' overlaſt, ter zaake van den Godsdienſt, zouden te wagten hebben; dan of hunne meening ware, den Staaten wetten voor te ſchryven, waarnaar zy de kerkelyke zaaken, binnen hun gebied, zouden hebben te beſtellen. De Spaanſchen, bedremmeld door deeze vraag, gaven voor antwoord, dat zy gewigtig genoeg was, om 'er eerſt het goeddunken hunner meeſteren op te hooren, en dat zy, wanneer men de andere punten afgehandeld hadt, hunne meening, over dit, klaarer zouden voorſtellen (*b*).

Onderzoek, wat zy over den Godsdienſt dagten voor te ſtellen.

Hunne inzigten op dit ſtuk.

't Stuk van den Godsdienſt, de voornaame oorzaak des oorlogs, ging Filips en den Aartshertogen zekerlyk nog ter herte. Niet, dat zy zig nu konden voorſtellen, de oefening van den Hervormden te beletten, binnen de Vereenigde Geweſten: maar zy zog-

(*a*) METEREN XXIX. *Boek, f.* 554 *verſ.*
(*b*) GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 537.

zogten de vrye oefening van den Roomsch- 1608.
Katholyken aldaar te bedingen. De Paus zelf spoorde hen hiertoe aan, hebbende, ten dien einde, den Kardinaal *Bentivoglio* naar Brussel gezonden, die den loop der Vredehandelinge, zorgvuldiglyk, gade sloeg (*c*). Doch alzo men wel voorzag, dat dit stuk veel haperings ontmoeten zou by de Staaten, en, waarschynlyk, aanleiding geeven, tot het afbreeken der Handelinge, wilde men het overweegen daarvan, tot op 't laatst, uitstellen (*d*), en ondertusschen, ware 't mogelyk, de Franschen, die den zelfden Godsdienst beleeden, beweegen, om de hand te houden aan de vryheid der Roomschen, in de Vereenigde Geweesten. Henrik de IV. scheen dit bezwaarlyk te konnen afslaan, zo hy, die eertyds der Hervormde Leere toegedaan geweest was, zig niet verdagt maaken wilde van kleene zorg voor de Kerk, tot welke hy, naderhand, was overgegaan. Ook hadt hy zynen gezanten, met naame Jeannin, gelast, op de vryheid der Roomschen te dringen, by de Staaten; doch bescheidelyk en op den regten tyd (*e*): waaruit genoeg af te neemen was, dat hy deeze vryheid slegts welstaandshalve verzogt, en, zo wel als de Staaten, zwaarigheid zag, in 't geeven van openbaare vryheid van Godsdienstoefening aan eene gezindheid, onder welke 'er veelen waren, die men hieldt

(*c*) Bentivoglio Hand. van 't Best. *in de* Verhaalb. *bl.* 324.
(*d*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 132, 141, 277.
(*e*) Negot. *de* Jeannin *Tom.* I. *p.* 444. *Tom.* II. *p.* 37, 64.

1608. hieldt te zeer te neigen tot Spanje, en van welken men, met de minſte verandering, inwendige beroerten meende te dugten te hebben. Voorts, oordeelden de Spaanſchen, dat het geraaden ware, 't punt van den Godsdienſt tot op 't laatſt uit te ſtellen, alzo zy, om dit punt, de handeling afbreekende, veel eers meenden te moeten inleggen by de Roomſche Mogendheden, en vooral by den Paus; behalve dat zy Frankryk in 't ongelyk zouden ſtellen, zo men, van daar, niet goedvinden mogt, hunnen eiſch, ernſtig genoeg, te onderſteunen. De algemeene Staaten zagen ook liever, dat de handeling afgebroken werdt, om 't punt van den Godsdienſt, dan om de vaart op de Indien. In 't eerſte hadden alle de geweſten, in het tweede, alleen of voornaamlyk Holland en Zeeland belang. Men voorzag, derhalve, dat men 't ligt eens worden zou, als men de Vredehandeling, om 't ſtuk van den Godsdienſt, zou moeten afbreeken. Doch wanneer zulks, eeniglyk of voornaamlyk, om de vaart op de Indien zou moeten geſchieden, vreesde men voor verdeeldheid onder de geweſten; alzo zulken, die meeſt geſteld waren op het voortzetten der Vredehandelinge, geen of byna geen belang hadden by den Indiſchen handel (*f*). 't Schynt, dat de Spaanſchen dit, naderhand, ook gemerkt, en daarom goedgevonden hebben, het ſluiten der Vrede beide van de vaart op de Indien en van 't

(*f*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 287, 349, 407, 410.

't ſtuk van den Godsdienſt te doen afhangen; gelyk wy, hierna, zien zullen. 1608.

De Staatſchen, de punten, over welken hunne partyen begeerden te handelen, ontvangen hebbende, leverden de hunnen, daartegen, over. Zy waren agtentwintig in getal, en met duidelyke woorden voorgeſteld (g). De belangen van byzondere Perſoonen, met naame die van den Huize van Naſſau, en van Don Emmanuel, Zoon van Don Antonio, die, voor eenen korten tyd, den titel van Koning van Portugal gevoerd hadt, waren 'er niet onder vergeten. XXIX. De Staaten leveren hunne punten over.

Men tradt, over deeze punten, wederom, in onderhandeling, en viel, terſtond, in een nieuw verſchil, over den Koophandel op de wederzydſche Nederlanden. De Hollanders en Zeeuwen vreesden voor verval van hunnen handel, wanneer de vaart op Antwerpen, die nu door de Staatſche Sterkten en Vlooten op de Schelde belemmerd werdt, wederom vry ſtondt, gelyk de Spaanſchen vorderden. Men weigerde dan, in dit punt, te bewilligen. En by deeze of diergelyke gelegenheid, betuigde Richardot den Staatſchen gemagtigden, met traanen in de oogen, dat zy zig, door al te ſtyf op hun ſtuk te ſtaan, zulk eene ſchynbaare vrede niet moeſten laaten ontſlippen. Voorts, gaf hy niet donkerlyk te verſtaan, dat zy, op 't ſtuk des Koophandels, tot geen vaſt beſluit zouden konnen komen, zonder eerſt het goedvinden des Konings van Verſchil over den Koophandel in de Nederlanden. Richardots ernſt.

(g) *Zie* dezelven *by* Meteren XXIX. *Boek*, *f.* 554.

1608. van Spanje verſtaan te hebben: te gelyk vermaanende, dat men de voorwaarden der vrede toch zulks zou inſtellen, dat zy, door eenen Koning, die noch overwonnen noch gevangen, maar tot vrede geneigd was, konden aangenomen worden (*b*).

Nieuwe voorſlag der Staaten op de Indiſche vaart,

Lentemaand en den tyd der wapenſchorſinge nu ten einde loopende, vondt men, wederzyds, geraaden, dien nog voor twee maanden te verlengen (*i*). De Staaten, midlerwyl, in 't ſtuk van den handel, zo veel willende toegeeven, als hun mogelyk ware, ſloegen voor „ dat hunnen onderzaa„ ten vry ſtaan zou, negen jaaren lang, na „ 't ſluiten der Vrede, in de Indien te vaa„ ren, uitgenomen op zulke plaatſen, die „ onder de heerſchappy des Konings van „ Spanje ſtonden: welken zy niet, dan by „ nood, en met kennis der bevelhebberen, „ zouden mogen aandoen. Deedt iemant „ hier tegen; men zou de geleeden' ſchade „ of 't aangedaan ongelyk alleen mogen „ vervolgen, daar 't geſchied ware, en „ daar de ſchuldigen zig ophielden: en „ ondertuſſchen, voor 't uitgaan der ne„ gen jaaren, een nader verdrag zoeken „ te ſluiten." Doch de Spaanſchen verwierpen deezen voorſlag, begeerende volſtrektelyk, dat de vaart ſlegts aan eenige jaaren bepaald, en daarna afgeſtaan wierdt.

die verworpen wordt.

Eiſch der Spaanſchen, ten opzigte

Voorts, vorderdenze, ten opzigte van den Nederlandſchen handel, dat de laſten, geduurende den oorlog, op de Koopwaaren ge-

(*b*) METEREN XXIX. *Boek, f. 554 verſ. 555.*
(*i*) METEREN XXIX. *Boek, f. 555.*

gelegd, afgeſchaft, en alleenlyk de oude en geringe tollen gevorderd werden: ook, dat het Stapelregt, welk eenige Steden, als Dordrecht, van de Rynſche, en Middelburg van de Franſche wynen, zig aanmaatigden, niet gebruikt zou worden, tegen de onderzaaten van Spanje of de Aartshertogen (*k*). Doch de Staatſchen vertoonden hiertegen „ dat de goederen der vreemden „ niet boven die der ingezetenen belaſt „ zouden worden; doch dat de voorregten „ der Steden blyven moeſten in den zelf- „ den ſtaat, waarin zy, voor de beroer- „ ten, geweeſt waren. Wyders, begeer- „ denze, dat hun verzekering gedaan werdt „ voor hunne ſchepen, die op Spanje vaa- „ ren zouden." Doch hierop werdt, wederom, niets geſlooten (*l*). 1608. van den Neder-landſchen handel.

De Spaanſchen, ziende de handeling haperen, vonden geraaden, Neyen naar Spanje te zenden, om den Koning van den ſtaat der zaaken verſlag te doen, en zynen uiterſten laſt te ontvangen. Hy beloofde, binnen veertig dagen, wederom hier te zyn (*m*): doch hy hieldt zyn woord niet. Neyen reiſt naar Spanje.

Zyn afzyn was oorzaak, dat de onderhandelingen traager voortgingen, blyvende de gewigtigſte punten onafgedaan. De tyd werdt egter niet onnuttelyk geſleeten, door de Staatſchen. Zy ſlooten een Verbond met den Koning van Groot-Britanje, byna op gelyk- XXX. Verbond van onderlinge beſchermming, tuſſchen Groot-Britanje

(*k*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 201, 205.
(*l*) METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 555.
(*m*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 226. METEREN XXIX. *Boek*, *f.* 555 *verſ.*

1608. en de Staaten.

lyke voet als dat, welk men onlangs met Frankryk gemaakt hadt (*n*): alleenlyk zou het getal der hulptroepen, welken men elkanderen beloofde, maar half zo groot zyn. Ook zou het, gelyk dat met Frankryk, eerſt plaats hebben, na het ſluiten der vrede. Het werdt, eerſt op den zesentwintigſten van Zomermaand, getekend (*o*). Spencer en Winwood hadden het ſluiten van dit Verbond gaarne willen verſchuiven, tot na de te rugkomſt van Neyen, alzo hun Koning thans zyn beſt deedt, om den Spaanſchen te behaagen (*p*). Doch de Staaten ſtonden 'er zo ſterk op, en de Engelſchen vreesden zo zeer, dat Frankryk meer voet, dan zy gaarne zagen, krygen zou in de Vereenigde Geweſten, dat zy 'er, eindelyk, toe beſlooten. Ten zelfden dage, rekende men ook met de Engelſche gezanten af, wegens de agterſtallen, die op *agthonderdagttienduizend vierhonderd en agt ponden ſterlings* geſteld werden. De Staaten beloofden deeze ſchuld, twee jaaren na 't ſluiten der vrede, met zestigduizend ponden ſterlings jaarlyks, tot de volkomen' voldoening toe, te zullen betaalen (*q*).

XXXI. Onderhandeling over grensſcheiding.

De buitengewoone afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge, midlerwyl, naar huis gekeerd zynde, werden de onderhandelingen met de vyandlyke gezanten

(*n*) Negot. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 264.
(*o*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 160, 161.
(*p*) Reſol. Holl. 26 *Januar. en verv.* 1 *Aug.* 1608. *bl.* 39, 168. Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 269, 273.
(*q*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* II. *p.* 162, 163.

ten hervat. 't Geſprek gevallen zynde op de grensſcheiding, vorderden de Spaanſchen, dat de Staaten hun Brabant, Vlaanderen en Gelderland over de Waale zouden inruimen: waartegen zy Lingen, Oldenzeel en Grol overgeeven wilden (r). Doch als deeze eiſch, met verontwaardiging, verworpen was, wildenze de bewaaring der Steden, in de genoemde geweſten, wel, voor eenen tyd, aan de Staaten laaten; mids de Aartshertogen de opperſte magt en 't regtsgebied over dezelven behielden. Dus toondenze zig mild, zoze zeiden, in 't verdeelen der Nederlanden, de ſterkſte geweſten in de magt hunner nabuuren laatende. Doch de onzen zagen dit anders in, en waren niet gezind iet af te ſtaan (s). 1608.

't Gerugt, dat men, over eene uitwiſſeling der Steden, in onderhandeling was, zig verſpreidende, beſlooten de Brabantſche Edelen en Steden, gezeten onder 't gebied van den Staat, hunne poogingen aan te wenden, om te beletten, dat zy den vyand werden overgeleverd, en te gelyk, om wederom, gelyk voorheen, regt van ſtemmen te verkrygen, ter algemeene Staatsvergaderinge. Na dat de hoofdſteden van Brabant, en laatſtelyk Antwerpen zig aan Parma hadden overgegeven, waren de anderen, welken men te gering hieldt, om op zig zelven geregeerd te wor- Die van Staats Brabant zoeken ſtem in Staat te verkrygen.

(r) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 214, 227, 230.
(s) Meteren XXIX. *Boek*, *f.* 558 *verſ.*

1608. worden, gebragt onder de Regeering der algemeene Staaten der zeven Vereenigde Gewesten, en hadden van dezelven wetten en wethouders ontvangen. Bergen op Zoom, welk zig altoos aan de zyde der Staaten gehouden hadt, Breda en de anderen, welken, geduurende den oorlog, verlooren en herwonnen waren, eischten, sedert en nu, uit kragt der Utrechtsche Vereeniging, hersteld te worden in hunne vryheid, waaraan het regt, om ter Staatsvergaderinge te stemmen, verknogt was. Doch zy vorderden niet. De tyden waren te zeer veranderd, en 't gezag der Staaten reeds te wel gevestigd, dan dat zy zouden hebben konnen besluiten, om 't getal der stemmen, en te gelyk de moeite omze overeen te brengen te vermeerderen (*t*).

De Wapenschorsing wordt, wederom, verlengd, tot het einde des jaars.

De Wapenschorsing stondt, ondertusschen, te eindigen met Bloeimaand, die reeds verre verloopen was, toen Oldenbarneveld en anderen, die de vrede gaarne getroffen zagen, met veele moeite, te wege bragten, dat zy, tot het einde des jaars, verlengd werdt, onder beding nogtans, dat men, niet langer dan tot aan 't einde van Hooimaand, in onderhandeling zou blyven. De Prins en Zeeland hadden sterk gedreeven, dat de wapenschorsing, slegts tot aan 't einde van Hooimaand, moest verlengd worden. En Utrecht en Friesland neigden zeer tot deeze gedagten. Doch

(*t*) GROTII Hist. *Libr.* XVII. *p.* 938.

Doch Gelderland, Holland, Overyſſel en Groningen wilden den ſtilſtand doen duuren, tot aan 't einde des jaars. Men raadpleegde 'er over met de Franſche en Engelſche gezanten, die tot de meening van Prinſe Maurits neigden; doch toen Oldenbarneveld hun vertoonde, dat men, onaangezien de wapenſchorſing het jaar uit duurde, vaſtſtellen kon, niet langer dan twee maanden in onderhandeling te blyven, veranderden zy van gedagten (*u*): waarop het beſluit der Staaten volgde. 1608.

Men was nu bezig, met handelen, over 't wedergeeven der verbeurde en aangeſlaagen' goederen; waarover nieuwe geſchillen ontſtonden. Verreiken deedt, derhalve, een' keer naar Bruſſel, om op dit punt en op eenige anderen de meening der Aartshertogen, die 'er 't meeſte belang by hadden, te verſtaan. Na weinige dagen, te rug gekeerd, verklaarde hy „ redelyk te „ zyn, dat de geleigelden, in den oorlog „ opgeſteld, werden afgeſchaft, met de „ vrede. Dat men de Steden van Brabant „ en Vlaanderen den Staaten laaten zou, „ mids het platte land om dezelven aan „ de Aartshertogen bleeve. Dat men by„ zonderen Perſoonen niet ſlegts; maar ook „ den Vorſten hunne goederen behoorde „ wederom te geeven, alzo de majeſteit „ en de voordeelen der heerſchappye twee „ onderſcheiden' zaaken waren; en de „ Aarts-

Handeling over de geleigelden, wiſſeling van Plaatſen, en herleveringvan goederen.

(*u*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 334, 344, 347. METEREN XXIX. *Boek, f.* 559.

1608. „ Aartshertogen, met het afſtaan der eer-
„ ſte, niet moeſten gerekend worden ook
„ de anderen te hebben willen verliezen."
Doch de Staatſchen antwoordden hierop,
„ dat de heerſchappy niet ontbloot kon
„ worden van de Domeinen; noch de
„ Steden van het omgelegen platte land
„ en de Dorpen, zonder beide de heer-
„ ſchappy en de Steden te gronde te
„ helpen; en dat, zo men geene redely-
„ ker voorſlagen te doen hadt, het raad-
„ zaamer ware de handeling af te bree-
„ ken." De Spaanſchen, nog aanhouden-
de, zeiden „ dat, zo men de Domeinen al
„ niet wilde wedergeeven, men, ten min-
„ ſte, geen' ſchyn van reden zou konnen
„ vinden, om het wedergeeven der Vor-
„ ſtelyke erfgoederen te weigeren." Doch
deeze fyne onderſcheiding, tuſſchen Do-
meinen en erfgoederen, werdt, insgelyks,
verworpen, alzo men, hier te Lande, van
deeze tweederlei goederen nimmer twee-
derlei rekeningen gehouden hadt. De Spaan-
ſchen verklaarden wel niet duidelyk, wat
zy, door Vorſtelyke goederen, verſton-
den; doch 't bleek genoegzaam, dat zy
zagen, op geheele Steden en Landſtreeken
in de Vereenigde Geweſten, den Vorſten,
eertyds, by koop, of onder eenen anderen
titel, aangekomen: waarom men hunne
begeerte, in dit punt, onmogelyk kon in-
willigen (v).

Hier-

(v) METEREN XXIX. *Boek, f.* 559. GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 539.

Hierna, werdt gehandeld, over eenige punten, door de Staatſchen, voorgeſlaagen. Deezen hadden gevorderd, dat men, ter hunner verzekering, de Spaanſche bezettingen den Nederlanden ruimen deedt. Doch de Spaanſchen vonden zulk eenen eiſch zeer onbillyk van hun, die zig van Franſche en Engelſche hulpbenden bedienden. Voorts, begeerden de onzen, dat de Spaanſchen de Steden, die zy op den Duitſchen bodem hadden ingenomen, wederom aan Duitſchland afſtonden: waarnaar zy even weinig luiſterden. Verreiken toen wederom een' keer naar Bruſſel gedaan hebbende, werdt 'er gehandeld, over 't gebruiken der Voorregten, over 't aankomen van Oorlogsſchepen op elkanders kuſten; over 't verkiezen der Wethouderen, in de Steden, die, met de vrede, byzondere Heeren ſtonden te krygen, over de verzekeringen van het onderhouden der vrede, en van, over toekomende ongelyken, zonder voorgaande verklaaring, niet wederom de wapenen op te neemen. Doch over deeze punten, werdt men ook niet volkomen eens: 't welk toch weinig gebaat zou hebben, zo lang men over de voorgaanden bleef verſchillen. Vooral hadt den Spaanſchen geſtooten, dat de onzen gevorderd hadden, dat het verdrag, niet ſlegts door de Aartshertogen, maar ook door de Staaten en Steden, onder derzelver gehoorzaamheid ſtaande, beveſtigd zou worden; ſchoon zulks met de aloude Neder-

1608.

De eiſchen der Staaten worden overwoogen.

1608. derlandſche gewoonte overeen kwam. Wegens 't ſtuk van den Godsdienſt, verklaardenze, andermaal, te moeten toeven, met het voorſtellen hunner meeninge, tot op de wederkomſt van Neyen, die, langer dan men verwagt hadt, aan 't Hof van Spanje werdt opgehouden: waarop hun, nogmaals, toegeſtaan werdt, dat de tyd van handelen, die met den laatſten van Hooimaand verſtreeken zou zyn, tot in 't midden van Herfſtmaand, verlengd werdt (*w*). Men bewoog hen, die voor 't afbreeken der handelinge waren, om hierin te bewilligen, door hun voor te houden, dat men de terugkomſt van den Preſident Jeannin diende af te wagten: die, terwyl de handeling ſleepende gehouden werdt, naar Frankryk vertrokken was, om den Koning, zynen meeſter, verſlag te doen van den ſtaat der zaaken en zyne nadere bevelen te ontvangen (*x*). De gezanten van Deenemarke, verdriet krygende in 't ſleepen van den handel, en, gelykze zig niet ontzagen te zeggen, geenen zin hebbende, om ledige toekykers te zyn van een ſpel, welks beleid, geheellyk, aan Frankryk hing, namen, kort hierna, hun affcheid van de Staaten, en keerden naar huis (*y*).

XXXII. De Staa- Ten deezen tyde en al eerder, waren den

(*w*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 384. GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 539, 540.
(*x*) METEREN XXIX. *Boek, f.* 559, 560.
(*y*) GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 540.

den Staaten, uit Frankryk, Engeland en Duitſchland, tydingen ter ooren gekomen, die hun niet weinig bekommerden. Men berigtte hun, dat de Spanjaards oopenlyk ſnoefden „ dat Filips nimmer van „ gedagten geweeſt was, zyn regt van „ heerſchappye over de Vereenigde Geweſten af te ſtaan; maar dat hy, om „ tot handeling te komen, den Staaten 't „ genot der vryheid, voor eenen korten „ tyd, gegeven hadt. Dat hem hunne „ diepſte geheimen nu zo door en door „ bekend waren, dat hy, of door vrede „ of door oorlog, eene gelukkige uitkomſt „ hoopte. Dat hy hun, eindelyk, geene „ vrede geeven zou, zo zy niet van de „ vaart op de Indien afſtonden, en de „ Roomſchgezinden, in de openbaare „ Godsdienſtoefening, herſtelden." Ook hadt Filips *Don Pedro de Toledo* naar Frankryk gezonden, en wat laater zondt hy *Don Ferdinand Girono* naar Engeland, met laſt, om beide Henrik en Jakob te verzoeken, dat zy den handel in den Haage, derwyze, wilden doen beleiden, dat de Koningklyke waardigheid, by het verdrag, welk men verwagtte dat geſlooten zou worden, de minſte afbreuk leedt (z). Doch deeze gezanten dreeven nog eenen heimelyken handel in beide de Ryken, waarover de Staaten ongeruſt werden. 1608. ten wonden, door verſcheiden tydingen van buiten, ontruſt.

In Louwmaand deezes jaars, hadt men XXXIII. Ko- Spaan-

(z) Grotii Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 540.

1608. Koning Henrik, van wege de Aartshertogen, reeds eenige opening gedaan van een Huwelyk, tuſſchen den Spaanſchen Erfprins en eene Dogter van Frankryk, op welk paar, de Aartshertoglyke Nederlanden en het regt op de overigen vervallen zouden. Doch men telde toen nog luttel op deeze opening. Ook oordeelde Jeannin, deswege geraadpleegd, door den Koning, dat het raadzaamer was, den tweeden of derden Zoon van Frankryk met eene Dogter van Spanje te verbinden (*a*). Men liet egter niet na, aan 't Franſche Hof, geduuriglyk, te ſpreeken, over 't eerſt voorgeſlaagen' Huwelyk: waartoe de Aartshertogen zig zeer begeerig toonden, en Koning Henrik zelfs, om agterdogt in de Engelſchen te verwekken, niet ongenegen ſcheen (*b*). Doch men begeerde, van den Spaanſchen kant „ dat de Koning, „ van nu af, arbeiden zou, om, 't zy door „ vrede of oorlog, de Vereenigde Gewesten onder 't gebied der Aartshertogen „ te brengen; hem voorhoudende, dat zulks, „ door den tyd, tot voordeel der aanſtaande Egtgenooten, ſtrekken moeſt." Over welken eiſch, Henrik zig eenigszins beledigd hieldt (*c*). Don Pedro de Toledo, in Zomermaand, in Frankryk gekomen, ſloeg een dubbel Huwelyk voor, tuſſchen den Daufyn en de Infante van Spanje, en tuſſchen

Franſche Huwelyks-handeling in Frankryk.

(*a*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 65, 93.
(*b*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 134, 158.
(*c*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 198.

schen den Spaanschen Erfprins en eene Dogter van Frankryk: mids dat de Daufyn en zyne Gemaalin erfgenaamen verklaard werden van de Aartshertogen, zo deezen, zonder kinderen, overleeden (*d*). Doch hy begeerde nog al, dat de Koning, zeer in 't geheim nogtans, beloofde, dat hy de Vereenigde Gewesten, met welken men een Bestand dagt te sluiten, na 't uitgaan van dit Bestand, zou doen wederkeeren onder de gehoorzaamheid van de Aartshertogen en derzelver erfgenaamen. En naar deezen voorslag, begonden sommigen, in Frankryk, het oor te leenen (*e*). Doch de Koning hadt geenen zin in zulk eene belofte, die men hem, schriftelyk, afvorderde. Tot de Huwelyken, toonde hy zig egter genegen genoeg: doch hy wilde zig niet openlyk verklaaren, om den Staaten geene agterdogt te geeven: ook riedt Jeannin, dat men, om deeze te voorkomen, de voorwaarden van het Huwelyk tusschen den Daufyn en de Infante geheim hieldt (*f*). De Huwelykshandeling werdt, eindelyk, gestremd, doordien men, van den Spaanschen kant, begeerde, dat de Koning zig, terstond en openlyk, verklaaren zou; terwyl hy eerst den uitslag des handels in den Haage wilde afwagten. Eindelyk, begreep de Koning, dat 'er, uit deeze 1608.

(*d*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 370, 378, 382, 386, 393, 415.
(*e*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 395.
(*f*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 425, 430.

1608. ze Huwelyken, meer nadeels dan voordeels voor hem te wagten was, om den grooten argwaan, dien zy onder de nabuuren verwekken moeſten, terwyl de Aartshertogen, beide nog in leeven zynde, hem vooreerſt niet op het bezit hunner Landen konden doen hoopen (*g*). Don Pedro bleef egter aanhouden; beloovende zelfs, dat de Plaatſen, die men, in geval van oorlog, op de Staaten veroveren zou, aan zulken, die de Koning, zo wel als de Aartshertogen, vertrouwde, te bewaaren zouden gegeven worden. Doch men zag, door den tyd, dat deeze woorden wind geweeſt waren, en de gantſche handeling aangelegd, om Henrik af te trekken van de Staaten, of ten minſten, om, door zyn toedoen, eenige betere voorwaarden te bedingen (*h*). Don Pedro kreeg, by de Franſchen, den naam van eenen *bedrieger*, en werdt, zo lang zyn gezantſchap duurde, met den nek aangezien (*i*): waaruit, evenwel, bleek, dat men niet vreemd geweeſt zou zyn van de Huwelyken, die hy voorſloeg, hadt menze, op goede voorwaarden, konnen ſluiten.

Oldenbarneveld ontdekt dezelve.

Doch toen Jeannin in Frankryk was, was de Huwelykshandeling met Don Pedro maar pas begonnen. De Koning hadt den Pre-

(*g*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 428, 441, 468, 473, 487.

(*h*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 90, 205, 311. *Tom.* IV. *p.* 125.

(*i*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 183, 346, 347.

Preſident, onder anderen, om over deeze Huwelyken te raadpleegen, by zig ontbooden (*l*). De Advokaat Oldenbarneveld hadt het geheim der handelinge reeds te vooren ontdekt. Hy ſprak 'er Jeannin over, eer hy vertrokken, en zo dra hy, in Oogſtmaand, te rug gekomen was. Doch de Preſident onderrigte hem niet verder, dan hy geraaden vondt. De Staaten verzekerde hy van 's Konings getrouwheid, omtrent zyne bondgenooten; daarby voegende, dat de ingewikkelde voorſlagen van Don Pedro van de hand geweezen waren, zonder dat hy zig, over den inhoud derzelven, verder uitliet (*m*). Prins Maurits, die ook groote agterdogt opgevat hadt, werdt, door de behendigheid des Preſidents, eerlang, te vrede geſteld (*n*). 1608.

XXXIV. Koning Jakob wordt ook, door Spanje, gevleid met een Huwelyk.

Ondertuſſchen, deedt Filips, die zyne handeling in den Haage, door Huwelyks-voorſlagen, zogt te vorderen, onder zulke Mogendheden, die den meeſten invloed op de Vereenigde Staaten hadden, Koning Jakob, van gelyken, vleien met de hoop, op een Huwelyk, tuſſchen den Prins van Walles en de Infante van Spanje; op gelyke voorwaarden, als men Frankryk hadt doen voorhouden (*o*). De Koning van Groot-Britanje, die, hier te Lande, zelfs by

(*l*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* II. *p.* 372.
(*m*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* II. *p.* 386, 393. Grotii Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 540.
(*n*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* III. *p.* 128.
(*o*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* I. *p.* 253. *Tom.* II. *p.* 67.

1608. by Prinſe Maurits en by den Advokaat, gehouden werdt zeer te hellen over de Spaanſche zyde, ſchoon hy't ſtyf en ſterk ontkende (*p*), toonde groote genegenheid tot dit Huwelyk (*q*); gelyk wy reeds elders hebben aangemerkt. Doch 't bleek, eindelyk, dat de Spanjaards, in Engeland, met het zelfde inzigt, als in Frankryk, van dit Huwelyk geſproken hadden. Zy zogten Koning Jakob geheellyk af te trekken van de zyde der Staaten, en hun gezant ſpilde, zo men vernam, veel gelds onder de Engelſche Hovelingen, om zyns Konings oogmerk te bevorderen (*r*): 't welk hem egter niet naar genoegen gelukte.

Verdere ſpraak van Huwelyken.

Maar Koning Jakob, om de Spaanſche Huwelykshandeling aan 't Franſche Hof te dwarsboomen, deedt aan Koning Henrik ook voorſlagen van een dubbel Huwelyk, tuſſchen de wederzydſche Koningklyke kinderen. Doch zy vonden geheel geenen ingang, in Frankryk (*s*). Alle deeze Huwelykshandelingen ſchynen gelegenheid gegeven te hebben tot een gerugt, dat Koning Jakob ook voorhadt, zyne oudſte Dogter aan Prinſe Maurits te beſteeden, zo deeze kans zag, om de volſtrekte heerſchappy over Holland en 't gene 'er toe behoorde te bekomen (*t*). Doch dit gerugt

(*p*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* I. *p.* 136, 207, 229, 322.
(*q*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 160.
(*r*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 382.
(*s*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 175, 218, 253, 294, 332, 333, 417, 428.
(*t*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 527.

rugt werdt, in 't gemeen, als ongegrond, verworpen. 1608.

De onderhandelingen in den Haage waren nu opgeſchort, terwyl men de wederkomſt van Neyen, uit Spanje, verwagtte; doch Jeannin was maar even in den Haage te rug gekeerd, toen de vyandlyke gezanten, brieven uit Spanje ontvangen hebbende, het uiterſte van hunnen laſt kwamen openen, aan de Gemagtigden der Staaten, hier in beſtaande „ dat de Koning de „ Staaten ter goeder trouwe voor vrye „ volken verklaarde; doch dat hy, daar„ entegen, redelyk hieldt, dat zy hem, „ in 't afſtaan der vaart op de Indien, en „ in 't voldoen aan zynen verderen eiſch, „ onlangs voorgeſteld, te gemoet kwa„ men. Dat hy, naar zyne godvrugtig„ heid, daarenboven, begeerde, dat den „ Roomſch-Katholyken vergund werdt, „ God, vry en openlyk, naar hun welge„ vallen, te mogen dienen: 't welk zy, „ ter liefde hunner bloedverwanten en „ voorouderen, behoorden in te willigen, „ en eenen Godsdienſt, dien zy zelven be„ leeden hadden, niet ſterker te haaten, „ dan de nieuwigheden der Herdooperen, „ gebooren om alle regeering het onderſte „ boven te keeren. De liefde tot hun Va„ derland zelve moeſt hen, hiertoe, be„ weegen: waaruit zy veelen verdryven „ zouden, zo zy hun benamen, 't gene „ den menſchen allerdierbaarſt is." Dus werdt dan, eindelyk, openbaar, wat men,

XXXV. De Spaanſchen eiſchen, voor 't laatſt, dat de Staaten afſtaan van de vaart op de Indien, en den Roomſchen vryheid van Godsdienſtoefening geeven.

1608. ten opzigte van den Godsdienſt, begeerde: 't welk, zo 't eerder gebeurd ware, de handeling, voor lang, zou hebben doen afbreeken, alzo de Staaten begreepen, dat vryheid van Godsdienſtoefening te geeven aan de Roomſchgezinden, den Staat ondermynen en in 't uiterſte gevaar ſtorten zou. De Engelſche en Duitſche gezanten waren in 't zelfde gevoelen (*u*). Jeannin zelf keurde af, dat men deeze vryheid, by verdrag met den vyand, zou afſtaan, en hierdoor eene groote menigte van ingezetenen verpligten aan den Spanjaard. Hy ſprak nog eens met Richardot, dien hy zogt te beweegen, om 't punt van den Godsdienſt zo ſterk niet te dryven; alzo 't, zeide hy, onredelyk was, dat men den Staaten hierin de wet wilde ſtellen. Hy gaf hem hoop, dat men, na 't ſluiten van 't verdrag, veelligt, by wyze van verzoek, iets meer zou konnen verwerven. Doch Richardot gaf te verſtaan, *dat zy niet veranderen zouden.* En als Jeannin hernam, *dat de oorlog dan onvermydelyk was*, antwoordde hy, *zulks niet te konnen gelooven.* Daarna, ſprak Jeannin met de Staatſche Gemagtigden, welken hy zogt over te haalen om, ter bede des Konings van Frankryk, eenige vryheid aan de Roomſchen te gunnen. Doch zy verklaarden, dat zulks, voor als nog, onmogelyk geſchieden kon, zonder beroerte te verwekken in den Staat (*v*).

(*u*) GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 541.

(v). De Gemagtigden, daarna, verſlag van alles gedaan hebbende ter algemeene Staats-vergaderinge, vonden de Leden zo verbitterd tegen de Spanjaards, dat eenigen, openlyk, zeiden, dat zy hen hadden zoeken te misleiden; dat men, terſtond, alle handeling afbreeken, de wapenen opvatten, en den kryg ſterker voortzetten moeſt, dan immer te vooren (w). Tot het afbreeken der handelinge, werdt, eenpaariglyk, beſlooten. Men ſtelde eene verklaaring op, gedagtekend den vyfentwintigſten van Oogſtmaand; waarin vertoond werdt, „ dat de Staaten, door menige ondervin„ ding geleerd, met regt, gevreesd had„ den, in Vredehandeling te komen met „ de Spanjaards; dat zy, nogtans, eerſt „ daartoe aangezogt zynde, hunne mee„ ning, terſtond, klaarlyk hadden voor„ gedraagen; dat de vyand, daarentegen, „ veelerlei laagen en konſtenaaryen in 't „ werk geſteld hadt, om het regt en den „ klem der vryheid, hun zo dikwils toe„ geſtaan, door punt op punt, te beſnoei„ jen en in te trekken." Voorts, verhaaldenze, in 't breede, hoe zig de gantſche handeling, van 't begin tot aan 't einde, toegedraagen hadt: waarby zy, eindelyk, eene verklaaring voegden, dat de handeling, van nu aan, afgebroken was. Men leverde den Spaanſchen gezanten een Af- 1608. De Staaten breeken de handeling af.

(v) Negotiat. de Jeann. Tom. II. p. 397, 402, 407.
(w) Negotiat. de Jeann. Tom. II. p. 404.

1608. Affchrift van deeze verklaaring. Zy begeerden eenigen tyd, om 'er zig op te beraaden (*x*): en nu was men, naar veeler gedagten, op 't punt, om den kryg, feller dan te vooren, ontſteken te zien, toen de Franſche en Engelſche gezanten een Beſtand voorſloegen, waarvan wy 't gevolg, in 't naaſte Boek, ſtaan te verhaalen.

(*x*) METEREN XXX. *Boek*, *f.* 570, 571.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZESENDERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Gelegenheid tot het voorſlaan van een veeljaarig Beſtand. Inzigten van Henrik den IV. Maurits begroot de krygskoſten.* II. *Eerſte ſpraak van een Beſtand. Koning Henrik zoekt eenigen hier te Lande te winnen, door geſchenken. Oldenbarneveld aanvaardt een geſchenk van Frankryk.* III. *De Franſche en Engelſche gezanten ſlaan een Beſtand voor. Richardot vindt zwaarigheid in de voorwaarden. Geſchriften tegen 't Beſtand. Prins Maurits yvert 'er ook tegen. Nadeelen voor hem, uit het zelve, te wagten. Men beſluit de voorſlagen te hooren.* IV. *Gevoelens der byzondere Geweſten over 't Beſtand. Zeeland is 'er tegen. Maurits ſchryft aan de Hollandſche Steden. Hy wint aanhang.* V. *Nieuwe voorſlag der Spaanſchen. Zy neemen hun afſcheid. Scherpe taal van Richardot.* VI. *De uitheemſche gezanten binden de handeling aan. Misnoegen van Prinſe Maurits.* VII. *Richardot laat zyn heimelyk Berigtſchrift agter. Inhoud van het zelve.* VIII.

Nadere uitbieding der Aartshertogen. Jeannin ontwerpt de hoofdpunten van een Verdrag. IX. *Hy doet eene wydluftige Redevoering, tot aanpryzing van het Beſtand.* X. *Hy wederlegt den Brief van Prinſe Maurits aan de de Steden, ſchriftelyk. Winwoods hevige twiſt met Prinſe Maurits.* XI. *Tweede Brief van den Prinſe. Hy doet een' keer door de Steden. Schimpſchriften tegen Oldenbarneveld en Aarſens. De Advokaat legt zyn ampt neder. Herneemt het wederom.* XII. *De meeſte Leden van Holland ſtemmen voor 't Beſtand. Henrik de IV. ſchryft aan Prinſe Maurits, tot aanpryzing van 't Beſtand.* XIII. *Zeeland blyft 'er tegen. Hevige twiſt met dit geweſt. Ernſtige rede van Jeannin tegen de Zeeuwen. Spencer beveſtigt dezelve.* XIV. *Invloed deezer redenen. Jeannin ſpreekt met Maurits, en verzoent hem met* Oldenbarneveld. *De Prins verandert in 't ſtuk van 't Beſtand.* XV. *Gerugt, dat Filips de III. 't Beſtand verwerpt. De Wapenſchorſing wordt verlengd.* XVI. *De Aartshertogen beweegen Filips den III. tot het Beſtand. Adolf van Naſſau ſneuvelt. Rooveryen, omtrent de Straat.* XVII. *Delft en Amſterdam bewilligen de laatſten in 't Beſtand. Ook Zeeland. Beſluit der algemeene Staaten.* XVIII. *Onderhandelingen te Antwerpen. Twiſt over den titel van* Hoogmogende Heeren, *over de Indiſche vaart en andere punten. Dood des Hertogs van Kleeve. Het twaalfjaarig Beſtand wordt getekend.* XIX. *Inhoud van het verdrag, deswege gemaakt. Heimelyke punten.*

XX.

XX. *Frankryk en Groot-Britanje verklaaren zig voor waarborgen van 't Beſtand* XXI. *Prins Maurits wordt ſchadeloos geſteld.* XXII. *Handeling over 't veranderen van den vorm der Regeeringe.* XXIII. *Tegenwoordige gedaante derzelve. Gebrek, en middel ter verbetering. De handeling blyft ſteeken.* XXIV. *Filips Willem verzoent Don Emmanuel met Maurits. Verdeeling der nalaatenſchap van wylen Prinſe Willem.* XXV. *Onderhandeling over het aandeel van elk geweſt in de gemeene laſten.* XXVI. *Jeannin levert een Vertoog in, ten voordeele der Roomſchgezinden in de Vereenigde Geweſten.* XXVII. *Filips de III. bekragtigt het Beſtand.*

'T Leedt meer niet dan twee dagen, na dat de algemeene Staaten beſlooten hadden, de Vredehandeling af te breeken; wanneer de uitheemſche Gezanten hun en den Spaanſchen een Beſtand voorſloegen en aanrieden. De voorſlag kwam van Jeannin, die, ſedert eenigen tyd, de Vredehandeling aan 't haperen ziende, zyne gedagten op een Beſtand hadt laaten gaan. Zyne jongſte reis naar Frankryk hadt, onder anderen, geſtrekt, om den Koning tot het aanraaden van een Beſtand over te haalen. Doch hy hadt 'er nog geheimer inzigt mede gehad. En 't zal hier niet te onpas komen, eer wy voortgaan, van 't een en ander eenige nadere opening te doen. 1608.

I. Gelegenheid tot het voorſlaan en aanraaden van een veeljaarig Beſtand.

Wy

1608. Wy hebben, te vooren (*a*), gemeld, dat Koning Henrik zynen gezanten, by hun berigtſchrift, gelaſt hadt, tot vrede, of, kon men deeze niet verkrygen, tot oorlog, en geenszins tot beſtand te raaden. Het groot oogmerk van verſcheiden' Mogendheden van Europa, en vooral van den Koning van Frankryk was, tegenwoordig, de magt van Spanje, die, van Keizer Karels tyden af, elk in 't oog geſteken hadt, te verminderen: 't welk men oordeelde, beſt te konnen geſchieden, door middel van den Nederlandſchen oorlog, die, hierom, door Frankryk en Engeland, openlyk en onder de hand, van vroeg af aan, gevoed was. Doch Koning Henrik, met verſcheiden' in- en uitheemſche oorlogen belemmerd, vondt, eindelyk, zyne ſchatkiſt zo ledig, dat hy verlangde, ontſlaagen te worden van de koſten, welken de Nederlandſche oorlog hem veroorzaakte; zo 't op zulk eene wyze geſchieden kon, dat de Vereenigde Geweſten, by verdrag, afgeſcheiden werden van Spanje; 't welk niet behoorlyk, dan door een volkomen verdrag van vrede, ſcheen te konnen gedaan worden. Hy beſloot dan, terſtond, zig te ſteeken in de Vredehandeling, die, door de Aartshertogen, geopend was, verſterkende de Staaten in de gedagten, met welkenze toch reeds geheellyk ingenomen waren, van geene vrede te maaken, dan waarby hunne vryheid en onafhangkelykheid erkend werdt.

Inzigten van Henrik den IV.

(*a*) XXXV. *Boek, bl.* 268.

werdt. Hierdoor, zou, dagt hy, zyn groot oogmerk, de verkleining van Spanje, zo wel als door den oorlog, bevorderd, en hem, daarenboven, gelegenheid gegeven worden, om voordeelige verbonden te ſluiten met de Staaten, en, door den tyd, veel gezags, zo niet de Opperheerſchappy, te verkrygen over de Vereenigde Geweſten. By 't ſluiten van een Beſtand, ſcheen zulk eene erkentenis van 's Lands vryheid van geene genoegzaame kragt te zyn, immers niet langer dan het Beſtand duurde: 't welk eene van de redenen was, waarom de Koning eer tot oorlog dan tot beſtand geraaden wilden hebben. 1608.

Doch toen men begon te zien, dat 'er geene Vrede, op redelyke voorwaarden, te ſluiten was, kreeg de zaak een ander aanzien. Henrik de IV. zou, volgens zyn voorgaande beſluit, tot oorlog hebben moeten raaden: doch hierdoor zou hy zig in de noodzaaklykheid gebragt hebben, om de Staaten ſterker te onderſteunen, dan tot nog toe geſchied was. De Staaten hadden hem den ſtaat van oorlog, ontworpen door Prinſe Maurits en den Raad van Staate, voorgelegd, en daaruit getoond, dat hunne inkomſten, vermeerderd met 's Konings gewoonlyken onderſtand, op verre na, niet konden toereiken, om den oorlog, met genoegzaame hoop op eenen goeden uitſlag, te voeren. Hoewel men, hier, in 't voorbygaan, aanmerken mag, dat zy, die vrede zogten, den Prins, looslyk, bewoogen had- Men beweegt Prins Maurits, looslyk,

1608. hadden, om de koſten des krygs wat hoog te begrooten, als moeſt zulks dienen, om den bondgenooten meerder onderſtand af te dringen: en dat hy, toen 'er uit volgde, dat men ſterker riedt tot vrede of tot beſtand, door het verminderen van den ſtaat des oorlogs, de konſtenaary van Oldenbarneveld en de zynen, te laat, hadt zoeken te vermyden (*b*). Henrik de IV. zou egter, naar 't ſchynt, beſlooten hebben, om de Staaten, met twee millioenen guldens 's jaars, by te ſtaan, zo Jakob de I., daarby, een millioen hadt willen voegen (*c*). Doch alzo deeze zig met geene koſten belaſten wilde, en Henrik geenen zin hadt, omze alleen op zig te neemen, was de oorlog onuitvoerlyk, en ſcheen 'er, zo de vrede niet te treffen ware, geen ander middel over te ſchieten, dan een beſtand (*d*): waartoe men, reeds in 't begin der handeling, wiſt, dat de Spaanſchen neigden (*e*).

om de krygskoſten te hoog te begrooten.

II. Eerſte ſpraak van een Beſtand.

Jeannin en Oldenbarneveld, al ras voorzien hebbende, dat men geene vrede zou konnen ſluiten, ſpraken, reeds in den zomer des voorleeden jaars 1607, over een beſtand, en waren 't eens, dat men 't niet maaken moeſt, zonder daarby de vryheid der Vereenigde Geweſten te doen erkennen (*f*). Ook ſchreef 'er Jeannin over, aan den Koning (*g*). En toen, in Zomermaand

(*b*) GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 540.
(*c*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 215.
(*d*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 225.
(*e*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 155.
(*f*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 202. *Tom.* III. *p.* 205.
(*g*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 169, 174.

maand deezes jaars, de handeling aan 't haperen was, deedt hy een' keer naar Frankryk om 'er zynen meester mondeling over te onderhouden. Hy beduidde hem, ligtelyk, dat een beſtand, waar by 's Lands vryheid erkend werdt, van gelyke nuttigheid was, voor 's Konings belangen, als eene vrede, en keerde, eerlang, met laſt, om tot zulk een beſtand te raaden (*h*), herwaards. 1608.

De Koning van Frankryk zoekt aanhang, hier te Lande, te winnen.

Doch alzo Jeannin voorhadt, den Koning, na 't ſluiten van 't Beſtand, groot gezag te bezorgen, in de Vereenigde Gewesten (*i*), handelde men ook, omſtandiglyk, over de middelen, om hiertoe te geraaken. Men was 't eens, dat zyne Majeſteit zig, door geſchenken, jaargelden en andere gunſtbewyzen, vrienden moeſt maaken, in den Vereenigden Staat. Jeannin hadt hem, onder anderen, geraaden, den Huize van Naſſau, en vooral Prinſe Maurits, te begunſtigen; ſchoon hy vaſtſtelde, dat de Prins geen jaargeld aanneemen zou, om geene agterdogt te geeven aan de Staaten (*k*). En Henrik hadt zig, hiertoe, reeds voor eenigen tyd, genegen verklaard; maar hy wilde den Prins, voor 't ſluiten van 't verdrag, geen jaargeld doen aanbieden (*l*). In de tweede plaats, zogt hy Oldenbarneveld te winnen; Jeannin, al vroeg, verlof gee-

(*h*) Seconde Inſtr. *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 42.
(*i*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 177.
(*k*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 329, 414.
(*l*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 292, 358, 433. *Tom.* II. *p.* 15, 133.

1608. geevende, om deezen een aanzienlyk jaargeld van twaalfduizend guldens te belooven: hoewel hiervan niets kwam, voor dat Jeannin wederom in Frankryk geweeſt was. Beide de Zoonen van Oldenbarneveld waren, midlerwyl, aan 't Franſche Hof, met waardigheden vereerd (*m*). En na dat Jeannin, uit Frankryk, te rug gekeerd was, boodt hy den Advokaat een geſchenk aan, van 's Konings wege: welk, na lang weigeren, aangenomen, en, door den Advokaat zelven, naderhand, op omtrent twintigduizend guldens, begroot (*n*) werdt. Omtrent anderen, hadt hy diergelyken laſt (*o*); doch hoe hy daar ontvangen wierdt, is my, nergens, klaarlyk, gebleeken. De woorden van zyn Berigtſchrift, die op dit doen van geſchenken zagen, zyn, nogtans, te opmerkelyk, dan dat wyze, hier, niet geheellyk zouden invoegen. Jeannin hadt den Koning gevraagd „ of hy niet goedvondt, „ dat men Prinſe Maurits en Graave Wil„ lem jaargelden aanboodt, en verklaar„ de, wat hy voor hun doen wilde, in ge„ val hy, met hunne hulp, meeſter van den „ Vereenigden Staat mogt worden? ook, „ wat hy, in gelyk geval, voor den Heere „ van Barneveld begeerde te doen?" Waarop de Koning, met deeze woorden, geantwoord hadt: *In geval van Vrede of veeljaarig Be-*

Hy doet een geſchenk aan Oldenbarneveld.

Geheime laſt van Jeannin, omtrent het doen van geſchenken.

(*m*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 44, 136, 225, 237, 293, 333, 337, 363.

(*n*) G. BRANDT Hiſt. der Rechtspleg. over Oldenbarnev. enz. *bl.* 87, 88.

(*o*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 475, 498.

Beſtand, zy aan Prinſe Maurits toegeſtaan een jaargeld van tienduizend, en aan ieder der anderen twee, een van vierduizend guldens. Voorts geeft zyne Majeſteit den Heere Jeannin vryheid, om, tot het gemelde einde, aan de genoemde Heeren, en aan alle anderen, zulke geſchenken en jaargelden te belooven, als hy noodig oordeelen zal (*p*). Uit welke woorden, klaar genoeg blykt, wat Koning Henrik, door zyne geſchenken, zogt. Sommigen, erkennende, dat de Advokaat geſchenken van Frankryk genooten hadt, hebben zyn gedrag zoeken te verdedigen, met de noodzaakelykheid om 's Konings gunſt te behouden, tot welvaart van den Lande. Zy voegen 'er by, dat anderen zulke geſchenken zo wel en meer genooten hadden, dan hy, en dat 'er, in deezen Staat, nog geene wetten waren, die zulk ontvangen van geſchenken verbooden (*q*). Doch of deeze aanmerkingen Oldenbarneveld, in dit geval, genoeg verſchoonen, oordeele de onpartydige Leezer. 't Natuurlyk en gemeen beſchreeven Regt ſcheenen 't ontvangen van geſchenken van uitheemſche Mogendheden genoeg ongeoorlofd te verklaaren, al deeden zulks de Lands wetten niet: inzonderheid, daar men wiſt, of met grond vermoedde, dat zulke Mogendheden, door hunne geſchenken, gezag zogten in den Staat. Nogtans kan ik ook niet voorby, tot verdediging des Advokaats, aan te merken, 1608.

Onderzoek, of en hoe ver Oldenbarneveld zig vergreepen hebbe, in het aanvaarden van het gemelde geſchenk.

(*p*) Seconde Inſtr. *Art.* XI. *dans les* Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* I. *p.* 46.

(*q*) H. DE GROOTS Verantwoord. *Cap.* XX. *bl.* 290.

1608. ken, dat hy, naderhand, verklaard heeft, het geſchenk van Frankryk ontvangen te hebben, in erkentenis van dienſten, den Koning, in vroeger' tyd, beweezen, en in gevolg eener belofte, hem reeds, in den jaare 1598, gedaan; en dat hy nimmer, met iemant, over de opdragt der Heerſchappye aan den Koning van Frankryk, in onderhandeling geweeſt was (*r*).

III. De Franſche en Engelſche gezanten beſluiten, een Beſtand voor te ſlaan.

Zo dra Jeannin, met zulk eenen openlyken en geheimen laſt, te rug gekeerd en, daarop, de Vredehandeling, door de Staaten, afgebroken was, gelyk wy, op 't einde van 't voorgaande Boek, verhaald hebben, vraagde hy den Engelſchen gezanten, of hun Koning, in geval van oorlog, gezind zou zyn, de Staaten by te ſtaan; en verneemende, dat zy geen ander bevel hadden, dan om tot vrede te arbeiden, hernam hy, dat 'er dan niets overſchoot, dan een veeljaarig Beſtand voor te ſlaan: waarin zy bewilligden (*s*). De Franſche en Engelſche gezanten begaven zig, hierop, verzeld van de Duitſchen, welken Jeannin ook, vooraf, geſproken hadt (*t*), op den zeventwintigſten van Oogſtmaand, naar de Vergadering der algemeene Staaten, alwaar Jeannin, uit aller naam, vertoonde „ dat „ de poogingen hunner Koningen en Vor„ ſten, om den Staaten eene vaſte en vol„ komen' vrede te bezorgen, tot hun leed„ wezen, vrugteloos, uitgevallen zynde, „ zy

't Geſchiedt.

(*r*) G. BRANDT Hiſt. der Rechtspl. *bl.* 87, 88, 90.
(*s*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 406.
(*t*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 420.

„ zy nu, volgens hunnen laſt, een veeljaa- 1608.
„ rig Beſtand voorſloegen en aanrieden,
„ mids het, op goede en veilige voorwaar-
„ den, getroffen kon worden: onder wel-
„ ke voorwaarden, zy rekenden, *dat het ge-*
„ *maakt werdt, als met vrye Staaten, op wel-*
„ *ken de Koning van Spanje en de Aartshertо-*
„ *gen niets eiſchten; dat zy, geduurende 't*
„ *Beſtand, den vryen handel hadden, zo wel in*
„ *de Indien, als in Spanje en in de Nederlan-*
„ *den; en dat zy behielden, 't gene zy, tegen-*
„ *woordig, bezaaten:* waarby men, redely-
„ kerwyze, nog andere voorwaarden zou
„ mogen voegen. Dat zy wel voorzagen,
„ dat de Vorſten, met welken men zou
„ moeten verdraagen, bezwaarlyk, tot
„ deeze voorwaarden, zouden te brengen
„ te zyn; doch dat, zo zy dezelven ver-
„ wierpen, het hervatten der wapenen
„ regtvaardiger, en de byſtand der bond-
„ genooten pligtelyker en gereeder zou zyn.
„ Maar zo hunne partyen, in deeze voor-
„ waarden, bewilligden, zouden de bondge-
„ nooten niet dan met veel misnoegen zien
„ konnen, datze, door de Staaten, van de
„ hand geweezen werden, inzonderheid,
„ daar zy zig, tot het handhaaven van 't
„ Beſtand, verbinden wilden, op gelyke
„ wyze, als zy, in geval van vrede, be-
„ loofd hadden te zullen doen. Dat het
„ Beſtand den Staaten gelegenheid zou gee-
„ ven, om hunne zaaken in orde te bren-
„ gen, hunne ſchulden af te doen, *en hun-*
„ *ne Regeering te hervormen*; en, als zy wel
„ vereenigd bleeven, de gedaante van ee-

1608. „ ne volkomen' vrede verkrygen zou. Dat „ de oorlog, daarentegen, zo groote zwaarigheden inhadt, en zulke geweldige kosten vereiſchte, dat de bondgenooten niet „ ligtelyk te beweegen zouden zyn, tot het „ verleenen van den noodigen onderſtand, „ indien men alle deeze zwaarigheden, tegenwoordig, door middel van een Beſtand, voorkomen kon. Dat het misnoegen, welk zy thans opgevat hadden tegen hunne partyen, hen niet beletten „ moeſt, den heilzaamen raad, die hun gegeven werdt, te volgen (*u*)." Dezelfde voorſlag werdt, ten zelfden dage, aan de Spaanſchen gedaan, die, zo wel als de Staaten, antwoordden, dat zy 'er zig op beraaden zouden.

Zwaarigheden in de voorwaarden, naar 't begrip van Richardot.

Jeannin hadt, te vooren, met Richardot, gehandeld, over de voorwaarden, welken hy dagt voor te ſlaan, en zonder welken, hy zig verzekerd hieldt, dat de Staaten geen Beſtand zouden willen ſluiten: en deeze ſcheen de meeſte zwaarigheid te maaken, in het gedoogen der vaart op de Indien. Ook dagt hy, dat Spanje noode beſluiten zou, om de Staaten voor vry te verklaaren. Doch Jeannin begreep, dat, wanneer, by zulk eene verklaaring, niet gevoegd werdt, *voor altoos*; men, na 't uitgaan van 't Beſtand, niet zonder eenigen grond, zou beweeren konnen, dat de Koning wederom tradt in zyn voorgaand regt (*v*):

(*u*) Propoſ. des Ambaſſ. *dans les* Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 412.

(v): hoewel hy, naderhand, den Staatſchen zogt te beduiden, dat zulk een byvoegſel noodeloos was, en dat zy, voor vry erkend wordende, zonder eenige bepaaling van tyd, begreepen moeſten worden, voor altoos, vry verklaard te zyn (w). 1608.

De voorſlag van een Beſtand, rugtbaar geworden zynde, baarde, alomme, merkelyke beweegingen in de gemoeden. 't Gantſche jaar door, hadt het blaauwboekjes en naamlooze geſchriften geregend, waarin men zwaarigheden opperde tegen de Vrede. Nu kwamenze, in grooter menigte, voor den dag, om 't Beſtand haatelyk af te maalen. En 't hielp luttel, dat 'er, gelyk, te vooren, meermaalen, geſchied was, tegenwoordig, wederom, een ſcherp Plakaat tegen uitkwam (x); alzo het ſtreng onderzoeken naar ſchryvers en verſpreiders, voor ſtrydig met de vryheid, aangezien, en daarom gemyd werdt. In ſommigen van deeze ſchriften, werdt beweerd „ dat, uit een beſtand, verloop van „ ingezetenen, muitery, en, eindelyk, „ ſlaaverny te wagten was." Anderen maten ten breedſten uit „ de trouwloosheden „ en wreedheden der Spanjaarden, in A„ merika, in Spanje zelf, en in de Neder„ landen betoond:" 't welk veelen nu ontydiger hielden, dan voorheen. Men haalde boeken aan, waarin geleerd werdt „ dat „ verbonden, ten nadeele van het Roomſch „ ge- Naamlooze geſchriften tegen den voorſlag van 't Beſtand.

(v) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 420, 422.
(w) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 5.
(x) *Zie* Groot Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 437.

1608. „ geloof, of, tuſſchen Vorſten en Onder-
„ daanen, geſlooten, tot geen onderhoud,
„ verpligtten." Ook hadt men niet verge-
ten, aan te merken „ dat de vyand geene
„ regenten van Steden, geene ingebooren
„ edelen, om te handelen, herwaards, ge-
„ zonden hadt; maar Italiaanen, Span-
„ jaards, Monniken, de bedrieglykſte ſoort
„ van menſchen, die ſlegts kwamen beſpie-
„ den, waar de Staat zwakſt en minſt ver-
„ zekerd was. Zelfs ſchimpte men, van
„ ter zyde, op de Franſche en Engelſche
„ gezanten; en op de voornaamſte Leden
„ der Regeeringe, als hadden deezen zig,
„ door geſchenken, laaten verleiden van
„ hunnen pligt (*y*)." De brief van Lipſius, van welken wy, elders (*z*), gewaagd heb-ben, en waarin een beſtand, als heilzaam voor den Koning van Spanje, werdt aan-gepreezen, kwam, omtrent deezen tyd, ook wederom in 't licht (*a*). Doch deeze ſchriften vermogten meer op 't gemeen, dan op luiden van Regeeringe. Prins Mau-rits bragt redenen voort tegen 't Beſtand, die ſterker op deezen werkten, en, door welken, hy ook de Majeſteit van Frankryk van de handeling des Beſtands zogt af te trekken. Hy vertoonde deezen, ſchrifte-lyk „ dat een Beſtand de Landen, nood-
„ wendig, moeſt doen vervallen, onder de
„ Spaanſche heerſchappye. Dat men niet
„ wiſt, of men, na 't eindigen van 't Be-
„ ſtand,

Redenen tegen 't Beſtand, door Prinſe Maurits, bygebragt.

(*y*) METEREN XXIX. *Boek, f.* 556-558.
(*z*) VIII. *Deel, bl.* 415.
(*a*) GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 542.

„ ſtand, dezelfde vrienden zou hebben, als 1608.
„ tegenwoordig. Dat Filips, wiens ſchat-
„ kiſt nu ledig was, na 't uitgaan van 't
„ Beſtand, in ſtaat zou zyn, om den oor-
„ log, met meer geweld, te hervatten. Dat
„ de Landzaaten, gewend aan de ruſt, die
„ hun 't Beſtand verſchaffen zou, daarna,
„ zig liever onder 't juk van Spanje begee-
„ ven, dan de wapenen wederom opnee-
„ men zouden willen. Dat men, geduu-
„ rende het Beſtand, geen gelds genoeg zou
„ willen opbrengen, tot onderhoud der be-
„ zettingen, op de grenzen, en in Gelder-
„ land, Utrecht, Friesland, Overyſſel en
„ Groningen, geweſten, welker ingezete-
„ nen meeſt Roomſchgezind waren, en
„ welken, hierom, niet dan door over-
„ magt, by de Vereeniging, bewaard kon-
„ den worden: gelykze 'er, voor 't meer-
„ der gedeelte, niet dan door geweld en
„ wapenen, toe gebragt waren. Dat, de
„ bezettingen in deeze geweſten verzwakt
„ zynde, op derzelver getrouwheid, geen
„ ſtaat zou te maaken zyn, ten ware men,
„ aldaar, de vrye oefening van den Room-
„ ſchen Godsdienſt, onder 't oog eener
„ maatige bezetting, gedoogde: waartoe,
„ nogtans, de Staaten, bezwaarlyk, zou-
„ den konnen verſtaan. Dat men, einde-
„ lyk, beginſels van tweedragt begon te
„ beſpeuren, in de Geweſten en Steden,
„ die, door ruſt en ledigheid, geduurende
„ het Beſtand, ſtonden gevoed te worden,
„ en, eerlang, zouden uitbarſten, tot o-

1608. „ penbaare verdeeldheid, welke den vyand „ ſchoone gelegenheid geeven zou, om de „ ſnoodſten, of zulken, die reeds te hem„ waards neigden, om te koopen, tot be„ vordering zyner oogmerken (*b*)."

Nadeeligheid van 't Beſtand, voor den Prinſe, in 't byzonder.

't Was zeker, dat Prins Maurits merkelyke nadeelen lyden zou, by 't Beſtand, zo wel als by de Vrede, indien de Staaten hierin niet voorzagen. Zyne inkomſten hingen, voor een groot gedeelte, af van den oorlog, en ſtonden, in geval van vrede, merkelyk te verminderen. Hy genoot aanzienlyke Wedden, als Kapitein- en Admiraal-Generaal: hy trok een tiende van den buit, die op zee behaald werdt. Ook hadt hy zyn deel van de winſt, die, uit de brandſchattingen en vrywaaringen, werdt getrokken. 't Scheen, daarenboven, dat hy, in eenen tyd van vrede of beſtand, minder noodig ware voor den Staat, voor welken hy, in oorlogstyd, zo dienſtig geweeſt was, en waarin hy, geplaatſt aan 't hoofd van een aanzienlyk Leger, zo veel gezags gehad hadt. Doch of deeze redenen den Prins ook eenigszins hebben doen werken tegen 't Beſtand, is bezwaarlyk te zeggen. Vaſter gaat het, dat hy, over 't byzonder nadeel, welk hy uit het Beſtand te wagten hadt, niet openlyk geklaagd heeft (*c*). Ook was, van de zyde der Staaten, in Wintermaand des voorleeden jaars, reeds ter Vergaderin-

(*b*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 479, 481. *Tom.* III, *p.* 143.

(*c*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* I, *p.* 184. *Tom.* III. *p.* 146, 175.

ringe van Holland voorgeſlaagen, dat men, in geval van handelinge, verdagt zyn moeſt, om den Prinſe eenige redelyke vergenoeging te geeven (*d*). 1608.

Maar de Staaten hadden meer dan éene reden, om den raad der uitheemſche gezanten niet in den wind te ſlaan. Zy merkten aan „ dat de onkoſten des krygs, zo „ als dezelve, in de laatſte jaaren, gevoerd „ was, de inkomſten der gemeene middelen, drie tonnen ſchats ter maand, o„ vertroffen. Dat deeze onkoſten zelven „ nog niet genoegzaam geoordeeld wer„ den; alzo men nog zesduizend man, tot „ bewaaring der ſtroomen, boven het te„ genwoordig getal troepen, welk vyf- of „ zesenveertigduizend man ſterk was, en „ agt tonnen ſchats ter maand koſtte (*e*), „ meende noodig te hebben. Dat de ſchat„ kiſt der algemeene Staaten negen mil„ lioenen ten agteren was, en de byzon„ dere Landſchappen, te ſamen, tweemaal „ zo veel. Dat hier uit volgde, dat men „ den oorlog, in weerwil der Koningen van „ Frankryk en Engeland, met geene hoop „ van eenen goeden uitſlag, doorzetten „ kon." Sommigen ſloegen wel voor „ dat „ men de grenzen van den Staat afſnyden, „ en alleen het hert des Lands beſchermen „ moeſt: 't welk, met minder koſten, en „ zonder uitheemſche hulp, zou konnen „ geſchieden." Doch dit voorſtel werdt, by

Redenen, die de Staaten doen neigen tot het Beſtand.

(*d*) Reſol. Holl. 4 *Decemb.* 1607. *bl.* 365.
(*e*) *Voiz.* Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 229. *Tom.* III. *p.* 302.

1608. by de meeſten, te hard, en, zo het rugtbaar werdt, ook zeer gevaarlyk geoordeeld. De vrees voor oneenigheid, na 't ſluiten van 't Beſtand, als of men, ruſt van buiten hebbende, inwendig niet zou konnen rusten, werdt, als ſtrekte zy den Landzaaten tot al te groote ſchande, voor ydel gerekend: hoewel de uitkomſt, daarna, derzelver gegrondheid geleerd heeft. De meesten beweerden, dat men meer reden hadt, om te dugten, dat het gemeen, verneemende, dat men billyke voorwaarden van een beſtand van de hand geweezen hadt, uit haat tegen de Regeering, weigeren zou de noodige laſten des krygs te draagen (*f*).

Zy beſluiten, voorſlagen daartoe te hooren.

De algemeene Staaten beſlooten, derhalve, eenpaariglyk, op Zeeland na, den uitheemſchen gezanten te antwoorden, gelyk zy, op den dertigſten van Oogſtmaand, deeden „ dat zy gezind waren, naar voorſla„ gen van beſtand te hooren, mids hunne „ vryheid, by het zelve, niet onder voor„ waarden, of voor zekeren tyd; maar „ eenvoudiglyk en voor altoos beveſtigd „ werdt (*g*).”

Beſluit en voorſlag der Spaanſchen.

De Spaanſchen, een en andermaal uitgeſteld hebbende, te antwoorden, op den voorſlag der gezanten, gaven, eindelyk, den derden van Herfſtmaand, te verſtaan, dat 'er geene hoop was tot zulk een verdrag, als de Staaten begeerden. Zy ſtelden, daarentegen, op den negenden, voor „ dat „ al-

(*f*) GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 542.
(*g*) Negotiat. de JEANN. *Tom.* II. *p.* 431. METER. XXX. *Boek, f.* 571.

„ alles blyven zou in den ſtaat, waarin het, 1608.
„ tegenwoordig, ſtaande de wapenſchor-
„ ſing, was, geduurende den tyd van ze-
„ ven jaaren; mids de Koning van Spanje
„ zig, binnen twee maanden, verklaarde,
„ of hy de vaart op de Indien vry ſtellen,
„ of, door de wapenen, betwiſten wilde."
Zy voegden hierby „ dat 'er geene rede-
„ nen zyn konden, waarom men de voor-
„ maals erkende vryheid der Vereenigde
„ Geweſten, op nieuws, begeerde ver-
„ klaard te hebben; alzo zulks bezwaarlyk
„ te verkrygen zou zyn van den Koning
„ van Spanje, die, in dit opzigt, zo han-
„ delbaar niet viel als de Aartshertogen.
„ Doch zo de Staaten hierin geen genoe-
„ gen namen, verzogten zy tyd tot den
„ eerſten van Wynmaand, om naderen laſt,
„ uit Spanje, te wagten (*b*)." 't Voorſtel der Spaanſchen, door de uitheemſche gezanten, ter algemeene Staatsvergaderinge, overgebragt zynde, bleeven de Staaten by hun genomen beſluit. Alleenlyk verklaardenze, den dertienden van Herfſtmaand, op 't verzoek der gezanten „ partyen den
„ tyd van beraad, dien zy begeerd had-
„ den, te zullen toeſtaan; mids zy, daarna,
„ geen langer uitſtel zouden verzoeken;
„ maar, met den eerſten van Wynmaand,
„ vertrekken." Doch dit beſluit, hoe ſtreng ook, was niet ſtreng genoeg, naar 't oordeel van Prinſe Maurits en van de Zeeuwen,

(*b*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 438, 445, 448-452. METEREN XXX. *Boek*, *f.* 571 *verſ.*

1608. wen, die 'er geenszins in bewilligd hadden (*i*).

IV. Gevoelens der byzondere geweſten over 't Beſtand.

In deezen tyd, deeden de afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge eenen keer naar de byzondere geweſten, om, tot eene nieuwe handeling, nieuwen laſt te haalen. De Regeering der byzondere geweſten verſchilde ook over 't ſtuk van 't Beſtand. Gelderland, Utrecht, Friesland, Overyſſel en Groningen, die 't meeſt bloot lagen voor vyandlyke aanvallen, neigden 'er geheellyk toe. Zeeland, daarentegen, beveiligd door de zee, verwierp het Beſtand, t'eenemaal. 't Gevoelen van Prinſe Maurits hadt ook veel invloed op dit geweſt, hebbende hy, als eerſte Edele, eene ſtem in de Staatsvergaderinge, en als Markgraaf van Veere en Vliſſingen, de Regeeringsbeſtelling in deeze twee ſtemmende Steden. Middelburg alleen ſcheen tot het Beſtand te neigen; doch voegde zig egter naar de meerderheid. Wyders, beweerde dit geweſt „ dat men geen verdrag met „ den vyand maaken mogt, dan met een„ paarige ſtemmen; hebbende wylen den „ Prins van Oranje deezen grondregel in„ gevoerd, om de geweſten te beter vereen„ nigd te houden, en voor de overheer„ ſching van Spanje te beveiligen (*k*):" waaruit volgen moeſt, dat 'er geen beſtand geſlooten kon worden, zo lang Zeeland zulks tegenſtemde. In Holland, waren de Ste-

Zeeland is 'er tegen.

(*i*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 457.
(*k*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 462. *Tom.* III. *p.* 101.

Steden en de ingezetenen van elke Stad, onderling, van verſchillend gevoelen: hoewel de meeſte ſtemmende Steden nog voor 't Beſtand bleeven neigen. 1608.

Terwyl de gemoeden, hier en daar, aan 't vlotten raakten, rieden ſommigen, die voor den oorlog waren, Prinſe Maurits, dat hy zig, openlyk en klaar, tegen 't Beſtand verklaaren zou (*l*). Hy deedt het ook, ſedert, in hertige taale niet alleen, maar, daarbenevens, in eenen Brief aan de Steden van Holland, gedagtekend den eenentwintigſten van Herfſtmaand. Hy vertoonde in den zelven „ hoe hy, amptshalve, „ verpligt, 's Lands meeſten dienſt te be„ hertigen, niet nalaaten kon, den Steden „ voor te houden, dat de vyand, onder „ eene ſchoonſchynende aanbieding van „ erkentenis van 's Lands vryheid, getragt „ hebbende, tot handeling te komen, ein„ delyk, hadt doen zien, dat alles ſtrekte, „ om de Staaten in te wikkelen, in eenen „ handel van beſtand, geduurende 't welk, „ hy zig in ſtaat zou zoeken te ſtellen, om „ ons te beoorloogen, als 't hem beter ge„ legen komen zou; of, 't gene meer te „ vreezen was dan de oorlog, om den „ Staat, door tweedragt en geſchenken, te „ bederven. Dat de Landen, midlerwyl, gee„ ne verzekerde vrede hebbende, met de „ laſten des krygs bezwaard zouden blyven. „ Dat de neering verloopen zou, vooral „ zulke, die aan den oorlog vaſt was, en „ die

Maurits ſchryft eenen Brief aan de Hollandſche Steden, tegen 't Beſtand.

(*l*) Grotii Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 543.

1608. „ die wel een derde der Ingezetenen voed-
„ de: waaruit, terſtond na, of miſſchien
„ wel voor 't uitgaan van 't Beſtand, niet
„ dan een ſchandelyk verdrag met den
„ vyand, en eene ſlaafſche onderwerping
„ aan zyne heerſchappy te wagten was.
„ Dat ſommigen reeds begonden te ſpree-
„ ken van een beſtand voor vier, vyf of
„ zeven jaaren te ſluiten, ja van 't verlen-
„ gen der tegenwoordige wapenſchorſinge
„ voor den tyd van een jaar, en dat ſlegts
„ met erkentenis van 's Lands oppermagt,
„ door de Aartshertogen alleen, die meer
„ niet dan Leenmannen waren van Spanje:
„ doch dat zulke voorſlagen wyſſelyk ver-
„ worpen waren, by de Gemagtigden der
„ Steden: waarby hy vertrouwde, dat zy
„ volharden zouden. Dat, zo Filips en de
„ Aartshertogen waarlyk voorhadden af te
„ ſtaan van de Opperheerſchappy; zy ook
„ geene zwaarigheid behoorden te maaken,
„ om zulks, met duidelyke woorden, te
„ verklaaren: dat men 't weigerde bewees,
„ dat men nog gezind bleef, om ons, vroeg
„ of laat, onder 't juk te brengen. Dat
„ zy dwaalden, die dreeven, dat men dee-
„ ze verklaaring niet noodig hadt; want
„ ſchoon wyze, voor ons zelven, niet be-
„ hoefden; was zy ons egter dienſtig, met
„ opzigt op de uitheemſche Mogendheden,
„ die ons dan eerder voor vry zouden hou-
„ den. Ook zouden 'er de Ingezetenen zel-
„ ven door verzekerd worden, dat zy gee-
„ ne andere opgaande Zon te wagten had-
„ den. Dat zy zig van hun beſluit niet

„ moes-

„ moeſten laaten aftrekken, door het breed uitmeeten van den nood der Landen, al- 1608.
„ zo dit voorſtellen van 's Lands nood zelfs
„ bewees, dat men hen tot iet ſchadelyks
„ wilde brengen; zynde het niet gebruike-
„ lyk, iemant tot iet, welk in zig zelf voor-
„ deelig is, door den nood, te dringen.
„ Dat hy, in 't geeven van deezen raad,
„ niet op zig zelven zag, noch op 't be-
„ lang van zyn Huis; maar, in navolging
„ van zynen Heere Vader, hoogloffelyker
„ gedagteniſſe, alleen op 't welzyn van den
„ Staat. Dat hy hun hierom riedt, te bly-
„ ven, by het Staatswys genomen beſluit
„ van den dertienden van Wintermaand,
„ laatſtleeden, volgens welk, men in gee-
„ ne handeling van Vrede of Beſtand wil-
„ de treeden, zonder dat 's Lands vry-
„ heid en Oppermagt, by dezelve, erkend
„ werdt; en dat men, geſchiedde dit niet,
„ de wapenen zou hervatten. Dat hy hun
„ vermaande, dat zy hunnen Gemagtigden
„ ter Dagvaart wilden belaſten, by dit be-
„ ſluit te blyven, en met hem, in Lands-
„ zaaken, goed verſtand te houden: gelyk,
„ met wylen zynen Heere Vader, plagt te
„ geſchieden, en gelyk, zonder roem ge-
„ ſproken, zyne langduurige dienſten wel
„ waardig waren: op dat de eensgezind-
„ heid tot welvaart van de Landen, be-
„ vorderd, en alle misverſtand geweerd
„ mogt worden: 't welk hem altoos zeer
„ aangenaam zou zyn (*m*)."

Uit

(*m*) *Zie* deezen Brief *by* Meteren XXX. *Boek, f.* 572.

1608. Uit dit ſchryven, is af te neemen, dat Prins Maurits, gelyk veelen, ten deezen tyde, van gedagten was, dat Spanje nimmer de Opperheerſchappy over de Landen zou afſtaan, by 't Beſtand; en dat hy hierom meende, zig genoegzaam tegen 't Beſtand te kanten, als hy te wege bragt, dat de Leden vaſt ſtaan bleeven op de erkentenis hunner vryheid. De brief werdt, ondertuſſchen, van elk niet eveneens opgevat. Sommige Regenten, gewoon ter Dagvaart van Holland te verſchynen, vonden 'er aanduidingen in, die hunne trouw, in 't volbrengen van hunnen laſt, verdagt maakte, by hunne medebroeders (*n*).

Veelen vallen den Prinſe toe.

Prins Maurits ſprak nu, dagelyks, openlyk, tegen het Beſtand: elk zoekende te overtuigen, dat 'er 't bederf der Landen uit te wagten was. Zyne bloedverwanten, huisgenooten en vrienden volgden zyn voorbeeld (*o*): 't welk zo veel invloed hadt, dat verſcheiden' Steden van Holland zyner meeninge toevielen (*p*). Het aanwaſſen der partye, die tegen 't Beſtand yverde, werdt, zelfs buitens Lands, ten breedſten, uitgemeten. In Frankryk, werdt, door iemant (1), die, uit 's Prinſen naam, derwaards gezonden was, onvoorzigtig genoeg, verſpreid,

(*n*) GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 544.
(*o*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 459, 466, 479.
(*p*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 462, 499.

(1) Lambert wordt hy genoemd, in de *Negotiations* van JEANNIN. Ik weet niet, of hy de Zeeofficier Lambert Henrikszoon, anders Mooi Lambert, of een ander van deezen naam geweeſt zy.

ſpreid „ dat de meeſte Steden van Hol- 1608.
„ land en gantſch Zeeland eens waren met
„ Prinſe Maurits, die liever zou willen
„ ſterven, dan in het voorgeſlaagen Beſtand
„ bewilligen. Dat de andere geweſten de
„ wet van Holland en Zeeland, willens of
„ onwillens, zouden moeten ontvangen.
„ Dat Oldenbarneveld zyne misſlagen be-
„ gon te zien, en Maurits gunſt te zoeken.
„ Dat hy en de beide Aarſens den Staat ver-
„ raaden hadden. Dat de Advokaat en de
„ Griffier Aarſens groot gevaar liepen van
„ hun leeven, of, ten minſte, hunne amp-
„ ten te verliezen (q):" gerugten, om wel-
ken uit te ſtrooijen, Prins Maurits zelf, na-
derhand, verklaarde, gantſch geen bevel
gegeven te hebben.

V. Nieuwe voorſlag der Spaanſchen.

De Spaanſchen, nieuwen laſt van Brus-
ſel bekomen hebbende, hielden verſchei-
den' byeenkomſten met de uitheemſche ge-
zanten, waarin zy aanbooden „ uit den
„ naam der Aartshertogen, een beſtand,
„ voor zeven jaaren, door Europa, te wil-
„ len ſluiten, met de Staaten, als met vrye
„ volken, waarop zy niets eiſchten; be-
„ loovende, wyders, de zaak, derwyze,
„ te zullen beleiden, dat Filips zig zulk een
„ beſtand gevallen liet." Doch de gezan-
ten weigerden, eenen voorſlag te doen,
dien zy wiſten, dat den Staaten, vooral te-
genwoordig, ten hoogſten, onaangenaam
zou zyn. Zy verzogten, dat de voorſlag,
op deeze wyze, mogt veranderd worden,
„ dat

(q) Negotiat. de Jeannin Tom. II. p. 524, 525.

1608. „ dat de Aartshertogen, zo in hunnen
Dien de „ naam, als in dien des Konings van Span-
gezanten „ je, verklaarden, *de Vereenigde Geweſten*
afwyzen. „ *te houden en te erkennen, voor vrye Staaten*
„ *en Landen, waarop zy niets eiſchten*, en
„ dat zy, in die hoedanigheid, met dezel-
„ ven handelden." Doch hierin konden de Spaanſchen niet bewilligen. Ondertuſſchen verliep de tyd, die hun vergund was, om zig te beraaden. De eerſte van Wynmaand, op welken zy vertrekken moeſten, was voor de deur. Nieuw uitſtel te verzoeken, na dat de Staaten hun, zo ſtreng, het Land ontzeid hadden, leedt de Spaanſche grootheid niet. Nogtans zouden zy, gaarne, nog agt of tien dagen, vertoefd hebben, zo 't de Staaten, uit zig zelven, of op 't aanraaden der gezanten, hadden willen toeſtaan. Doch de gezanten, bevroedende, dat de Staaten, tegenwoordig, te zeer, ontſteken waren, tegen hunne partyen, en dat Zeeland, in 't byzonder, een beſluit genomen hadt, om geene Gemagtigden, ter algemeene Staatsvergaderinge, te zenden, voor dat de Spaanſchen vertrokken zouden zyn; oordeelden ongeraaden, zulk een onaangenaam verzoek te doen. Zelfs vermaanden zy de Spaanſchen, hun affcheid te neemen, op zulk eene wyze, als of zy allen handel voor afgebroken hielden (*r*). Zy deeden 't, en verſcheenen, ten dien einde, op den dertigſten van Herfſtmaand, in de Vergadering der algemeene Staaten. Richardot voer-

De Spaanſchen neemen hun affcheid.

(*r*) Negociat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 491, 492, 494, 499.

voerde het woord: en, breed hebbende uitgeweid, in den lof der Aartshertogen, die, uit liefde tot de vrede, over punten van zo veel gewigt waren heenen geſtapt, beſchuldigde hy de Staaten van onverzettelyke hardigheid, die oorzaak was, dat zy, gezanten, niet al te eerlyk, ten Lande uit gedreeven werden. *Ik bezit*, beſloot hy, *den geeſt van waarzeggen niet, maar ik bedrieg my geweldig, of ik voorzie den dag reeds, waarin gy, vrugteloos, wenſchen zult, dat u, andermaal, mogt aangebooden worden, 't gene gy nu zo ſtyfzinniglyk verwerpt. 't Bloed welk, in 't vervolg, ſtaat vergooten te worden, zal u aan de misdaad van 't verſmaaden der Vrede ſchuldig verklaaren.* Toen hy uit hadt, nam Oldenbarneveld het woord, uit den naam der Staaten, verklaarende „ hoe ongeveinsdelyk zy, in alles, te werk gegaan waren, „ niet verſtaande in eenige handeling te „ treeden, dan op voorgaande belofte van, „ geheel en al, in vryheid gelaaten en erkend te worden. 't Was, vervolgde hy, „ hun, die hunne belofte niet konden of „ niet wilden naarkomen, alleen te wyten, „ dat men geene vrede getroffen hadt. En „ men mogt, met meerder reden, het bloed „ wedereiſchen van hun, wier plakaaten, „ bloediger dan de wapenen zelven, deeze „ Landen in de onvermydelyke noodzaakelykheid om te oorloogen gebragt hadden, en van welker wreedheid, nog onlangs, aan weerlooze zeeluiden en viſchers gepleegd, verſche voorbeelden „ voor handen waren." In 't gelaat van

1608.

Scherpe taal van Richardot.

Antwoord van Oldenbarneveld.

1608. Spinola, die, by dit afscheid neemen, tegenwoordig was, meende men blyken te bespeuren van de smerte, welke hy, over 't afbreeken der handelinge, gevoelde (*s*). Hy en de anderen, de middagmaaltyd by Prinse Maurits gehouden hebbende, vertrokken nog dien zelfden dag (*t*). Hun vertrek staat, in de *Resolutien van Holland*, aangetekend, met dit byvoegsel: *God geve datse alhier geen quaet saet en hebben gelaten, daer van men met 'er tydt de effecten gewaer werde tot ruine van desen Staet* (*u*).

VI. De uitheemsche gezanten binden de handeling aan.

Dus was, naar 't zig uiterlyk liet aanzien, de handeling, ten tweedemaale, afgebroken, en nog volkomener dan te vooren, naardien de Aartshertoglyke gezanten naar huis gekeerd waren. Doch die 't geheim beleid der zaaken hadden, wisten beter. Jeannin hadt voor, verslag te doen, ter algemeene Staatsvergaderinge, van 't gene 'er, laatstelyk, gehandeld was, met de Spaanschen. Doch hy stelde zulks nog eenige dagen uit, voorwendende, de Gemagtigden van Zeeland te willen afwagten; schoon hy, voornaamlyk, beoogde, ondertusschen antwoord te hebben, op zeker ontwerp eener verklaaring, aangaande de vryheid der Vereenigde Gewesten, welk hy Richardot medegegeven hadt (*v*). De Fransche, Engelsche en Duitsche gezanten verzogten, nogtans, op den eersten van Wynmaand, gehoor

(*s*) GROTII Hist. *Libr.* XVII. *p.* 544.
(*t*) METEREN XXX. *Boek*, *f.* 573.
(*u*) Resol. Holl. 30 *Sept.* 1608. *bl.* 223.
(*v*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 493, 497.

hoor ter algemeene Staatsvergaderinge: doch zy begeerden toen anders niet, dan dat de Gemagtigden van Zeeland beſchreeven werden, om, nevens die der andere geweſten, te verſtaan het antwoord der Aartshertogen, op den voorſlag der gezanten, en 't gene hunne meeſters hun gelaſt hadden daarby te voegen. De Staaten antwoordden, dat de Zeeuwen reeds beſchreeven waren; doch dat men 't nog eens doen zou. Daarna, vervoegden de gezanten zig by Prinſe Maurits, dien zy den zelfden voorſlag deeden. Zy vonden den Prins zeer gramſtoorig: onder anderen, zeide hy, „ dat een beſtand voor te ſlaan was den „ Staat in den grond booren. Dat Holland „ en Zeeland daarin nimmer bewilligen, „ en de andere geweſten wel dwingen zou„ den, om hen te volgen. Dat, als 'er „ maar drie of vier Steden waren, die 't „ Beſtand verwierpen, hy, met dezelven, „ 's Lands vryheid verdedigen, en, ten „ minſten, eenen eerlyken dood ſterven „ zou. Dat dit wenſchelyker was, dan, „ door 't Beſtand, binnen weinige maan„ den, ſlaaven van Spanje te worden: 't „ welk wel 't oogmerk was van hun, die „ dit werk eerſt hadden aangevangen: doch „ 't welk hy wederſtaan zou, al ware 't „ zelfs met gevaar zyns leevens." Dit laatſte zag, voornaamlyk, op Oldenbarneveld, dien de Prins wilde ſchynen verdagt te houden van Spaanſchgezindheid. Jeannin zogt hem, zagtelyk, neder te zetten: doch moeſt het, eindelyk, opgeeven. De Prins

1608.

Ongenoegen van Prinſe Maurits.

1608. won nu, langs hoe meer, aanhangers: waartoe een vreemd voorval, terſtond na 't vertrek der Spaanſchen gebeurd, hem, zyns oordeels, zonderling te ſtade kwam (*w*).

VII. Richardot laat zyn heimelyk Berigtſchrift agter.

Richardot, uit den Haage vertrekkende, hadt, by geval, of met voordagt, in de open' laade van eene tafel, ſtaande in een vertrek van de herberge van *Gooswyn Meurskens*, alwaar hy zyn verblyf gehad hadt, onder eenige andere papieren, gelaaten het heimelyk Berigtſchrift der Aartshertogen, waarnaar de gezanten zig, in de gantſche handeling, te gedraagen hadden. Een knegt van zynen huiswaard vondt het en gaf het terſtond aan Graave Jan van Naſſau, die, na Richardot, zynen intrek in *'t zelfde huis* genomen hadt. Graaf Jan vertoonde het Graave Henrik Fredrik; die het Prinſe Maurits ter hand ſtelde. De Prins bragt het in de Vergadering der algemeene Staaten, alwaar 'er elk Lid een affchrift van nam (*x*). 't Leedt niet lang, of het ſchrift kwam in openbaaren druk, *en* in ieders handen. Immers, op deeze wyze, werdt het gemeen worden van dit Berigtſchrift, terſtond, verteld en geloofd, ſchoon ſommigen vermoeden hadden, dat het Richardot, heimelyk, ontſtolen was (*y*). In dit Berigtſchrift, werdt den gezanten, onder anderen, bevolen „ goed verſtand met „ de Franſche, Engelſche en Deenſche ge„ zanten; doch het geheim van hunnen „ laſt,

Inhoud van het zelve.

(*w*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 504, 505.
(*x*) Reſol. Holl. 2 *Octob.* 1608. *bl.* 225.
(*y*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* II. *p.* 505, 510, 521.

„ laſt, voor dezelven, bedekt te houden. 1608.
„ Met Jeannin, moeſten zy zig egter ge-
„ meenzaamſt maaken, hem, inzonderheid,
„ raadpleegende, over 't ſtuk der vryheid
„ voor de Roomſch-Katholyken, het eer-
„ ſte en voornaamſte, welk zy moeſten
„ zoeken te bedingen: waarby zy ook een
„ deel der geeſtelyke goederen moeſten
„ tragten te rug te krygen. De vryheid
„ der Vereenigde Geweſten moeſtenze,
„ onbeſchroomdelyk, erkennen, zonder
„ iets te zeggen, of te doen, welk den
„ Staaten argwaan geeven kon, dat de
„ Aartshertogen zouden willen aangaan,
„ tegen de verklaaring, deswege gedaan;
„ aan welke, zy zig, in tegendeel, ſtipt
„ dagten te houden. Zo zy 't wedergee-
„ ven der Domeinen en erfgoederen niet
„ te wege brengen konden, moeſtenze, in
„ de plaatſe derzelven, eene jaarlykſche
„ ſomme zoeken te verkrygen. Na 't af-
„ handelen van deeze zaaken, van 't ſtuk
„ des Koophandels, van de geleigelden,
„ van de wederzydſche goederen, van de
„ uitwiſſeling der Steden en Landſtreeken
„ en van de munte; moeſtenze den Ver-
„ eenigden Staaten, behendiglyk, door
„ middel der Paltſiſche en eenige andere
„ Duitſche gezanten, inboezemen, dat het
„ lighaam der Nederlanden magtig was,
„ zo 't verbonden bleeve; doch van een ge-
„ ſcheurd zynde, geſchaapen ſcheen, uit-
„ heemſchen Mogendheden ten prooije te
„ worden: dat zy, hierom, wel zouden
„ doen, zo zy de Aartshertogen tot hunne

1608. „ beſchermers aannamen, of, ten minſte „ zulk een verbond met dezelven ſlooten, „ volgens welk, elk, die een van beide „ aantaſtte, beider vyand werdt. En zo „ men ook dit niet te wege brengen kon, „ moeſt men, immers, hierin zoeken o- „ vereen te komen, dat geen van beide de „ vyanden des anderen, met raad of daad, „ zou mogen onderſteunen, of gedoogen, „ dat iemant zyner onderzaaten zig in der- „ zelver dienſt begave:" uit welk byvoegſel, men ziet, datde Aartshertogen, ſchoon zy de Staaten voor vry erkend hadden, nogtans, poogden te bearbeiden, dat deeze vryheid hun niet ten nadeele ſtrekte: ja zelfs een gezag over den Vereenigden Staat zogten, welk hun, door den tyd, gelegenheid zou konnen geeven, om de afgeſtaane heerſchappy, wederom, te aanvaarden. Eindelyk, was den gezanten, by dit Berigtſchrift, ook gelaſt „ voor de belangen van den Graave „ van Ooſtfriesland, van den Hertoge van „ Kleeve en van den Keurvorſt van Keu- „ len, behoorlyke zorg te draagen (z).

Gedagten, over dit agterlaaten.

Men geloofde, in 't gemeen, dat Richardot dit Berigtſchrift, uit agteloosheid, vergeten hadt. Ook beſchuldigde hy zig zelven, deswege, in verſcheiden' brieven, te gelyk klaagende, dat men het regt der volken geſchonden hadt, met het verſpreiden van zyn Geſchrift, welk hy, door tuſſchenſpraak van Jeannin, zogt te rug te kry-

(z) Inſtruct. des Archid. *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom. I. p. 54. en by* METEREN XXX. *Boek, f. 573 verſ.*

krygen, en, zo ik meen, ook te rug gekreegen heeft (*a*). Doch veele opmerkenden oordeelden, dat hy 't met voordagt agtergelaaten hadt, om te doen gelooven, dat de Spaanſchen, in 't erkennen van der Staaten vryheid, ter goeder trouwe, gehandeld hadden, en om den Vereenigden Geweſten, omtrent een verbond van onderlinge beſcherminge, gedagten in te ſtorten, die men hun, mondeling, zo vroeg niet, zou hebben konnen geeven. 't Blykt, ten minſte, dat de Aartshertog Albertus niet moeilyk geweeſt is, om dit voorval (*b*). 't Geſchrift werdt, hier, verſpreid, om den handel der Spaanſchen, en vooral dien der Franſchen verdagt te maaken, in zulk een teder punt, als dat van den Godsdienſt was. Doch ſommige voorſtanders van 't Beſtand meenden, dat het hun zo veel goed als kwaad doen kon. 1608.

VIII. Nadere uitbieding der Aartshertogen.

Terwyl de Duitſche gezanten, wien de handeling niet zeer behaagde, zig gereed maakten, om te vertrekken, hadden de Franſchen en Engelſchen, uit brieven van Richardot, vernomen „ dat de Aartshertogen een Beſtand van tien jaaren zouden „ toeſtaan; doch dat zy, ten opzigte der „ vryheid, geene andere woorden gebruiken wilden, dan die, in 't verdrag van „ wapenſchorſing, ſtonden:" welk laatſte niet overeen kwam, met de hoop, die Richardot, op zyn vertrek, aan Jeannin gege-

(*a*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 516, 523.
(*b*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* II. *p.* 514. *Tom.* III. *p.* 22, 27, 58. Grotii Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 545.

1608. geven hadt. Ook hadt Jeannin verwagt, dat de Aartshertogen, in hunnen naam en in dien des Konings van Spanje, zouden hebben willen handelen, uit kragte der volmagt, hun, door Filips, te vooren, verleend. Maar zy begeerden, tot nog toe, alleenlyk, te handelen, in hunnen eigen naam, doch zig ſterk maakende voor Filips, met belofte, van 't verdrag, door hem, te doen bekragtigen (*c*). Nogtans veranderden zy, hierin, eerlang, van gedagten, en beſlooten, ook in 's Konings naam, te handelen (*d*). In 't beveſtigen van de vryheid der Vereenigde Geweſten, wilden zy zig nu ook bedienen van 't ontwerp van Jeannin, waarvan wy, *hiervoor* (*e*), gewaagd hebben, met uitlaating alleen van het woord *erkennen* (*f*). Volgens dit ontwerp, ſtelde Jeannin dan de hoofdpunten van een Verdrag op, behelzende, behalve de verklaaring van met de Staaten te handelen, als dezelven houdende voor vry; dat Filips de keuze aan zig behieldt, of hy, in de Indien, beſtand of oorlog begeerde; en, dat men, omtrent de grenſcheidingen en andere punten, waarover men verſchilde, in eene nadere onderhandeling, overeenkomen zou. Doch de Staaten, die begeerd hadden, dat hunne vryheid en *Oppermagt*, *voor altoos*, *erkend* werdt, in zulk een verdrag, te doen bewilligen, hadt merke-

Ontwerp der hoofdpunten van een Verdrag.

(*c*) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* II. *p.* 533, 535.
(*d*) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* III. *p.* 22.
(*e*) *Bl.* 386.
(*f*) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* III. *p.* 23, 27.

kelyke zwaarigheid in (g). De Franſche en Engelſche gezanten, voor 't laatſt, verzeld van de Duitſchen, verſcheenen, ten deezen einde, op den agttienden van Wynmaand, in de Vergadering der algemeene Staaten: alwaar Jeannin, uit aller naam, eene aanſpraak deedt, die wy gewigtig genoeg geoordeeld hebben, om hier, vertaald, te worden ingevoegd. Dus ving hy aan: 1608.

IX. Redevoering van Jeannin, om het Beſtand aan te pryzen.

MYNE HEEREN,

„ Wy hebben u, uit den naam der Koningen en Vorſten, onze meeſteren, een veeljaarig Beſtand voorgeſlaagen, op voorwaarden, vervat in een geſchrift, u, op den zevenentwintigſten van Oogſtmaand laatſtleeden, overhandigd: welke voorwaarden ons zo heilzaam ſcheenen voor uwen Staat, dat wy verwagt hadden, dat zy, door ieder Lid van deeze uwe Vergadering, met veel genoegen, gehoord en omhelsd zouden zyn geworden. Nogtans, zyn wy onderrigt, dat het 'er zo niet mede gegaan is; maar dat dit geſchrift verſchillende beweegingen verwekt heeft, in uwe gemoeden: oordeelende ſommigen, dat men 't Beſtand, als voordeelig, behoorde te aanvaarden. Anderen, daarentegen, en onder deezen, luiden van den hoogſten rang en verdienſten jegens uwen Staat, hebben, dag aan dag, met heete en hevige drift, gear-

(g) Negotiat. de JEANNIN Tom. II. p. 393.

1608. „ gearbeid, om het, als de aanſtaande
„ oorzaak van uwen ondergang, te doen
„ verwerpen. En om het nog haatelyker
„ af te maalen, heeft men 'er bygevoegd,
„ dat het, door de liſten en konſtenaaryen
„ uwer vyanden, ontworpen was: 't welk
„ zo veel is, als ons, die het eerſt voor-
„ geſteld hebben, verdagt te maaken van
„ eenig wangedrag, of, om ons zagter te
„ handelen, te doen gelooven, dat wy niet
„ omzigtig en opmerkzaam genoeg ge-
„ weeſt waren, om te voorkomen, dat
„ men ons verkloekte.

„ Wy laaten, nogtans, niet na, het
„ beſte te gevoelen van derzulker yver
„ voor 't gemeene welzyn. 't Gebeurt zeer
„ dikwils, dat eerlyke en wyze luiden,
„ ſchoon zy allen een en het zelfde oog-
„ merk hebben, verſchillen, in gevoelens
„ en overleggingen van gewigt. Maar wy
„ bidden hun, het zelfde van ons te wil-
„ len vertrouwen, en dat wy, in het voor-
„ ſtellen van dit Beſtand, voorgehad heb-
„ ben, uwen Staat dienſt te doen en te be-
„ voordeelen; niet uwen vyanden te be-
„ haagen. Ook is 't waar, dat de gezan-
„ ten der Aartshertogen ons, deswege,
„ zwaare klagten gedaan, en in de byeen-
„ komſten, met hen gehouden, dikwils,
„ verklaard hebben, dat zy nimmer een
„ Beſtand ſluiten zouden, op de voorwaar-
„ den, in ons geſchrift vervat, welken zy
„ zeiden, hun te nadeelig te zyn; dat ook
„ de Aartshertogen dit zelfde den twee Ko-
„ ningen, in Frankryk en in Engeland,

„ door

„ door hunne gezanten hebben doen be- 1608.
„ tuigen; hebbende niets zo veel toege-
„ bragt, om de Aartshertogen over te haa-
„ len, tot het aanneemen en goedkeuren
„ van ons geſchrift, dan dat zy gewaar ge-
„ worden zyn, dat deeze Vorſten meer be-
„ geerte toonden, om 'er iets by te voe-
„ gen, in uw voordeel; dan dat zy 'er iets
„ van zouden hebben willen aftrekken.

„ De Aartshertogen ſtaan dan nu toe,
„ dat men, in 't eerſte punt, welk uwe
„ vryheid betreft, zo veel verklaare, als
„ in de eerſte wapenſchorſing en in dit ge-
„ ſchrift begreepen is: maar zy willen 'er
„ niets meer byvoegen, onaangezien wy,
„ om ook den naauwſtgezetten in uwen
„ Staat te vergenoegen, hun zulks, by
„ aanhouding, verzogt en gebeden heb-
„ ben. Zy hebben ons geantwoord, dat
„ zy niet verder verpligt waren; dat dit
„ ook alles was, wat zy, met veele moei-
„ te en na herhaalde weigeringen, hadden
„ konnen verkrygen van den Koning van
„ Spanje: wiens Raaden meer neigden, om
„ deeze handeling af te breeken, dan om
„ de hand te leenen, tot het ſluiten van een
„ verdrag, op de voorwaarden, welken gy
„ begeerd hadt.

„ Ook komt het ons voor, dat uwe vry-
„ heid, niet ſlegts geduurende het Beſtand,
„ maar zelfs voor altoos, genoegzaam ver-
„ zekerd is, door het gene zy u toeſtaan;
„ zynde het buiten voorbeeld, dat, in dier-
„ gelyke veranderingen, die, door de wa-

„ pe-

1608. „ penen, geſchieden, de Oppervorſten, na
„ dat zy ontbloot waren van hunne heer-
„ ſchappy, gedwongen zyn geworden, om,
„ door eene openbaare verklaaring, eenen
„ ſchandelyken afſtand te doen van hun regt
„ tot dezelve, ten ware zy, by ongeluk,
„ hunnen vyanden in handen gevallen wa-
„ ren. Maar de Vorſten, die u de vryheid
„ toeſtaan, leggen niet, overwonnen, aan
„ uwe voeten; noch worden, door geweld
„ en door den uiterſten nood, gedrongen,
„ om in uwe begeerte te bewilligen.

„ De Zwitſers genieten, nog tegenwoor-
„ dig, hunne vryheid, uit kragte van een
„ bloot beſtand, zonder immer zulk eene
„ verklaaring, als men u aanbiedt, ver-
„ kreegen te hebben: en in de verande-
„ ringen, ten tyde onzer ouderen, in Dee-
„ nemarke en in Zweeden, voorgevallen,
„ zynde Koning Chriſtiaan, by openbaar
„ beſluit, beroofd van zyne Staaten; ver-
„ genoegden de Vorſten, die in zyne plaats
„ geſteld werden, zig wel met dit beſluit,
„ zonder hem, ſchoon hy hun, naderhand,
„ als krygsgevangen, in handen gevallen
„ was, te noodzaaken, om hun zyn regt
„ af te ſtaan. Zy oordeelden, naamlyk,
„ dat zy hun regt tot de heerſchappy beter
„ zouden konnen verzekeren, door het ge-
„ not derzelve, door een goed gedrag,
„ en door het zorgvuldig behouden der
„ vriendſchap van magtige Vorſten dan
„ door eenig ander middel. En zy hebben
„ zig, inderdaad, in 't nieuwlings verkree-
„ gen

„ gen gebied, gehandhaafd. De verjaag- 1608.
„ en beroofde Koning heeft zig, nimmer,
„ in zyne verlooren' Ryken, konnen her-
„ ſtellen, onaangezien hy een Zwager was
„ van Keizer Karel den V, toenmaals den
„ magtigſten Vorſt van 't Chriſtenryk.

„ En om de waarheid te zeggen, gy doet
„ uwer vryheid zeer veel te kort, metze,
„ zo dikwils, in twyfel te trekken, en het
„ regt tot dezelve, door zo veel zorg en
„ twiſtens, te zoeken by uwe vyanden: e-
„ ven of gy het openbaar beſluit, volgens
„ welk, gyze, reeds zo lang, genooten
„ hebt, en welk, door het geluk uwer wa-
„ penen, beveſtigd is, niet voldoende en
„ wettig hieldt, zo 'er niet bygevoegd
„ werdt, 't gene gy van hun meent te ver-
„ werven: 't welk, nogtans, even nutte-
„ loos zal zyn, zo dezelfde wapenen, door
„ welken gy deeze vryheid verkreegen
„ hebt, en zo het goed gedrag, welk gy,
„ in 't gevolg, houden zult, u dezelve niet
„ verzekeren.

„ Wy konnen ook niet gelooven, dat
„ men thans op deeze zwarigheid ſtaan
„ blyft, om dat men de uitdrukkelyke ver-
„ klaaring, die nu gevorderd wordt van
„ de Vorſten, met welken gy handelt, voor
„ noodzaakelyk aanziet: maar om dat men
„ wel weet, dat zy u zal geweigerd wor-
„ den, wil men zig van deeze weigering,
„ als van een glimpig voorwendſel, be-
„ dienen, om 't Beſtand te doen verwer-
„ pen, tot groot genoegen van hun, die

„ dit

1608. „ dit liefſt zagen; maar tot verdriet van
„ veele anderen in uwen Staat, en van ons
„ zelven, die 't Beſtand voor zo voordee-
„ lig houden, als anderen toonen bedugt
„ te zyn, dat het u mogt benadeelen. De
„ redenen van ons gevoelen hebben wy, in
„ geſchrifte, geſteld, en, te gelyk, ge-
„ antwoord, op de tegenwerpingen, ver-
„ ſpreid in eenige ſchriften, die gang heb-
„ ben onder 't volk: op dat gyze, met
„ meer gemak en naar vereiſch van 't ge-
„ wigt der zaake, zoudt konnen naarzien
„ en onderzoeken.

„ Na 't punt der vryheid, welk het eer-
„ ſte is van ons ontwerp, volgt dat van
„ den handel op de *Indien*: *welk ook*
„ toegeſtaan is. Maar de Aartshertogen
„ begeeren, dat men den Koning van Span-
„ je drie maanden tyds geeve, om te kie-
„ zen, of deeze handel, onder de wape-
„ nen, of, met wederzydſche bewilliging,
„ gedreeven zal worden. Geſchiedt deeze
„ keus niet, binnen den beſtemden tyd;
„ dan blyft alles zo als het tegenwoordig
„ is, zonder dat, ter gelegenheid van ee-
„ nige vyandlykheden, welken men, in
„ de Indien, zou mogen pleegen, het te-
„ genwoordig Beſtand zal geagt worden
„ gebroken te zyn.

„ In de behoudenis van 't gene *elk* te-
„ genwoordig bezit, is geene grooter zwaa-
„ righeid: en wat de andere punten be-
„ treft, welken men, tot wederzydſch ge-
„ mak, by 't Beſtand zou konnen voegen;

„ wy

„ wy hebben, desaangaande, een ontwerp 1608.
„ ontvangen van den Preſident Richardot,
„ zo ver zy de Aartshertogen raaken: wy
„ hebben ook het papier gezien, begrypende uwe eiſchen, op de Vredehandeling:
„ wy zullen daar uitneemen en byvoegen,
„ 't gene, ten uwen nutte, zal geoordeeld
„ worden dienſtig te zyn: in al 't welke,
„ wy niets vinden, welk de voltrekking
„ van dit goede werk zou konnen verhinderen, mids men, in de eerſtgemelde
„ punten, eens blyve.

„ Wat den tyd aanbelangt, dien 't Beſtand behoort te duuren; de gezanten der
„ Aartshertogen hadden ons, voor hun
„ vertrek, altoos, verklaard, dat zy geen
„ beſtand begeerden te maaken, dan voor
„ zeven jaaren, ten langſte: maar zy hebben ons, ſedert, geſchreeven, dat de
„ Aartshertogen, op ons ernſtig en aanhoudend verzoek, beſlooten hadden, den
„ tyd, tot op tien jaaren, te verlengen.
„ Indien 't ons mogelyk geweeſt ware,
„ zoudenwe 'er nog gaarne eenige jaaren
„ hebben doen byvoegen: om dat uwe veiligheid, voornaamlyk, afhangen moet
„ van deezen langen tyd, en van het vreedzaam genot uwer vryheid, geholpen door
„ een goed gedrag; niet van de woorden,
„ die gy, met zo veele zorgvuldigheid, in
„ uw verdrag, wilt ingevoegd hebben.

„ Wy bidden u dan, dat gy u ſchikt
„ naar den raad, u gegeven, uit den naam
„ van Vorſten, die zo veel zorg draagen

1608. „ voor uwe behoudenis; die zeer wel on-
„ derrigt zyn van den ſtaat uwer zaaken,
„ en die ervaarenis te over hebben, om te
„ verſtaan en te onderſcheiden, wat heil-
„ zaam of ſchadelyk voor u zy. Zy wee-
„ ten wel, dat de vrees van zulken, die
„ oordeelen, dat dit Beſtand niet van al-
„ le zwaarigheden en ongemakken vry zal
„ konnen zyn, niet ydel is; maar zy be-
„ grypen, niet min klaar, dat de gevaar-
„ lykheden des oorlogs nog veel grooter
„ zouden zyn: en dat men de eerſten, door
„ een goed en wys gedrag, ontwyken kan,
„ daar de tweeden onvermydelyk ſchynen:
„ of zo 'er eenig middel zy, om 'er zig
„ voor te hoeden; dit middel al zo zeer
„ afhangt van eens anders magt en goed-
„ willigheid, als van u zelven en van uwe
„ eigen vermogens.

„ Wy vermaanen u, insgelyks, dat gy u
„ niet afſcheidt van elkanderen; maar dat
„ elk, zyn gevoelen, door goede rede-
„ nen, zonder drift en verbitterdheid,
„ verdedigd hebbende, zig laate over-
„ tuigen; of zig, ten minſten, onderwer-
„ pe aan 't beſluit, welk, in 't gemeen,
„ zal worden goedgekeurd: betoonende,
„ door zulk een voorzigtig en edelmoedig
„ gedrag, dat gy grooter liefhebbers zyt
„ van den gemeenen welſtand, en van de
„ vereeniging, die u, tot hiertoe, in voor-
„ ſpoed bewaard heeft, dan geneigd, om
„ uwe gevoelens te doen opvolgen, wan-
„ neer zy verdeeldheid onder u te wege

„ bren-

„ brengen, en hier door, oorzaak zyn zou- 1608.
„ den van het bederf van uwen Staat.

„ Wy moeten u ook zeggen, wy, in 't
„ byzonder, die, van wege den Allerchris-
„ telykſten Koning, tot u afgezonden zyn,
„ dat wy onderrigt geworden zyn, dat ſom-
„ migen, tot verkleining der agtinge, wel-
„ ke men verſchuldigd is aan den goeden
„ en wyzen raad, die u door zyne Maje-
„ jeſteit gegeven wordt, voortgaan met
„ het verſpreiden van loſſe gerugten on-
„ der u, als of de komſt van Don Pedro
„ de Toledo in Frankryk en deszelfs lang
„ verblyf aldaar 's Konings genegenheid
„ te uwaards veranderd, en te wege ge-
„ bragt hadt, dat wy zo ſterk dringen,
„ op het ſluiten van een beſtand. Doch
„ dit 's eene onbeſchaamde laſtering van
„ eenen Vorſt, die zig, altoos, als uw
„ waaragtige vriend gedraagen heeft, zon-
„ der naar eenig verbond van vriendſchap
„ te willen luiſteren, welk aan uwe vei-
„ ligheid en behoudenis nadeelig zou kon-
„ nen zyn; en die nog dien zelfden wil
„ heeft, mids gy, van uwe zyde, in het
„ beſluit, welk gy, op den voorſlag van
„ een beſtand, ſtaat te neemen, zo veele
„ agting toont voor zynen raad, als zyne
„ genegenheid te uwaards, en de zorg,
„ die hy draagt voor uwe welvaart en voor-
„ ſpoed, waardig zyn.

„ Gy kont u ook te binnen brengen, dat
„ de moeite, die wy tegenwoordig nee-
„ men, om uwe ruſt te helpen bevorde-

1608. „ ren, begonnen is, van den eerſten dag
„ af, dat wy in deeze Plaats gekomen
„ zyn; en dat wy, na dikwils herhaald te
„ hebben, dat het gene voor u nuttigſt was
„ zyner Majeſteit aangenaamſt zou zyn,
„ weinig laater, daarby gevoegd hebben,
„ dat wy, onderrigt van den ſtaat uwer
„ zaaken, oordeelden, dat gy geen' beter',
„ geen' veiliger' weg in ſlaan kondt dan
„ vrede, op redelyke voorwaarden, te
„ ſluiten, en zo deeze niet te verkrygen
„ ware, dat een veeljaarig Beſtand nog be-
„ ter was dan de vernieuwing des oorlogs:
„ al 't welk voorgevallen is, lang voor dat
„ men tyding hadt van de aankomſt van
„ Don Pedro de Toledo, *in* Frankryk. Wy
„ hebben, op zo veele andere wyzen, doen
„ blyken de ſterke genegenheid van zyne
„ Majeſteit, om u de vrede, of, by man-
„ gel daarvan, een beſtand te bezorgen,
„ dat men ons veeleer veroordeeld heeft,
„ wegens onze groote drift, tot het een of
„ het ander, dan dat men gevorderd zou
„ hebben, dat wy 'er nog meer voor yver-
„ den. Doet dan zelven deeze laſteringen
„ en bedriegeryen ophouden: toont, dat
„ gy dankbaar zyt, en beter gevoelens
„ hebt van de zuiverheid en opregtheid
„ zyner Majeſteit: anders zult gy hem,
„ als met geweld, onttrekken de begeer-
„ te, die hy heeft, om voor uwe zaaken
„ te zorgen (*b*)."

Na

(*b*) Propoſ. *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 3.

Na 't einde van deeze aanſpraak, die, met groote aandagt, gehoord werdt, las men 't geſchrift, welk de gezant, te gelyk, hadt overgegeven, en waarin de regenen, welken ſommigen, en vooral Prins Maurits, die thans de Vergadering bywoonde (*i*), in zynen brief aan de Steden, tegen 't Beſtand, hadt bygebragt, omſtandiglyk, wederlegd werden. Onder anderen, werdt 'er in aangemerkt „ dat men „ niet vorderen moeſt, dat Filips en de „ Aartshertogen iet van 't hunne afſtonden, „ alzo de Oppermagten, ſlegts beſtierders „ zynde van den Staat, dien niet verminderen konden, met benadeeling hunner „ opvolgeren, door eenig verdrag, hoe „ genaamd; maar hiertoe, alleen door geweld, konden worden genoodzaakt. Dat „ men de erkentenis van onafhangkelykheid *voor altoos* vorderde, met opzigt „ op de Vorſten, die vrienden waren van „ den Staat; doch dat deezen, door hunne „ gezanten, verklaarden, voldaan te zyn, „ met de erkentenis, die hunne partyen „ aanbooden. Dat het niet te wagten was, „ dat de Koning van Spanje, geduurende „ 't Beſtand, zig in ſtaat zou zoeken te „ ſtellen, om den Staaten, daarna, een' feller oorlog aan te doen; om dat jonge „ Vorſten zig zelden op ſpaaren toeleggen, „ en Filips zig, na 't ſluiten van 't Beſtand, „ veelligt andere vyanden verwekken zou, „ die

1608. X. Geſchrift, tot wederlegging van 's Prinſen brief aan de Hollandſche Steden.

(*i*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 37. Grotii Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 546.

1608. „ die zyne ſchatkiſt zouden ledig houden:
„ waartegen de Staaten, geen nieuw ge-
„ bied zoekende, den tyd van 't Beſtand
„ zouden konnen beſteeden, om zig, te-
„ gen vyandlyke aanvallen, door ſpaaren
„ en vergaderen, en door 't aangaan van
„ voordeelige verbindteniſſen, te beveili-
„ gen. Dat de Spanjaard, geduurende 't
„ Beſtand, zou konnen toeleggen op 't ver-
„ wekken van tweedragt in de Geweſten,
„ en daartoe gebruik maaken van de ver-
„ deeldheid, welker beginſels men reeds
„ begon te beſpeuren, was geene reden,
„ om altoos in oorlog te blyven. Men
„ moeſt, tegen deeze liſten, waaken; die
„ egter, in eenen tyd van vrede, en voor-
„ al in eenen tyd van oorlog, veel meer dan
„ onder een beſtand, te dugten waren. Dan
„ was men meer bezorgd, om vereenigd
„ te blyven, en tegen vyandlyke aanſla-
„ gen op zyne hoede, om dat men wiſt,
„ dat 'er, op beſtand, ligtelyk, oorlog vol-
„ gen kon. Ook moeſt de geduurige ver-
„ andering, en het groot getal der Wethou-
„ deren in de Steden den vyand het om-
„ koopen moeilyk maaken. Dat 'er Krygs-
„ volk, in de bezettingen, vereiſcht werdt,
„ geduurende het Beſtand, was onbetwiſt-
„ baar; doch niet, dat het volk onwilliger
„ zyn zou, dan in eenen tyd van vrede,
„ om de laſten, hiertoe noodig, op te bren-
„ gen; mids men het, by tyds, en voorzig-
„ tiglyk, daartoe, wiſt te bereiden. Dat
„ het onderhoud van dit Krygsvolk niet te
„ wege brengen zou, dat men niets uitwon,

„ door

„ door het Beſtand, om dat men 'er meer 1608.
„ dan de helft van de tegenwoordige kos-
„ ten des oorlogs door zou beſpaaren. Dat
„ Lipſius den vyand een beſtand aangeraa-
„ den hadt; doch niet zulk een, als waar-
„ over men nu handelde, en waarby 's
„ Lands vryheid erkend zou worden. Dat
„ de Gendſche bevrediging, hoe kwalyk
„ onderhouden, nogtans, zeer heilzaam ge-
„ weeſt was voor Holland, welk, door 't
„ verplaatſen van den ſtoel des oorlogs,
„ binnen weinige jaaren, op zyn verhaal
„ gekomen, en in ſtaat geraakt was, om
„ den kryg te blyven voeren. Dat men
„ zig niet moeſt ſtooren aan de ſchriften
„ tegen 't Beſtand, die onder 't gemeen
„ geſtrooid werden, en enkelyk ſtrekten,
„ om 't volk op te hitſen tegen de Wet-
„ houders, zonder dat 'er de gemeene zaak
„ door bevoordeeld werdt; maar dat dee-
„ ze Vergadering de plaats was, waarin elk
„ Lid zyn gevoelen vryelyk zeggen moeſt.
„ Dat deeze Vergadering, uit de verſchil-
„ lende meeningen, de beſte moeſt kiezen,
„ en, behalve op de redenen, in dit Ge-
„ ſchrift voorgeſteld, ook letten op ande-
„ deren, die de voorzigtigheid, en de zorg
„ voor der Staaten belang verhinderden,
„ voor te ſtellen: anderszins, zouden zy,
„ die van het ſtrydig gevoelen waren,
„ en alles zeggen mogten, zonder te mis-
„ doen tegen den Staat, te veel voordeels
„ hebben, boven de anderen (*k*)." Voorts,
werdt

(*k*) Ecrit *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 9.

1608. werdt het Beſtand den Raad van Staate ook aangepreezen, door Winwood, die, van wege den Koning van Groot-Britanje, zitting hadt, in deezen Raad. Hy vertoonde, „ dat de Koning, zyn meeſter, hun niets „ aanriedt, dan waarvan hy zelf een voor„ beeld gegeven hadt; dat de nood alleen „ de wapenen regtvaardigde, en dat zulke „ wapenen van God en van Godvrugtige „ Koningen begunſtigd werden: doch dat „ zy niet noodzaakelyk waren, als zy, met „ eere, konden worden afgelegd. Dat, al „ konden de Staaten den oorlog voeren „ met hunne eigen' middelen alleen, zy „ egter niet behoorden van de hand te „ wyzen een Verdrag, waarby hun Gods„ dienſt, Vryheid en Koophandel onge„ ſchonden bleeven: datze, ten onregte, „ vreesden, voor 't gene, miſſchien, na 't „ uitgaan van 't Beſtand, gebeuren mogt, „ terwylze de gevaaren des oorlogs, die „ veel nader by waren, over 't hoofd za„ gen (*l*)." Ook merkte hy, by deeze of by eene diergelyke gelegenheid, aan „ dat „ men, op de onderhouding van 't Beſtand, „ geruſt zyn kon, om dat 'er zyn meeſter „ en de Koning van Frankryk waarborgen „ van wezen zouden:" waarop Prins Maurits antwoordde „ dat groote Koningen „ zig niet altoos ernſtig genoeg aantrokken „ de verongelykingen, die hunnen vrien„ den werden aangedaan. Dat zy zelfs, „ ſomtyds, redenen van ſtaat konden heb„ ben,

Winwood pryſt den Raade van Staate het Beſtand aan.

Raakt in een' hevigen twiſt met Prinſe Maurits.

(*l*) GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 548.

„ ben, die hen bewoogen, de beledigingen, 1608.
„ welken men hunnen perſoonen en onder-
„ daanen aandeedt, te ontveinzen. Dat
„ men zulks, onlangs, hadt gezien in den
„ Koning van Groot-Britanje, die gelee-
„ den hadt, dat men hem, zyne gemaalin,
„ zyne kinderen en de voornaamſten des
„ Ryks hadt zoeken te verdelgen; die ge-
„ weeten hadt, van wien hem deeze ramp
„ gebrouwen ware; en die egter niet hadt
„ nagelaaten, deszelfs vriendſchap te zoe-
„ ken, en te verſpreiden, dat hy zig ver-
„ zekerd hieldt, dat het onheil hem niet
„ uit dien hoek was t'huis gekomen." Win-
wood werdt zeer toornig, om deeze uit-
drukkingen. De Prins liet zig zelfs woor-
den ontvallen, die Jakob den blaam van
lafhertigheid of gebrek aan moed ſcheenen
aan te wryven. Winwood ſchreef alles o-
ver aan den Koning, die 'er zig, in eenen
Brief aan de Staaten, zeer over beklaagde,
vorderende, te gelyk, dat Prins Maurits
hem, in den Raad van Staate, herſtelling
van eere deedt: waartoe de Prins niet te
beweegen was; ſchoon hy zig, daarna, in
eenen Brief aan Koning Jakob, ontſchul-
digde (*m*). Ondertuſſchen, veroorzaakte
dit voorval eenige verwydering tuſſchen
Koning Jakob en den Prinſe, waarin de Fran-
ſchen groeiden (*n*).

XI. Tweede brief van den Prin-

Midlerwyl, hadt Prins Maurits, zig voe-
lende geraakt, door het geſchrift van Jean-
nin,

(*m*) T. Birch Negotiat. *from* 1592 *to* 1617. *p.* 286, 287.
(*n*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 251, 324. *Tom.* IV. *p.* 99.

1608. nin, eenen tweeden Brief geſchreeven aan de Hollandſche Steden, gedagtekend den eenentwintigſten van Wynmaand: waarin hy den inhoud van zyn voorig ſchryven nader aandrong en beveſtigde. Hy ſtondt omſtandig ſtil, op het groot gevaar van verdeeldheid en omkoopingen door den vyand, die, ſchreef hy, hier, dagelyks, meer aanhangers kreeg. En hy hieldt dit gevaar te grooter „ om dat 'er geene magt „ noch gezag in 't Land was, welk 'er in „ voorzien kon." Voorts drong hy, gelyk te vooren, op het blyven by het genomen beſluit, om geen verdrag aan te gaan, dan waarby 's Lands oppermagt, voor altoos, erkend werdt: en om, kon men dit niet bekomen, de wapenen wederom op te neemen. Ook beweerde hy, dat de zaak van 't Beſtand, volgens de Utrechtſche Vereeniging en andere overeenkomſten, niet by meerderheid van ſtemmen kon worden afgedaan; maar, noodzaakelyk, eenpaarigheid vereiſchte (o). De Prins liet het niet by deezen brief, maar, kort na 't afvaardigen van den zelven, uit den Haage verreisd zynde, om zynen Broeder, den Prins van Oranje, te ontmoeten, deedt hy een' keer door de Hollandſche Steden, zig, alomme, veele moeite geevende, om de Regenten derzelven te overtuigen, dat men geen Beſtand maaken moeſt, dan waarby 's Lands vryheid, in klaare bewoordin-

Ie aan de Hollandſche Steden.

Hy doet een' keer, door deeze Steden.

(o) *Zie* eene Overzetting van deezen Brief *in de* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 27.

dingen en voor altoos, beveſtigd werdt (*p*). 's Prinſen brieven en verſcheiden' ſchriften van minder gewigt, die, van tyd tot tyd, in 't licht kwamen, verwekten, door 't gantſche Land, eene byſtere giſting in de gemoeden. In deeze ſchriften, ſchroomde men niet, laſterlyk te ſpreeken van Kornelis en François Aarſens, en Oldenbarneveld door te ſtryken, als eenen ſmeeder van verderfelyke aanſlagen, gelyk men 't Beſtand hieldt te zyn. Men vertoonde hem, als een' man, die, door 't groot gezag, welk hy zig verkreegen hadt, mannen van veel hooger' ſtaat laſtig viel, en zulken, die met hem gelyk moeſten ſtaan, te verre boven 't hoofd gewaſſen was. Op eenen vroegen morgen, vondt men, voor de deure van zekeren Bode in den Haage, drie brieven, gerigt aan de Staaten van Holland, aan de algemeene Staaten, en aan *Reinier Pauw*, Burgemeeſter van Amſterdam. Zy werden, terſtond, in de Vergadering der Staaten, gelezen. 't Beſtand werdt 'er in vertoond, als eene liſtige uitvinding des vyands: en de Advokaat, als zig bedienende van ſlinkſche middelen, om het door te dryven; waarom hy niet min dan eenen ſchandelyken dood geoordeeld werdt verdiend te hebben (*q*). Al 't welk, van elk, met groote verontwaardiging, gehoord werdt. Prins Maurits zelf verklaarde, dat de opſteller deezer brieven moeſt opgezogt en vaſtgezet worden (*r*). Maar

1608. Oldenbarneveld en de Aarſens worden, met vinnige ſchimpſchriften, aangetaſt.

(*p*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 74, 75.
(*q*) *Zie* Aitzema I. *Deel*, *bl.* 36.
(*r*) Reſol. Holl. 15 *Octob.* 1608. *p.* 243. Negot. *de* Jeann. *Tom.* III. *p.* 42, 43, 58.

1608. Maar de Advokaat, zig ziende bloot gesteld voor zo veel haats, betuigde, terstond hierna, in de Vergadering van Holland „ dat hem 't misnoegen en de haat „ der Grooten niet nieuw voorkwamen: „ dat hy, nogtans, nimmer eenige gevaa„ ren ontzien hadt, om zyn Vaderland „ dienst te doen, houdende hy zig, tegen „ alle gerugten en onvoorziene toevallen, „ gewapend met den troost van een op„ regt geweeten: maar dat hy nu de zaak „ van 't Bestand, in zig zelve onaange„ naam, nog zag verzwaaren, met den „ haat tegen zynen Persoon: waarom hy „ verzogt, dat de Staaten eenen anderen „ dienaar, min gehaat, in zyne plaatse „ wilde aanstellen, om 's Lands oorber te „ behertigen." Dit gezeid hebbende, stondt hy op, en vertrok. Men raadpleegde, kortelyk, op zyn voorstel, en besloot, terstond, vier of vyf Persoonen te magtigen, om hem te verzoeken, dat hy den Staat, dien hy, tot hiertoe, zo lang en getrouwelyk, hadt gediend met zynen raad; toch, in deeze bezwaarlyke tydsomstandigheden, niet verlaaten wilde. 't Geschiedde. De Advokaat liet zig beweegen (*s*), en aanvaardde zyn gewoonlyk ampt wederom, tot genoegen van de gantsche Vergadering, zonder dat zulken, die hem tegen waren, zig openlyk verklaaren durfden (*t*).

De Advokaat legt zyn Ampt neder.

Herneemt het wederom, op verzoek der Staaten van Holland.

De

(*s*) Resol. Holl. 15 *Octob.* 1608. *bl.* 245.
(*t*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 43. GROTII Hist. *Libr.* XVII. *p.* 548.

De gewoonlyke Dagvaart van Holland was nu aanſtaande: tegen welke, Prins Maurits de Steden zogt te beweegen, om tegen 't Beſtand te ſtemmen: maar Oldenbarneveld, zyn ampt met nieuwen luiſter hervattende, wiſt, nog voor 't einde van Wynmaand, het Lid der Edelen en twaalf der agttien Steden over te haalen, tot zyne meening (*u*). Om deeze klem by te zetten, hadt Jeannin te wege gebragt, dat 'er brieven herwaards kwamen van Koning Henrik, gedagtekend den drie-entwintigſten van Wynmaand, en gerigt aan de Staaten en aan Prinſe Maurits, ieder afzonderlyk: waarin 't Beſtand, ernſtelyk, aangeraaden werdt. Ook klaagde de Koning, in den brief aan Prinſe Maurits „ dat men hem „ zogt verdagt te maaken, als hadt hy 't „ gemunt op de vryheid van den Vereenigden Staat." Hy betuigde, daarentegen „ dat hy, in 't aanraaden van 't Be„ ſtand, niet op zyn eigen belang, maar „ op 't welzyn van den Staat en van den „ Prinſe gezien hadt. Ook wilde hy gaarne gelooven, dat Maurits niet tegen 't „ Beſtand yverde, dan uit zugt voor den „ gemeenen welſtand, en voor zyne eigen „ eere en geſlagt. Hy liet de Staaten en „ hem ook meeſter van hunne beſluiten: „ en wilde verder niet gaan, dan hun op„ regtelyk en vriendelyk te raaden; welk „ zyn gedrag hy vertrouwde, dat, voor„ taan, niet misduid zou worden: gelyk, „ voor-

1608. XII.

De meeſte Leden van Holland ſtemmen voor 't Beſtand.

Henrik de IV. ſchryft aan Prinſe Maurits.

(*u*) Negotiat. de JEANNIN Tom. III. p. 48.

1608. „ voorheen, geſchied was (*v*)." De Prins werdt, door dit ſchryven, een weinig nedergezet (*w*). Jeannin vermaande de Staaten, by 't overleveren van 's Konings brieven, ook zo ernſtig tot het Beſtand, dat veelen, daartoe, meer neigden dan te vooren. Ook beval hy hun, van 's Konings wege, de eendragt aan, en het behoorlyk onderhouden der bezettingen; waarop zy, zyns oordeels, met raade van Prinſe Maurits en Graave Willem, zonder uitſtel, behoorden te voorzien (*x*).

Nog vier Hollandſche Steden verklaaren zig voor 't Beſtand.

Weinige dagen verliepen 'er maar, of de yver van Oldenbarneveld haalde nog twee Hollandſche Steden over. Kort daarna, verklaarden zig nog anderen twee voor 't Beſtand. Delft en Amſterdam waren nu de eenigſten, die nog bleeven dringen, op eene breeder erkentenis der vryheid: doch men hadt goede hoop, dat zy zig ook, eerlang, by de meerderheid, zouden voegen (*y*). Ik vind, dat de Advokaat, op den agttienden van Wynmaand, in 't byzyn van eenen uit de Edelen en negen of tien uit de Steden van Holland, eene geheime opening gedaan heeft van het bedenken, welk hy hadt, op de handeling der Zeeuwen, in het verwerpen van 't Beſtand (*z*); doch waarin dit beſtaan, en of het iet toegebragt hebbe, om de Leden in het Beſtand te doen be-

(*v*) *Voiture* Lettr. *dans les* Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 61, 62.
(*w*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 109.
(*x*) Propoſ. *dans les* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 80.
(*y*) Negot. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 93, 96, 101, 102, 105.
(*z*) Reſol. Holl. 18 *Oktob.* 1608. *fol.* 247.

bewilligen, is my, nergens, klaarlyk, gebleeken. Alleenlyk blykt, dat de Prins, drie dagen hierna, ter Vergaderinge van Holland, verſcheenen zynde, opening gevorderd heeft van zeker Geſchrift, opgeſteld om het Beſtand ſmaakelyk te maaken: ook van zeker vermoeden, in de Vergadering, of by eenige byzondere Leden, voortgebragt ten zynen nadeele, en ten nadeele van zyn gantſche Huis: waartegen hy aanboodt, ook, ſchriftelyk, te willen opgeeven, wat grond hy hadt, om te vermoeden, dat zy, die zulke onwaarheden, ten zynen nadeele, verſpreidden, regelregt naar Spanje wilden. Men antwoordde, hierop, dat men bereid was, zyner Doorlugtigheid over te leveren, 't gene voor en tegen 't Beſtand in geſchrift geſteld was. Dat de Vergadering geene kennis hadt van iets, welk, ten nadeele zyner Doorlugtigheid, voorgedraagen was; en dat zy hem verzogten, zig nader te openen, zo hy iet hadt tegen eenig Lid der Vergaderinge (*a*). Doch ik vind niet, dat deeze zaak eenig verder gevolg gehad heeft. 1608.

XIII. Zeeland blyft 'er beſtendig tegen.

De vyf Geweſten bleeven ook nog geneigd tot het Beſtand; ſchoon men getragt hadt, Utrecht te doen veranderen: den Gekoorenen, of eerſten Staat aldaar voorhoudende, dat zy de geeſtelyke goederen, welken zy bezaten, zouden moeten afſtaan, zo men beſtand maakte (*b*). Zeeland alleen hieldt

(*a*) Reſol. Holl. 21 *Octob.* 1608. *bl.* 250.
(*b*) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 97.

1608. hieldt zig by zyn gevoelen, willende zelfs niet gedoogen, dat 'er, om tot beſluit te komen, omvraag gedaan werdt, en dringende op de woorden der Utrechtſche Vereeniging, volgens welken, de Geweſten geen verdrag maaken mogten met den vyand, dan met algemeene bewilliging der bondgenooten: en die, daarenboven, vorderden, dat de geſchillen, onder de Geweſten vallende, aan de uitſpraak der Stadhouderen, zouden verbleeven worden (*c*).

Hevige twiſt, tuſſchen dit en de overige Leden.

De Gemagtigden van dit Geweſt, na lang draalen, op den elfden van Slagtmaand, ter algemeene Staatsvergaderinge verſcheenen zynde (*d*), vielen 'er hevige woorden, tuſſchen hen en de overige Leden. Sommigen zeiden „ dat de vraag niet meer was, „ of men Beſtand maaken zou of niet; maar „ of Zeeland alleen allen anderen Geweſten „ de wet zou ſtellen." Zo ver liep de twiſt, dat de Zeeuwen ſpraken, van zig te willen afzonderen van de overigen, die, daarentegen, in overleg namen, om, zonder Zeeland, beſtand te maaken. In deeze hitte der gemoeden, vondt Jeannin dienſtig gebruik te maaken van een ſterker middel, dan hy, tot hiertoe, gebezigd hadt.

Ernſtige rede van Jeannin, voor 't Beſtand, en tegen de Zeeuwen.

De Franſche en Engelſche gezanten, op den agttienden van Slagtmaand, gehoor verworven hebbende, ter algemeene Staatsvergaderinge, liet Jeannin zig uit, in eene rede van deezen zin: „ Vernomen hebben-

„ de,

(*c*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 101, 105. GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 548, 549.

(*d*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 104.

„ de," zeide hy „ dat Zeeland het Beſtand, 1608.
„ tot zo verre, verwerpt, dat dit Geweſt
„ zig van de anderen, en van de Vorſten,
„ uwe vrienden en bondgenooten, die 't
„ Beſtand goedkeuren en aanraaden, ſchynt
„ te willen afſcheiden; zyn wy, in deeze
„ uwe Vergadering, gekomen, om de
„ Heeren Zeeuwen te verzoeken, dat zy
„ zig voegen by de andere Geweſten. Een-
„ dragt is noodig in uwen Staat, en 't be-
„ taamt wyzen en braaven luiden, na 't
„ voorſtellen en aandringen van hun by-
„ zonder gevoelen, zig te onderwerpen aan
„ het meerder getal: vooral, in Volksre-
„ geeringen, waar geen hoofd is, welk magt
„ heeft, om het gevoelen, welk hem beſt
„ ſchynt, te doen volgen. De verdeeld-
„ heid, die tegenwoordig onder u is, kan,
„ onzes oordeels, ook, op geene andere
„ wyze, weggenomen worden. Want an-
„ dere bemiddelaars in te roepen; waar zal
„ menze vinden? De Koningen en Vor-
„ ſten, die u 't Beſtand aanpryzen, zullen,
„ door hen, die 't verwerpen, van de hand
„ geweezen worden, om datze zig, reeds,
„ te openlyk, verklaard hebben. En de
„ Geweſten, die 't Beſtand voor heilzaam
„ houden, zullen, om dezelfde reden, de
„ Heeren Stadhouders niet voor goede
„ mannen willen erkennen, ſchoon men
„ zegt, dat zulks, in de opkomſt van u-
„ wen Staat, plagt te geſchieden. Op wel-
„ ke wyze, zal dan dit uw verſchil wor-
„ den afgedaan? Zal één geweſt allen den

1608. „ overigen de wet ſtellen, en beletten tot
„ een beſluit te komen? Dit ſchynen zy
„ te beweeren, die zeggen, dat 'er eene
„ grondwet in uwen Staat is, die 't beveelt.
„ 't Voegt ons, vreemdelingen, niet, u-
„ we wetten te verklaaren. Maar de na-
„ tuur zelve leert ons, dat zulk eene wet
„ moet gemaakt zyn, om beroerte te voor-
„ komen, en om te beletten, dat gy, als
„ onderdaanen, met uwen vyand handel-
„ de; niet, om te verhinderen, dat gy u,
„ als gelyken met gelyken, met hem, ver-
„ droegt. Of zo men eene andere uitleg-
„ ging aan deeze wet geeven moeſt, zou-
„ den wy, met zeker' Romeinſch' Raadsheer,
„ in een ander geval, oordeelen, dat zulk
„ eene wet, of, voor altoos, of, voor
„ zekeren tyd, behoorde afgeſchaft te wor-
„ den, op dat menze niet verpligt ware op
„ te volgen, tot onherſtelbaar nadeel van
„ den Staat: welk 'er nu onvermydelyk
„ uit volgen zou, naardien elk weet, dat
„ alle de Geweſten met elkanderen niet in
„ ſtaat zyn, om den oorlog te voeren,
„ zonder uitheemſche hulpe. Gy allen hebt
„ ons dit, ook in gevolge van Staatswyze
„ beſluiten, zo dikwils, verklaard, dat het
„ ons verwondert, dat men thans waant,
„ met mindere koſten te konnen oorloo-
„ gen; daar de vyand niet zwakker ge-
„ worden is, en gy niet magtiger zyt, dan
„ te vooren. Maar veelligt meent men,
„ dat de Koningen te veel belang hebben,
„ by de behoudenis van uwen Staat, en

„ dat

„ dat zy u, om deeze reden, wel zullen 1608.
„ moeten helpen. Doch bedriegt u niet.
„ Wy verklaaren u, op uitdrukkelyken
„ laſt van onze Koningen, dat, zo uwe
„ partyen weigeren beſtand te maaken, op
„ de voorwaarden, u, door ons, voorge-
„ ſteld, zy van zins zyn, u, meer nog dan
„ te vooren, te onderſteunen. Maar zo
„ de handeling, door uw toedoen, afge-
„ broken wordt, zo gy den raad, dien zy u
„ geeven verwerpt, moet gy geen' onder-
„ ſtand van hun wagten. 't Afwyzen van
„ zulke eerlyke en voordeelige voorwaar-
„ den zou den oorlog onregtvaardig maa-
„ ken, en onze Koningen zouden niets
„ willen doen, dat opſpraak onderhevig
„ was. Ook verwondert het verſtandigen
„ zo zeer, dat Filips u zulke voorwaarden
„ aanbiedt, als dat gy u nog beraadt, om-
„ ze te aanvaarden. En wy, die ons hier
„ bevinden, konnen geene redenen be-
„ denken, waarom men zig zo ſterk aan-
„ kant, tegen het ſluiten van een beſtand,
„ op zulke voorwaarden. Onze Koningen, en
„ hunne voornaamſte Raaden houden uwe
„ vryheid, niet ſlegts geduurende het Be-
„ ſtand; maar voor altoos, genoegzaam
„ verzekerd, door deeze voorwaarden. 't
„ Woord *Vryheid*, als het van een Land of
„ Gemeenebeſt gebruikt wordt, ſluit de
„ opperſte magt in. Dat Spanje en de
„ Aartshertogen niets op dit Land ei-
„ ſchen, betekent, dat zy uwe Heeren niet
„ meer zyn. De erkentenis uwer vryheid

1608. „ is ook niet bepaald aan den tyd van 't
„ Beſtand: anders zou zulks klaarlyk moe-
„ ten uitgedrukt geweeſt zyn. Maar men
„ doet, by 't Beſtand, dezelfde onbepaal-
„ de verklaaring, die men, by eene Vre-
„ de, zou gedaan hebben, ten bewyze,
„ dat menze, in 't een en 't ander geval,
„ in gelyke betekenis, verſtaan wil heb-
„ ben. Filips wil geene breeder verklaa-
„ ring geeven, om, voor 't gemeen, ge-
„ zind het gedrag der Vorſten te veroor-
„ deelen, met eenigen ſchyn, te konnen
„ beweeren, dat deeze bepaald is, aan den
„ tyd van 't Beſtand. Doch hieruit volgt
„ niet, dat zy u niet behoort te voldoen.
„ Het wegneemen der andere zwaarighe-
„ den tegen 't Beſtand, als, het zorgen
„ voor de voldoening der gemeene laſten,
„ en voor de wyze van uwe Regeeringe,
„ indien men anders oordeelen mogt, dat
„ deeze, om zekerer en duurzaamer te zyn,
„ eenige verandering of verbetering noo-
„ dig hadt, hangt geheellyk van u zelven
„ af, ſchoon wy 'er u in helpen willen,
„ naar ons vermogen. Ontvangt dan den
„ raad, dien onze Koningen u geeven. Wy
„ verzoeken 't op de Heeren Zeeuwen,
„ wier geweſt, een der aanzienlykſten van
„ den Staat, ook het eerſte behoort te zyn,
„ om zig, ten gemeenen nutte, te laaten
„ overhaalen. Wy doen dezelfde bede aan
„ zyne Doorlugtigheid, aan den Heere
„ Graave Willem, en aan 't gantſche Huis
„ van Naſſau, dat zo veel gedaan heeft, tot

„ op-

„ opregting, beveſtiging en uitbreiding 1608.
„ van deezen Staat. Wy verzoeken, dat
„ zy ons de hand leenen, om Zeeland te
„ beweegen; op dat zy eens, met Focion,
„ dien grooten en wyzen hoofdman te A-
„ thene, mogen konnen zeggen, dat het hun
„ niet berouwt, eenen raad verworpen te
„ hebben, dien zy ſchadelyk hielden voor
„ 't gemeen; doch dat het hun egter ver-
„ blydt, dat de gevolgen van dien raad
„ beter en heilzaamer geweeſt zyn, dan zy
„ gedagt hadden (*d*)."

De Engelſche Gezant Spencer ſprak, daarna, op gelyken zin; daarby voegende „ dat een vrye Staat, alwaar de meerderheid van ſtemmen de overhand niet „ heeft, vergeleeken kon worden, by de „ maagd, van welke de ouden verhaalen, „ dat zy, door haare medeminnaars, die „ haar elk om ſtryd ten huwelyk begeerden, vaneen geſcheurd werdt." Ook vertoonde hy „ hoe veel nadeels de magt „ der gemeentsmannen, om zig te mogen „ kanten tegen de beſluiten des Raads, den „ Roomſchen Staat, weleer, hadt toegebragt (*e*)." Spencer beveſtigt zyne rede.

Beide deeze aanſpraaken, en vooral die van Jeannin hadden klem op de gemoeden. De duidelyke verklaaring, dat de Staaten geene hulp te wagten hadden, zo zy 't Beſtand verwierpen, verbaasde veelen, die zig hadden laaten beduiden, dat de Koninin- XIV. Veranderingen, op deeze aanſpraaken, gevolgd.

(*d*) Propoſ. *dans les* Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 113.
(*e*) GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 549.

1608. ningen, door hun eigen belang, gedrongen werden, de Staaten by te ſtaan. 't Was zeker, dat men, inzonderheid, de hulp des Konings van Frankryk niet miſſen kon; wiens onderſtand, geduurende de handeling zelve, vereiſcht werdt, tot redelyke voldoening van 't Krygsvolk, welk, ſomtyds, drie maanden ſolds te goede gehad hadt (*f*). De Gemagtigden van Zeeland begonden zelven, meer of min, te wankelen. Doch alzo zy geenen laſt hadden, om in 't Beſtand te bewilligen, moeſtenze eerſt nog een' keer naar huis doen. Jeannin ſprak hen, nog voor hun vertrek, en vondt toen, dat hunne voornaamſte zwaarigheid vrees voor 't keeren des koophandels naar Antwerpen ſcheen (*g*). Ook ging hy Prins Maurits vinden, die, naar ſommiger gedagten, zo ſterk ingenomen was tegen 't Beſtand, dat hy eer, door 't graauw en de ſoldaaten, beroerte in de Steden verwekken, en den Staat het onderſt boven keeren zou, dan gedoogen, dat 'er in bewilligd werdt (*h*). Doch Jeannin hieldt den Prins voor te wys en te eerlyk, dan dat hy, tot het neemen van zulke geweldige en onverſtandige maatregels, zou hebben konnen beſluiten. Ook dagt hy, dat anderen hem, veeleer, tegen 't Beſtand hadden weeten in te neemen, dan dat hy 'er, uit zig zelven, zo zeer afkeerig van geweeſt zou zyn (*i*). In 't geſprek, welk

Jeannin ſpreekt met Maurits.

(*f*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 214, 276.
(*g*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 121, 122.
(*h*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 173.
(*i*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 75, 90, 104, 136, 127, 206.

welk zy ſamen hadden, toonde zyne Doorlugtigheid zig zeer bekommerd, dat het Land wederom vervallen mogt, onder de Spaanſche heerſchappy. Oldenbarneveld, Jeannin komende vinden, werdt, door hem, op nieuws, verzoend met den Prinſe, wiens dienaar hy begeerde te blyven. 't Bleek, door den tyd, dat de Prins, in 't ſtuk van 't Beſtand, van gedagten veranderde: 't welk, voornaamlyk, toe te ſchryven was aan den brief des Konings van Frankryk, en aan het weigeren van onderſtand, in geval van oorlog, door de beide Koningen. Ook hadt Oldenbarneveld den Prinſe toegeſtaan, dat men, geduurende het Beſtand, dertigduizend man behoorde te onderhouden (*k*): 't welk niet weinig hielp, om hem minder afkeerig te maaken van het zelve. De Prinſeſſe Weduwe van Oranje, voor eenige maanden, te rug gekeerd uit Frankryk (*l*), alwaar zy haaren Zoon, Graaf Henrik Fredrik, hadt zoeken te bevorderen, door middelen, in welken de Koning geen gevallen genomen hadt (*m*), deedt, insgelyks, haar beſt, om Prins Maurits tot vreedzaamer gedagten te brengen. En voor 't einde van Slagtmaand, was hy geheellyk omgekeerd (*n*). 1608

Verzoent Oldenbarneveld met hem. Maurits verandert, in 't ſtuk van 't Beſtand.

Terwyl men naar de Gemagtigden van Zeeland toefde, traden de Staaten, met de gezanten, over derzelver ontwerp van Be-

De Staaten handelen met de gezan-

(*k*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 122, 123, 129, 131.
(*l*) Relol. Holl. 29 *Febr.* 1608 *bl.* 32.
(*m*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 296.
(*n*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 122, 126, 145.

1608. Beſtand, in onderhandeling. Zy ſloegen hun voor, dat men 't woord *als*, uit de erkentenis der vryheid, behoorde te laaten, en 'er de woorden *voor altoos* byvoegen, willende dus niet geſteld hebben, dat men met de Staaten in handeling tradt, *als houdende dezelven voor vrye Staaten*; maar *houdende dezelven voor vrye Staaten, voor altoos*. Doch men deedt hen begrypen, dat deeze veranderingen noodeloos, en ook niet te verkrygen waren, en 't ſcheen niet, dat zy 'er ſterk op ſtaan wilden. Ook werden eenige andere zwaarigheden, welken zy maakten, ligtelyk, uit den weg geruimd (*o*).

ten, over derzelver ontwerp.

XV. Gerugt, dat Filips 't Beſtand verwerpt.

Doch terwyl men zig hier, meer en meer, ſchikte om in 't Beſtand, volgens 't ontwerp der gezanten, te bewilligen, kwamen 'er gerugten, dat dit ontwerp den Koning van Spanje niet aanſtondt (*p*). Richardot zelf ſchreef aan Jeannin, dat Filips zig zo handelbaar niet aanſtelde, als te vooren, en hy gaf de ſchuld van deeze verandering aan den Koning van Groot-Britanje, die dien van Spanje hoop gegeven zou hebben, op een beſtand, waarin geen woord van de vryheid der Staaten gerept werdt. En ſommigen in de Vereenigde Geweſten waren nu zo zeer gezet op ruſt, dat zy, in zulk een beſtand, bewilligd zouden hebben: hoewel anderen, kloekhertiger van aart, zig, vierkant, daartegen verklaarden (*q*). Doch of het

(*o*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 139, 140, 194.
(*p*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 123, 149.
(*q*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 169. GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 550.

het ſchryven van Richardot waaragtig ware, is bezwaarlyk te zeggen. Veelen geloofden 't, vooral de Franſchen: maar in Engeland werdt het plat uit ontkend (*r*). De gezanten ſchreeven, midlerwyl, aan de Aartshertogen, ofze vertrouwen mogten, op de handeling, onlangs, met hen, aangevangen, en kreegen, voor antwoord, dat zy laſt tot de handeling gegeven hadden, in gevolge eener volmagt, hun verleend door Koning Filips, welk antwoord den Staaten, tot hunne geruſtſtelling, werdt medegedeeld (*s*). 1608.

Van de wapenſchorſing, die nu naar 't einde liep, begeerden de Aartshertogen verlenging, die, door de gezanten der twee Koningen, ter algemeene Staatsvergadering, verzogt werdt. Ten zelfden tyde, gavenze te verſtaan, dat zy een Beſtand voor twaalf of vyftien jaaren zouden zoeken te bedingen: ook, dat de Indiſche handel, eer met 's Konings toelaating dan onder de wapenen, gedreeven werdt (*t*). De Staaten beſlooten, kort hierna, den tyd der wapenſchorſinge, tot den vyftienden van Sprokkelmaand des volgenden jaars, te verlengen (*u*). De wapenſchorſing wordt verlengd.

Midlerwyl, zonden de Aartshertogen *Inigo*, Biegtvader van Albertus, naar Spanje, om Filips het Beſtand, op den voet, door XVI. De Aartshertogen bewerken Filips

(*r*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 179, 198, 207, 223, 224, 250, 254, 272, 274, 290.
(*s*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 153, 154, 155, 185, 189.
(*t*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 163, 189.
(*u*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 199, 211.

1608. door de gezanten beraamd, ſmaakelyk te maaken (*v*). Hy hadt laſt, om te vertoonen „ welke voordeelen men, voor den „ koophandel van Brabant en Vlaanderen, „ uit het Beſtand, te wagten hadt, wor„ dende de havens deezer Geweſten nu al„ len geſlooten gehouden; dat men, geduu„ rende het zelve, ook voor 't belang van „ den Roomſchen Godsdienſt zorgen zou, „ wanneer de oude haat wat aan 't verkoe„ len geraakt was onder een volk, welk „ haakte naar verandering, en reeds, in „ 't ſtuk van den Godsdienſt, oneenig was. „ Dat men voor 't gebruiken der dubbel„ zinnige woorden, die van de vryheid der „ Staaten gewaagden, niet bekommerd be„ hoefde te zyn; alzo de gezanten der Ko„ ningen niet alleen getoond hadden, dat „ het regt van Spanje, daardoor, niet ver„ kort werdt; maar derzelver ydelheid was „ ook, uit de ſcherpzinnige uitleggingen „ van ſommige Staatſchen, gebleeken." En deeze redenen, ondersteund door het gezag des Hertogs van Lerma, die thans doen en laaten was by den Koning, bragten zo veel te wege, dat Filips, eindelyk, in 't Beſtand bewilligde (*w*): ſchoon zyn beſluit, om de Staaten handelbaarder te maaken, zo lang als 't mogelyk ware, bedekt gehouden werdt.

lips tot het Beſtand.

Gevegt by Ryn berk,

In krygsbedryven, was, dit jaar, niets uitgeregt. Alleenlyk werdt eene vyandlyke par-

(*v*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 163.
(*w*) BENTIVOGLIO Verhaalb. *bl.* 420-424. GROTII Hiſt. *Libr.* XVII. *p.* 550.

party, die, omtrent Aardenburg, op 't vee der Stedelingen loerde, door de onzen, overvallen en geslaagen (x). Eenige Staatsche Ruiters, daarentegen, in Slagtmaand, te ongebonden, langs den Duitschen bodem, stroopende, werden overvallen door de bezetting van Rynberk, dieze, grootendeels, versloeg. Adolf van Nassau, een moedig jongeling, doch die den soldaaten te veel wils gaf, sneuvelde, by deeze gelegenheid. Zyn dood bleef egter niet ongewrooken. Zyne Ruiters, die zig, te vooren, verspreid hadden, wederom samengetrokken zynde, overvielen de Rynberkschen, en versloegen 'er eenige honderden van (y). Te Oostende, bespeurde men, in Wintermaand, beginsels eener muiterye, by mangel van betaalinge. Doch de Aartshertogen zonden Pompejo Justiniani, met ander volk, waaraan men zo veel niet schuldig was, derwaards (z). 1608. waarin Adolf van Nassau sneuvelt.

't Ryk van Marokko, in Afrika, in deezen tyd, ontrust zynde, door eenen twee spalt, tusschen Abdalla en Zaiden, die beide regt voorwendden tot de Kroon (a); bedienden sommige zeeroovers zig van de gelegenheid, om, onder dekscl deezer verdeeldheid, buiten de Straat, te kruissen. Onder deeze roovers, hadt zig ook een Hollandsch schip vervoegd: waaryan men berigt Roovery omtrent de Straat van Gibraltar.

(x) Grotii Hist. *Libr.* XVII. *p.* 551.
(y) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 144. Meter. XXX. *Boek*, *f.* 575. *verf.*
(z) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* III. *p.* 209.
(a) Meteren XXX. *Boek*, *f.* 473. XXXI. *Boek*, *f.* 585.

1608. rigt kreeg, juist op den zelfden tyd, als Spinola zig in den Haage bevondt. De Staaten, om te toonen, dat zy zulk een bedryf niet door de vingeren wilden zien, verklaarden zig gereed, om eene geheele Vloot naar de Straat te zenden, en de roovers uit de zee te jaagen, zo de Markgraaf hun, uit den naam van Filips, de veilige vaart hadt willen belooven. Doch hy verklaarde hiertoe geenen last te hebben. Voorts, bevonden zig ook veele Engelschen onder deeze roovers: eenigen van welken een Zeeuwsch schip overweldigd hadden, op welk zig juist een dier Turken bevondt, welken, na 't inneemen van Sluis, op vrye voeten gesteld waren (*b*). Deez' bestondt, by nagt, twee Engelschen, die, bevangen door den drank, sloffe wagt hielden, te doorsteeken: waarna hy 't Zeeuwsch bootsvolk in vryheid stelde. 't Schip werdt toen naar 't Vaderland gevoerd, daar de overgebleeven' roovers de gewoonlyke straf ondergingen (*c*).

XVII. Delft en Amsterdam bewilligen, ten laatsten, in 't Bestand.

De algemeene Staaten hadden nu Gemagtigden naar Zeeland gezonden, om dit Gewest te beweegen tot het Bestand; die, omtrent het midden van Wintermaand, met goede tyding, te rug keerden. Prins Maurits zelf hadt den Zeeuwen geraaden, zig te voegen. Delft stemde nu ook tot het Bestand. Doch Amsterdam moest nog eerst bezonden worden, door de Staaten van Hol-

(*b*) *Zie* XXXIV. *Boek*, *bl.* 169.
(*c*) GROTII Hist. *Libr.* XVII. *p.* 560.

Holland, en liet zig allerlaatſt overhaalen (*d*). In Wintermaand, vertrokken derwaards Meeſters *Leonard de Voogd* en *Rombout Hogerbeets*, Raaden in den Hoogen Raad, en *Nikolaas Kromhout*, Raad in den Hove van Holland; die, eerlang, met gunſtig antwoord, te rug keerden (*e*). Zeeland zondt, nog voor Kerſttyd, Gemagtigden naar den Haage, met laſt, om zig te voegen by de meerderheid: doch de Vergadering werdt eenige dagen opgeſchort, ter oorzaake van het Kersfeeſt. De zaaken waren egter reeds zo wel voorbereid, dat de Staaten, op nieuws byeengekomen, den elfden van Louwmaand, een eenpaarig beſluit namen; om „ ingevolge van het be- „ ſluit, den drie-entwintigſten van Win- „ termaand des jaars 1607, met opzigt op „ de Vredehandeling, genomen, in geval „ van het voortgaan der handelinge van Be- „ ſtand, het eerſte punt van het Verdrag, „ niet anders, dan op deeze wyze, te doen „ ſtellen, *dat de Aartshertogen, ten overvloede, zo wel in hunnen naam als in dien des Konings van Spanje, verklaarden, dat zy te vrede waren, met de Heeren Staaten der Vereenigde Geweſten, te handelen, in de hoedanigheid en als dezelven houdende voor vrye Landen, Geweſten en Staaten, op welken zy niets eiſchten, en dat zy met hen, in de gemelde naamen en hoedanigheden, een beſtand aangingen.* Dat men niet zou gedoogen, „ dat

1608. Ook Zeeland. Beſluit der algemeene Staaten. 1609.

(*d*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 184, 204, 213, 219.
(*e*) Reſol. Holl. 12, 20 *Decemb.* 1608. *bl.* 3, 13.

1609. „ dat 'er eenige kerkelyke of weereldlyke
„ zaaken, ſtrydig met de gemelde vryheid,
„ werden voorgeſlaagen; noch nieuw uit-
„ ſtel gezogt, ter oorzaake van den Indi-
„ ſchen handel of andere punten. En zo
„ het tegendeel, van wege den Koning
„ van Spanje of de Aartshertogen, gedree-
„ ven werdt, langer dan agt dagen, dat
„ men de handeling afbreeken, en met
„ gemeene magt, en zo 't zyn kon, met
„ hulp der Koningen, Vorſten en Staaten,
„ begunſtigers der goede zaake, de wape-
„ nen wederom opvatten zou (*f*)." Het neemen van zulk een hertelyk beſluit hadt men voornaamlyk te danken aan het beleid van Oldenbarneveld; alzo vyf Geweſten en verſcheiden' Steden van Holland reeds begonden te luiſteren naar een beſtand van twintig of vyfentwintig jaaren, zonder erkentenis van der Staaten vryheid: welk, omtrent deezen tyd, door Richardot, geopperd was, en, zo men meende, *door de* Engelſchen, onder de hand, werdt begunſtigd (*g*). Doch de Advokaat, heimelyk aangezet door Jeannin, verklaarde 'er zig zo ernſtelyk tegen, dat hy alle de Leden van Holland met Zeeland deedt ſamenſtemmen in het gemelde beſluit: waarnaar de andere Geweſten, niet magtig genoeg, om zig te kanten, tegen de meening van deezen twee, zig terſtond voegden (*b*).

De

(*f*) Reſol. Gener. 11. *Januar.* 1609. *dans les* Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 251.
(*g*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 80, 207, 314.
(*b*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 234, 281, 300, 314.

De Staaten verzogten, wyders, de gezanten, de handeling te vervolgen. En alzo zulks, niet wel door brieven, gelyk onlangs begonnen was, geſchieden kon, beſloot men, ten dien einde, eene byeenkomſt te beleggen, te Antwerpen. De Spaanſchen waren hierop geſteld geweeſt, en hadden redelyk geoordeeld, dat zy, die eerſt gekomen waren om de vrede te verzoeken, nu ook, van de Staatſche zyde, werden opgezogt. En de Staaten hadden 'er ligtelyk in bewilligd, om dat veelen 't verblyf der vyandlyke gezanten in den Haage niet gaarne zagen. Men kwam dan overeen „ dat de Franſche en Engelſche „ gezanten zig niet naar Antwerpen be„ geeven zouden, voor dat zy tyding had„ den van de aankomſt van Spinola en de „ andere Spaanſchen aldaar; dat zy de „ hoofdpunten van 't Verdrag, door hen „ zelven ontworpen, en door de Staaten, „ met kleene verandering, toegeſtemd, „ met zig zouden neemen. Dat, wanneer „ de Spaanſchen deeze punten getekend „ hadden, de Staatſche Gemagtigden eerſt „ naar Antwerpen komen zouden, om de „ punten van minder gewigt te vereffe„ nen: terwyl de Staaten zelven zig te Ber„ gen op Zoom zouden ophouden, om „ te nader by der hand te zyn, tot het „ wegneemen van opkomende zwaarighe„ den (*i*)."

1609. XVIII. Men belegt eene byeenkomſt te Antwerpen.

De

(*i*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* III. *p.* 261, 288, 301. Grotii Hiſt. *Libr.* XVIII. *p.* 562.

1609. De Spaanſchen waren, reeds op den vierden van Sprokkelmaand, te Antwerpen; doch de Franſchen en Engelſchen, opgehouden door tegenwind, kwamen 'er, niet voor den negenden. Zy hielden de vaartuigen, met welken zy gekomen waren, in hunnen dienſt, in allen ſchyn, als of zy terſtond te rug gekeerd zouden zyn, zo de Spaanſchen zwaarigheid gemaakt hadden, om 't punt van de vryheid toe te ſtaan (*k*). Doch alzo de wapenſchorſing nu naar 't einde liep, werdt dezelve, tot het einde der maand, verlengd, 't welk de gezanten over zig namen. De Spaanſchen maakten, in 't eerſt, eenige zwaarigheden, tegen 't ontwerp der gezanten. *De titel van Hoogmogende Heeren*, welke den Staaten gegeven werdt, mishaagde hun; en zy booden aan, dat de Aartshertogen zig ook diergelyken titel niet geeven zouden, zo de Staaten zig van denzelven begeerden te onthouden. Doch de Staaten, wier titels nog nieuw waren, zagen meer zwaarigheid in het myden derzelven dan de Aartshertogen (*l*). Men moeſt egter toegeeven, dat de titel van *Hoogmogenden*, in *illuſtren* of *doorlugtigen*, veranderd werdt. In 't punt der vryheid, bewilligden de Spaanſchen. Doch over den Indiſchen handel werdt hevig getwiſt, zonder dat men 't volkomen eens werdt. Filips maakte groote zwaarigheid, om de Indien, uitdrukkelyk, in 't Beſtand te begry-

Onderhandeling aldaar.

Twiſt over den titel van *Hoogmogende Heeren.*

over den Indiſchen handel.

(*k*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 328, 334, 338, 339, 342.

(*l*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 216.

pen. De gezanten ontwierpen dan, eindelyk, een punt, wegens den handel, waarin de Indien niet genoemd, maar egter begreepen waren: en de Spaanſchen bewilligden hierin, na veel tegenſtribbelens. 1609.

Toen werdt, over de brandſchattingen, geſproken, die de Staaten, tot hiertoe, in Brabant en Vlaanderen; doch de vyand niet merkelyk, binnen de Vereenigde Gewesten, hadt weeten te vorderen. De gezanten gaven toe, dat deezen afgeſchaft werden. Hierop vorderde men ook afſchaffing der gelei- en verlofgelden; doch alzo de gezanten wel onderrigt waren, dat Zeeland hiertoe nimmer verſtaan zou, gavenze alleenlyk hoop, dat men, deswege, na 't ſluiten van 't Verdrag, met elkanderen, zou konnen overeen komen (*m*). 't Liep aan tot omtrent het einde van Sprokkelmaand, eer men 't zo verre eens was, dat de gezanten oordeelden, de Staaten te moeten ontbieden, naar Bergen op Zoom. Zy deeden 't, met algemeene woorden: hun te kennen geevende, dat zy, in 't gene, waaromtrent men overeen gekomen was, goed genoegen zouden hebben (*n*). Doch aan Oldenbarneveld ſchreef Jeannin, in 't byzonder, „ dat men 't punt der Indien niet geheel „ naar de meening der Staaten hadt kon„ nen ſchikken: ook, dat de Aartshertogen de brandſchattingen wilden afge„ ſchaft hebben: 't welk hy redelyk oor„ deel- over de brandſchattingen en geleigelden.

(*m*) Negotiat. *de* Jeann. *Tom.* III. *p.* 351, 378, 386, 387, 392, 395.

(*n*) Reſol. Holl. 4 *Maart* 1609. *bl.* 67.

1609. „ deelde, mids men Prinſe Maurits te ge-
„ moet kwame, in de ſchade, welke hy,
„ daar door. lyden zou. Voorts, hielden,
„ ſchreef hy, de Spaanſchen zig, ten op-
„ zigte van den tyd van 't Beſtand, nog
„ aan tien jaaren; waarby de gezanten twee
„ jaaren gevoegd wilden hebben. Doch
„ deeze zwaarigheden behoefde Oldenbar-
„ neveld, zyns oordeels, den Staaten niet
„ in 't hoofd te brengen, op dat zy niet
„ werden afgeſchrikt van de reize naar
„ Bergen op Zoom (*o*)." Jeannin hadt re-den, om zig eenen goeden uitſlag van den handel te belooven, alzo hy, in een byzon-der geſprek met Richardot, veinzende, ty-ding uit den Haage bekomen te hebben, dat het punt der Indien wel gelegenheid geeven mogt, tot het afbreeken der han-delinge van de zyde der Staaten; uit hem verſtondt, dat de Staaten hunne Gemagtig-den ſlegts naar Antwerpen hadden te zen-den, wanneer men niet ſcheiden zou, zon-der te ſluiten (*p*).

De algemeene Staaten komen te Bergen op Zoom.

Op 't ſchryven der gezanten, begaven de algemeene Staaten zig naar Bergen op Zoom. Die van Holland verſcheenen 'er, ſtaatswyze, en hielden 'er de gewoonlyke Dagvaart (*q*). De gezanten trokken ook der-waards. En op den agttienden van Lente-maand, deedt Jeannin den Staaten omſtan-dig verſlag van den ſtaat der handelinge, hun vermaanende, om dezelve, van hun-nen

(*o*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 350, 374, 376, 403.
(*p*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 409.
(*q*) Reſol. Holl. 13 *Maart* 1609. *bl.* 71.

nen kant, te willen beſluiten (*r*), en, ten dien einde, hunne Gemagtigden, met volkomen laſt, naar Antwerpen te zenden. De Staaten waren voldaan over 't verſlag der gezanten, en ſommigen verklaarden, niet gedagt te hebben, dat zy zo veel zouden hebben konnen bedingen. Zelfs viel, over 't punt van den Indiſchen handel, geene aanmerking. De overigen waren van klein belang. 't Bleek klaarlyk, dat alles zig ſchikte, tot het ſluiten van 't Beſtand (*s*). De gezanten keerden, terſtond, wederom, naar Antwerpen: werwaards dezelfde Staat- en zenſche Gemagtigden, wien de handeling in den hunden Haage vertrouwd was, uitgenomen dat ne Gemagtigden Utrecht *Gerard van Reneſſe*, *Heere van der Aa*, naar Antwerpen. in de plaats van Nikolaas Berk, verkooren hadt, hun, binnen weinige dagen, volgden. 't Stuk der grensſcheidingen en verbeurdverklaaringen, waarover nog eenig verſchil viel, werdt toen haaſt vereffend. 't Afhandelen van eenige byzondere zaaken, den Huizen van Naſſau en Espinoi betreffende, vertraagde het ſluiten van 't Beſtand nog eenige dagen (*t*): binnen welken, men tyding kreeg van de dood des Hertogs van Kleeve en Gulik. Zy maakte byſtere onGeruſtheid aan 't Franſche Hof; daar men, gemerkt den ouden twiſt, over het regt tot de opvolging in deeze Hertogdommen, tus-

1609.

Dood des Hertogs van Kleeve.

(*r*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 3 *& ſuiv.*

(*s*) Reſol. Holl. 16, 19, 20, 27 *Maart*, 3 *April* 1609. *bl.* 75, 77, 89, 92. Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 14, 16, 17.

(*t*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 53, 58.

1609. tuſſchen de Spaanſchen en Staaten, geene andere verwagting hadt, of de handeling zou, terſtond, afgebroken en de wapenen hervat geweeſt zyn. Ook verklaarden de Staaten, terſtond, dat zy zig kanten zouden, tegen alle onderneemingen der Aartshertogen, in de Landen van Kleeve en Gulik. Ja Prins Maurits, die te Bergen op Zoom was, ſprak van, zonder uitſtel, krygsvolk derwaards te zenden, eer men van anderen voorkomen werdt. Doch de Aartshertogen toonden geene gezindheid altoos, tot het afbreeken der handelinge. Richardot verklaarde zelfs, dat zy zig niet moeyen zouden, met de *Kleefſche* zaaken. Ook waren de Staaten zo ingenomen met de begeerte, om een einde te zien van den veertigjaarigen oorlog, dat het ſterfgeval des Hertogs van Kleeve hen niet verhinderde te ſluiten (*u*). Men tradt dan, de wapenſchorſing, eerſt nog eens of tweemaal verlengd geweeſt zynde (*v*), eindelyk, op den negenden van Grasmaand, tot de tekening van een twaalfjaarig Beſtand; waarvan wy nu den inhoud moeten te boek ſtellen:

Het twaalfjaarig Beſtand wordt getekend.

XIX. Inhoud van het Verdrag, deswege gemaakt.

„ Vooraf, verklaarden de Aartshertogen, zo in hunnen naam als in dien des „ Konings van Spanje, dat zy te vrede waren; met de algemeene Staaten der Ver„ eenigde Geweſten, te handelen, in *hoe„ da-

**Qualiteit.*

(*u*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 31, 39, 45, 47, 50, 51, 52, 54, 57, 59, 61.

(*v*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* IV. *p.* 12. GROTII Hiſt. *Libr.* XVIII. *p.* 565.

„ danigheid en als dezelven houdende 1609.
„ voor vrye Landen, Geweſten en Staaten,
„ op welken zy niet * eiſchten: en, dat zy, * *preten-*
„ in de gemelde naamen en hoedanighe- *deren.*
„ den, een Beſtand maakten, op de vol-
„ gende voorwaarden: als, dat het Be-
„ ſtand twaalf jaaren duuren zou, binnen
„ welken, alle vyandlykheden, in de we-
„ derzydſche Landen en ter zee, zouden
„ ophouden. Dat elk de Landſchappen,
„ Steden, Landen en Heerlykheden, die
„ hy tegenwoordig bezat, zou blyven be-
„ zitten, met de vlekken, dorpen, gehug-
„ ten en platte landen, van dezelven afhan-
„ gende. De wederzydſche onderzaaten
„ en inwooners zouden, geduurende het
„ Beſtand, onderlinge vriendſchap en koop-
„ handel hebben; welken de Koning van
„ Spanje nogtans verſtondt bepaald te zyn,
„ aan zyne Ryken en Landen in Europa,
„ en aan alle anderen, alwaar 's Konings
„ vrienden en bondgenooten, by onderlin-
„ ge inwilliging, handel dreeven; doch bui-
„ ten de gemelde paalen, zouden de Staa-
„ ten niet mogen handelen, zonder 's Ko-
„ nings uitdrukkelyk verlof, behalve in
„ de Landen van zulke Mogendheden, die
„ 't hun zouden willen toelaaten; en die,
„ deswege, zo min als zy, door den Ko-
„ ning, zouden ontruſt worden. 't Beſtand
„ zou, buiten de gemelde paalen, niet voor
„ een jaar na deezen dag, ingaan, ten wa-
„ re men, aldaar, eerder kennis van het
„ zelve geeven kon. De wederzydſche In-
„ gezetenen zouden, in elkanders Landen,

1609. „ geene meerder regten en laſten behoe-
„ ven te betaalen, dan de eigen' onder-
„ zaaten, of die van vrienden en bondge-
„ nooten. De Ingezetenen der Vereenigde
„ Geweſten zouden, in de Landen des Ko-
„ nings en der Aartshertogen, dezelfde
„ vryheid hebben, welke den onderzaaten
„ des Konings van Groot-Britanje, by het
„ jongſte verdrag en deszelfs geheime pun-
„ ten, vergund waren (*w*). Koopluiden
„ en ſchippers zouden, wederzyds, niet
„ mogen aangehouden en bekommerd wor-
„ den, dan om hunne byzondere ſchulden.
„ Zo men de laſten, op de Koopmanſchap-
„ pen geheeven wordende, te onmaatig
„ bevondt, zouden 'er, op 't eerſte verzoek,
„ wederzydſche gemagtigden benoemd
„ worden, om dezelve te maatigen, zon-
„ der dat het Beſtand egter zou geagt wor-
„ den gebroken te zyn, zo zy 't niet mog-
„ ten konnen eens worden. Vonniſſen,
„ tuſſchen perſoonen van verſcheiden' par-
„ tyen geweezen, zonder wederſproken te
„ zyn, zouden niet uitgevoerd mogen wor-
„ den, geduurende het Beſtand. Ook zou
„ men geene Brieven van ſchâverhaaling
„ verleenen, dan naar den inhoud der Kei-
„ zerlyke wetten, en met kenniſſe van zaa-
„ ken. Men zou, met geene ſchepen of
„ volk van oorloge, in zulk een getal,
„ welk argwaan geeven kon, in elkanders
„ havens, of op elkanders reeden, mogen
„ ko-

(*w*) *Zie* Groot-Plakaatb. II. *Deel, kol.* 2259. *en* hier voor, *bl.* 174.

„ komen, dan met verlof, of in hoogen 1609.
„ nood. Zulken, wier goederen geduu-
„ rende den oorlog, aangeslaagen en ver-
„ beurd verklaard waren, zouden, uit kragt
„ van dit Verdrag alleen, wederom mo-
„ gen treeden in 't bezit derzelven, onaan-
„ gezienze reeds verpand, verkogt of weg-
„ gegeven mogten zyn, mids zy dezelven
„ niet vervreemdden, verminderden of
„ bezwaarden, dan met kennisse der Aarts-
„ hertogen of Staaten: uit hoofde van wel-
„ ke overeenkomst, de erfgenaamen van
„ wylen den Prinse van Oranje ook in de
„ Zoutmagazynen van Bourgondie, met de
„ bosschen, daartoe behoorende, zouden
„ hersteld worden: ook zou het Regtsge-
„ ding, wegens Chatelbelin, by 't leeven
„ van gemelden Prinse, voor 't Hof van
„ Mechelen, aangevangen, binnen een
„ jaar, worden uitgesproken. Zo de Fis-
„ kaal van de eene en de andere zyde ee-
„ nige aangeslaagen goederen mogt ver-
„ kogt hebben, zou hy den voorigen eige-
„ naar, geduurende het Bestand, intrest
„ van den prys betaalen moeten, tegen den
„ penning zestien, op de naarstigheid der
„ tegenwoordige bezitteren. Doch zo ee-
„ nigen der gemelde goederen, door 't Ge-
„ regt, voor schuld, mogten verkogt zyn,
„ zouden de voorige eigenaars dezelven,
„ voor den koopprys wederom naar zig
„ mogen neemen, mids zig, ten langste,
„ binnen een jaar, verklaarende: 't welk
„ nogtans geene plaats hebben zou, om-
„ trent verkogte huizen, ter oorzaake der

1609. „ verbeteringen, door de verkrygers,
„ daaraan gedaan: welke verbeteringen,
„ omtrent gronden en andere goederen,
„ in geval van herkoop, den verkrygeren
„ zouden moeten goed gedaan worden,
„ naar de ſchatting van den Regter; voor
„ 't beloop van welke, de gronden en er-
„ ven zouden verbonden blyven, tot den tyd
„ der voldoeninge toe. Zo iemants plaats,
„ met verlof der Overheid, tot veſting- of
„ andere openbaare werken, verbruikt wa-
„ re, en hy, uit kragte van dit Verdrag,
„ in 't bezit derzelve, zou moeten herſteld
„ worden; zou hy zig met de ſchatting des
„ gewoonlyken Regters te vrede moeten
„ houden, ten ware men onderling over-
„ een kwame. Geeſtelyke goederen, ge-
„ legen in de Vereenigde Geweſten, en
„ niet verkogt, voor den eerſten van Louw-
„ maand des jaars 1607, zouden te rug ge-
„ geven worden, om, geduurende het Be-
„ ſtand, te worden bezeten. Doch van die
„ vroeger verkogt of in betaaling gegeven
„ waren zou men intreſt betaalen, tegen
„ den penning zeſtien: en dit zou ook van
„ de zyde der Aartshertogen geſchieden.
„ Zy, aan welken eenige verbeurdver-
„ klaarde goederen behoorden te rug gege-
„ ven te worden, zouden niet gehouden
„ zyn, eenige agterſtallige renten of laſten
„ te voldoen. Van goederen, verkogt om
„ gedykt of herdykt te worden, zou men
„ niet dan de opſtallen mogen te rug vor-
„ deren. Vonniſſen van verbeurdverklaa-
„ ring, geweezen tegen zulken, die den

„ Reg-

„ Regter gekend en hunne zaak verdedigd 1609.
„ hadden, zouden ſtand grypen, en niet
„ mogen tegengegaan worden, dan door
„ den gewoonlyken weg. De wederzydſche
„ Officiers en Wethouders in de Steden en
„ ſterke Plaatſen zouden gemagtigd wor-
„ den, om den eigenaaren 't bezit hunner
„ goederen, geduurende 'tBeſtand, te bezor-
„ gen. De onroerende goederen en verval-
„ len' inkomſten zouden geene wedergee-
„ ving onderhevig zyn: ook zouden ſchul-
„ den, van de eene of de andere zyde, kwyt-
„ geſcholden voor den eerſten van Louw-
„ maand des jaars 1607, vernietigd blyven.
„ De tyd des oorlogs, te beginnen van den
„ jaare 1567, zou niet gerekend worden,
„ om * verjaaring te maaken, tuſſchen hen, * *Præ-*
„ die verſchillende partyen gevolgd had *ſcriptie.*
„ den. Die naar onzydige Plaatſen gewee-
„ ken waren, zouden de voordeelen van
„ het Beſtand mogen genieten, en komen
„ woonen, waar zy 't goedvonden. Ge-
„ duurende het Beſtand, zou men, weder-
„ zyds, in de Nederlanden, geene nieuwe
„ ſterkten mogen maaken. Om ſchulden
„ van wylen den Prinſe van Oranje, ge-
„ maakt na 't jaar 1567, noch wegens las-
„ ten, gevallen, geduurende 't beſlag zy-
„ ner goederen, zouden die van Naſſau niet
„ mogen gemoeid worden. Zo eenig by-
„ zonder Perſoon iets ondernam, ſtrydig
„ met dit Beſtand, zou de ſchade gebeterd
„ moeten worden, ter plaatſe, daar zy
„ gevallen ware, zonder dat het Beſtand,
„ anders dan na geweigerd regt, zou ge-

1609. „ agt worden gebroken te zyn. Onterfe-
„ niſſen, uit haat van oorloge geſchied,
„ zouden van geener waarde zyn. De we-
„ derzydſche onderzaaten der Aartshertо-
„ gen en Staaten zouden van elkanderen
„ konnen erven. Alle krygsgevangenen
„ zouden, zonder losgeld, ontſlaagen wor-
„ den. Tot handhaaving van dit Verdrag,
„ zou men, wederzyds, zee en rivieren
„ vry en veilig houden, en muiters, loo-
„ pers, zee en landroovers, naar behoo-
„ ren, ſtraffen. Partyen beloofden, niet
„ te zullen gedoogen, dat iemant het Be-
„ ſtand ſchonde; of, zo 't geſchiedde, zulks,
„ terſtond, te doen beteren; waartoe de
„ Koning en de Aartshertogen ook hunne
„ opvolgers verbonden, met afſtand van
„ alle wetten en gewoonten, met het zel-
„ ve, ſtrydende. Het tegenwoordig Ver-
„ drag zou door de Aartshertogen en Staa-
„ ten, binnen vier dagen, bekragtigd wor-
„ den: ook verbonden zig de Aartshertо-
„ gen, om het, binnen drie maanden, door
„ den Koning van Spanje, te doen bekrag-
„ tigen: midlerwyl, zou het, terſtond na
„ de bekragtiging der Aartshertogen en
„ Staaten, alomme, worden afgekondigd,
„ zullende alle vyandlykheden, van nu af,
„ ophouden (x)." By deeze punten, die
openbaar waren, hadden de Spaanſchen,
na veel aanhoudens, en door tuſſchenſpraak
der Franſchen, nog, in 't heimelyk, ver-
kree-

Heimelyke punten.

(x) Groot-Plakaatb. I. *Deel, kol.* 55. METER. XXX. *Boek, f.* 576 *verſ.*

kreegen „ dat, in de platte Landen van 1609.
„ Brabant, die onder 't gebied der Staaten
„ ſtonden over te gaan, en alwaar, tot
„ hiertoe, de Roomſche Godsdienſt, o-
„ penlyk, geoefend was, in dit ſtuk, gee-
„ ne verandering gemaakt zou worden (y)."
De gezanten Jeannin en de Ruſſy leverden hiervan eene ſchriftelyke verklaaring aan de Aartshertogen, welke zy egter, naderhand, nader ophelderden, in eene tweede, behelzende „ dat de Biſſchop van Antwer-
„ pen, in de gemelde Landen, geen Regts-
„ gebied zou mogen oefenen, ſtrydig met
„ de bevelen der Staaten; noch dat men,
„ aldaar, eenig geloofsonderzoek zou mo-
„ gen doen, of iemant der opgezetenen
„ noodzaaken, tot den Roomſchen Gods-
„ dienſt." Daarentegen, hadden de Staaten van de Franſche en Engelſche gezanten, eene ſchriftelyke verklaaring bekomen, „ dat de Spaanſche Gemagtigden, dik-
„ wils, erkend hadden, dat, in het punt
„ raakende den handel, Indie begreepen
„ was, en dat de Staaten hadden toege-
„ ſtaan, dat daarvan geen uitdrukkelyk ge-
„ wag gemaakt zou worden, op 't verzoek
„ der gezanten, die verzekerd hadden, dat
„ het van gelyke kragt zyn zou. Dat, wy-
„ ders de meening der Staaten geweeſt was,
„ dat al wat de Spanjaards, in de Indien,
„ tegen hen ondernamen, zy tegen de Span-
„ jaards onderneemen zouden: dat, zo
„ hunne bondgenooten in die geweſten
„ wer-

(y) Negotiat. *de* Jeannin *Tom.* IV. *p.* 77, 181.

1609. „ werden aangetaſt, het beſchermen der-
„ zelven niet ſtryden zou met het Beſtand;
„ en dat de Baronny van Breda, het Mark-
„ graafſchap van Bergen op Zoom en de
„ gevolgen der Stad Graave, binnen de
„ grenzen der Staaten, betrokken wer-
„ den (z)." Voorts, verklaarden de Gemagtigden der Staaten, op het aanhouden der Franſche gezanten „ dat, onder hen, die
„ gerekend zouden worden, wederom te
„ mogen treeden in het bezit hunner goe-
„ deren, ook begreepen zouden zyn de
„ erfgenaamen van den Prinſe van Espi-
„ noi; die eertyds de zyde der Staaten ge-
„ houden hadt: en dat, zo het huis van
„ Ligne, welk thans deeze goederen be-
„ zat, zwaarigheid maakte, om dezelven
„ weder te geeven, de Staaten, daarente-
„ gen, den huize van Espinoi zouden toe-
„ wyzen de heerlyke goederen van Was-
„ ſenaar in Holland, den huize van Ligne
„ toebehoorende." Jeannin hadt deeze gunſt verworven, uit aanmerking van de dienſten, den Staaten gedaan door den *Hertoge van Sully*, die thans het opperbewind over de geldmiddelen in Frankryk hadt, en veel hadt toegebragt, tot het ſpoediger overmaaken der onderſtandgelden aan de Staaten. Zyne Dogter was gehuwd aan het huis van Espinoi (a). 't Beſtand werdt, terſtond, bekragtigd, door de Aartshertogen en de Staaten, en, met de vereiſchte plegtig-

't Beſtand wordt afgekondigd.

(z) Negotiat. de JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 76.
(a) GROTII Hiſt. *Libr.* XVIII. *p.* 566.

tigheden, afgekondigd: 't welk, in den Haage, op den eenentwintigſten van Grasmaand, geſchiedde. 1609.

XX.

Eer nog het Beſtand geſlooten werdt, hadden de Staaten, dikwils, aangehouden by de Franſche en Engelſche gezanten, dat de vryheid en oppermagt der Vereenigde Geweſten, ook door de Koningen, hunne meeſters, ſchriftelyk, erkend mogt worden. Oldenbarneveld inzonderheid hadt hierop, meermaalen, gedrongen by Jeannin. Veelligt, vorderde men zulk eene ſchriftelyke erkentenis, om zig, met dezelve, te dekken, tegen de eiſchen, die beide de Kroonen, uit kragte van 't gene, te vooren, met dezelven, gehandeld was, of uit eenigen anderen grond, op de Vereenigde Geweſten, zouden mogen maaken. Doch wat hiervan zyn moge; Henrik en Jakob beide weigerden zulk eene verklaaring. Henrik, om dat hy, gelyk hy zynen gezanten ſchreef, zynen eigen' zaaken geen nadeel wilde toebrengen: en Jakob, waarſchynlyk, om dezelfde reden. Ten minſte, hadden de Engelſchen thans nog zo veel op met het gezag, welk zy meenden te hebben, in de Vereenigde Geweſten, dat 's Konings gezant, te Konſtantinopole, omtrent deezen tyd, wel durfde verſpreiden, dat deeze Staat onderworpen was aan Groot-Britanje (*b*).

De Staaten begeeren, dat Frankryk en Engeland hunne vryheid, ſchriftelyk, erkennen.

't welk geweigerd wordt.

Doch de twee Koningen maakten minder zwaa-

De twee Konin-

(*b*) Négotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 230, 245, 248, 259, 271, 291, 313, 319. *Tom.* IV. *p.* 25, 150.

1609. zwaarigheid, om zig borgen te verklaaren voor de onderhouding van 't Beſtand (*c*): en in 't Verdrag, welk hiervan gemaakt werdt, was, eenigszins, begreepen de erkentenis, die de Staaten begeerd hadden. Het werdt, in den Haage, op den zeventienden van Zomermaand, getekend, en behelsde „ dat de Verdragen, in 't voorleeden jaar, door de Koningen van Frankryk en Groot-Britanje, met de Staaten, geſlooten, tot beter bewaaring der vrede, welke men toen dagt te treffen; ſtand zouden grypen, geduurende het Beſtand, en dat de hulp, den Staaten, by dezelven, beloofd, hun verleend zou worden, 't zy dat het Beſtand, *in Europa*, of in de Indien, geſchonden werdt, door of van wege den Koning van Spanje of de Aartshertogen; mids de twee Koningen, zo wel als de Staaten, van het ſchenden des Beſtands oordeelden. Waartegen de Staaten zig verbonden, om, *geduurende* den tyd des Beſtands, geen verdrag te maaken met den Koning van Spanje, noch met de Aartshertogen, buiten bewilliging der twee Koningen; die beloofden, ook geen verdrag met eenige Mogendheid, wie zy ook ware, te zullen maaken, tot benadeeling van het tegenwoordig Verdrag en van de vryheid der Staaten, voor welker behoudenis, en voor die van hunnen Staat, zy, als hunne goe-

gen verklaaren zig als borgen voor de onderhouding van 't Beſtand.

(*c*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 384, 393. *Tom.* IV. *p.* 17, 25.

„ goede vrienden en bondgenooten, zor- 1609.
„ gen wilden (*d*)."

Doch na 't ſluiten van 't Beſtand, bleeven 'er nog twee zaaken af te doen, op welken de Franſchen zeer gezet waren, het ſchadeloos ſtellen van Prinſe Maurits, en het vermeerderen van zyn gezag, in de Regeeringe: en 't zal der moeite wel waardig zyn, beknoptelyk te ontvouwen, wat hierover gehandeld werdt. Wy hebben reeds, by eene andere gelegenheid, aangemerkt, dat de Prins veel nadeels ſtondt te lyden by het Beſtand; vooral zo de wedden, welken hy, als Kapitein en Admiraal-Generaal genoot, werden ingehouden, of merkelyk beſnoeid. Zyn aandeel van de buiten en brandſchattingen miſte hy zekerlyk. Ook verloor hy de Steden en Heerlykheden Lingen en Meurs, die den vyand in handen gevallen waren, en, by 't Beſtand, aan hem ſtonden te blyven. En 't ſcheen veelen ten hoogſte redelyk, dat men hem, in deeze ſchade, te gemoet kwame (*e*). Jeannin, den Prins naauwer willende verbinden aan de belangen van Frankryk, drong 'er ſterk op, uit 's Konings naam, Oldenbarneveld was 't met hem eens; doch begreep, nevens anderen, dat zulks eerſt na 't ſluiten van 't Beſtand behoorde te geſchieden, op dat men 't niet ſcheene te doen uit noodzaaklykheid, en om den Prins te dringen, tot

XXI. Prins Maurits wordt ſchadeloos geſteld, wegens het nadeel, welk hy, by het Beſtand, ſtondt te lyden.

(*d*) Traité de Guarantie *dans les* Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* IV. *p.* 159.

(*e*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 394, 405, 413. *Tom.* IV. *p.* 117, 163.

1609. tot bewilliging in 't Beſtand, welk toch, dagt hy, zonder deeze bewilliging, wel kon geſlooten worden (*f*). Maar 't Beſtand was zo dra niet gebragt, op eenen goeden voet van te zullen geſlooten worden, of Jeannin vernieuwde zyn verzoek (*g*). De Prins kreeg 'er kennis van, en bedankte 'er de Franſche gezanten voor. De Staaten beſlooten, nog in Lentemaand, toen 't Beſtand genoegzaam gereed was, den Prinſe alle zyne wedden, beloopende tagtigduizend guldens in 't jaar, te laaten behouden, hem, daarenboven, in de plaats der brandſchattingen en verbeurdverklaaringen, nog tagtigduizend guldens toeſtaande. In geval hy kwame te trouwen, beloofdenze hem nog vyfentwintigduizend guldens, jaarlyks; en zo hy ongehuwd kwame te overlyden, ſtondenze toe, dat Graaf Henrik Fredrik en deszelfs kinderen hem opvolgden. Jeannin zogt te wege te brengen, dat deeze vyfentwintigduizend guldens den Prinſe, van nu af aan, werden toegelegd (*h*). De Prins zag dit ook gaarne. Ook geſchiedde het, ſedert (*i*). Maurits toonde nimmer genegenheid tot trouwen. Henrik de IV. zou niet gaarne gezien hebben, dat het geſchied ware, zonder zynen raad in te neemen, en wenſchte, dat hy zig liever met het Huis van Brandenburg of Heſſen, dan met dat van Groot-

(*f*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 175.
(*g*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* III. *p.* 340, 375, 377, 404.
(*h*) Reſol. Holl. 24 *Maart* 1609. *bl.* 86. Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 15, 18, 19.
(*i*) Reſol. Holl. 13 *Juny* 1609. *bl.* 165. Reſol. van Conſid. ten tyde van DE WITT, *bl.* 203.

Groot-Britanje verbondt (*k*). Voorts, werdt de wedde van Graave Henrik Fredrik ook verhoogd, tot op dertigduizend guldens. De inkomſten van Graave Willem Lodewyk werden, insgelyks, vermeerderd, en beliepen nu omtrent vyftigduizend guldens, in 't jaar (*l*). Daarenboven, bragten de Staaten en de Franſche gezanten te wege, dat de Aartshertogen den erfgenaamen van wylen den Prinſe van Oranje driemaalhonderdduizend guldens eens beloofden, in vergoeding van verſcheiden' inkomſten, deezen Prinſe, eertyds, uit Brabant en Vlaanderen, toegelegd, toen de Hertog van Anjou de Nederlanden regeerde (*m*). Waarmede men het Huis van Naſſau rekende ſchadeloos geſteld te hebben. 1609.

XXII. Handeling over 't veranderen van den vorm der Regeeringe.

Maar Frankryk, en veelen hier te Lande waren van oordeel, dat men Prinſe Maurits ook meerder gezag in de Regeeringe geeven moeſt, dan hy tot hiertoe gehad hadt. Henrik de IV. was hierop zonderling gezet, alzo hy Maurits zeer vreemd hieldt van de Spaanſche heerſchappye, die hy ook zogt te verkleinen (*n*). Hy belaſtte, hierom, zynen gezanten, kort na 't ſluiten van 't Beſtand, te arbeiden, om Maurits meer gezags te doen opdraagen; mids Oldenbarneveld, te gelyk, in 't bewind bleeve (*o*). 't Beſtand zelf ſcheen, hiertoe, meer aanleiding te geeven dan de vrede gedaan zou hebben. De verwagting van oorlog, die ligtelyk op 't Beſtand volgen

(*k*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 26.
(*l*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 19.
(*m*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 38, 58, 59, 78.
(*n*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 65.
(*o*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 71.

1609. gen kon, moeſt te wege brengen, dat men den Prinſe, die zig inzonderheid in den kryg geagt gemaakt hadt, meer naar de oogen zag en vergenoegde, dan men, veelligt, in eenen tyd van vrede, gedaan zou hebben (*p*). De Prins hadt zelf verklaard, dat de vyand hem een millioen gouds en verſcheiden' Heerlykheden in Duitſchland toegezeid hadt; zo hy zig derwaards begeeven wilde: ja dat hem de Aartshertogen grooter gezag in den Vereenigden Staat dan hy ooit gehad hadt, en zelfs niet donkerlyk de Opperheerſchappy hadden aangebooden, zo hy zig met hen wilde vereenigen (*q*): al het welke hy nogtans van de hand geweezen hadt. 't Scheen, derhalve, *niet onredelyk*, dat men hem, vrywilliglyk, eenig meerder gezag opdroege, en, ten dien einde, eenige verandering maakte in den tegenwoordigen vorm der Regeeringe, die, ſedert eenige jaaren, eene andere gedaante aangenomen hadt, dan zy, in den aanvang des oorlogs, plagt te hebben.

XXIII. Tegenwoordige gedaante derzelve.

Het voorig gedeelte deezer Geſchiedenisſe heeft ons doen zien, dat het beleid der zaaken des bondgenootſchaps, in 't begin, plagt te ſtaan aan wylen den Prinſe van Oranje en aan de Raaden, hem toegevoegd: en dat, daarna, ten tyde van Leiceſter, de algemeene Staaten, die, te vooren, niet geduuriglyk plagten te zitten, allengskens, geduuriglyk byeen kwamen, en het opperbeleid der oorlogs- en vredehandelingen, met het gene 'er

(*p*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* II. *p.* 174.
(*q*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* I. *p.* 185.

JOHAN van OLDENBARNEVELD,
Heer van Berkel en Rodenrys,
Advokaat 's Lands van Holland.

A. Schouman del. *J. Houbraaken sc.*

Is. Tirion excudit.

'er aan vaſt was, meer en meer, aan zig trok- 1609.
ken. Van dien tyd, verminderde het gezag des Raads van Staate: waartoe, waarſchynlyk, ook geholpen heeft het afzyn van Prinſe Maurits, het hoofd van deezen Raad; die, doorgaans, te velde zynde, zig weinig met zaaken van Regeeringe kon ophouden. Tegenwoordig, was de Vergadering der algemeene Staaten tot eenen hoogen trap van aanzienlykheid geſteegen: wordende haaren luiſter niet weinig vermeerderd, door het geduurig ontvangen en hooren der gezanten van magtige Vorſten, ter gelegenheid der gewigtige handelinge van 't Beſtand. Oldenbarneveld, ſchoon, in naam, alleenlyk een dienaar der Staaten van Holland, deelde in dit gezag. Hy was, van wege dit Geweſt, gewoonlyk afgevaardigd in de Vergadering der algemeene Staaten, daar hy de ſtem van Holland, het aanzienlykſte der zeven geweſten, zeer wel wiſt te doen gelden. En het groot gezag, welk hy zig, door zyne langduurige dienſten, by de Staaten van Holland, zyne meeſters, verkreegen hadt, was oorzaak, dat hy de ſtemmen hunner Vergaderinge, gemeenlyk, kon leiden naar zynen zin. De meeſte andere Geweſten voegden zig naar Holland: waaruit ligtelyk af te neemen is, hoe veel de Advokaat vermogt, in de Vergadering der algemeene Staaten (r). In Zeeland alleen, hadt Prins Maurits het meeſte vermogen: en wy hebben gezien, dat zyne Doorlugtigheid, door

Groot gezag van Oldenbarneveld.

(r) Negotiat. de Jeann. Tom. I. p. 65.

1609. door middel van dit Gewest, het besluit tot vrede of bestand, welk Oldenbarneveld dreef, lang wist tegen te houden.

Gebrek in den tegenwoordigen vorm der Regeeringe.

Doch men ontdekte, by deeze gelegenheid, gelyk te vooren meermaalen, by anderen, een merkelyk gebrek, in den tegenwoordigen vorm der Regeeringe. Men vondt, dat 'er geen vastgesteld middel was, om de geschillen, tusschen de byzondere Gewesten, en tusschen de Steden van elk gewest, volstrektelyk en met gezag, te beslissen. By het negende Lid van de Utrechtsche Vereeniging, waren de geschillen tusschen de Gewesten, over zaaken van bestand, vrede, oorlog en belasting, wel verbleeven aan de Stadhouders; doch alleen by voorraad, en aan de Stadhouders, die 'er toen waren (s): 't welk, veelligt, ook eene der redenen geweest is, waarom, in de handeling van 't Bestand, de meeste Gewesten zig niet verbonden rekenden, het verschil met Zeeland aan de uitspraak der Stadhouderen te verblyven: schoon de Zeeuwen beweerden, dat zulks, uit kragte der Utrechtsche Vereeniging, behoorde te geschieden.

Middel om het te verbeteren.

Zy, die dit gebrek in den vorm der Regeeringe wilden wegneemen, en te gelyk Prinse Maurits grooter gezag geeven, sloegen, hierom, voor „ dat de zaaken van vrede, oorlog, „ verbonden met uitheemsche Mogendhe„ den en belastingen verbleeven moesten „ worden, aan de Vergadering der alge„ meene Staaten; doch dat men eenen Raad „ van Staate moest opregten, van welken „ Prins

(s) *Zie* VII. *Deel*, *bl.* 256.

„ lykheden van Heerſtal, Ruthen, Zeelhem, 1609.
„ Warneton, en alle de goederen, in Bra-
„ bant en Vlaanderen gelegen, benevens
„ het vrugtgebruik, geduurende zyn leeven,
„ van het Graafſchap Vianden en van de
„ Heerlykheden S. Vit, Butgenbach, Daas-
„ borg en alle de andere goederen, leggen-
„ de in 't Land van Luxemburg, van wel-
„ ken de eigendom aan Prinſe Maurits toe-
„ gelegd werdt; en eindelyk, een derde ge-
„ deelte van de driemaalhonderdduizend
„ guldens, den drie broederen, door de
„ Aartshertogen, toegeweezen: uit welk
„ derde gedeelte hy egter gehouden zou
„ zyn, zyne oudſte Zuſter, de Graavinne
„ van Hohenlo, te voldoen. Prins Maurits
„ verkreeg, voor zyn aandeel, het Mark-
„ graafſchap van Veere en Vliſſingen, de
„ Heerlykheid van Domburg, en de ande-
„ re goederen, in Walcheren gelegen, de
„ Heerlykheden van Niervaart, van Graa-
„ ve en het Land van Kuik, en van de Lek
„ en Polanen, met den eigendom van het
„ Graafſchap Vianden en de andere Lu-
„ xemburgſche goederen: voorts het regt
„ op de Barony en Heerlykheid van Lin-
„ gen en Kloppenburg, en 't gene 'er meer
„ toebehoort, en het derde van de opge-
„ melde ſomme, door de Aartshertogen,
„ beloofd, mids hy zyner Zuſter, der Prin-
„ ſeſſe van Portugal, en Graave Willem Lo-
„ dewyk, uit hoofde zyner overleeden' Ge-
„ maalinne, Anna van Naſſau, ieder, we-
„ gens eene jaarrente van tweeduizend gul-
„ dens, voldoening gave: waartegen de

„ gant-

1609. „ gantſche nalaatenſchap der laatſtgemelde
„ aan Prinſe Maurits en aan de Prinſeſſe
„ van Portugal vervallen zou. Aan Prinſe
„ Henrik werden toegelegd de Heerlykhe-
„ den van Geertruidenberg, hooge en laa-
„ ge Zwaluwe, Drummelen, Waspik, Stant-
„ haazen, Almonde, Dubbelmonde en Twin-
„ tighoeven, met de viſſcheryen, by Geer-
„ truidenberg, en het overig derde deel van
„ de ſomme, door de Aartshertogen, be-
„ loofd; mids daar uit voldaan wierdt de
„ lyftogt der Prinſeſſe Weduwe, zyne Moe-
„ der. Voorts, verbonden Filips Willem en
„ Maurits zig, om de nog onbetaalde ſchul-
„ den van den boedel huns Vaders, tot eene
„ ſomme van honderdenvyftigduizend gul-
„ dens toe, indien zy zo veel beloopen mog-
„ ten, te voldoen: doch 't gene zy meer be-
„ liepen zouden de drie broeders, ieder voor
„ een derde, betaalen. Schulden, ter oor-
„ zaake van den oorlog gemaakt, zouden
„ hieronder egter niet begreepen zyn; maar
„ men verzogt de Staaten, dezelven tot
„ hunnen laſte te willen neemen. De Prin-
„ ſes van Portugal werdt verzogt, zig te
„ willen vergenoegen, met de rente van
„ vyfendertighonderd guldens, te loſſen te-
„ gen den penning twintig, haar, door de
„ Vereenigde Staaten, toegelegd: en de
„ Dogters van Vrouwe Charlotte van Bour-
„ bon, met eene gelyke rente van zesdui-
„ zend guldens, ten laſte der Staaten, en
„ met de Landeryen, in 't Hertogdom van
„ Bourgondie gelegen. Eindelyk, verklaar-
„ de Filips Willem en Henrik, aan den

„ voet

„ voet van dit Verdrag, dat Maurits, op 1609.
„ geene andere voorwaarde, in het zelve be-
„ willigd hadt, dan op deeze, dat de Staa-
„ ten hem en zynen erfgenaamen, voor het
„ einde van Wynmaand naaſtkomende, ee-
„ ne jaarrente van vyfentwintigduizend
„ guldens vereeren zouden; gelyk hem toe-
„ gezeid was (*b*)."

Afdanking van krygsvolk, ter wederzyde.

Omtrent deezen tyd, beſlooten de Staaten een gedeelte van hun Krygsvolk af te danken. 't Getal deszelfs beliep, volgens de jongſte monſterrollen, twee-enveertigduizend knegten en vierduizend paarden (*i*). Nu werden alle de vendels tot op zeventig man, ieder, verminderd, zonder dat een eenig vendel geheel werdt afgedankt: 't welk den bevelhebberen groot genoegen gaf. Na deeze vermindering, beliep het getal der troepen, volgens de monſterrollen, nog omtrent dertigduizend knegten en drieduizend paarden, die, naar gewoonte, tegen agt en twee derde maanden in 't jaar, betaald werden (*k*). De Aartshertogen ontſloegen, ten zelfden tyde, ook veel krygsvolk, hoogduitſchen en anderen, uit hunnen dienſt (*l*). Te Lingen, en te Oldenzeel, ontſtondt, wat laater, eene gevaarlyke muitery, die eerſt, met eenig geld, en, daarna, niet, dan na 't bannen van deeze en andere muitelingen, die zig, in drie muiteryen, hadden laaten inwikkelen, gedempt werdt (*m*). Wy-

(*b*) Traité de Partage, *dans les* Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* IV. *p.* 173.
(*i*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* III. *p.* 302.
(*k*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 133.
(*l*) METEREN XXX. *Boek, f.* 579 *verſ.*
(*m*) METEREN XXXI. *Boek, f.* 581 *verſ.* 590.

1609.

XXV. Onderhandeling over de begrooting van het aandeel van elk Geweſt in de gemeene laſten.

Wyders, werdt 'er, in de Vereenigde Geweſten, omſtandiglyk, gehandeld, over de bepaaling van het aandeel, welk elk Geweſt, in de gemeene laſten, te draagen hadt. Hierover was, van 't begin des oorlogs aan, geſchil geweeſt, zonder dat het, immer, behoorlyk, hadt konnen vereffend, of het aandeel van elk Geweſt, op eenen vaſten voet, gebragt worden. Holland, en vooral Zeeland klaagden, dat zy veel te hoog belaſt werden. Ook was 't wel noodig geweeſt, verſcheiden' andere Geweſten, met naame Gelderland en Overyſſel, die, door de wapenen, tot het Verbond gebragt waren, weinig te bezwaaren, zo lang de kryg duurde; waarvan zy ook, eenen geruimen tyd herwaards, den meeſten laſt gehad hadden (*n*). In 't voorleeden jaar, was 'er eene verdeeling geſchied van een gedeelte der oorlogslaſten, in welken Gelderland maar vier en een half ten honderd droeg. Holland bragt toen vyfenvyftig en een half ten honderd op; Zeeland, dertien en een half; Utrecht, vyf en drie vierde; Friesland, elf en een half; Overyſſel, twee en drie vierde en Groningen en Ommelanden zes en een half (*o*). Maar in deeze verdeeling oordeelde men nu verandering te moeten vallen: waarop Zeeland ſterk drong (*p*); doch 't liep nog aan, tot in 't jaar 1612, eer men, deswege, tot een beſluit komen kon.

XXVI. Jeannin

Het buitengewoon gezantſchap van Frankryk

(*n*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 96.
(*o*) *Uit* geſchreeven' Aantekeningen van deezen tyd.
(*p*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 143.

ryk en Groot-Britanje, 't Beſtand nu geſlooten ziende, ſtondt, tegen 't einde van Zomermaand, op zyn vertrek: wanneer Jeannin geraaden vondt, eindelyk, een Vertoog te doen, ter algemeene Staatsvergaderinge, ten voordeele der Roomſchgezinden in de Vereenigde Geweſten: 't welk hy, tot hiertoe, hadt uitgeſteld. De Koning, zyn meeſter, hadt 'er hem, onlangs, nog toe vermaand. Doch de Engelſche gezanten hadden zig veele moeite gegeven, om te maaken, dat zulk een Vertoog geen' ingang vondt. Ondertuſſchen, was men, na 't ſluiten van 't Beſtand, hier te Lande, veel ſcherper geweeſt, tegen de Roomſchen, dan te vooren: 't welk Prins Maurits en anderen noodig hielden, om te voorkomen, dat men 't oog niet naar Spanje wendde, of ten minſte, naar zynen oudſten broeder, den Prins van Oranje, die zig, zo men meende, in zyn verblyf alhier, reeds te veele vrienden gemaakt hadt (*q*). Jeannin beſloot dan, kort voor zyn vertrek, een Vertoog in te leveren, behelzende „ dat hy, tot hiertoe, „ uitgeſteld hadt, voor de Katholyken in de „ Vereenigde Geweſten te ſpreeken, om „ geene verhindering toe te brengen aan de „ handeling van vrede of beſtand, waar„ mede men bezig geweeſt was: doch dat „ hy, na 't gelukkig afloopen deezer han„ delinge, en 't beveſtigen der vryheid van „ den Staat, geene zwaarigheid maakte, „ om,

1609. levert een wydluftig Vertoog, ter algemeene Staatsvergaderinge, over, ten voordeele der Roomſchgezinden.

(*q*) Negotiat. *de* JEANN. *Tom.* IV. *p.* 123, 144, 182. UYTENBOG. Lev. en Verantw. *Cap.* X. *bl.* 158.

1609. „ om, ook in dit opzigt, den laſt zyns
„ meeſters te voltrekken. Dat de Koning,
„ tot het geeven van deezen laſt, bewoo-
„ gen geworden was, door den Godsdienſt,
„ waarvan hy belydenis deedt, en door het
„ bezef van de nuttigheid, die, uit het in-
„ willigen van zyn verzoek, voor den Ver-
„ eenigden Staat zelven, te wagten was. Dat
„ de Staaten den Katholyken, zo niet door
„ openbaar beſluit, ten minſte by ooglui-
„ king, vrye Godsdienſtoefening behoor-
„ den te gunnen, om dat zy zulk een aan-
„ zienlyk getal uitmaakten, en de laſten des
„ krygs, nevens anderen, zo veele jaaren,
„ gedraagen hadden; waarom hun ook ee-
„ nig deel toekwam van de vryheid, die 'er
„ door verworven was. Dat men deeze vry-
„ heid niet genoot, zo lang men God niet,
„ vryelyk, naar zyn geweeten, dienen mogt,
„ gelyk de Staaten zelven wel wiſten: heb-
„ bende zy het verkrygen of behouden van
„ deeze vryheid, altoos, onder de voor-
„ naamſte oorzaaken van het aanneemen
„ der wapenen, gerekend. Dat, om ge-
„ lyke oorzaak, ook in andere deelen van
„ 't Chriſtenryk, zelfs in Frankryk, gewel-
„ dige beweegingen ontſtaan waren, en
„ overal met zulken gelukkigen uitſlag, als
„ of de voorzienigheid, daarmede, den
„ Vorſten en Mogendheden hadt willen lee-
„ ren, dat het geloof, niet door geweld,
„ maar door de werkinge van den Heiligen
„ Geeſt, voortgebragt werdt, en dat de
„ verbetering der doolingen en misbruiken,
„ die bedorven' menſchen in den Gods-
„ dienſt

„ dienſt tragten in te voeren, de eenige weg 1609.
„ was, om de gantſche Chriſtenheid tot
„ één geloof te brengen. Dat zyn Koning,
„ terwyl men badt, dat de Hemel de her-
„ ten der Chriſten-Mogenheden en van het
„ Hoofd der Kerke, tot deeze verbetering,
„ beweegen wilde, niet naliet, alles aan te
„ wenden, wat ſtrekken kon, om de ver-
„ bittering weg te neemen, die de voor-
„ gaande oorlogen, in zyn Ryk, verwekt
„ hadden, en ten deezen einde, hun, die
„ de zelfde Leer met de Vereenigde Staaten
„ beleeden, vryheid van Godsdienſtoefe-
„ ning verleend hadt: dat hy hiervan reeds
„ de goede uitwerkſels ondervondt, 't welk
„ hem bewoog, den Staaten het inſlaan van
„ den zelfden weg aan te raaden. Dat de Ko-
„ ning de vrye oefening van hunnen Gods-
„ dienſt niet in zyn Ryk gevonden hadt,
„ en hierom, met regt, zou hebben konnen
„ weigeren. Doch dat de Katholyken, hier,
„ zo wel als de anderen, geſtreeden hadden
„ voor de gemeene vryheid; waarom hun
„ ook het genot derzelve, geregtelyk, toe-
„ kwam. Dat het weigeren van zulk eene
„ vryheid nadeel zou konnen doen aan die
„ van hunnen Godsdienſt, in zulke Plaat-
„ ſen, en onder zulke Mogendheden, daar
„ zy de zwakſten waren. Dat de Staaten
„ de begeerde vryheid, zonder eenig ge-
„ vaar, verleenen konden, alzo de Katho-
„ lyken, die hun getrouw gebleeven wa-
„ ren, in 't heetſt van den oorlog, en ter-
„ wylze de oefening van hunnen Gods-
„ dienſt ontbeeren moeſten, hun, onder 't

1609. „ genieten van vrede en vryheid, niet zou-
„ den afvallen: terwyl, daarentegen, het
„ onthouden deezer vryheid hen tot mis-
„ moedigheid en wanhoop zou konnen
„ brengen. Dat ſommigen wel dreeven,
„ dat de Staat geveſtigd was op den Gods-
„ dienſt, welken de Staaten beleeden, en
„ dat eenen anderen te gedoogen de grond-
„ wet van 't Gemeenebeſt ſchondt; doch
„ dat anderen, daartegen, met meer reden,
„ inbragten, en uit verſcheiden' ſchriften
„ beweezen, dat zy, in 't eerſt, alleenlyk
„ vrye oefening voor hunnen Godsdienſt
„ zogten: altoos onderſtellende, dat de
„ Katholyke Godsdienſt, daarbenevens, ge-
„ oefend zou worden. *Dat de ondervinding*
„ ook alomme leerde, dat verſcheidenheid
„ van Godsdienſt niet gevaarlyk was voor
„ eenen Staat. Dat ſommigen, ten onregte,
„ waanden, dat de dwang, van welken men
„ zig bediende, de Katholyken, te eerder,
„ tot hunnen Godsdienſt zou *overhaalen*,
„ alzo 't veeleer te verwagten was, dat zy,
„ hierdoor, ſtandvaſtiger gemaakt zouden
„ worden, in het aankleeven der Leere,
„ welke zy nu volgden. Of zo dit niet ge-
„ beuren mogt, zouden zy, veelligt, tot ee-
„ ne openbaare veragting van God en den
„ Godsdienſt vervallen, en veel ſchadely-
„ ker onderzaaten worden, dan zy anders
„ zouden geweeſt zyn. Dat men niet zeg-
„ gen moeſt, dat het den Katholyken vry
„ ſtondt, het Land te verlaaten; alzo men
„ dit zulken, die 't Land hadden helpen
„ winnen, met geen' ſchyn van regt, ver-

„ gen

„ gen kon, behalve dat, hierop, eene ont- 1609.
„ volking ſtondt te volgen, die ongemak-
„ ken naar zig zou ſleepen, beter te be-
„ denken, dan openlyk aan te wyzen. Dat,
„ ſchoon alle deeze redenen de Staaten be-
„ hoorden te beweegen, om den Katholy-
„ ken de openbaare oefening van hunnen
„ Godsdienſt toe te ſtaan, zyne Majeſteit
„ zig egter te vrede hieldt, zo men ſlegts
„ gedoogen wilde, dat zy eenige oefening,
„ in hunne huizen, hebben mogten, zon-
„ der geſtoord, en, naar de ſtrengheid
„ der Plakaaten, gehandeld te worden. Dat
„ men dit nog onder zulke voorbehoedſels
„ zou konnen toelaaten, dat 'er geheel gee-
„ ne vrees voor gevaar overbleef; gelyk,
„ by voorbeeld, zyn zou, te beveelen, dat
„ de Kerkelyken, die in 't Land begeerden
„ te woonen, zig by de Wethouders der
„ Plaatſen, met goed getuigenis van hun-
„ ne perſoonen en gedrag, aangaven, en
„ dat zy, die dit niet gedaan hadden, ge-
„ bannen of zwaarer geſtraft werden." De
Gezant beſloot, eindelyk, zyn Vertoog,
met deeze woorden: „ Gy ziet, myne Hee-
„ ren, dat 's Konings verzoek, ten voor-
„ deele der Katholyken, op zo weinig uit-
„ komt, dat het toeſtaan van het zelve u
„ geen ſchynbaar nadeel kan toebrengen.
„ Zy zullen 'er, nogtans, grooten trooſt
„ uit ontvangen. Zy zullen 'er u altoos voor
„ verpligt zyn. Hunne zugt tot de behou-
„ denis en voorſpoed van uwen Staat zal
„ 'er vaſter en beſtendiger door worden.
„ Zyne Majeſteit zal u des ook grooten

1609. „ dank weeten, en oordeelen, dat gy een
„ goed en wys beſluit genomen hebt. Zo gy
„ het tegendeel doet, zal hy altoos vreezen,
„ dat uwe weigering de gemoeden der Ka-
„ tholyken van u vervreemden zal, en ver-
„ oorzaaken, dat zy of 't Land ruimen, of
„ nog ſnooder en gevaarlyker maatregels
„ neemen. Hy vermaant hun, egter, ge-
„ duldig te draagen, 't gene gy goedvindt
„ te beveelen, zonder iets te onderneé-
„ men, welk de ruſt en veiligheid van u-
„ wen Staat zou konnen ſtooren: hun, van
„ zynen kant, verklaarende, dat zy, an-
„ ders doende, eerder ſtraf, dan zyne gunſt
„ en hulp waardig geoordeeld zullen wor-
„ den (*r*)."

Dit Vertoog, den Staaten ter hand geſteld zynde, werdt, door hen, geheim gehouden, en niet aan de byzondere Gewesten gezonden: waarom 'er ook geen beſluit op genomen werdt. Men deedt Jeannin egter hoopen, op de oogluiking, die hy begeerd hadt; waarmede hy zig te vrede hieldt (*s*): en de ondervinding heeft, naderhand, geleerd, dat men hem met geene vergeefſche hoop gevleid hadt. De Roomſchgezinden hebben, door den tyd, grooter vryheid verkreegen, dan Jeannin voor hun verzogt hadt. Hy, hier nu niets meer te verrigten hebbende, vertrok, op het einde van Zomermaand, rykelyk beſchonken, door de Staaten (*t*).

De

(*r*) *Voiez* Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 217.
(*s*) Negotiat. *de* JEANNIN *Tom.* IV. *p.* 182.
(*t*) METER. XXX. *Boek, f.* 579 *verſ.*

De drie maanden, geſchikt tot het haalen der bekragtiging van 't Beſtand, door den Koning van Spanje, liepen nu naar 't einde: en zy waren al eenige weeken verloopen geweeſt, eer menze hier ontving: 't welk reeds eenig gemor onder 't volk verwekt hadt. Eindelyk, kwam de verwagte bekragtiging, in volkomen' orde, gedagtekend den zevenden van Hooimaand. De Koning beveſtigde het Beſtand, in alle deelen, zo ver het hem betrof, belovende het van zynen kant te zullen houden: „ alleenlyk, betuigde hy, te hoopen, „ dat de Staaten, geduurende het zelve, „ hunne Katholyke onderzaaten wel be„ handelen zouden (*u*)." Dus kreeg, eindelyk, het werk van het twaalfjaarig Beſtand zyn vol beſlag. De Vereenigde Nederlanders zagen zig gebragt, tot eene ruſt, die de meeſten nog niet gekend hadden, en tot welke veelen zig bezwaarlyk gewennen konden. Uitheemſche volken verwonderden zig, en 't ſcheen hun ongelooflyk, dat men den magtigſten Koning van Spanje hadt konnen afdringen eene erkentenis der vryheid van de Vereenigde Geweſten, en een groot deel des handels op de Indien. Hiernaar werden de kragten van den vryen Staat en de wysheid van deszelfs Regeeringe gewaardeerd. En ſedert hebben veele Koningen, Vorſten en Staaten begonnen te ſtaan naar het Bondgenootſchap der Vereenigde Geweſten (*v*).

1609.

XXVII. De bekragtiging van 't Beſtand, door den Koning van Spanje, komt hierwaards.

(*u*) Meter. XXX. *Boek, f. 579 verſ.*
(*v*) Grotii Hiſt. *Libr.* XVIII. *p.* 567.

DRUK-